

... (αλλά τρέφει την ο.κ. Α. Τ. Αρμενίας...)
... (αλλά τρέφει την ο.κ. Α. Τ. Αρμενίας...)
... (αλλά τρέφει την ο.κ. Α. Τ. Αρμενίας...)

Εισαγωγή με ΠΟΛΙΤΕΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 11 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1985, ΤΕΥΧ. 31, ΔΡΧ. 80

Και μία άλλη ενδιαφέρουσα ερώτηση από τη Θεσσαλονίκη που αφορά τις κατανοήσεις της συμπεριφοράς: Είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ταξίδια παραβάτων που βγαίνουν φυλακής και έπειτα να τους στείλουν πίσω; Η νέα επιτοίχιση θα είναι, μεταξύ των άλλων, και η διαμόρφωση ενός νέου προγράμματος για την αντιμετώπιση των φυλακισμένων. Αυτό είναι το θέμα που θα συζητηθεί στην επόμενη τεύχη.

Πολύ καλά, μέσα σε ένα σύντομο τεύχος, να καταγγείλουν οι λειτουργοί του κράτους, να καταγγείλουν οι λειτουργοί του κράτους, να καταγγείλουν οι λειτουργοί του κράτους... (The text continues with a detailed report on the prison system and the role of the state.)

Το θέμα της εισαγωγής με πολίτες... (The text discusses the political and social implications of the 'citizens' introduction program.)

Το θέμα της εισαγωγής με πολίτες... (The text continues with further analysis and commentary on the program.)

ΚΚΕ ΕΣΩΤ. ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ "Η ΠΟΛΙΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ; ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΛΗ ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ

Κάποιο δημοκρατικό πρόγραμμα... (The text discusses the organizational changes within the KKE and the political process.)

ΠΡΟΣ ΤΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ "Η ΠΡΟΣ ΝΕΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ; ΔΙΕΡΓΑΣΙΕΣ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ

Πρώτες θέσεις... (The text discusses the Cyprus issue and the role of the Italian Left.)

Εκσυγχρονισμός και... (The text discusses the need for modernization and reform.)

Αλλά ούτε και... (The text discusses the political and social challenges facing the country.)

Το σύμπωμα... (The text discusses the political and social challenges facing the country.)

Αλλά να το... (The text discusses the political and social challenges facing the country.)

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

Περιεχόμενα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΣΜΟΣ

MAX HORKHEIMER

Τό τέλος του λόγου

ERNST CASSIRER

Ἡ τεχνική τῶν συγχρόνων
πολιτικῶν μύθων

NOAM CHOMSKY

Μορφή καί νόημα
στίς φυσικές γλώσσες

ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΡΚΙΔΗΣ

Λόγος περί τῆς Ἐπιθυμίας

OTTO RANK

Ὁ μύθος γιά τή γέννηση τοῦ ἥρωα

JACQUES LACAN

Ἀπαντήσεις

ΒΥΡΩΝ ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ

Ἡ ποίηση τῆς ἥττας

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ «Ρωμιοσύνη» στόν παράδεισο

MAX HORKHEIMER

Παραδοσιακή καί κριτική θεωρία

ROMAN JAKOBSON

Τό πρόβλημα Μαγιακόφσκι

ΒΥΡΩΝ ΛΕΟΝΤΑΡΗΣ

Καβάφης ὁ ἔγκλειστος

Μαυρομιχάλη 131, τηλ. 64.36.676

Θέση: ΚΚΕ ἔσωτ.: Πολιτική ἐπί τῆς διαδικασίας;	4
Ὁ δεκαπενθήμερος, Περιδιαβάζοντας τήν πολιτική ἐπικαιρότητα ..	5
Διαρκής, Στιγμαῖα, Κάθε 15 μέρες	8

Ἄγγελου Ἐλεφάντη, ΚΚΕ ἔσωτ.: Ὅργανωτικές ρυθμίσεις ἢ πολιτικοποίηση τῶν προβλημάτων;	10
Χρῦσανθου Λαζαρίδη, Κύπρος: Πέρα ἀπό τίς αἰσιόδοξες προβλέψεις	13
Γιώργου Μαργαρίτη, Ἡ ἀριστερά μπροστά στό πραγματικό	17

Χρήστου Πικριδᾶ, Ὁ Γραμμένος (σκίτσα)	19
Ἄγγελου Ἐλεφάντη, Ὁ Σαββόπουλος καί τό κόμμα του	20
Ἑλλη Τίστικου, ΚΚΕ κόντρα στόν λαϊκισμό	21
Τόνια Κιουσοπούλου, Ἡ ἱστορία στά σχολεῖα	23
Ἰωάννας Παπαζαφείρη, Ὁραματισμοί νεοαττικιστῶν	25

ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	26
-----------------	----

Γιώργου Παπαδημητρίου, Σύνταγμα καί ἐκλογικό σύστημα	28
Γιώργου Ρωμαίου, Ἡ προσχώρηση τοῦ PDUP στό Ἰταλικό ΚΚ	31
Λεωνίδα Λουλούδη, Μετά τήν τραγωδία στήν Μποπάλ	34
Θανάση Βραχνοῦ, Οἱ συναντήσεις στή Γενεύη	36

Βάνας Γεωργακοπούλου, Πληροφορική καί αὐτοματισμός	37
Θράσου Παπαστρατή, Γιά ποιά ἀριστερά;	40
Βασίλη Μπελιγράτη, Ἡ τηλεόραση ἐορτάζει	42
Γιώργου Κατζουράκη, Ἐνα βιβλίο γιά τό Εὐρωκοινοβούλιο	44
Ἄννας Μέτση, Βίκτορ Σκλόβσκι	45
Βιβλία	46

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ	47
-----------------------------------	----

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	50
-----------------	----

Ἰδιοκτησία Σ. Δελέγκας καί Σία Ο.Ε. • Ἐκδότης Ἄγγελος Ἐλεφάντης, Μάρκου Μουσούρου 34, Ἀθήνα • Τυπογραφεῖο Χαϊδεμένος, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 9440997

Συνδρομή ἐσωτερικοῦ: Ἐτήσια (26 τεύχη) 1.700 δρχ. Ἐξάμηνη (13 τεύχη) 900 δρχ. Συνδρομή ἐξωτερικοῦ: Εὐρώπη ἐτήσια 2.400 δρχ. ἐξάμηνη 1.300 δρχ. Ἄλλες χώρες ἐτήσια 2.700 δρχ., ἐξάμηνη 1.400 δρχ.
ΤΡΑΠΕΖΕΣ - ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ 3.000 δρχ. Η ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

ΚΚΕ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ;

Γράφονται πολλά τούτες τις μέρες και ακούγονται ακόμα περισσότερα για την κατάσταση που επικρατεί στους κόλπους κυρίως της ηγεσίας του ΚΚΕ έσωτ., τις διαφωνίες και τις προτάσεις που γίνονται ενόψει του συνεδρίου. Σέ πρώτο πλάνο βέβαια βρίσκεται η διαμάχη Μπανιά-Κύρκου, όπως (όχι άδικα) έχει καταλήξει να προσωποποιείται η διαφωνία, και η απαίτηση του τελευταίου να καθιερωθεί η θέση του προέδρου του κόμματος για τον εαυτό του.

Δέν γνωρίζουμε αν η επιδίωξη αυτή του Λεωνίδα Κύρκου και της μεριδίας των στελεχών που τον υποστηρίζει υπαγορεύεται από πολιτικές διαφωνίες με την τωρινή ηγεσία του κόμματος ή από προσωπικές φιλοδοξίες. Μπορούμε βέβαια να σκεφτούμε, να υποπτευθούμε, θά προτιμούσαμε όμως να γνωρίζουμε κάπως πιο επίσημα, πιο έγκυρα, τους λόγους. "Αν λοιπόν συμβαίνει τό πρώτο, τότε φοβούμαστε ότι επέλεξαν τον χειρότερο δρόμο για να προωθήσουν τις πολιτικές τους απόψεις. "Ενα δρόμο δηλαδή που δέν περνάει μέσα από τή συζήτηση στο κόμμα, τήν επίλυση τελικά των προβλημάτων της πολιτικής του, αλλά αντίθετα προσπαθεί με τήν καθιέρωση της θέσης του προέδρου να παρακάμψει τό κόμμα, να «λύσει» καταρχήν απολιτικώ και εκ των υστέρων πραξικοπηματικώ τώ τρόπω τά προβλήματα από θέση ισχύος. Καταργώντας, επομένως, τή συλλογικότητα της παραδοσιακής οργανωτικής δομής των κομμουνιστικών κομμάτων για χάρη πρόσκαιρων θεσμών και πρακτικών που ταιριάζουν και εφαρμόζονται μόνο από τά αστικά κόμματα.

Αν πάλι συμβαίνει τό δεύτερο, ανθρώπινο ίσως, όμως η ευθύνη είναι τότε ακόμα μεγαλύτερη, κυρίως ως προς τή στιγμή που επιλέχθηκε για τήν προώθηση αυτού του αιτήματος. "Η επίμονη για διεξαγωγή του συνεδρίου λίγους μόλις μήνες πριν από τήν εκλογική μάχη — ως αφήσουμε στήν άκρη και τό ένδεχόμενο πρόωγων εκλογών —, η επίμονη απαίτηση που ακολούθησε για τροποποίηση του καταστατικού, παρόλο που ήταν εκ των προτέρων γνωστές οι σφοδρές αντιδράσεις που θά προκαλούνταν, σέ σημείο να απειλείται αν όχι διάσπαση, τουλάχιστον όμως άδρανοποίηση των διαφωνούντων (περίπου δηλαδή του μισού κόμματος), κινδυνεύουν να φέρουν τό ΚΚΕ έσωτ. σέ κατάσταση διάλυσης, τις παραμονές της πιο κρίσιμης ίσως εκλογικής μάχης, και να συνεργήσουν στή διάφευση των ελπίδων για μιά καλύτερη μελλοντική πορεία, που είχαν αρχίσει να γεννιούνται μετά τις εύρωελογές.

Δέν εύσταθεί λοιπόν η αιτιολογία, ότι οι αιτούμενες τροποποιήσεις αποβλέπουν στή βελτίωση της λειτουργικότητας του κόμματος· ό κίνδυνος είναι να συμβεί ακριβώς τό αντίθετο και αυτό πρέπει να ήταν εκ των προτέρων γνωστό. "Αλλωστε τόσο επί Γραμματείας Δρακόπουλου, όσο και επί Μπανιά, ό Λεωνίδας Κύρκος ήταν ουσιαστικά ό εκφραστής του κόμματος προς τά έξω. "Η διατάραξη αυτής της ντεφάκτο ίσορροπίας σ' αυτή τήν κρίσιμη περίοδο είναι, τό λιγότερο, πολιτικό σφάλμα. Καί επειδή δέν θέλουμε να πιστέψουμε ότι η στιγμή αυτή επέλεγη σκόπιμα, προκειμένου να εκβιαστούν οι έσωκομματικές ανακατατάξεις ενόψει των επικείμενων εκλογών, γι' αυτό θεωρούμε ότι υπάρχει ακόμα έδαφος για μιά και μόνη αντιμετώπιση: αν μέν υπάρχουν πολιτικές διαφωνίες, τότε πρέπει να συζητηθούν, να επιλυθούν, ώστε να μπορεί τό ΚΚΕ έσωτ. να τηρήσει μιά καθαρή στάση στις εκλογές. Τά υπόλοιπα, τά όχι άμεσα πολιτικά ζητήματα θά μπορούσαν να αναβληθούν για εύθετοτερο χρόνο. Αύτά, αν τουλάχιστον η ηγεσία του ΚΚΕ έσωτ. δέν θέλει να εκφράζει μόνο τον εαυτό της, αλλά κυρίως τις απόψεις διακοσίων χιλιάδων άριστερών, στους οποίους με τή σειρά του θά πρέπει τό κόμμα να προσφέρει στις έρχόμενες εκλογές τή δυνατότητα να εκφραστούν, να αναγνωριστούν δηλαδή σ' αυτό και στήν πολιτική του. "Ας μήν απομακρύνουν λοιπόν τώρα αυτή τή δυνατότητα.

Γαλοπούλα καί δυσπεψία

Οί τριανταπέντε νεκροί καί οί τριακόσιοι τραυματίες δέν αποτέλεσαν θέμα άξιο γιά συζήτηση στά χριστουγεννιάτικα τραπέζια. Έκ παραδόσεως χωρίς σημαντικά γεγονότα, καθώς όλος ό χριστιανικός κόσμος — πού είναι ό κατεξοχήν δημιουργός τους — κλείνεται στά σπίτια του γιά νά γιορτάσει, οί μέρες τών Χριστουγέννων καί τής Πρωτοχρονιάς βρήκαν τούς Νεοέλληνες νά ξεκοκαλίζουν τή γαλοπούλα τους στά οικογενειακά τους τσιμπούσια ξεροσφύρι. Χωρίς κάποιο ιδιαίτερο θέμα γιά πάρλα δηλαδή. Τή μονοτονία δέν κατάφεραν νά διακόψουν τά έορταστικά προγράμματα τών δύο τηλεοπτικών καναλιών, καθώς ή ΕΡΤ-2 επιδόθηκε σέ μάλλον άναρχοαυτόνομη σάτιρα, ξένη πρός τίς έλληνοχριστιανικές παραδόσεις του μέσου οικογενειακού τραπέζιου, ή δέ ΕΡΤ-1 έμοιαζε, στόν αντίποδα, νά έχει

πάρει πολύ στά σοβαρά τόν έαυτό της, θυμίζοντάς μας σέ ριμίκ τραγουδάκια «του άξέχαστου...». Τήν παραδοσιακή θλίψη συμπλήρωναν κάποιες εύκολες τύψεις γιά τά παιδιά τής Αιθιοπίας (οί σχετικές ειδήσεις, πού άγγίζουν τή χριστιανική χορδή του δυτικού κόσμου, θεωρήθηκαν ιδιαίτερα άρμόζουσες στίς γιορτινές αυτές μέρες), πράγμα πού έκανε τό κατέβασμα του άπαισιου πτηνού πού ονομάζεται γαλοπούλα άκόμα πιά δύσκολο. Έτσι, μόνον οί άπαραίτητες ληστείες τών ήμερών αυτών πρόσφεραν κάποιο θέμα, τό όποιο, ύστερα από μιά σύντομη άνασκόπηση, κατέληγε σέ ένα πανόραμα τής άγοράς κλειδαριών άσφαλείας. Πλάι στή θλίψη λοιπόν, ό φόβος καί οί πολιτικές ειδήσεις νά μην είναι σέ θέση νά τροφοδοτήσουν κάποια συζήτηση ικανή νά σπάσει λίγο τή μονότονη άτμόσφαιρα.

Σκάνδαλο «Έμπορική»

Γνωρίζοντας ίσως ότι οί συμπατριώτες μας έχουν ανάγκη από γαργαλιστικά θέματα γιά συζήτηση καί καβγά τίς άγιες τούτες μέρες, οί νεοδημοκράτες βουλευτές έσπευσαν χριστουγεννιάτικα νά βγάλουν στή φόρα τό «σκάνδαλο τής Έμπορικής Τράπεζας». Σύμφωνα μέ τήν καταγγελία τους στή Βουλή, κομματικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ παίρνουν πάνω από 150.000 τόν μήνα γιά ύπερωρίες πού δέν κάνουν, διάφορα ξενοδοχεία εισπράττουν πολλά έκατομμύρια γιά σεμινάρια (π.χ. Καβούρι: τριάντα έκατομμύρια) πού θά μπορούσαν νά γίνουν σέ κάποιο δημόσιο κτίριο, αγοράζονται άσκοπα διαμερίσματα καί οικόπεδα, σπαταλήθηκαν εικοσιπέντε έκατομμύρια γιά άγορά μοκετών καί εκατόν πενήντα έκατομμύρια δόθη-

καν σέ διαφημιστική εταιρεία. Τήν άνάθεση τής διαφήμισης στή συγκεκριμένη εταιρεία άκολούθησε ευτυχές γεγονός (γάμος) πού κατά κάποιον τρόπο ένωσε τά δύο ευαγή ιδρύματα (ή ύπόθεση θυμίζει ζωηρά μεσαιωνικά συμπεθεριά). Επίσης πληρώθηκαν ύπερογκα ποσά γιά γεύματα εργασίας (πάνω από ένα έκατομμύριο έκαστον), ενώ ύπάρχει καί ένα κοντύλι πεντακοσίων χιλιάδων δραχμών πού δόθηκε σέ κάποιον γιά «παρακολούθηση άνάρτησης είκόνων».

Θά ήθελα νά μουν αυτός ό κάποιος. Πεντακόσια χιλιάδες στήν τσέπη καί τό επαναστατικό μου καθήκον στο άκέραιο καθώς οί διαταγές θά ήταν σαφείς: λίγο άκόμα, νά τόν σηκώσεις λίγο ψηλότερα, λίγο ψηλότερα, λίγο ψηλότερα.

Ό Τίχονοφ στήν Τουρκία

Ός γνωστόν, οί Σοβιετικοί είναι άθρησκοί καί οί Τουρκοί άπιστοί. Ό Τίχονοφ λοιπόν βρέθηκε στήν Άγκυρα χριστουγεννιάτικα γιά έπίσημη έπίσκεψη καί, καθώς δέν ύπήρχαν εδώ άλλα φλέγοντα ζητήματα γιά πολιτική διαμάχη, τό γεγονός θεωρήθηκε ικανό νά πυροδοτήσει νέο καβγά. «Ψυχρολουσία από Τίχονοφ — Η κυβέρνηση κρύβει τήν άντιφώνησή του» όργιαζε ό τύπος τής δεξιάς. «Γελοιοποιήθηκαν — Δέν εκδόθηκε κοινό άνακοινωθέν» άπαντούσε ό φιλοκυβερνητικός τύπος. Άνεξάρτητα από τό άν ό κ. Τίχονοφ (καί κατ' έπέκταση ή σοβιετική ήγεσία) είναι «φιλέλλη» ή «μισέλλη», ό πόλεμος θέσεων αυτου του είδους άποκαλύπτει μιάν άδυναμία τής Νέας Δημοκρατίας ως άντιπολίτευσης, ή όποία έξάλλου καί ξεκίνησε τόν καβγά. Έδώ δηλαδή καί άρκετόν καιρό, μέ τήν ευκαιρία του «έθνικοαμυντικού δόγματος (Άβέρωφ: «Παραγνωρίζεται ό από βορράν κίνδυνος»), του βέτο στο Δουβλίνο ή τής πρόσφατης έπίσκεψης Τίχονοφ στήν Άγκυρα, ή Ν.Δ. εμφανίζεται διχασμένη καί άναποφάσιστη μπροστά στο δίλημμα: νά άσκήσει κριτική στο ΠΑΣΟΚ επί τής διαδικασίας (δηλαδή στόν τρόπο πού άσκει τήν πολιτική καί συγκεκριμένα τήν έξωτερική πολιτική) ή επί τής ούσίας (επί του περιεχομένου δηλαδή τής πολιτικής αυτης). Άν διαλέξει τό πρώτο, τότε ή κριτική γίνεται πολύ λεπτή, ίσως «ύψηλου» πολιτικού επιπέδου, καί ό κοσμάκης δέν καταλαβαίνει τή διαφορά (όπως δέν κατάλαβε τόν κ. Λαμπρία στή συζήτηση γιά τό βέτο στήν ΕΟΚ). Άν πάλι άκολουθήσει τόν δεύτερο δρόμο, άν θελήσει νά κάνει κριτική εκ βάθρων, όπως έκανε τό ΠΑΣΟΚ τήν εποχή πού ήταν αυτό άξιοματική άντιπολίτευση, άν δηλαδή θελήσει νά ρίξει τό βάρος τής κριτικής της στή διαφορά ιδεολογίας πού ύπάρχει πίσω από τήν έξωτερική πολιτική τών δύο κομμάτων καί όχι άπλως στή διαφορά ή στήν κριτική τών χειρισμών, τότε κινδυνεύει νά περιπέσει σέ άκροδεξιές θέσεις, νά προβληθεί δημόσια ως άκρατα — καί άκρατα — φιλοαμερικανική καί νά δικαιώσει τό ΠΑΣΟΚ καί τήν κατηγορία γιά ύποτέλεια.

Τέτοια ήταν, π.χ., ή κριτική Άβέρωφ γιά τό έθνικοαμυντικό δόγμα. Τέτοια καί ή κριτική Μητσοτάκη γιά τό βέτο (σέ άντίθεση μέ τήν κριτική Ράλλη ή Μπούτου). Θά έλεγε κανείς ότι ή «κιδεολογική» αυτη κριτική δέν άντιστοιχεί σέ μιά πολιτική έξουσίας αλλά σέ μιά πολιτική ύποδομής. Έχει δηλαδή κανείς τήν έντύπωση ότι ή Ν.Δ. (ό κ. Μητσοτάκης γιά νά άκριβολο-

γούμε) δέν ποντάρει και τόσο στίς έκλογές του 1985. "Οτι προσπαθει αντίθετα νά «στήσει» εκείνη τή δεξιά ύποδομή που θά του επέτρεπε άργότερα, όταν τό ΠΑΣΟΚ καταρρεύσει, νά έλπίζει σέ μιάν όλοκληρωμένη, στέρα (και όχι υπό όρους) επίστροφή τής δεξιάς στην έξουσία.

Έχω πάντως τήν έντύπωση ότι προχωρήσαμε πολύ. Και ότι κινδυνεύω, κάποια λάθη στην πολιτική του κ. Μητσοτάκη ή κάποιες έκφράσεις του που ύπαγορεύονται από τις ανάγκες τής έσωκομματικής ίσοροπίας, νά τά άποδώσω σέ πρόθεση και σέ μακροπρόθεσμο πολιτικό σχεδιασμό. "Ας μείνουμε λοιπόν καλύτερα στον άκρατο φιλοαμερικανισμό (και φιλοδυτικισμό) που επιδεικνύει ή πολιτική κριτική του κ. Μητσοτάκη, άς τονίσουμε ότι αντικειμενικά αυτό δέν τον φέρνει πίκρα κοντά στην έξουσία τουλάχιστον άμεσα, και όσον άφορά τήν ύποκειμενική έξήγηση του φαινομένου, είναι καλύτερα νά περιμένουμε νά ξεκαθαρίσουν λίγο τά πράγματα.

Διάγγελμα και αντίλογος

Ίδεολογικό περιεχόμενο και μακροπρόθεσμοι στόχοι φάνηκε νά έχει και τό πρωτοχρονιάτικο μήνυμα του κ. Μητσοτάκη. «'Η Ελλάδα του 2000», «φιλελεύθερη - κεντρώα», «ή έλευθερία του ατόμου», «δραστηριότητα» κ.λπ., όλα αυτά μοιάζουν μέ έννοιες που κατατίθενται σήμερα για νά δουλέψουν σιγά σιγά προετοιμάζοντας τή δεξιά στροφή τής Ελλάδας και νά άποδώσουν πολύ άργότερα. 'Αξιοσημείωτο πάντως είναι — θα λέγαμε μάλιστα ότι τό γεγονός αποτελεί διεθνή είδηση — ότι ό κ. Μαρούδας αισθάνθηκε τήν ανάγκη νά άπαντήσει στο μήνυμα του κ. Μητσοτάκη. "Έχοντας συναίσθηση ότι ή παρόρμησή του αυτή άγγίζει τά όρια του άστείου («άν και δέν συνηθίζεται νά ύπάρχει αντίλογος» στους έπεταιικούς χαιρετισμούς των πολιτικών άρχηγών), έντοίτοις κάτι τον έτρωγε, ώστε νά μήν μπορεί νά συγκρατηθεί («δέν μπορώ νά μή σημειώσω ότι...»).

Νά σημειώσουμε άκόμα ότι, όπως μάς πληροφορεί ό συντάκτης μας ό διαπιστευμένος στην ΕΡΤ, ή «διάψευση» του μηνύματος Μητσοτάκη από τον κ. Μαρούδα έφτασε στην Άγία Παρασκευή στις όκτώ παρά δέκα και μετά από άγωνιάδες και άξέπαινες προσπάθειες του προσωπικού του τμήματος είδησεων κατορθώθηκε νά περιληφθεί στο δελτίο των έννέα.

Κυπριακό

Δηλώσεις και αντιδηλώσεις, χειρονομίες καλής θελήσεως και πόλεμος θέσεων γεμίζουν τις μέρες μέχρι τις 17 Ιανουαρίου, όποτε και θά γίνει ή συνάντηση ύψηλου έπιπέδου Κυπριανού - Ντενκτάς. "Έτσι είχαμε τήν πρόσκληση και τήν προσέλευση Τουρκοκυπρίων επισήμων, μεταξύ των οποίων και ό γιός του κ. Ντενκτάς, στην πρωτοχρονιάτικη δεξίωση των δημοσιογράφων στη Λευκωσία, όπου και ανταλλάχθηκαν διάφορα φιλόφρονα λόγια: τις γνωστές δηλώσεις Παπανδρέου ότι ή Τουρκία έχει κάνει άρκετές ύποχωρήσεις, τις όποιες άναγκάστηκε νά συμπεριστεί και ό κ. Κυπριανού παρά τις αντιρήσεις (ή ίσως και λόγω αντιρήσεων) του κ. Μητσοτάκη και τέλος, τό σημαντικότερο, τήν έπιμονή του κ. Ντενκτάς νά παραμείνει ή Τουρκία έγγυήτρια δύναμη στην Κύπρο (πράγμα που κατ' αυτόν συνεπάγεται — για τήν ώρα, πριν δηλαδή τις διαπραγματεύσεις — και τήν παραμονή κάποιας τουρκικής δύναμης στο νησί), ώστε νά εξασφαλιστεί ή τουρκοκυπριακή πλευρά.

Φαίνεται λοιπόν πώς όσα γράφαμε στο περασμένο τεύχος ισχύουν και ότι ή έπιμονή αυτή των Τουρκοκυπρίων δύο στόχους μπορεί νά έχει: δεδομένου ότι είναι άδύνατο νά έλπίζουν πώς οι Έλληνοκυπριοί θά δεχθούν νά ύπογράψουν συμφωνία που θά προβλέπει τήν παραμονή τουρκικών στρατευμάτων στο νησί, και δεδομένου επίσης ότι οι ίδιοι έχουν αποκλείσει τήν έγγυηση και τήν παραμονή δύναμης του ΟΗΕ, οι Τουρκοκυπριοί είτε επιδιώκουν νά ξαναβάλουν τήν Τουρκία (συνεπώς και τήν Ελλάδα) έγγυήτρια δύναμη χωρίς παρουσία στρατού, μέ δικαίωμα όμως επέμβασης, ή, πράγμα που είναι και τό πιθανότερο, μιά και κάποια «ουδέτερη» δύναμη πρέπει νά ύπάρχει για άνάλογο χρονικό διάστημα στο νησί, επιδιώκουν νά νομιμοποιήσουν τήν παρουσία — και τά δικαιώματα — των Άμερικανών στην Κύπρο.

"Η περίπτωση τής άμερικανικής δύναμης, καθώς έχει αποκλειστεί ό ΟΗΕ, θά ήταν τό μόνο δυνατό σημείο συμβιβασμού μεταξύ των δύο πλευρών. Δυστυχώς όμως δέν μάθαμε τί ειπώθηκε μεταξύ Τίχονοφ και 'Οζάλ γι' αυτό τό θέμα. Φυσικό πάντως είναι, ύστερα άπ' όλα αυτά και μετά τήν ενεργό έμπλοκή των ΗΠΑ στο Κυπριακό, νά παγώνει για άλλη μιά φορά τό άνοιγμα του φακέλου τής Κύπρου, ό όποιος, ύπενθυμίζουμε, έπρεπε νά είχε άνοιξει τον περασμένο μήνα.

Σενάρια έκλογικού νόμου

Φτάσαμε έτσι άναγκαστικά σέ ένα θέμα που μάταια ήλιζα ότι μπορούσα νά άποφύγω. 'Αλλά οι φήμες για τις έκδοχές του έκλογικού νόμου φουντώνουν, ιδιαίτερα μετά τήν τελευταία συνάντηση Προέδρου - πρωθυπουργού, τά σενάρια διαδέχονται τό ένα τό άλλο, ενώ ή στήλη αυτή βρίσκεται στην δυσάρεστη θέση ή εμφάνιση του τεύχους στά περίπτερα νά κινδυνεύει νά συμπέσει (έστω μέ άργοπορία δύο τριών ήμερών) μέ τήν κοινοποίηση του έκλογικού νομοσχεδίου.

"Ενώ λοιπόν οι φήμες όργιάζουν, αυτό που τούτη τή στιγμή εμφανίζεται σίγουρο είναι, όπως τονίζαμε και παλιότερα, ότι ό έκλογικός νόμος θά προϋποθέτει τή συμφωνία Προέδρου - κυβέρνησης - άξιωματικής αντιπολίτευσης, άν όχι και του ΚΚΕ. Αυτό έγινε φανερό ιδιαίτερα μετά τή συνάντηση του Προεδρικού Μεγάρου, που έγινε σέ ιδιαίτερα «εύχριστο κλίμα» σύμφωνα μέ τις έφημερίδες, καθώς και από τή σχετικά χλιαρή στάση που τηρεί μέχρι τώρα τουλάχιστον ή Νέα Δημοκρατία. Τους λόγους που τό ΠΑΣΟΚ δέν θά μπορούσε νά φτιάξει έναν έκλογικό νόμο-φωτογραφία, τους λόγους δηλαδή που τό άναγκάζουν νά προτείνει ένα νομοσχέδιο κατά τό δυνατόν «αντικειμενικό», τους έχουμε αναλύσει παλιότερα, και θά ήταν βαρετό νά επανέλθουμε.

"Ως έκλογικό νόμο-φωτογραφία θεωρούσαμε τότε ένα σύστημα (π.χ. d' Hondt) που πλησιάζει τήν άπλή αναλογική στις μεγάλες έκλογικές περιφέρειες (δηλαδή στις πόλεις, όπου ή Ν.Δ. έχει μεγάλη άνοδο), ενώ προσεγγίζει τό πλειοψηφικό στην έπαρχία, όπου τό ΠΑΣΟΚ παραμένει δυνατό. Τό περίεργο είναι ότι στο μεταξύ

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

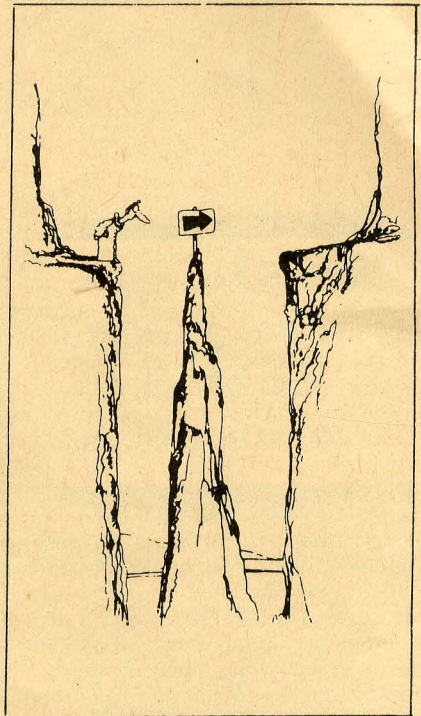
τά σενάρια στά όποια συγκλίνει ή άρθρο- γραφία του τύπου, ιδιαίτερα του φιλοκυ- βερνητικού, είναι άκριβώς παραλλαγές του συστήματος d' Hondi και τό μόνο ση- μείο στό όποιο διαφέρουν είναι ή ευρύτη- τα της εκλογικής περιφέρειας στην έπαρ- χία. Άλλες πληροφορίες θεωρούν πίο πι- θανή την ευρεία έφετειακή περιφέρεια (ό- πότε τό σύστημα προσεγγίζει την άπλή ά- ναλογική, γίνεται άντικειμενικό, αλλά τό ΠΑΣΟΚ δέν έχει πιθανότητα αυτοδύναμης κυβέρνησης), άλλες πάλι βλέπουν άνα- μόρφωση των έπαρχιακών περιφερειών πρός τό «στενότερο» (άξίζει νά τονίσου- με έδω ότι μερικές περιφέρειες μέ μονό ά- ριθμό έδρων, π.χ. μία ή τρεις έδρες, εϋ- νοούν τό ΠΑΣΟΚ, καθώς άν ή έδρα είναι μία την παίρνει τό σχετικά πλειοψηφούν κόμμα, άν είναι τρεις τίς μοιράζονται τά δύο πρώτα κόμματα σέ άναλογία 2 πρός 1, ένω άν οί έδρες είναι δύο, ή μοιρασιά γίνε- ται ένα πρός ένα).

Άλλά ένας τέτοιος εκλογικός νόμος είναι αυτό που έμείς άποκαλούσαμε φω- τογραφία και είναι μάλλον περιεργο πώς θά μπορούσαν νά συμφωνήσουν σέ ένα τέτοιο σχέδιο τόσο ό Πρόεδρος όσο και ή άξιωματική αντιπολίτευση. Η ευρεία (ό- χι κατ' ανάγκην έφετειακή) περιφέρεια πάλι, άποκλείει την δυνατότητα αυτοδύ-

ναμης κυβέρνησης, ένω άν οί περιφέρειες μείνουν ως έχουν — και χωρίς τή νέα ά- πογραφή του 1981 — τό σύστημα d' Hondi θά έδινε στό ΠΑΣΟΚ μόλις 135 έδρες (σύμφωνα μέ άνάλυση του Χ.Κ. Μπου- σπουρέλη στό Βήμα). Σ' αυτή την περι- πτωση, τό πιθανότερο θά ήταν διάλυση της Βουλής από τον κ. Παπανδρέου και προ- κήρυξη νέων εκλογών μέ σκοπό νά σα- ρώσει τους ψήφους των άριστερών. Πόσο όμως θά μπορούσε νά πετύχει κάτι τέ- τοιο, όταν προηγουμένως θά έχει άρνηθεί νά δεχθεί την ύποστήριξη τους στη Βουλή για σχηματισμό μετωπικής ή και αυτοδύ- ναμης κυβέρνησης;

Άς αφήσουμε όμως καλύτερα τίς σκέ- πεις αυτές, που έτσι κι άλλιώς αυτή τή στιγμή γίνονται έν κενώ. Σέ δεκαπέντε μέρες θά έχει δοθεί στη δημοσιότητα τό συγκεκριμένο σχέδιο, όποτε θά υπάρχουν πίο σίγουρα δεδομένα. Πάντως, και παρά τή φανερή προτίμηση των φημολογιών στό σύστημα d' Hondi, θά θέλαμε νά ύπογραμ- μίσουμε την πληροφορία (ΤΑ ΝΕΑ, 6.1.85) ότι τό σύστημα Παπαναστασίου (διακόσια — εκατό μέ σταθερό μοίρασμα) δέν έχει άκόμα βγει τελείως από τό παιχνίδι.

Ο δεκαπενθήμερος

4 βιβλία του Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗ
στις εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ

<p>Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ</p> <p>ΑΝΕΜΟΣΚΑΛΑ, ΣΗΜΑΔΟΥΡΕΣ ΧΩΡΙΣ ΑΝΕΜΟΣΚΑΛΑ</p> <p>ΚΕΔΡΟΣ</p>	<p>Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ</p> <p>ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΝΟΣΤΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ</p> <p>Η ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ</p> <p>ΠΕΜΠΤΗ ΕΚΔΟΣΗ</p> <p>ΚΕΔΡΟΣ</p>	<p>Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ</p> <p>ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΛΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ</p> <p>ΤΕΤΑΡΤΗ ΕΚΔΟΣΗ</p> <p>ΚΕΔΡΟΣ</p>	<p>Δ. Ν. ΜΑΡΩΝΙΤΗΣ</p> <p>ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ</p> <p>Άλεξάνδρου - Αναγνωστάκης - Πατρίκιος</p> <p>ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ</p> <p>ΚΕΔΡΟΣ</p>
---	---	--	---

ΑΝΕΜΟΣΚΑΛΑ, ΣΗΜΑΔΟΥΡΕΣ ΧΩΡΙΣ ΑΝΕΜΟΣΚΑΛΑ
(τρίτη έκδοση)

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΝΟΣΤΟΣ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΑ
Η διαλεκτική της Οδύσσειας
(πέμπτη έκδοση)

ΟΡΟΙ ΤΟΥ ΛΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΟΔΥΣΣΕΑ ΕΛΥΤΗ
(τέταρτη έκδοση)

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ ΠΡΩΤΗ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΓΕΝΙΑ
Άλεξάνδρου - Αναγνωστάκης - Πατρίκιος
(Τρίτη έκδοση)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ Ζαλόγγου 6 - Αθήνα - Τηλ. 36.15.783

Στιγμιαία

**Έν τόπω ιερῶ,
ἐν τόπω χλοερῶ,
ἐν τόπω
ἀναπαύσεως...**

«Γερούς τόπους» χαρακτήρισε τό Δημοτικό Συμβούλιο τῆς Μόσχας τήν Ἐρυθρά Πλατεία, τό μνημεῖο τοῦ Ἄγνωστου Στρατιώτη καί τό πάρκο Ἀλεξανδρόφσκι] καί μέ ἀπόφασή του ἀπαγόρευσε στούς Μοσχοβίτες τό κάπνισμα στίς τρεῖς αὐτές περιοχές.

Εἴμαστε σίγουροι ὅτι μετά ἀπό αὐτό τό μεγαλοφυές μέτρο οἱ Μοσχοβίτες θά πάψουν νά αὐθαδιάζουν ἀσύστολα ὅταν περνοῦν ἀπό τά ἐνλόγω μέρη καί θά ἐπανέλθουν πάραυτα τῇ χαμένη ἱστορική τους μνήμη καί τήν ἀναλογούσα εὐλάβεια. Καί ἂν ὀρισμένους τοὺς ἔχει παρασύρει γιά τά καλά ἢ λάγνα δίνη τῆς λήθης καί τῆς ἀδιαφορίας, ἔ, αὐτῶν τουλάχιστον «θά τοὺς σπάσουμε τόν τσαμπουκά».

**Πρός ὀριστική ρήξη
τῶν σχέσεων
προέδρου -
πρωθυπουργοῦ**

Δεκαεξί νεκροί καί πάνω ἀπό ἑκατό τραυματίες ὁ τελικός ἀπολογισμός τῶν θυμάτων τῆς αἱματηρῆς ἐκρηξης στό τρένο Μπολῶνια - Ρώμη. Στήν Μπολῶνια ἀπ' ἔξω κατάγονταν τά περισσότερα θύματα ἔγινε μέ δημόσια δαπάνη ἡ ὁμαδική ταφή τους. Μιά πολυπληθῆς συγκέντρωση πού μετέτρεψε τό θρῆνο φίλων καί συγγενῶν, τήν ἀγανάκτηση τοῦ πλήθους, τήν ὁμαδική διαμαρτυρία γιά τήν ἀδυναμία τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας νά βάλει φραγμό στούς μαύρους τρομοκράτες, σέ ἐκδήλωση δημοκρατικῆς πίστεως καί ὁμόθυμης λαϊκῆς ἀποφασιστικότητας νά μὴν καμφθεῖ μπρός στήν τρομοκρατία, νά μὴν ὑποταγεῖ.

Ἀνάμεσα στούς παριστάμενους ἐπώνυμους καί ἀνώνυμους καί ὁ σοσιαλιστής πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας Περτίνι. Χω-

ρίς συνοδεία, σωματοφύλακες, γυάλινους τοίχους προστασίας, ἐκεῖ, ἕνα μέ τόν κόσμο. Ἀπὼν ὁ σοσιαλιστής πρωθυπουργός κ. Κράζι. Προφασίστηκε ὑποχρέωση συμμετοχῆς σέ ἄλλη ἐκδήλωση στή Νάπολι καί ἐξέφρασε τῇ συμπάραστασή του ἀπό ...μακριά.

Τὴν ἄλλη μέρα, πρωτοσέλιδα ὅλες οἱ ἰταλικές ἐφημερίδες φιλοξενοῦσαν δήλωση τοῦ Περτίνι μετά τήν κηδεῖα. Τῇ μετέδωσαν καί ὅλα τά δελτία εἰδήσεων τηλεόρασης καί ραδιοφώνου. Ἀσκούσε κριτικὴ ὁ πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας στὸν πρωθυπουργό γιά τήν ἀπουσία του ἀπὸ τήν κηδεῖα. Σκληρὴ γλώσσα πού μιλοῦσε τὴν ἀλήθεια: «Τό καθῆκον σέ καλοῦσε στήν Μπολῶνια, ὅμως ἐσὺ φοβήθηκες τό πλῆθος στήν πλατεία ...Γι' αὐτό δέν ἦρθες».

Ἡ κυβέρνησις δέν ἐπέσε. Ὁ πρωθυπουργός δέν παραιτήθηκε. Τό Σοσιαλιστικό Κόμμα δέν διασπάστηκε. Τό πειθαρχικό δέν ἀνακοίνωσε διαγραφές. Ἡ ἀντιπολίτευσις δέν ζήτησε παραίτηση τοῦ πρωθυπουργοῦ, οὔτε ἐκτακτη σύγκλησις τῆς Βουλῆς. Οἱ ἐφημερίδες δέν κραύγασαν μέ τρομοκρατικά ὀκτάστηλα γιά τῇ διένεξη προέδρου - πρωθυπουργοῦ, οὔτε ἐδειξαν στὸν Περτίνι κίτρινη κάρτα, οὔτε γέμισαν πολυσέλιδα θριαμβολογώντας ἢ ἀναθεματίζοντας τίς συνέπειες τῆς ρήξης. Δέν ὑπῆρξε κἀν ρήξη. Μόνο μιά ἀπάντησις - δικαιολογία τοῦ Κράζι.

**Φύκια γιά μεταξωτές
κορδέλες**

«Θρίαμβος τῶν δημοκρατικῶν» βροντοφώναζαν τά ΝΕΑ τῆς περασμένης Δευτέρας (7.1.85). Σέ ὀλοσέλιδο κείμενο στό ὀπισθόφυλλο καί μέ ὑπότιτλο «ἔχασε καί στίς δικές της περιοχές ἢ δεξιά» ἡ ἐφημερίδα ἀπαριθμοῦσε τά προεδρεῖα τῶν δημοτικῶν συμβουλίων πού ἐκλέχτηκαν κατὰ τίς ἀρχαιεσιές τῆς προηγούμενης μέρας.

Τοὺς ἐκπληκτοὺς συμπολίτες μας πού θά ἀναρωτιοῦνται πότε συνέβησαν μέ τήν ψήφο τους στήν ἀνάδειξη «δημοκρατικῶν προεδρεῖων στά διάφορα δημοτικά συμβούλια» καί πῶς ἔγινε τέτοιος θρίαμβος καί δέν τό κατάλαβαν, αἰσθανόμεστε τήν ἀνάγκη νά πληροφορηθοῦμε ὅτι ὁ προχθεσινός θρίαμβος βασίστηκε στήν περιφανή νίκη πού εἴχαμε καταγάγει ὡς δημοκρατικῆς δυνάμεις στίς δημοτικές ἐκλογές τοῦ 1982. Οἱ τότε ἐκλεγέντες δημοτικοὶ σύμ-

βουλοι ψήφισαν ἀπλῶς, ὅπως κάθε χρόνο, γιά τήν ἀναμόρφωση τῶν προεδρεῖων τοῦ δήμου τους. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἡ συμπαθῆς ἐφημερίδα μᾶλλον ἀτύχησε προβάλλοντας ὡς πρῶτο τίτλο τόν θρίαμβο τῶν δημοκρατικῶν. Εἶδησις ἀντίθετα ἀποτελεῖ ὁ ὑπότιτλος «ἔχασε καί στίς δικές της περιοχές ἢ δεξιά». Δέν καταλάβαμε ὅμως πῶς ἀκριβῶς συνέβη αὐτό: δηλαδή δεξιοὶ δημοτικοὶ σύμβουλοι ψήφισαν τοὺς ἀντιπάλους τους γιά τό προεδρεῖο; Κρίμα πού τά ΝΕΑ δέν μπῆκαν στὸν κόπο νά μᾶς ἐξηγήσουν, ἂν καί εὐνόητο: ἀκριβῶς αὐτό προσπάθησαν νά ἀποφύγουν.

**Ἄς πάει καί
τό παλιάμπελο**

Δέκα ἑκατομμύρια τόνους πετρελαιοειδή (8,5 ἑκατομμύρια τόνους «ἀργό» πετρέλαιο καί 1,5 τόνο προϊόντα πετρελαίου) εἰσήγαγε ἡ χώρα μας τό 1984 καί τοὺς πλήρωσε 2,2 δισεκατομμύρια δολάρια. Ἡ αὐξηση τῆς κατανάλωσης πετρελαιοειδῶν ἦταν τό 1984 περίπου 3-4%. Ἡ σχετικὴ εἰδησεογραφία παραλείπει νά ἀναφέρει ὅτι σέ ὅλες σχεδόν τίς ὑπόλοιπες χώρες τῆς Εὐρώπης ἡ κατανάλωση μειώνεται, ἐνῶ καμιά βιομηχανικὴ ἀνάκαμψις δέν δικαιολογεῖ τήν ἐλληνικὴ αὐξηση. Συμπέρασμα: ἡ αὐξηση ὀφείλεται στήν ἀνυπαρξία ὀποιασδήποτε πολιτικῆς γιά ἐξοικονόμηση ἐνέργειας (στήν παραγωγικὴ χρῆσι, στή θέρμανσι, στήν κατανάλωση ἠλεκτρισμοῦ, στήν κτηνοτροφία κ.λπ.). Τί διάβολο, ἔχουμε καί μιά κάποια περηφάνια. Τίς ματζιριές, σ' αὐτὸν τόν τομέα, τίς ἀφήνουμε στοὺς κουτόφραγκους.

**Πολωνία: Διλήμματα
πού συγκινοῦν**

Προβληματίζεται, ἀπ' ὅ,τι λέγεται, ἡ πολωνικὴ κυβέρνησις σχετικά μέ τήν τύχη τῶν κατηγορουμένων στή δίκη τοῦ Τορουν. Σύμφωνα μέ τόν πολωνικό νόμο, ἡ δολοφονία τιμωρεῖται μέ τήν ποινὴ τοῦ θανάτου. Ἄν ὅμως τό δικαστήριο ἐπιβάλλει

Στιγμαία

**«Καλή ὄρεξη,
πρίγκιπες
ἀδιάφθοροι...»**

τέτοια ποιηή καί δέν δοθεῖ ὕστερα χάρη ἀπό τήν κυβέρνηση, τότε ὑπάρχει φόβος νά προκληθεῖ ἀνησυχία στά σώματα ἀσφαλείας, δυσαρέσκεια καί ἀνυπακοή στά κύρια στηρίγματα τοῦ πολωνικοῦ καθεστώτος, τά ὁποῖα γνωρίζουν ἄλλωστε καλύτερα ἀπό ὁποιοδήποτε ἄλλον ὅτι ὑπῆρξε «ἀνωθεν ἐνθάρρυνση» ἐκ μέρους κάποιων σκληρῶν κυβερνητικῶν ἀξιωματούχων κατά τή σχεδίαση τῆς δολοφονίας τοῦ Ποπιελούσκο.

Ἄν ἀπό τήν ἄλλη μεριά δοθεῖ χάρη, ὁ πολωνικός λαός σίγουρα θά τήν εἰσπράξει ὡς ἀπόδειξη ὅτι ἡ κυβέρνηση προστατεύει τά δικά της παιδιά, ἐκείνους πού δουλεύουν γι' αὐτήν.

Τό θέμα ὁμως δέν τελειώνει ἐδῶ. Οἱ κατηγοροῦμενοι εἶναι οἱ μόνοι πού γνωρίζουν ἀπό ποιά κέντρα ἐξουσίας σχεδιάστηκε καί «διατάχθηκε» ἡ δολοφονία. Ἀπό αὐτή τήν ἀποψη, ἡ θανατική ποιηή εἶναι καί ἡ μόνη δυνατότητα νά σκεπαστεῖ μία γιά πάντα ἡ ὑπόθεση. Στελέχη τῆς Ἀλληλεγγύης ἀπό τήν ἄλλη θά προτιμοῦσαν νά δοθεῖ χάρη, διότι ἔτσι καί τό πραγματικό πρόσωπο τῆς πολωνικῆς κυβέρνησης θά ἀποκαλυπτόταν καί θά παρέμεναν ἐν ζωῇ ἐκεῖνοι πού θά μπορούσαν κάποτε νά μιλήσουν ἀποκαλύπτοντας τοῦς ἠθικούς αὐτουργούς τῆς ὑπόθεσης.

Ἢδη, πάντως, ὁ ὑπολοχαγός Σμιλέφσκι κατονόμασε τή Δευτέρα τόν ὑφυπουργό Ἐσωτερικῶν καί ἀρχηγό τῆς Ἀσφάλειας στρατηγῶ Βλάντισλαβ Τσιάστον ὡς σύνδεσμο τῶν τριῶν μέ τά «ἀνώτερα κλιμάκια». Καί εἶναι σίγουρο ὅτι ἂν οἱ κατηγοροῦμενοι χάσουν τίς ἐλπίδες γιά εὐνοϊκή μεταχείριση πού τοῦς παρέχονται ἀπό τά ἀνώτερα αὐτά κλιμάκια, θά ἔχουν νά ποῦν πολύ περισσότερα.

Ἡ πορεία τῶν ιατρικῶν ἐπενδύσεων

Ἡ δαπάνη γιά τόν ἱατρικό ἐξοπλισμό τῶν 165 κέντρων ὑγείας ἀνέρχεται συνολικά σέ 635 ἑκατομμύρια δραχμές, δηλαδή σέ περίπου 4 ἑκατομμύρια δραχμές γιά κάθε κέντρο. Καλά, οὔτε σύριγγες δέν θά ἀγοράσουνε;

Στό ἑβδομο χιλιόμετρο τῆς ὁδοῦ Θεσσαλονίκης - Καβάλας συμπληρώθηκαν τόν περασμένο χρόνο δέκα νεκροί ἀπό πολυαριθμότερα δυστυχήματα. Καί ἀκολούθησαν τά γνωστά: καταγγελίες κατὰ τῶν «ἀρμοδίων» («πού δέν παίρνουν μέτρα»), τῶν φορέων, τῆς τροχαίας καί τά τοιαῦτα. Κανείς δέν μᾶς ἔδωσε τό μόνο ἐνδιαφέρον στοιχεῖο: τό ὄνομα τοῦ ἐργολάβου πού κατασκεύασε τόν δρόμο (γιατί εἶναι, ἀπό τίς ἀναλύσεις πού δημοσιεύθηκαν, ἀναμφισβήτητο ὅτι τά δυστυχήματα ὀφείλονται σέ κακή κατασκευή) καί τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων πού «παρέλαβαν» τό ἔργο. Ἀφέθηκαν τόσο ἀπό τόν τύπο ὅσο κι ἀπό τίς ἀρχές, μέ περισσή διακριτικότητα, στή σιγουριά τῆς ἀνωνυμίας. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι δέν ἐνοχλήθηκε οὔτε ἡ πέψη τοῦ χριστουγεννιάτικου γεύματός τους καθώς κοίταζαν, γιατί ἀσφαλῶς κοίταζαν, τά διαμελισμένα κορμιά τῶν τεσσάρων τελευταίων (χρονολογικά μόνο...) ἀπό τά θύματά τους. Καλές δουλειές παιδιά, καί στόν καινούριο χρόνο!

Ὁ φετινός μποναμάς τῶν ΕΛΤΑ

Τό Βῆμα (21.12.84) εἶχε διαμαρτυρηθεῖ γιατί τά ΕΛΤΑ θά ἔκλειναν γιά ἑπτὰ μέρες στίς πρόσφατες γιορτές. Διορθώνοντας ὁ γενικός διευθυντής τῶν ΕΛΤΑ κ. Π. Βουρνάς διευκρινίζει ὅτι δέν πρόκειται γιά ἑπτὰ συνεχεῖς ἡμέρες ἀλλά γιά τέσσερις μέρες τά Χριστούγεννα καί τρεῖς μέρες τήν Πρωτοχρονιά. Καί προσθέτει ὅτι «ἡ ρύθμιση αὐτή ἔγινε γιά τήν καλύτερη ἐξυπηρέτηση τοῦ κοινού, πράγμα πού ἀποδέχτηκαν καί οἱ ἐργαζόμενοι στόν (sic) ΕΛΤΑ» (Βῆμα, 3.1.85, ὑπογράμμιση δική μας). Σκεφτεῖτε δηλαδή ἀπό τί γλιτώσαμε. Καί πόση εὐγνωμοσύνη ὀφείλουμε στοῦς ἐργαζόμενους πού ἀποδέχθηκαν (τί ἀκριβῶς;...)

καί στόν κ. γενικό διευθυντή, τόν ὑπουργό του καί τήν κυβέρνηση. Εὐχαριστοῦμε, λοιπόν, ὦ ΕΛΤΑ κι ἄμα ποτέ σᾶς περάσει ἀπό τό μυαλό, τῶν μὲν ἢ τῶν δέ, κάποιος διάβολε θά ἔχει, ὅτι τά ταχυδρομεῖα (ὅπως καί οἱ λοιποὶ ἐν δημοσίῳ ἀδελφοί σας ὀργανισμοί) εἶναι γιά τήν ἐξυπηρέτηση τῶν πολιτῶν γράψτε μας καί μᾶς. Γράμμα, ὄχι αὐτό πού νομίζετε, καί πού ἔτσι κι ἄλλιῶς κάνετε...

Ἐμπρός στό δρόμο πού χάραξε ἡ Γροιλανδία;

Σχετικά μέ τήν «ἀποδέσμευση» τῆς Γροιλανδίας ἀπό τήν ΕΟΚ, ἔχουν ἀπόλυτα δικιο τό ΚΚΕ καί ὁ Ριζοσπάστης (πού τό γλέντησαν γιά τά καλά, μέ μηνύματα καί πρωτοσέλιδα ἐπινίκια ἄσματα) καί ἄδικο ἡ Αὐγή πού θύμιζε ὑποκριτικά ὅτι οἱ περίπου πενήντα χιλιάδες Γροιλανδοί ἀποτελοῦν τό 0,02% τοῦ κοινοτικοῦ πληθυσμοῦ. Πρῶτα πρῶτα γιατί ἡ ἔκταση τῆς Γροιλανδίας (2,2 ἐκ. τετραγωνικά χιλιόμετρα) εἶναι τετραπλάσια ἀπό τήν ἔκταση π.χ. τῆς Γαλλίας. Ἀλλά κυρίως γιατί πρόκειται γιά θέμα ἀρχῆς. Ἄλλο τώρα ἂν ἡ Γροιλανδία εἶναι, ὄχι βέβαια «χώρα», ἀλλά ἰδιότυπη ἐπαρχία τῆς Δανίας, πού αὐτή εἶναι μέλος τῆς ΕΟΚ. Ἄλλο ἐπίσης θέμα ἂν ὁ καβγάς ἀφορᾷ κάποια ψάρια, πού αὐτά, ὡς γνωστόν, δέν μιλοῦν οὔτε ψηφίζουν. Οἱ Γροιλανδοί ἀποφάσισαν καί ἡ ἀπόφασή τους εἶναι ἀπόλυτα σεβαστή. Καί ἔγινε σεβαστή γιατί τήν ἐπέβαλαν «παρά τίς ἀντιδράσεις τῶν ἰσχυρῶν τῆς Κοινότητος» (Ριζοσπάστης, 5.1.85). Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι τήν ἴδια ἀποφασιστικότητα θά δείξουν καί τά ἴδια ἀποτελέσματα θά ἔχουν οἱ κινητοποιήσεις κατά τῆς ἀμερικανικῆς στρατηγικῆς (πυρηνικῆς) βάσης τῆς Θουῆλης (στή Βόρεια Γροιλανδία) καί κατά τῆς δανέζικης (βλέπε κοινοτικῆς καί νατοϊκῆς) κυριαρχίας. Γιατί ἄλλιῶς ὄχι μόνο δέν θά στέκει τό «ΕΟΚ καί ΝΑΤΟ τό ἴδιο συνδικάτο», ἀλλά κινδυνεύουν οἱ ἀφελεῖς νά νομίσουν πῶς ἡ πρώτη κάνει κακό, ἀλλά τό δεύτερο καλό, σύμφωνα πάντα μέ τίς ἐπικολυρικές ἐρμηνεῖες τοῦ ΚΚΕ γιά τή γροιλανδική ἀπόφαση. Ὅποτε βέβαια τό κόμμα θά τά ἔχει κάνει θάλασσα καί μάλιστα παγωμένη.

ΚΚΕ έσωτερικού: οργανωτικές ρυθμίσεις ή πολιτικοποίηση τών ζητημάτων;

Μέ τό 1985 οί Έλληνες άριστεροί τής άνα- νέωσης βρέθηκαν άντιμέτωποι μέ ένα νέο πρόβλημα. Μαθαίνουμε ότι στό ΚΚΕ έσωτ., ένόψει του 4ου συνεδρίου του (πού καλώς έχόντων τών πραγμάτων θά γίνει τόν Μάρτιο) προέκυψε μιά σοβαρή διά- σταση άπόψεων. Στο Έκτελεστικό του Γραφείο καί στήν Κεντρική Έπιτροπή, στελέχη προσκείμενα στις πολιτικές ά- πόψεις του Λεωνίδα Κύρκου πρότειναν μιά ριζική τροποποίηση τών καταστατι- κών διατάξεων, καί πιά συγκεκριμένα νά θεσπιστεί πενταμελής γραμματεία πού θά διαθέτει γενικό γραμματέα καί πρόεδρο. Μέ τήν πρόταση ατή, προφανώς, επι- διώκεται μιά λύση του προβλήματος ήγε- σίας του ΚΚΕ έσωτ. σύμφωνα μέ τήν ό- ποία ο Λεωνίδας Κύρκος θά καταλάβει τή θέση του προέδρου καί ο Γιάννης Μπανιάς θά έπανεκλεγεί στή θέση του γε- νικού γραμματέα πού ήδη κατέχει από τό 3ο συνέδριο. Προφανής έπίσης είναι καί ή αιτιολόγηση τής καινοτομίας: ένα λαο- πρόβλητο, δημοφιλές καί σχεδόν χαρι- σματικού τύπου στέλεχος όπως ο Λ. Κύρ- κος αξιοποιείται καλύτερα μέ τό νά τεθει, ούσιαστικά, στήν κορυφή του κόμματος, όντας πλέον στό έξής ή βαρύνουσα προ- σωπικότητα αλλά καί ο έπίσημος εκφρα- στής του, έτσι ώστε αυτό πού ορισμένοι λένε για τό ΚΚΕ έσωτ., ότι είναι «τό κόμ- μα του Κύρκου», νά θεσμοποιηθεί καί τυ- πικά. Πιστεύουν, άλλωστε, ότι χάρη στήν άκτινοβολία τής προσωπικότητας του Λ. Κύρκου τό κόμμα θά μπορέσει νά άνοι- χτεί σε νέες κατηγορίες άριστερών καί δημοκρατικών ψηφοφόρων. Παράλληλα, ή παραμονή του Γ. Μπανιά στή γραμματεία ένώ θά διασφαλίζει τήν έσωτερική συνο- χή του κόμματος, θά άποδεικνύει έμπρα- κτα ότι προωθούνται στήν ήγεσία νεότε- ρα στελέχη, διάδοχοι τών ιστορικών κομ- μουνιστών τής ανανέωσης.

Από τήν άλλη μεριά, ή πλειοψηφία του Ε.Γ. (7 στους 12) καί σημαντικός αλλά ά-

προσδιόριστος άκόμα, άριθμός στελεχών τής Κ.Ε. τάσσεται κατά τών προτεινόμε- νων αλλαγών, θεωρώντας ότι όχι μόνο δέν υπάρχει κανείς λόγος για μιά τέτοια όρ- γανωτική καινοτομία «φωτογραφικού» τύ- που αλλά ότι, αντίθετα, μ' αυτόν τόν τρό- πο εισάγονται προσωποπαγούς φύσης θε- σμοί πού αλλοιώνουν τόν χαρακτήρα του κόμματος ως κομμουνιστικού. Έπιπλέον, ή αντίθετη άποψη θεωρεί ότι άλλου βρί- σκεται τό ζητούμενο: στήν πολιτική του κόμματος. Θά θυμούνται άλλωστε οί ά- ναγνώστες πόσο επέμενε ο Γιάννης Μπα- νιάς, σε συνέντευξη του στόν ΔΕΚΑΠΕΝ- ΘΗΜΕΡΟ ΠΟΛΙΤΗ, στήν άνάγκη τό συνέ- δριο του ΚΚΕ έσωτ. νά μή συγκαλύψει τίς πολιτικές διαφορές πού υπάρχουν καί νά τολμήσει νά άποσαφηνίσει ορισμένα άσα- φή καί κρίσιμα στοιχεία τής πολιτικής του. Διεκδικούσε δηλαδή τήν πολιτική άντιπα- ράθεση άπόψεων καί όχι προσώπων.

Αυτά, ή περίπου αυτά, γνωστά από τίς έφημερίδες (βλέπε επιπλέον άρθρο του Γ. Σαββίδη στήν ΑΥΓΗ τής 6.1.85) ή από κουβέντες πού κυκλοφορούν, γνωστές λίγο πολύ σε όλους όσοι ένδιαφέρονται για τήν πορεία τής Άριστεράς.

* * *

Για τά θέματα τής άριστεράς είμαστε ύ- ποχρεωτικά «υποκειμενικοί». Υπάρχουμε δηλαδή μέ τίς εκτιμήσεις μας, μέ τήν ά- ποψη μας. Καί θά 'ταν άκραία μορφή πο- λιτικού καιροσκοπισμού νά παριστάνει κα- νείς τόν άντικειμενικό ή ούδέτερο παρα- τηρητή τή στιγμή πού τίθενται ζητήματα κρίσιμων έπιλογών. Βέβαια για θέματα ό- πως τά προηγούμενα οί καταρχήν άρμόδιοι είναι τά κομματικά μέλη πού τελικά, μέ βάση τίς προβλεπόμενες διαδικασίες, κρί- νουν καί άποφασίζουν. Εύτυχως όμως ά- νάμεσα στός έξω καί τούς μέσα δέν με- σολαβούν σινικά τείχη παρά μόνο για ό- σους θέλουν νά διασφαλίσουν τήν κομματι-

κή μικροϊδιοκτησία τους ή νά έξωραϊ- σουν τήν ιδιώτευσή τους. Άλλά για τούς μέσα καί τούς έξω, όντας καί οί μέν καί οί δε άριστεροί, υπάρχει ένας έπίκοινος χώρος: ή πολιτική τής άριστεράς. Άν ή πολιτική ατή διαμορφώνεται «έντός τών τειχών», άφού καλείται νά δράσει κυρίως έκτός τών τειχών ή διαμόρφωσή της δέν μπορεί νά γίνεται έρήμην τών άριστερών· τουλάχιστον αυτών. Ή, όταν τό κόμμα περιχαράκωνεται μέσα στόν περίκλειστο κύκλο τών κομματικών γραφείων καί συ- νεδριάσεων οδηγείται μέ μαθηματική ά- κρίβεια στήν άπομόνωση καί τήν πολιτι- κή άρτηριοσκλήρωση. Πράγματα γνωστά, χιλιοειπωμένα.

Ποιά είναι, λοιπόν, τό επίδικο άντικει- μενο σ' ατήν τήν οργανωτική άνακατο- σούρα;

Ή διαδικασία τών μετατοπίσεων

Τό πρώτο πού θά είχε νά έπισημάνει κα- νείς καί νά σταθει μέ έμφαση σ' αυτό ει- ναι μιά μετατόπιση από τήν ούσία τών προβλημάτων στή διαδικασία, από τό πολιτικό πρόβλημα στό όργανωτικό, κι άκόμα από τό όργανωτικό στό θεσμικό.

Τό ΚΚΕ έσωτερικού έμοιαζε τά τελευ- ταία δύο χρόνια νά άπομακρύνεται από τόν όλισθηρό δρόμο τής ιδεολογικής καί πολιτικής ταύτισης μέ τό ΠΑΣΟΚ. Υπήρ- ξε έποχή πού ή διαχωριστική γραμμή ά- νάμεσα στα δύο κόμματα είχε γίνει άχνή καί άδιόρατη καθώς, μιά άλλη μορφή ΕΑΔΕ, πράσινη ατή τή φορά, έφερνε τό κόμμα τής κομμουνιστικής ανανέωσης στή θέση τής κριτικής ύποστήριξης του ΠΑΣΟΚ, συχνά δε καί τής άκριτης. Κάπου δηλα- δή, μετά τίς εκλογές του 1981, ή γραμμή για «τό βάθεμα καί τό πλάτεμα τής δημο- κρατίας», για «τή στερέωση τής άλλα- γής» τό όδούσε σε μιά συνοδοιπορία μέ τό κυβερνών κόμμα, μιά συνοδοιπορία μέ

τήν εξουσία που ταύτιζε την πασοκική διακυβέρνηση μ' εκείνα τὰ ενδιάμεσα στάδια που θὰ άνοιγαν τόν δρόμο πρὸς τόν σοσιαλισμό. Σύμφωνα με τὶς ἀναλύσεις του, τὸ μπλόκ ὄλων τῶν ἀριστερῶν (τοῦ ΠΑΣΟΚ, βεβαίως, συμπεριλαμβανομένου) σοσιαλιστικῶν καὶ κομμουνιστικῶν δυνάμεων θὰ μπορούσε, με τὴν ἀριστερὴ κυβέρνηση τοῦ ΠΑΣΟΚ, νὰ ἀντικαταστήσει τὴν ἐπιθετικὴ τῶν μονοπωλιῶν καὶ νὰ διευρύνει τὶς πολιτικὲς καὶ κοινωνικὲς κατακτήσεις.

Δυὸ χρόνια ὅμως διαψεύσεις, ἀνακοινοποιήσεις, δυσαρέσκειες, ἀλαζονείες καὶ ὀπισθοδρομήσεις τῆς κυβερνήσεως τῆς ἀλλαγῆς ἄλλαξαν ριζικὰ τὸ τοπίο. Ἡδη στὰ τέλη τοῦ 1983 καὶ μέσα στὸ '84 ἡ κριτικὴ στὸ ΠΑΣΟΚ — δὲν ἐννοῶ τὴν ἀντιπολίτευση τῶν δεξιῶν — εἶχε ἀφάνταστα διευρυνθεῖ καὶ βρῆκε τὴν κοινωνικὴ της βάση. Ἦταν ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ διευρύνση τῆς κριτικῆς ποὺ ἐξόπλισε πολλοὺς μέσα στὸ ΚΚΕ ἔσωτ. με τὴ δύναμη ποὺ χρειαζόνταν ὥστε νὰ ἐπιβάλλουν μιά σχετικὴ ἀποκόλληση ἀπὸ τὴ φιλοκυβερνητικὴ πολιτικὴ. Μέλη καὶ στελέχη, ἰδιαίτερα ἐκεῖνα ποὺ μετεῖχαν ὡς συνδικαλιστὲς ἐνεργούς καὶ δυναμικὰ κινούμενους κοινωνικοὺς χώρους, εἶχαν πλέον ἀρκετὲς ἐμπειρίες ἀπὸ τὸ «ἀριστερό» ΠΑΣΟΚ καὶ τοὺς τοπικοὺς ἀρχηγούς, ὥστε νὰ ἀπομυθοποιήσουν ὅλες τὶς αἰσιόδοξες προοπτικὲς ποὺ στηρίζονταν στὴν πασοκικὴ ἡγεμονία. Ἄν τὸ 1981 ἦταν σχεδὸν θράσος νὰ ἀντιμάχεσαι τὸ ΠΑΣΟΚ τὸ 1984 ἐγίνετο ὑποχρέωση πολιτικὴ ἐντιμότητος.

Ἦτο βέβαια μέσα στὸ 1984 καὶ ἓνας ἄλλος σοβαρὸς λόγος ποὺ ἔκανε τὸ τοπίο ν' ἀλλάξει: οἱ εὐρωεκλογές. Τὸ ΠΑΣΟΚ γιὰ νὰ ἀνακτήσει τὸ χαμένο ἔδαφος ἔδρασε, ὅπως ὅλοι ξέρουμε, με βάση τὸ τρομοκρατικὸ δίλημμα τῆς ΠΑΣΟΚ ἢ Δεξιά ποὺ στόχο εἶχε νὰ σπύσει τὴν ἡγεμονία τῶν ἀριστερῶν. Αὐτὴ ἡ πόλωση, ἀναγκαστικά, ὀδηγοῦσε καὶ τὸ ΚΚΕ ἔσωτ. σὲ μιά σκληρὴν ἔκταση τῆς στάσεως του ἀπέναντι στὸ ΠΑΣΟΚ. Ἔτσι, καὶ γιὰ λόγους συγκυριακοὺς καὶ γιὰ λόγους βαθύτερων πολιτικῶν συνειδητοποιήσεων, τὸ ΚΚΕ ἔσωτ. μέσα στὴ μάχη τῶν εὐρωεκλογῶν ἐμφανίστηκε με μίαν ἔκτατη διαφοροποίηση ἀπέναντι στὴν κυβέρνηση καὶ στὰ θέματα τῆς ΕΟΚ ἀλλά, ἀναγκαστικά, καὶ στὰ ζητήματα τῆς κριτικῆς πολιτικῆς. Ἡ σύμπτωση τῆς κριτικῆς τοῦ ΚΚΕ ἔσωτ. καὶ τῆς διάχυτης κριτικῆς ἀπέναντι στὸ ΠΑΣΟΚ εἶχε ἀποτέλεσμα τὴν πρώτη ἐνθαρρυντικὴ ἐπιτυχία, ἀπὸ ὑπάρξέως τῆς, τῆς κομμουνιστικῆς ἀνανέωσης. Οἱ 206.000 ψηφοφόροι τῶν εὐρωεκλογῶν ἦταν ἀριστεροί, ὀργανωμένοι καὶ ἀνοργανωτοί, ποὺ γιὰ πρώτη φορά, σὲ βάρ-

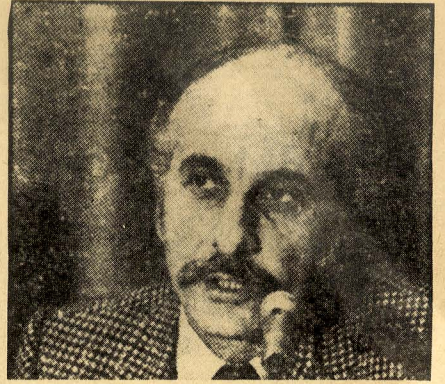
ση πολιτικῆ, προέκριναν μίαν αὐτόνομη πορεία.

Ὡστόσο, τὰ γενικότερα καὶ μονιμότερα πολιτικὰ προβλήματα μέσα στὸ ΚΚΕ ἔσωτ. κάθε ἄλλο παρά εἶχαν ξεπεραστεῖ. Ἡδη, δὲν ἦταν λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ πίστευαν ὅτι ἡ ἐπιτυχία ὀφειλόταν στὴν ἀκτινοβολία τοῦ Κύρκου. Ἄνοιγε ἔτσι ὁ δρόμος τῆς ἀποπολιτικοποίησης τῶν ζητημάτων καὶ τῆς προσωποποίησης τους.

Ἡ μετατόπιση ἀπὸ τὸ πολιτικὸ στὸ ὀργανωτικὸ ἐκδηλώθηκε ἀκόμα πιὸ καθαρά στὴ συνεδρίαση τῆς Κ.Ε. ποὺ ἀποφάσισε τὴ σύγκληση τοῦ 4ου συνεδρίου γιὰ τὸ Μάρτιο, παρόλο ποὺ ἡ πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς (ὄχι ὅμως καὶ τὰ 2/3 τῶν μελῶν τῆς, ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ καταστατικὸ) τάχθηκε ὑπὲρ τῆς διενέργειας τοῦ συνεδρίου μετὰ τὶς ἐκλογές. Ἡ ἀπόφαση ἐκεῖνη, μαζὶ με τὴ συνακόλουθη γιὰ τὴ μεταφορά τοῦ Κύρκου ἀπὸ τὸ Εὐρωκοινοβούλιο στὴ δουλειὰ τοῦ κόμματος, ἦταν τὸ πρελούδι γιὰ τὴ σημερινὴ ὀξύνση. Ἔτσι ἀντὶ ἡ συζήτηση, ἡ ἔρευνα, ἡ πολιτικὴ σύγκρουση νὰ ἐντοπιζόνταν στὰ πολιτικὰ προβλήματα, ἀντὶ τὰ προβλήματα νὰ πολιτικοποιηθοῦν, ἀντὶ οἱ ἀριστεροὶ νὰ ἐκλεπτύνουν τοὺς λόγους ποὺ τοὺς ἐντάσσουν σὲ μιά ἀριστερὴ προοπτικὴ καλοῦνται ν' ἀποφασίσουν ἂν ὁ ἡγέτης τοῦ κόμματος νὰ εἶναι ὁ Μπανιάς ἢ ὁ Κύρκος, ἂν θὰ ἔχουν ἢ ὄχι πρόεδρο. Κι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ἡ κομμουνιστικὴ ἀνανέωση δοκιμάζει αὐτὴ τὴ στιγμὴ μίαν ὀπισθοδρομήση καὶ δοκιμάζεται σὲ μιά νέα ἔξαρση τῆς κρίσεως.

Διότι, ἀπὸ ὀργανωτικὴ ἀποψη, δὲν ὑπῆρχε κανένα θέμα, καὶ πολὺ περισσότερο δὲν ὑπῆρχε θέμα νέων λειτουργικῶν θεσμῶν. Τὸ προβλεπόμενο Ἐκτελεστικὸ Γραφεῖο, ἡ Γραμματεία, ὁ γεν. γραμματέας καὶ ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ εἶναι ὄργανα ποὺ καλύπτουν πλήρως ὅλες τὶς καθοδηγητικὲς κομματικὲς λειτουργίες καὶ ρόλους. Τὴ νύχτα εἶναι ἓνα ἐπιπλέον ὄργανο; Τί θὰ πρόσθετε ἡ θέση τοῦ προέδρου στὸν καθοδηγητικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ κόμματος; Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἂν ὁ Λεωνίδας Κύρκος, κατὰ τὴν κρίση τῶν συνέδρων, ἔπρεπε νὰ καταλάβει τὴν θέση τοῦ γενικοῦ γραμματέα δὲν εἶχε παρά νὰ τὴ διεκδικήσει. Τί τὸ πιὸ φυσικὸ; Ἄν ἐπομένως ἐπιλέγεται τὴν λύση τοῦ προέδρου καὶ τῆς προεδροποίησης τοῦ Α. Κύρκου, ἂν κατασκευάζεται ἓνα πῶστο «φωτογραφικόν», εἶναι γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν τὰ πολιτικὰ θέματα ὅπου τὸ ἔδαφος εἶναι ἐπισημασμένο καὶ ἡ μάχη νὰ δοθεῖ στὸ θέμα τοῦ θεσμοῦ καὶ τοῦ προσώπου ὅπου τὸ ἔδαφος μοιάζει ἀσφαλές: «ἡ ρητορικὴ δεινότητα τοῦ Κύρκου», ἢ «ἀκτινοβολία τοῦ Κύρκου», «τὸν Κύρκο θέλει ὁ κόσμος».

Εἰσάγεται ἔτσι, ἂν καὶ δὲν ἦταν ἄγνωστος, ὁ ὑποκειμενισμὸς. Ἡ πολιτικὴ τοῦ προσώπου, ἡ πολιτικὴ τοῦ ποῖος ἀποσυνδεδεμένη ἀπὸ τὸ τί. Παγώνονται θεσμοὶ ποὺ ἀπολυτοποιοῦν τὸν ὅποιο ρόλο τῶν προσωπικοτήτων ἀναπαράγοντας καὶ διαδίδοντας τὴν ἀντίληψη τῶν χαρακτηριστικῶν καὶ ἀναντικατάστατων ἡγετῶν: ἀφοῦ ὑπάρχουν ἀρχηγοὶ ποῖος ὁ λόγος τῶν κομμάτων, τῶν πολιτικῶν ὀργανώσεων, ἀκόμα καὶ τῶν μαζῶν; Ἔτσι, οἱ ἀπαιτήσεις μεγάλων ἔργων καὶ δυσκολῶν ἐγχειρημάτων — ὅπως εἶναι τὸ ξεβάλλωμα τῆς ἐλληρικῆς ἀριστερῆς ἢ ἡ ἀνάδειξη μιᾶς σοσιαλιστικῆς προοπτικῆς γιὰ τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία — θεραπεύονται τὸς ὅπως καὶ

ἐναποτίθενται στὴν κοσμοσωτήρια δεινότητα τοῦ ἀρχηγοῦ, στὶς σωστικὲς του ιδιότητες, ἐνῶ παράλληλα ἡ ἐκχώρηση τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καθηλώνει τὸν κόσμον στὴν ἐκστατικὴ παθητικότητα.

Κι ἐδῶ καταλήγει κανεὶς σὲ θλιβερὲς διαπιστώσεις. Στὸν τόπο μας οἱ πολιτικὲς προσωπικότητες πρώτου μεγέθους ἦταν πάντα χαρισματικοῦ τύπου: Τρικούπης, Κωνσταντῖνος, Βενιζέλος, Πλαστήρας, Γ. Παπανδρέου, Καραμανλῆς, Ἄ. Παπανδρέου. Θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι ἓνα ἀπὸ τὰ κύρια καθήκοντα μιᾶς σύγχρονης κομμουνιστικῆς ἀριστερᾶς θὰ ἦταν, ἀκριβῶς, νὰ καταπολεμήσει αὐτὴν τὴν πολιτικὴ δεισιδαιμονία τοῦ λαοσωτήρα χαρισματικοῦ ἡγέτη ποῦ, ἀπ' ὅ, τι φαίνεται, ἔχει βαθιὲς λαϊκὲς ρίζες γιὰτὶ κανακεῖ τὴν κοινωνικὴ ἀδράνεια καὶ ἐντέλει τὴν ἀπολιτικότητα.

Τὸ ζήτημα εἶναι ἰδιαίτερα δεῦρ γιὰ τὴν ἀριστερὰ ποῦ, καὶ σὲ διεθνὲς ἐπίπεδο καὶ στὸν τόπο μας, δεινωπάθησε στὸ παρελθόν με τὴ λατρεία ἡρώων καὶ ἀρχηγῶν. Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι ὄντως ἀπὸ τὴν ἰστορία δὲν διδάσκεται κανεὶς.

Ἡ συγκάλυψη τῶν πολιτικῶν ζητημάτων

Ὡστόσο, αὐτὸς ὁ πόλεμος δὲν εἶναι πόλεμος φαντασμάτων. Στὸ βάθος τῆς διαμάχης βρίσκεται τὸ ζήτημα τῆς γενικότερης πολιτικῆς προοπτικῆς. Δυστυχῶς, τὴν ὥρα ποὺ γράφονται αὐτὲς οἱ γραμμὲς, δὲν εἶναι ἀκόμα γνωστὲς οἱ θέσεις ποὺ θὰ προτείνει ἡ Κεντρικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ ΚΚΕ ἔσωτ. γιὰ τὸ συνέδριο, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ μιλά κανεὶς πιὸ συγκεκριμένα. Εἶναι ὅμως γνωστὸ ὅτι τόσο μέσα στὸ ΚΚΕ ἔσωτ. ὅσο καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὸ, ἐδῶ καὶ ἀρκετὰ χρόνια, τίθεται ἓνα γενικότερο πρόβλημα πολιτικῶν προσανατολισμοῦ. Θὰ ἦταν βέβαια σχηματικὸ νὰ τὸ ὀρίσει κανεὶς, ὅπως συνήθως γίνεται, ὡς μιά ἀντίθεση «δεξιόστροφον» καὶ «ἀριστερόστροφον» ἀπόψεων κι ἀκόμα περισσότερο νὰ θεωρηθεῖ ὅτι οἱ ἀπόψεις αὐτὲς εἶναι ἀποκρυσταλλωμένες καὶ πολωμένες τελεσίδικα. Γιατὶ τελικὰ ἡ τομὴ δὲν τοποθετεῖται ἀλλὰ ἀνάμεσα σὲ κείνους ποὺ εἶναι διατεθειμένοι νὰ ἐγκαταλείψουν κάποιες, ἴσως ἐνδοξες, ἀλλὰ στὴν καλύτερη περίπτωση ἀκαρπες συνήθειες καὶ σὲ κείνους ποὺ ἔχουν ταυτιστεῖ μ' αὐτὲς. Ἄν, μέσα σὲ μιά διαδικασία συνεχῶν μετατοπίσεων τοῦ πολιτικοῦ ἀντικειμένου, ἀναιρεῖται ἡ πολιτικὴ — τόσο γνώριμη συνήθεια στὶς παραδόσεις τῆς ἐλληνικῆς ἀριστερᾶς —, ἂν

μέσα σε μία κομματική πρακτική που καταργεί τη λειτουργούσα βάση του κόμματος, που καταργεί τα πολιτικά δικαιώματα των μελών, τα σπρώχνει στη ρουτίνα, τα στριμώχνει στη μέγγενη της «πρακτικής» δουλειάς, τα παραδίνει στον εργατισμό και το λαϊκισμό που ισοπεδώνει την κοινωνική και ιδεολογική πολυμέρεια των κινημάτων, που μετατρέπει τη θεωρία σε απόλογία ή κατήχηση, που στη θέση της ανάλυσης βάζει την περιγραφή και την ταυτολογία, που περιφρονεί το συγκεκριμένο εκθειάζοντας τη γενικολογία και περιτέλλει το γενικό σε ανεκδοτολογία, αν λοιπόν η πολιτική, και *τό δικαίωμα στην πολιτική* αναιρείται πρακτικά, τότε η αλλαγή αυτού του άλλοτριωτικού ύφους αποτελεί ύμιστο πολιτικό καθήκον και επείγουσα ανάγκη της αριστεράς.

Και μέσα στο ΚΚΕ έσωτ. και έξω απ' αυτό, η προσπάθεια για την αποτίναξη της συμβατικότητας και των παραδοσιακών πολιτικών κατασκευών ήταν το στοίχημα της ανανέωσης. Βέβαια, τα προβλήματα συμπυκνώνονταν και συμπυκνώνονταν σε κάποιες πολιτικές επιλογές που ή υποδεικνύουν ένα νέο προσανατολισμό, άβεβαιο και επικίνδυνο ενδεχομένως, ή παροχετεύουν τό κίνημα στη θαλπωρή της παραδοσιακής συνταγής και της ρουτίνας. Τα δύο ρεύματα συνυπάρχουν αντιπαλεύοντας το ένα το άλλο, αλληλοπροσδιορίζονται και αλληλοεξουδετερώνονται. Για παράδειγμα, εδώ και χρόνια ενδο στο ΚΚΕ έσωτ. είδαν τό φως δημιουργικές κατακτήσεις και στά κομματικά ήθη και στην πολιτική του φιλοσοφία — π.χ. η δημοκρατία στο κόμμα, ή κριτική του σταλινισμού, ή απόκρουση των προτύπων του «ύπαρκτου σοσιαλισμού», ή προσπάθεια συμπίεσης με τά ρεύματα του εύρωκομμουνι-

σμού, ο σεβασμός των κοινωνικών κινήματων —, ταυτόχρονα οι κατακτήσεις αυτές συνοδεύονταν από πολιτικές επιλογές που έφερναν τη σφραγίδα των παραδοσιακών κατασκευών και στοίχισαν στην κομμουνιστική ανανέωση την εκτίναξη της στο πολιτικό περιθώριο χωρίς να της επιτρέψουν να αποκτήσει κοινωνική βάση. Άλλά, νομίζω, είναι αδύνατο ή άριστερά να ξεπεράσει τό βάλτωμά της αν δεν στοχαστεί με νέους, σύγχρονους όρους την κοινωνία που θέλει να αλλάξει, γιατί τότε και ή αλλαγή που επαγγέλλεται θα είναι μονίμως εναλλάξιμη με οποιαδήποτε σοσιαλόμορφη «αλλαγή», σαν κι αυτή για παράδειγμα που υπηρετεί τό ΠΑΣΟΚ. Η κομμουνιστική άριστερά μόνο στην επικαιρότητα του σοσιαλισμού μπορεί να βρει τό λόγο ύπαρξής της και τόν γνώμονα για τόν προσανατολισμό τής. Αυτό σημαίνει όμως ότι όλες εκείνες οι κατασκευές — προϊόντα άλλωστε τής θεωρίας τών σταδίων — που σήμερα συναρτούν τή σοσιαλιστική αλλαγή με τή διακυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ και άναγχο άκόμα και τήν κριτική στο κυβερνητικό κόμμα σε μέσο έξαναγκασμού του για να συνεργαστεί με τό ΚΚΕ έσωτ., βρίσκονται μακριά, πολύ μακριά, από τά αίτήματα τών καιρών.

Τέτοια, ή περίπου τέτοια, είναι τά ζητήματα που τίθενται σήμερα στην κομμουνιστική άριστερά κι όχι αν θά έχει πρόεδρο ή γενικό γραμματέα. Άν όμως τό οργανωτικό παίρνει τή θέση του πολιτικού, ή μετατόπιση δέν είναι άθώα. Θέλει άπλώς να άποφύγει τήν πολιτικοποίηση. Ποτέ ό οργανωτικισμός δέν προήγαγε τήν πολιτική ήταν ό τάφος της. Κι άπ' αυτή τήν άποψη, στην ένλόγω διαμάχη, που άφορά όλους τούς άριστερούς είτε είναι οργανωμένοι είτε είναι άνοργάνωτοι, συγ-

κρούεται ένα ρεύμα που θέλει να επικεντρωθεί ή προσοχή στα έκκρεμή πολιτικά προβλήματα, να συζητήσουμε τί να κάνουμε, και ένα άλλο ρεύμα που διεκδικεί, με τά μέσα του οργανωτικισμού, τό μονοπώλιο τής πολιτικής εκπροσώπησης τής ανανέωσης. Διότι τό σημαντικό δέν είναι αν ό Λεωνίδας Κύρκος θά είναι ό πρόεδρος του ΚΚΕ έσωτ., αλλά ή άπολιτική διαδικασία που θέλει να τόν άναδείξει. Είναι ολοφάνερο ότι, με βάση τό ψευδοδίλημμα Μπανιάς ή Κύρκος, καθώς πολλοί είναι δύσκολο να εναντιωθούν στην προσωπικότητα του Κύρκου, ή προβολή του άναγκαστικά προϋποθέτει και συνεπάγεται μία τέτοια σύνθεση όλων τών κεντρικών όργάνων του ΚΚΕ έσωτ. που θά βρίσκεται σε άρμονία με τίς άπόψεις, τίς όποιες άπόψεις, του μελλοντικού προέδρου. Δηλαδή, με τό πλάσμα τής «ένότητας τών δημοκρατικών και άριστερών δυνάμεων», τής ένότητας κομμουνιστών και σοσιαλιστών, τής εθνικής ένότητας, κριτήριο και στόχος μαζί κάθε πολιτικής σκέψης και πρακτικής, μιάς ένότητας που πάει από τούς «συντρόφους τής άλλης πλευράς» έως τόν τίμιο δεξιό πατριώτη, μιάς ένότητας που, όσο κι αν καταδικάζει τά έκτροπα του «ύπαρκτου σοσιαλισμού», θά συνοπολογίζει πάντα τόν κατά βάση σοσιαλιστικό χαρακτήρα τών κοινωνικών σοβιετικού τύπου.

Είναι ή ένότητα που διασπά γιατί ενώ προσπαθεί να κερδίσει τή μάχη στο επίπεδο του εθνικού άκροατηρίου άποκλείει από τίς γραμμές της τούς ίδιους τούς άριστερούς. Μιά ματιά στα περασμένα θά έδειχνε τά έρείπια που σκόρπισε στο πέρασμά της ή πολιτική αυτή. Καιρός οι άριστεροί να τήν έγκαταλείψουμε.

Άγγελος Έλεφάντης

ΚΥΠΡΟΣ

πέρα από τις αισιόδοξες προβλέψεις

Τό κείμενο που ακολουθεί βρίσκεται κατά κάποιο τρόπο εκτός φάσεως και εκτός κλίματος. Ίσως είναι μάλιστα και εκτός θέματος! Αφορά τό Κυπριακό. Άλλά όχι από τή σκοπιά τών πρόσφατων εξελίξεων. Αντικείμενό του είναι, μάλλον, οι χρόνιες αδυναμίες και ή ιδεολογική στειρότητα που οδήγησαν στο πολιτικό τέλμα, στις διαδοχικές διαψεύσεις ελπίδων και στις οδυνηρές εκπλήξεις από τά νέα τετελεσμένα. Μιά σκόπιμη παραφωνία σ' ένα κλίμα αισιοδοξίας που διαμορφώθηκε πρόσφατα και κορυφώθηκε έννοι της συνάντησης «κορυφής» Κυπριανού - Ντενκτάς στις 17 Ιανουαρίου.

Πόσο καθοριστικές όμως μπορούν να αποδειχθούν οι τελευταίες τουρκοκυπριακές υποχωρήσεις; Αποτελούν ένδειξη τών τουρκικών προθέσεων για μόνιμη λύση του Κυπριακού ή έλιγμό που θά αφήσει τελικά έκθετη τήν έλληνοκυπριακή πλευρά για «αδιαλλαξία»; Τό βέβαιο πάντως είναι ότι ή πρωτοβουλία τών κινήσεων δέν ανήκει ούτε στην Άθήνα ούτε στη Λευκωσία. Γι' αυτό άλλωστε και ή υπερβολική αισιοδοξία είναι σήμερα άδικαιολόγητη. Κι αυτό ακριβώς τό ζήτημα — ή έλλειψη, δηλαδή, πρωτοβουλίας, συγκεκριμένου σχεδίου και σαφώς όροθετημένων επιδιώξεων από τήν έλληνική και έλληνοκυπριακή πλευρά — πρέπει να υπομνηστεί μέ έμφαση σε μία περίοδο αισιοδοξίας και αδήμενων προσδοκιών για «σύντομη και δίκαιη λύση του Κυπριακού».

Είναι δικαιολογημένος ένας τέτοιος σκεπτικισμός; Είναι, και πολύ μάλιστα! Γιατί παρά τις σοβαρές και πρωτοφανείς υποχωρήσεις του Ντενκτάς κατά τις πρόσφατες «συνομιλίες εκ του σύνεγγυς» στη Νέα Υόρκη, δύο έρωτήματα παραμένουν αναπάντητα. Τό πρώτο αφορά τήν παρουσία του τουρκικού στρατού κατοχής. Θα παραμείνει στην Κύπρο; Αν ναι, ή συμφωνία μάλλον τινάζεται στον άερα και ή έλληνοκυπριακή πλευρά θά έπωμιστεί ένα μέρος της ευθύνης για μία τέτοια άποτυχία. Άς εξηγηθούμε όμως περισσότερο: Κάτι που γνωρίζουν, βέβαια, οι διπλωμάτες μας αλλά που άγνωστ ή κοινή γνώμη είναι ότι από καιρό κυκλοφορεί ή φήμη στην έδρα τών Ήνωμένων Έθνών

ότι τόσο όρισμένες μουσουλμανικές χώρες, που θά ήθελαν να αναγνωρίσουν τό ψευτοκράτος του Ντενκτάς, όσο και ή άμερικανική κυβέρνηση που επείγεται να ξεπεράσει τις αντίστασεις του Κογκρέσου για τήν αύξηση της στρατιωτικής βοήθειας στην Τουρκία (και όριστική έγκατάλειψη του 7 προς 10) έπιθυμούν μία ένδειξη καλής θέλησης από τήν τουρκοκυπριακή πλευρά. Μιά χειρονομία που θά είναι αρκετά ουσιαστική, ώστε να καταγραφεί ως σοβαρή διαπραγματευτική προσέγγιση, αλλά όχι ως τό σημείο να άκυρώσει τά στρατηγικά πλεονεκτήματα της Τουρκίας.

Τέτοια ήταν ακριβώς ή στάση του Ντενκτάς στον τρίτο γύρο τών συνομιλιών της Νέας Υόρκης (Νοέμβριος 1984). Έκανε ουσιαστικές παραχωρήσεις στο έδαφικό (κατέβηκε στο 29%), στο ζήτημα της ελεύθερης διακίνησης και έγκατάστασης, στο ζήτημα τών εναλλασσομένων Προέδρων και του δικαιώματος βέτο τών Τουρκοκυπρίων ύφυπουργών. Δέν έθιξε ωστόσο — στην πραγματικότητα άρνήθηκε ακόμα και να συζητήσει — τό πρόβλημα της τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας, τήν όποια σε κατοπινές του δηλώσεις χαρακτήρισε απαραίτητη ως μόνιμη έγγύηση τών Τουρκοκυπρίων. Οι υποχωρήσεις του λοιπόν ήταν «εκ του άσφαλούς», δεδομένου ότι κάλυπταν αρκετά ουσιαστικά ζητήματα αλλά άφηναν άπέξω τό ουσιαδέστερο όλων: τό πρόβλημα τών τουρκικών στρατευμάτων κατοχής — τό πρόβλημα, ή μη λύση του όποιου άκυρώνει αυτόματα τή λύση όλων τών υπόλοιπων!

Η έλληνοκυπριακή πλευρά, μέ τή σειρά της, αναγκάστηκε να πάρει μέρος στις διαδικασίες αυτές γνωρίζοντας τις άπώτερες προθέσεις του Ντενκτάς, αλλά και μέ σαφή επίγνωση ότι δέν μπορούσε να κάνει και διαφορετικά: Μιά έξαρχής άπορριπτική στάση όσο δικαιολογημένη κι άν ήταν στά μάτια τών Έλληνοκυπρίων θά εξέθετε τόν Κυπριανού διεθνώς και θά άνοιγε τό δρόμο για τή διπλωματική άναγνώριση του κ. Ντενκτάς μία ώρα άρχύτερα.

Μήπως όμως ή Τουρκία σκοπεύει όντως να άποσύρει τελικά τά στρατεύματά της

από τήν Κύπρο; Η ύποθετική αυτή έκδοχή οδήγει στο δεύτερο και πιο βασανιστικό έρώτημα: Για ποιο λόγο θά δεχόταν ή Τουρκία να έγκαταλείψει και μάλιστα χωρίς ουσιαστικές πιέσεις τά στρατηγικά της πλεονεκτήματα; Μήπως δέν είναι φανερό ότι χωρίς τή στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας μία «πολιτική» λύση σαν κι αυτή που διαγράφεται στον όρίζοντα σήμερα, θά οδήγούσε στην πλήρη άφομοίωση τών Τουρκοκυπρίων από τόν οικονομικό δυναμισμό της έλληνοκυπριακής πλευράς; Μήπως δέν είναι φανερό ότι κάτι τέτοιο θά οδηγούσε είτε στην τελική ύποταγή τών Τουρκοκυπρίων είτε σε μία συνταγματική κρίση τύπου 1964; Σε μία τέτοια περίπτωση όμως ή στρατιωτική άπουσία της Τουρκίας από τό νησί — δεδομένου ότι μία νέα άπόβαση είναι πάντα ένα παρακινδυνευμένο έγχείρημα — αφήνει πολύ στενότερα περιθώρια έκβιαστικών πιέσεων απ' αυτά που έχει σήμερα. Για ποιο λόγο, λοιπόν, ή Τουρκία θά έγκατέλειπε — και μάλιστα χωρίς ουσιαστικό άντάλλαγμα — τά στρατηγικά πλεονεκτήματα που της δίνει ή συντριπτική στρατιωτική παρουσία της στο νησί;

Τά προφανή αυτά έρωτήματα — που παραμένουν ωστόσο άναπάντητα — είναι ένδεικτικά της ειλικρίνειας αλλά και τών άπώτερων στόχων που έξυπηρετούν οι τουρκοκυπριακές υποχωρήσεις. Δυστυχώς, οι προοπτικές μιας «δίκαιης» λύσης είναι μάλλον περιορισμένες σήμερα. Τό πιθανότερο είναι μετά από κάποια σύντομη περίοδο φρούδων ελπίδων να βρεθούμε ξανά σε θέση δυσκολότερη από πριν — μέ τόν Ντενκτάς να έπιτυγχάνει τή διπλωματική του άναγνώριση από τή διεθνή κοινότητα και τήν Κυπριακή Δημοκρατία να υποβαθμίζεται ακόμα περισσότερο. Πόσο προετοιμασμένοι είμαστε για ένα τέτοιο ένδεχόμενο; Και ως πότε θά έκλαμβάνουμε τις έπιθυμίες μας για πραγματικότητα;

Χωρίς στρατηγική...

Μετά τήν τουρκική εισβολή στην Κύπρο

τό 1974, ή στάση τών έλληνικών και τών έλληνοκυπριακών κομμάτων παραπαίει ανάμεσα στην *ένδοτικότητα* και τούς φραστικούς *παλικαρισμούς*. Ή δεξιά τής Ελλάδας και τής Κύπρου — αλλά και τό ΑΚΕΛ — έκλιναν πρός τή «σώφρονα» ένδοτικότητα. Απ' τήν άλλη μεριά, παρά τīs κάποιες έλπίδες πού δημιούργησαν οί χειρονομίες τού ΠΑΣΟΚ όταν ανέλαβε τήν κυβέρνηση τό '81 (γραμμή «συμπάρταξης», ταξίδι στην Κύπρο κ.λπ.) σύντομα αποδείχθηκε ότι επρόκειτο γιά φραστικούς λεονταρισμούς μάλλον παρά γιά ουσιαστική αναθεώρηση στρατηγικής. Γι' αυτό και σήμερα τό ΠΑΣΟΚ βρίσκεται στό δίλημμα νά προσυπογράψει μιά «νέα Ζυρίχη», δυσμενέστερη τής πρώτης, ή νά χρεωθεί τήν τελική φάση τής διχοτόμησης τού νησιού.

Τί βρίσκεται όμως ανάμεσα στόν «ένδοτισμό» — τīs εϋθύνες τού όποιου καμιά κυβέρνηση δέν μπορεί νά αναλάβει — και στός παλικαρισμούς, πού γίνονται όλο και πίο παρακινδυνευμένοι;

Τίποτε. Τό άπόλυτο κενό. Κενό στρατηγικής, κενό σαφών επιδιώξεων, γιά τό τί θέλουμε, επιτέλους, νά πετύχουμε στην Κύπρο, πώς θά τό προωθήσουμε, μέ ποιούς συμμάχους, έναντι ποιών αντιπάλων, μέ τί εφεδρείες... Κενό πρωτοβουλιών τīs όποιες προτιθέμεθα νά αναλάβουμε γιά νά ανακτήσουμε τό χαμένο έδαφος και νά πάρουμε τό «πάνω χέρυ». Κενό «συναντίληψης» ανάμεσα στη Λευκωσία και τήν Αθήνα, ανάμεσα στα διάφορα κόμματα τής Κύπρου, ακόμα και στός κόλπους τών μεγαλύτερων κομμάτων τής Αθήνας...

Ποτέ τά τελευταία χρόνια δέν είχε ή Ελλάδα ή ή Κύπρος τήν πρωτοβουλία τών κινήσεων. Κι όταν κάποια «κινήματα» φαινόταν νά δημιουργείται, σπάνια απέφευγαν τά έκφωλιστικά φαινόμενα τών κραυγαλέων αντιπαραθέσεων — όχι στην ουσία τού προβλήματος, αλλά στη σκοπιμότητα εκείνου ή τού άλλου χειρισμού. Ακόμα και οί διπλωματικές επιτυχίες στόν ΟΗΕ — τά περιβόητα καταδικαστικά ψηφίσματα έναντίον τής Τουρκίας — συχνά μετατράπηκαν σέ μπουμεραγκ έναντίον μας.¹

Χωρίς στρατηγική, χωρίς ενιαία αντίληψη, χωρίς ιεραρχημένες επιλογές, χωρίς πρωτοβουλίες πού θά άνέτρεπαν τούς δυσμενείς συσχετισμούς, χωρίς συμμάχους, εφεδρείες και έναλλακτικές επιλογές, οί έλληνικές κυπριακές θέσεις αποδυναμώθηκαν μέ τήν πάροδο τού χρόνου. Τό «κυπριακό πρόβλημα» ύποβαθμίστηκε έγινε βραχνάς γιά τīs έκάστοτε έλληνικές κυβερνήσεις και πηγή άμηχανίας γιά τīs έκάστοτε αντιπολιτεύσεις. Φορτωμένο μέ τīs ένοχές μιάς ολόκληρης τριακονταετίας, άποθήθηκε στό λαϊκό ύποσυνειδητό σάν ένα χρόνο και άκανθώδες ζήτημα, έκχωρημένο στη δικαιοδοσία τών διπλωματών, περιβλημένο μέ πέπλο σιωπής, βυθιζόμενο στό τέλμα τού ένδοκοινοτικού διαλόγου, καλυμμένο μέ τό άλλοθι τής «γενναιόδωρης έλληνικής εισφοράς» — γιά τούς Έλλαδίτες — και τού «συντελούμενου οικονομικού θαύματος» — γιά τούς Έλληνοκυπρίους. Μέ λίγα λόγια, άδιαφορία στην Ελλάδα, παθητικότητα στην Κύπρο, άμοιβαία μετάθεση εϋθύνων γιά ό,τι έγινε και άπό κοινού ποιήθηκε ότι τό καλύτερο πού μπορεί νά

γίνει είναι νά μή γίνει τίποτε! Γιατί ό χρόνος δουλεύει — και δουλεύει — έναντίον μας...

Ή χρόνια έλλειψη στρατηγικής έμπεδώθηκε, νομιμοποιήθηκε και αναπαράχθηκε συνυφασμένη μέ ένα σύνολο «πολιτικών» ιδεολογημάτων πού συγκαλύπτουν τīs διαστάσεις τού προβλήματος, άποπροσανατολίζουν τήν αναζήτηση διεξόδων, θολώνουν τά μέτωπα και άκυρώνουν τή χάραξη όποιασδήποτε στρατηγικής. Τά ιδεολογήματα αυτά δημιούργησαν ψυχωτικές φοβίες, προκάλεσαν έξαρτημένα ανακλαστικά, άνέδειξαν τή στατικότητα σέ έπιτυχία, μετέθεσαν σέ «ξένους» τīs εϋθύνες κάθε άποτυχίας,² συρρίκνωσαν τά περιθώρια πρωτοβουλιών τής έλληνικής — κυπριακής πλευράς και αναπαρήγαγαν τήν άποτελεμάτωση. Πρόβαλαν — σέ «τελευταία άνάλυση» — ως μόνες έναλλακτικές διεξόδους τή «ρεαλιστική» ένδοτικότητα ή τούς τυχοδιωκτικούς παλικαρισμούς!

Τό πλέγμα αυτών τών «πολιτικών» ιδεολογημάτων άξίζει νά τό διερευνήσουμε πίο συστηματικά. Όχι μόνο γιατί ή άνασκευή τους είναι άπαραίτητη προϋπόθεση γιά τή χάραξη όποιασδήποτε στρατηγικής, αλλά και γιά τόν πρόσθετο λόγο ότι ή διερεύνηση αυτών τών ιδεολογημάτων προσφέρει κάποιες πρώτες απαντήσεις στό έρώτημα *γιατί* δέν ύπήρχε ως τώρα στρατηγική.

I. Ειρηνικός διακανονισμός — Πολεμική άνάμετρηξη

Μετά τό 1974, θεμελιώδης άρχή τών κυπριακών χειρισμών (και βάση τής έλληνικής συμπάρτασης) ύπήρξε ό άποκλεισμός τής «στρατιωτικής λύσης». Τόσο οί

έλλαδικές όσο και οί κυπριακές άρχές έθεσαν στόν έαυτό τους τό πίο πάνω δίλημμα, όχι γιά νά διερευνήσουν τīs προοπτικές και τό κόστος κάθε σκέλους του, αλλά γιά νά άπορρίψουν προκαταβολικά τό στρατιωτικό σκέλος.

Στό σημείο αυτό πρέπει νά είμαστε σαφείς: τό λάθος έγκειται *όχι στην επιλογή* πού έκαναν, αλλά στό ότι έθεσαν τό πρόβλημα κατά τέτοιο *διλημματικό τρόπο*. Γιατί ήδη από τόν προηγούμενο αιώνα ό Κλαούζεβιτς είχε διακηρύξει ότι «*πόλεμος είναι ή συνέχεια τής πολιτικής μέ άλλα μέσα*». Κι όπως τά στρατιωτικά δεδομένα στην Κύπρο είναι συντριπτικά εις βάρος τής έλληνικής κυπριακής πλευράς, τό δόγμα Κλαούζεβιτς (ή μάλλον τό άντίστροφό του) επιτρέπει δύο μόνο διεξόδους:

— Τήν ύποταγή στους όρους πού θά ύπαγορεύσει ή τουρκική πλευρά, άφού αυτή έχει τό πλεονέκτημα.

— Τήν *άνατροπή τών στρατιωτικών πλεονεκτημάτων τής Τουρκίας* από Ελλάδα και Κύπρο.

Στήν περίπτωση, άνατροπή τών στρατιωτικών πλεονεκτημάτων σημαίνει «κατ' έλάχιστον» τρία πράγματα:

α. Μεταφορά έλληνικού έκστρατευτικού σώματος στην Κύπρο.

β. Ένιαία άμυντική διάταξη Ελλάδας και Κύπρου.

γ. Δημιουργία αξιόμαχων έλληνοκυπριακών στρατιωτικών εφεδρειών.^{3,4,5}

Ή άνατροπή τών στρατιωτικών όρων δέν ίσοδυναμεί μέ πολεμική σύγκρουση ούτε οδηγεί άναγκαστικά πρός τά κεϊ μέ τήν προϋπόθεση βέβαια ότι θά γίνει έγκαιρα — πού δέν έγινε — σωστά — δηλαδή «διακριτικά», χωρίς φανφάρες — και άποφασιστικά — χωρίς διαταγμούς και περιττές καθυστερήσεις. Αντίθετα, ή ά-

φαίρεση τῶν στρατιωτικῶν πλεονεκτημάτων τῆς Τουρκίας εἶναι ἡ *μόνη* ἐπιλογή πού ἐπιτρέπει μιά πολιτική λύση — πολιτική λύση χωρίς ὑποταγή, ἢ τουλάχιστον χωρίς μονομερεῖς ὑποχωρήσεις.

Ἡ ἀδυναμία Ἀθήνας — Λευκωσίας νά δοῦν τήν *ἀμφίδρομη* συνέχεια εἰρηνικῶν πρωτοβουλιῶν, διαπραγματεύσεων καί στρατιωτικῆς προετοιμασίας *συρρίκνωσε* τά περιθώρια πολιτικῶν ἐλιγμῶν, *ἀφαίρεσε* τὸ ἔδαφος γιά τή χάραξη ἐνιαίας στρατηγικῆς, *κατακερμάτισε* τὸ «ἔσωτερικό μέτωπο» καί στρίμωξε Ἑλλάδα καί Κύπρο στήν ἀποδοχή τῶν τετελεσμένων.

Τό χειρότερο ὅμως εἶναι ὅτι οἱ μακροχρόνιες στρατιωτικῆς ἀδυναμίες Ἑλλάδας καί Κύπρου — λόγω τῆς διαρκοῦς θανάσιμης ἀπειλῆς πού ἐπικρέμαται πάνω ἀπ' ὀλόκληρο τὸ νησί — «ἀνοίξαν τήν ὄρεξη» τῆς Τουρκίας γιά εὐρύτερες διεκδικήσεις, ἐνθάρρυναν τήν τουρκικὴ ἐπεκτατικότητα σέ ὅλα τὰ μέτωπα, διεύρυναν τὸ πεδίο ἀνταγωνισμοῦ καί ἐπέτειναν τὸν κίνδυνο τῆς σύγκρουσης.

Ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο τέθηκε τὸ δίλημμα εἰρηνικός διακανονισμός — πολεμική ἀναμέτρηση, ὄχι μόνο ὀδηγεῖ σέ ὑποταγή στήν Κύπρο, ἀλλά καί προλειαίνει τὸ ἔδαφος γιά εὐρύτερη ὑποταγή στίς διευρυνόμενες ἀξιώσεις τῆς Τουρκίας στά ἄλλα μέτωπα (Αἰγαῖο, νησιά, Δυτικὴ Θράκη), *χωρίς* νά ἀκυρώνει τελικά τήν προοπτικὴ πολεμικῆς σύγκρουσης. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα!

II. Ρεαλισμός — Τυχοδιωκτισμός

Ἡ λέξη-κλειδί στή Λευκωσία εἶναι ὁ ρεαλισμός. Κατὰ τρόπο τουλάχιστον ἀναπόδεικτο, ἡ οὐσιαστικὴ θωράκιση τῆς ἐλευθέρης Κύπρου θεωρεῖται «μὴ ρεαλιστικὴ».⁶ Συνεπῶς, μόνη διέξοδος ἀπομένει ἡ διαδικασία τῶν ἐνδοκοινοτικῶν συνομιλιῶν. Μὲ τί στόχο ὅμως; Τῆ λύση Ὁμοσπονδίας πού ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μορφή θά στηρίζεται σέ ἰσχυρὴ κεντρικὴ κυβέρνησι; Μά αὐτὸ συνεπάγεται ἀποχώρηση τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Κύπρο καί προϋποθέτει ὑποχώρηση τοῦ Ντενκτάς ἀπὸ τὰ κεκτεμένα. Γιά ποιὸ λόγο; Κι ὕστερα ἀπὸ τί εἶδους πιέσεις; Μήπως λόγω τῆς «διεθνούς ἀπομόνωσης» τῆς Τουρκίας; Λόγω «πιέσεων» πού θά ἀσκηθοῦν στήν Τουρκία ἀπὸ τοὺς Ἀμερικανούς, ἀπὸ τοὺς Ἑυρωπαϊούς, ἀπὸ τὴ Σοβιετικὴ Ἐνωση, ἀπὸ τὸν Τρίτο Κόσμο;

Ὡραῖος ρεαλισμός! Ὁμως ἡ στρατιωτικὴ σημασία τῆς Τουρκίας γιά τὸ ΝΑΤΟ, δηλαδή κυρίως γιά τοὺς Ἀμερικανούς (ἀλλά καί γιά τοὺς Δυτικοευρωπαίους) εἶναι πολὺ πῖο βαρύνουσα ἀπ' ὅ,τι ἡ ἀντίστοιχη τῆς Ἑλλάδας. Οἱ σχέσεις πού ἔχει δημιουργήσει ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση μέ τὴν Τουρκία — λόγω τῶν Στενῶν ἀλλὰ καί τῆς στρατηγικῆς τῆς θέσης — εἶναι πολὺ πῖο οὐσιαστικῆς γιά τὴν ΕΣΣΔ ἀπὸ τίς ἐλληνοσοβιετικῆς σχέσεις.⁷ Τὰ ἐρείσματα τῆς Τουρκίας στὸν Ἀραβικὸ Κόσμο — λόγω θρησκείας — πολὺ ἰσχυρότερα ἀπ' ὅ,τι τὰ ἐλληνικά. Καί οἱ γεωπολιτικῆς ἀντιθέσεις ὅλων αὐτῶν μεταξύ τους μόνιμες. Συνεπῶς, τὰ περιθώρια συνδυασμένης, μακροχρόνιας καί ἐκβιαστικῆς πίεσης ὅλων αὐτῶν πρὸς τὴν Τουρκία εἶναι μηδαμινά.

Ὁ μόνος ρεαλισμός πού ἔχει νόημα

στὶς σημερινές συνθήκες εἶναι ὁ ρεαλισμός τῆς ἀποδοχῆς τῶν τετελεσμένων. Μόνον πού αὐτὸ ἀρνιέται νά τὸ δεχθῆι τόσο ἡ Λευκωσία ὅσο καί ἡ Ἀθήνα. Στὸ ὄνομα τοῦ ρεαλισμοῦ λοιπόν, χάνουμε κάθε ἐπαφή μέ τὴν πραγματικότητα. Καί «τιμωρούμαστε» κάθε τόσο μέ τὴ δημιουργία νέων τετελεσμένων ἀπὸ τὴν «ἄλλη πλευρά», *δυσμενέστερων* ἀπὸ τὰ προηγουμένα...

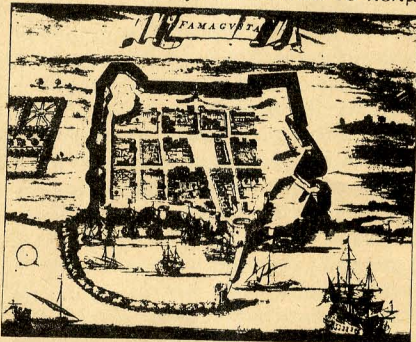
III. Σοβινισμός — Διεθνισμός

Τὸ κυπριακὸ ζήτημα, λόγω τῆς φύσεώς του, ἀνέσυρε παλιὰ ἀπωθημένα «τελικῆς ἐκκαθάρισης τῶν λογαριασμῶν» μέ τὴν Τουρκία. Ὁ σοβινιστικὸς παροξυσμὸς ἀναζωπυρώθηκε πολλές φορές σέ στιγμὲς ὄξυνσης τῶν ἐλληνοτουρκικῶν σχέσεων. Ἀλλὰ ἡ ἀντίσταση στὸ σοβινισμό, ὁ δημόσιος στιγματισμὸς του καί ἡ διαρκὴς ὑπόμνηση τῶν ἱστορικῶν δεσμῶν ἀνάμεσα στὸν ἐλληνικὸ καί τὸν τουρκικὸ λαὸ δὲν ἰσοδυναμοῦν μέ ὑποταγή στίς ἀξιώσεις τοῦ τουρκικοῦ ἐπεκτατισμοῦ. Ἀντίθετα, ἂν θέλουμε νά «μαστε σ' ἀλήθεια διεθνιστές, ὀφείλουμε νά ἐνισχύσουμε τοὺς δεσμούς μας μέ τὸν κυπριακὸ λαὸ, μέ ὅλες τίς μειονότητες τῆς Τουρκίας, πού ἀσφυκτιοῦν κάτω ἀπὸ τὴ στυγνὴ καταπίεση τῆς κεμαλικῆς παράδοσης, καί μέ τὸν ἴδιο τὸν δημοκρατικὸ τουρκικὸ λαὸ — πού στενάζει κάτω ἀπὸ τὸ πέλμα

τῶν στρατοκρατῶν τῆς Ἀγκυρας. Ὅχι νά συμβιβαστοῦμε ἄνευ ὄρων μέ τοὺς δήμιους τοῦ Ἑβρέν.

Κανεῖς ἀπ' ὅλους αὐτοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους ὀφείλουμε διεθνιστικὴ συμπαράσταση δὲν θά μᾶς συγχωρήσει, ἂν προσφέρουμε ἕναν ἀνέξοδο θρίαμβο στοὺς στρατοκράτες τῆς Ἀγκυρας μέ τὴν ἀποδοχὴ τῶν ὄρων τους στήν Κύπρο, στὸ Αὐγαῖο ἢ στὰ νησιά. Ὅλοι αὐτοὶ βλέπουν τὴν Ἑλλάδα σάν τὴ μεγάλη «φυσικὴ» σύμμαχο στὸν ἀγώνα τους. Ἡ Ἑλλάδα ὅμως, φοβούμενη μήπως ἐνοχλήσει τὴν Ἀγκυρα — καί ἐπισύρει τὴν μῆνη τοῦ ΝΑΤΟ, τὸ ὁποῖο εἶναι ἐξαιρετικὰ «εὐαίσθητο» σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴ σταθερότητα τῆς Τουρκίας — ἀπέφυγε μιά συνολικὴ στρατηγικὴ συμμαχία μαζί τους. Ἐχασε ἔτσι τὴν εὐκαιρία νά ἀποκτήσει ἕνα κάριο διαπραγματευτικὸ πλεονέκτημα ἐναντι τῆς Τουρκίας κι ἐπαῖξε ἀντικειμενικά τὸ παιχνίδι τοῦ τουρκικοῦ σοβινισμοῦ — πού ἀναδεικνύεται θριαμβευτικὰ μετὰ ἀπὸ κάθε ἐλληνικὴ ὑποχώρηση.

Στὴ μεταπολεμικὴ διαδρομὴ τοῦ Κυπριακοῦ, οἱ δεξιές ἐλληνικὲς κυβερνήσεις προσπάθησαν κατὰ κανόνα νά ἐκτονώσουν τίς σοβινιστικῆς τάσεις πού θά τοὺς ἔθεταν σέ τροχιά ρήξης μέ τὴν Τουρκία, τινάζοντας στὸν ἀέρα τίς σχέσεις τους μέ τὸ ΝΑΤΟ καί τὴν ἴδια τὴν ὑπόσταση τοῦ ΝΑΤΟ στήν περιοχή. Πραγματοποίησαν ἔτσι τὸ «διεθνιστικὸ» χρέος τους πρὸς

τούς ιθύνοντες της "Αγκυρας στο πλαίσιο του "Ατλαντισμού. Από την άλλη μεριά, η άριστερά "Ελλάδας και Κύπρου, στην προσπάθειά της να χτυπήσει τις εγχώριες σοβινιστικές τάσεις, πολιτεύθηκε με τρόπο που τελικά ενθάρρυνε τον τουρκικό σοβινισμό και υποβάθμιζε το διεθνιστικό της χρέος προς τα μαχόμενα τμήματα του τουρκικού λαού.

Η δυναμική του ελληνοτουρκικού ανταγωνισμού και η άριστερά

Η κλιμακούμενη ελληνοτουρκική διένεξη δεν οφείλεται μόνο στη χρόνια κυπριακή κρίση, σε κάποια άμφισβητούμενη περιοχή του Αιγαίου, στο καθεστώς των νησιών, ή σε μία μόνιμη τουρκική υπόκλιση των ΗΠΑ κατά της "Ελλάδας. Κύπρος, Αιγαίο, νησιά αποτελούν απλώς τις εκφάνσεις, τα σημεία στα οποία εκδηλώνεται ένας βαθύτερος ανταγωνισμός, η δε πάλη αυτού του ανταγωνισμού, όχι στη δημιουργία του. Πρόκειται για μία σύγκρουση ανάμεσα στις ταξικές στρατηγικές των κυρίαρχων τάξεων τόσο στην "Ελλάδα όσο και στην Τουρκία, οι οποίες διεκδικούν, κάθε μία για λογαριασμό της, τον ίδιο ρόλο γέφυρας μεταξύ Δύσης — Μέσης Ανατολής, τον ίδιο διαμεσολαβητικό ρόλο στην επέκταση του δυτικού καπιταλισμού προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής. Και στο παιχνίδι αυτό έχουν ένταχθει με ιδιαίτερο τρόπο οι κυρίαρχες τάξεις της Κύπρου σε συμμαχία — αλλά και με εμφανείς αντιθέσεις προς — τον ελληνικό αστισμό.

Αυτή ακριβώς η ιστορική αντιπαράθεση υποκινεί τις συνεχείς ελληνοτουρκικές δξύνσεις, αποτρέπει συμβιβαστικές λύσεις, ανοίγει νέα προβλήματα, δημιουργεί καινούριες περιπλοκές. Με δύο λόγια, κλιμακώνεται. Και το σημαντικότερο, η εθύνη αυτής της κλιμάκωσης ανήκει στην τουρκική πλευρά: Πριν το '74 μοναδικό σημείο τριβής ανάμεσα στην "Ελλάδα και την Τουρκία ήταν το Κυ-

πριακό. Μέσα στη δεκαετία που μεσολάβησε η Τουρκία ανέδειξε διαδοχικά το πρόβλημα του Αιγαίου, του εξοπλισμού των νησιών, του FIR "Αθηνών, της μουσουλμανικής μειονότητας Δυτικής Θράκης. Τα ζητήματα αυτά — άλλοτε πραγματικά, άλλοτε ανυπόστατα, άλλοτε σαφώς διογκωμένα — δεν δημιουργήθηκαν πρόσφατα. Ύπηρχαν από δεκαετίες: απλώς η Τουρκία τα παρασιώπησε παλιότερα και πρόσφατα έκανε την επιλογή να τα αναδείξει, με μονομερείς ενέργειες και έκβιαστικό τρόπο.

Κι εδώ είναι ένα ουσιαστικό είσοδο χαρακτηριστικό: Η «μεγάλη ιδέα» του ελληνικού αστισμού μπορεί να έχει φιλοδοξίες διεύθυνσης στις αγορές της Μέσης Ανατολής, μπορεί να επιδιώκει την άντληση των αραβικών κεφαλαίων, αλλά δεν έχει εδαφικές βλέψεις έναντι κανενός. Μετά το οίκτρο τέλος της μικρασιατικής έκστρατείας και με μόνη εξαίρεση την προσάρτηση της Δωδεκανήσου που έντασσόταν, άλλωστε, στις μεταπολεμικές ρυθμίσεις —, ο ελληνικός αστισμός θεώρησε το ζήτημα της «εθνικής ολοκλήρωσης» τελειωμένο και παραιτήθηκε από κάθε εδαφική διεκδίκηση. Ακόμα και στο Κυπριακό, όπου δημιουργήθηκε λαϊκό κίνημα με αίτημα την Αυτοδιάθεση — "Ενωση, ο ελληνικός αστισμός δια των εγκυρότερων εκπροσώπων του, αρνήθηκε να το υιοθετήσει και απέφυγε να το ενισχύσει ουσιαστικά, για να μη διαρρήξει τους δεσμούς του με τη νατοϊκή "Αγγλία και την, επίσης νατοϊκή, Τουρκία. Πολύ περισσότερο ο ελληνικός αστισμός δεν διεκδίκησε εδάφη της ίδιας της Τουρκίας. Αντίθετα, η αντίστοιχη «μεγάλη ιδέα» του τουρκικού καπιταλισμού — λόγω της ιδιαίτερης θέσης της Τουρκίας αλλά και του ρόλου που διαδραματίζει ο στρατός ως ένοπιοιτικός παράγοντας της τουρκικής κοινωνίας και ως βασικός μηχανισμός εξουσίας — έχει έντονα επεκτατικό χαρακτήρα. Και η κύρια αιχμή αυτού του επεκτατισμού στρέφεται εναντίον της Κύπρου και της "Ελλάδας και εκδηλώνεται με σαφείς — και άπροσημάτιστες πλέον — εδαφικές διεκδικήσεις.

Ο ελληνικός λαός, κατά συνέπεια, δεν καλείται να υπερασπιστεί με το αίμα του τις φιλοδοξίες του ελληνικού καπιταλισμού, ούτε να πετσοκοφτεί — μαζί με τον τουρκικό λαό — προκειμένου να λύσουν διά των όπλων τις «ιμπεριαλιστικές» διαφορές τους οι καπιταλιστές "Ελλάδας και Τουρκίας. Καλείται να υπερασπιστεί το έδαφός του, τα κυριαρχικά του δικαιώματα και τις κατακτήσεις του σε ό,τι αφορά την εθνική ανεξαρτησία, από γειτονικό κράτος μέσα στο οποίο η στρατοκρατική ιδεολογία είναι κυρίαρχη και του οποίου ο έπекτατικός χαρακτήρας είναι αναμφισβήτητος.

Αν όντως ισχύει ο έπекτατικός χαρακτήρας του τουρκικού καπιταλισμού — σε αντίθεση με τη μη έπекτατικότητα του ελληνικού —, τότε δεν είναι καθόλου «σοβινιστική» η συνεχής υπόμνηση αυτής της απειλής. Κι αυτή η παρατήρηση είναι ιδιαίτερα σημαντική για την άριστερά. Μόνο η άριστερά — θεωρητικά τουλάχιστον — έχει τη δυνατότητα να προειδοποιήσει το λαό για την αντιμετώπιση αυτής της απειλής καταπολεμώντας ταυτόχρονα τα σοβινιστικά ξεσπάσματα, σφυρηλατώντας τη συμμαχία της με τις μαχόμενες πρωτοπορίες του τουρκικού λαού και προωθώντας αποφασιστικά τη συμφιλίωση με τη μουσουλμανική μειονότητα στη Θράκη και στην Κύπρο. Αν δεν κάνει το ένα, δεν μπορεί να κάνει και το άλλο. Όσο δεν υπάρχει σαφής και ενιαία στρατηγική για τα εθνικά ζητήματα, όσο ο τουρκικός επεκτατισμός διατηρεί την πρωτοβουλία των κινήσεων, οι σοβινιστικές τάσεις στην "Ελλάδα (με όλες τις ρατσιστικές εκφάνσεις τους) θα ενισχύονται.

Γι' αυτό και — αντίθετα απ' ό,τι για χρόνια πιστευόταν — η ανανεωτική άριστερά αποτελεί τον προνομιακό χώρο απ' όπου μπορεί να ξεκινήσει μία ουσιαστική συζήτηση για τη συγκρότηση ενιαίας στρατηγικής στα «εθνικά ζητήματα». Μακριά από τις ατλαντικές δεσμεύσεις του αστισμού, τη σοβινιστική ύστερία του λαϊκισμού και τα εξαρτημένα άνακλαστικά του ΚΚΕ.

Χρυσάνθος Λαζαρίδης

1. Όπως εύστοχα — και σχεδόν προφητικά — παρατηρούσε ο Β. Ξυδιάς στο "Αντί πέρυσι τον Δεκέμβριο ("Αντί, τεύχ. 246) μετά την όμοφωνη σχεδόν καταδική του κράτους του Ντενκτάς στον ΟΗΕ: «... Είναι γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των χωρών-μελών του ΟΗΕ καταδίκασαν την ανακήρυξη της τουρκοκυπριακής "ανεξαρτησίας"... Ταυτόχρονα όμως, σύσσωμη η "διεθνής κοινότητα" επεσήμανε την ανάγκη να επιλυθεί οριστικά το πρόβλημα με συνέχιση του διαλόγου... Στην αδυναμία της (ή διεθνής κοινότητα) να επιβάλει στην τουρκική πλευρά την ανάκληση της τουρκοκυπριακής ανεξαρτησίας θα αναγκαστεί με την πάροδο του χρόνου να στρέψει τις πιέσεις της προς την ελληνική πλευρά για την άποδοξη του διαλόγου. Πράγμα που θα σημαίνει για μία ακόμη φορά ντεράκτο άποδοξη των τετελεσμένων...». "Όπερ και έγένετο!

2. Τέτοιες εθύνες αναμφισβήτητα υπάρχουν, αλλά δεν ήταν πάντα καθοριστικές. Και επιτέλους, τί νόημα έχει να αγωνιζόμαστε για εθνική ανεξαρτησία, όταν θεωρούμε ότι τον τελευταίο λόγο θα τον έχει πάντα εκείνη ή η άλλη υπέρδύναμη;

3. Πολύ ενδιαφέρον έχει κάποια παραπλήσια — όχι ταυτόσημη — πρόταση που έκανε ο πρεσβευτής "Αλέξανδρος Ξύδης στο "Αντί με τίτλο «Τί μπορεί ακόμα να γίνει» ("Αντί, τεύχος 266).

4. Σημαντική επίσης είναι η απάντηση του Πλ. Σέρβα στην πρόταση Ξύδη. Ενδεικτική είναι η συνεχής επίκληση του «ρεαλισμού» και της «σφροσύνης» κατά τρόπο που τις κάνει να φαίνονται σαν λέξεις χωρίς περιεχόμενο. Πρόκειται για λεκτικές αντιδράσεις μάλλον στη λογική της πρότασης Ξύδη παρά για άντεπιχειρήματα ("Αντί, τ. 268, Πλ. Σέρβα: «Προέχει η σφροσύνη»).

5. Έξαιρετικά αναλυτικό κείμενο για τη δυνατότητα ανατροπής των στρατηγικών δεδομένων στην Κύπρο ήταν το άρθρο του Αγγουστου Κερυνιώτη (ψευδώνυμο) στον "Οικονομικό Ταχυδρόμο (19.1.84). Το κείμενο αυτό — άδικα αλλά όχι άδικαιολόγητα — πέρασε άπαρατήρητο, αν και ήταν εξαιρετικά αναλυτικό, συγκεκριμένο και με στρατηγικό «βάθος».

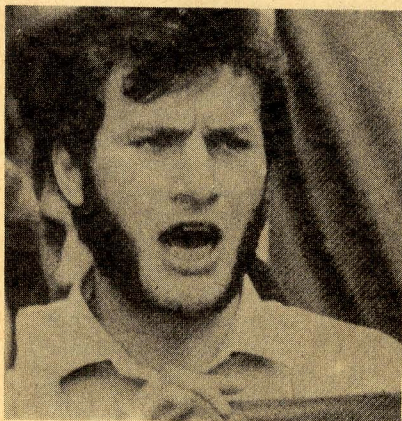
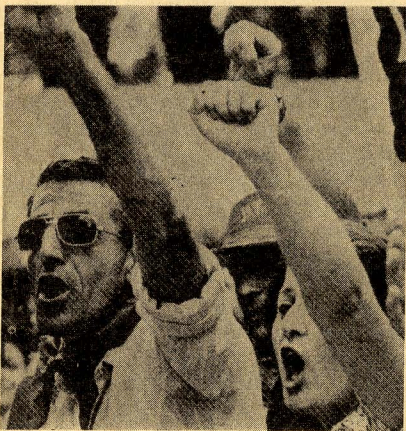
6. Στο κείμενο του Α. Κερυνιώτη που μνημο-

νεύσαμε πιο πάνω υπάρχει μία εξαιρετική ανάλυση για το πώς τα μειονεκτήματα άμυντικής θωράκισης της Κύπρου εξαφανίζονται και ενδεχομένως αντιστρέφονται αν η Κύπρος ένταχθεί στην ενιαία άμυντική διάταξη των ελληνικών-κυπριακών δυνάμεων, καθ' όλο το μήκος των συνόρων προς την Τουρκία, από Διδυμότειχο μέχρι "Ανατολική Κύπρο. Συνεπώς, τα επιχειρήματα περί ρεαλισμού μάλλον κρύβουν άπροθυμία μιάς τέτοιας στρατιωτικής «ένοποίησης». Άπροθυμία ποιών;

7. Δές το άρθρο του Γ. Καπόπουλου στον "Οικονομικό Ταχυδρόμο (9.2.84), «Μετά από σειρά διπλωματικές νίκες, σε κρίσιμη καμπή η τουρκική έξωτερική πολιτική». Μεταξύ των άλλων αναφέρεται το ελάχιστο γνωστό στην "Ελλάδα στοιχείο ότι ήδη από το 1965 — πριν δηλαδή από την εισβολή — η Σοβιετική "Ενωση διακήρυξε ότι «... η όμοσπονδία ίσως να είναι η λύση που ενδείκνυται για το Κυπριακό». Ο Γ.Κ. εύστοχα παρατηρεί ότι «η άπόσπαση αυτής της δήλωσης και η διασταλτική έρμηνεία που δόθηκε από την "Αγκυρα αποτελούν αναμφισβήτητα μεγάλη νίκη της τουρκικής διπλωματίας».

Ἡ ἀριστερά μπροστά στὶς δυσάρεστες πλευρὲς τοῦ πραγματικοῦ

Κάθε φορά πού οἱ ἄνθρωποι θέλανε ν' ἀλλάξουν τή μορφή καί τήν οὐσία τῶν κοινωνιῶν μέσα στίς ὁποῖες ζοῦσαν, κατέφευγαν σέ πλήθος μεθόδων καί πρακτικῶν. Μέ λίγη αὐθαιρεσία ἴσως θά μπορούσαμε νά περιορίσουμε ὅλα ὅσα συμβαίνουν σ' αὐτά τά ἀχανή σύνολα προσπαθειῶν καί ὄνειρων σέ δύο ἐνότητες. Σέ* ἐκείνη πού περιλαμβάνει τίς ἀπόπειρες προσέγγισης τοῦ καινούριου διαμέσου τῆς καθαρῆς φαντασίας, τῆς ἄσπιλης ιδεολογικῆς κατασκευῆς, τῆς ἐρωτικῆς σχέσης μέ τήν οὐτοπία, τοῦ ἀποφατισμοῦ καί τῆς ἔκστασης. Στήν ἀντίθετή τῆς ἐπίσης πού περιέχει ὅσες ἀπόπειρες ἀλλαγῆς κινήθηκαν μέσα στήν καθαρῆ λογική, τόν ἀκριβή ὑπολογισμό, τή χωρίς ἐνδοιασμούς ὀρθολογική σκέψη, τόν καταφατισμό καί τήν προσεκτικά σχεδιασμένη πολιτική συμμετοχή.

Γιά τούς ἀριστερούς τό δίλημμα ἦταν πάντοτε βασανιστικό. Ὁ πραγματικός, ὁ ὑπαρκτός κόσμος ἦταν σέ κάθε ἐποχή καί περίσταση ἐνοχλητικός, κουραστικός, ἐχθρικός γι' αὐτούς. Σέ διαρκή πόλεμο μαζί του ἤθελαν νά τόν ἀλλάξουν, νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τή χυδαιότητα, τήν ἀδικία, τήν καταπίεση, τήν ἀθλιότητα καί τή φρίκη του. Νά τόν ἀντικαταστήσουν μέ τίς εἰκόνες ἐκεῖνες πού ἡ ἄρνηση τοῦ πραγματικοῦ δημιουργοῦσε συνεχῶς στή φαντασία τους. Νά τόν πολεμήσουν καί νά τόν καταστρέψουν γιά νά μή στέκεται ἐμπόδιο στήν ὑλοποίηση τῆς οὐτοπίας.

Ἡ ἀριστερά πού προέκυψε ἀπό τή γαλλική ἐπανάσταση, βρέθηκε στό κέντρο αὐτῶν τῶν μεγάλων διλημμάτων μέ μιά συνείδηση τῶν καταστάσεων καί τῶν πραγμάτων πού ὀλοένα διευρυνόταν. Ἡ ἐπιστήμη πολλαπλασίαζε τίς γνώσεις καί αὐτές μέ τή σειρά τους ἀποκάλυπταν τούς κανόνες τοῦ κοινωνικοῦ παιγνιδιοῦ, φώτιζαν τήν πολιτική διάσταση τῶν πραγμάτων, ὑποχρέωναν τήν οὐτοπία νά φύγει ἀπό τούς χώρους τοῦ ἀφηρημένου,

νά ἀποκτήσει περιεχόμενο καί οὐσία ἀνάλογη μέ τούς κανόνες αὐτούς, μέ τή νέα ἀνθρώπινη γνώση. Ἡ οὐτοπία ἔγινε πρόγραμμα δουλεμένο ἀπό τή λογική καί προσαρμοσμένο στούς ἐπιμέρους κανόνες. Ἡ ἀνθρωπότητα πέρασε μιά ἱστορική περίοδο γεμάτη ἀναζητήσεις, πάθη, προσδοκίες, ἀγῶνες καί βάσανα. Μέσα ἀπ' ὅλα αὐτά ἡ μορφή τῆς ἀλλαγῆς ὅπως καί οἱ ἐμπειρίες τῆς, οἱ νοοτροπίες καί τά πιστεύω τῆς. Ὅπως θά περίμενε κανεῖς, ἡ περίοδος αὐτή δέν ἄφησε παγωμένες καταστάσεις: οὔτε τόν παράδεισο οὔτε τήν κόλαση. Δέν ἄφησε οὔτε ἔτοιμες ἀπαντήσεις. Γιά τούς ἀριστερούς ὁ πραγματικός κόσμος ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἀφόρητος καί ἐχθρικός, ὁ δικός τους ἐξακολουθεῖ νά εἶναι ἡ οὐτοπία. Ἀνάμεσα στήν πραγματικότητα καί τό ὄραμα, βασανιστικά ἀναζητοῦν τίς σωστές ἀναλογίες, τήν ἰδανική πολιτική τους παρέμβαση. Αὐτό κάνει τήν τελευταία νά δείχνει ρευστή καί ἄπιαστη, ἐπιτείνοντας τήν ἀντίθεσή τῆς μέ τή σταθερότητα τῶν τελικῶν στόχων. Καί προπαντός, στήν καθημερινή παρέμβαση καί πρακτική κανεῖς δέν φαίνεται νά κατέχει τό κλειδί αὐτῶν τῶν ἀπαντήσεων. Κανεῖς δέν μπορεῖ νά προσδιορίσει τά ἀκριβῆ ὄρια, τίς ἰδανικές ἀναλογίες πού μιά ἀριστερή πολιτική χρειάζεται γιά νά μεταβάλλει τόν κόσμο. Οἱ ἀριστεροὶ λοιπόν σκέπτονται, ἀναζητοῦν, πειραματίζονται, κατακοῦν τίς διαβάσεις πού θά τούς ὀδηγήσουν λίγο παραπέρα. Αὐτή ἡ ἀέναη ἀναζήτηση πού τρέφεται ταυτόχρονα ἀπό τίς αἰσθήσεις καί ἀπό τήν εὐαισθησία, πού κινεῖται ἀνάμεσα στήν αἰσιόδοξη πίστη καί τή μετρημένη ἀμφιβολία, δημιουργεῖ αὐτή τήν ἀριστερή διάσταση τῶν κοινωνικῶν μας ιδεολογιῶν.

*

Ἐτούτη ἡ ἀνήσυχη περιπλάνηση φέρνει τήν ἀριστερά μπροστά στά προβλήματα τοῦ μέλλοντος καί τοῦ παρόντος. Μπρο-

στά σέ όλα τά προβλήματα καθώς φαίνεται αδύνατο νά άγνοήσει αυτή ή άνησυχία πού έχει γιά έπίκεντρο τόν άνθρωπο, κάποια, δυσάρεστη έστω, δραστηριότητά του. Μέ τόν τρόπο αυτό και άνάμεσα από τέτοιες διαδρομές φτάνει ή άριστερά μπροστά στά μεγάλα ζητήματα του πολέμου, τής ειρήνης, τής έθνικής άμυνας. Ζητήματα πού άπτονται του πραγματικού κόσμου καθώς καθημερινά τά συναντάμε μπροστά μας αλλά και πού έντονα έννοχούν εκείνον τών όραμάτων μας όπου είναι άδιανόητος ό φόνος ανθρώπου από άνθρωπο και ή ληστρική έπιδρομή έθνους ένάντια σέ άλλο έθνος.

Άνάμεσα σέ πολλά άλλα παραδείγματα τών ποικιλόμορφων τρόπων μέ τούς όποιους ή άριστερά στέκεται μπροστά στά προβλήματα αυτά, άς ξεχωρίσουμε ένα. Τό μικρό άρθρο πού μέ ύπογραφή Γ.Κ. και τίτλο «Τά παίρνεις όλα πολύ στά σοβαρά», προσπαθεί στό τελευταίο τεύχος τής Προοπτικής (άρ.φ. 13-14, Γενάρης '85) νά κλείσει σχετικές συζητήσεις πού άντίστοιχα ό Δεκαπενθήμερου Πολίτης προσπαθεί ν' άνοιξει. Ο Γ.Κ., λοιπόν, άκολουθώντας πιστά τήν παράδοση τής άποκομμένης από τόν γύρω κόσμο άριστεράς, κατακεραυνώνει μέ άρκετή ειρωνεία, περισσότερους χαρακτηρισμούς, μαγικές άποδόσεις ιδιοτήτων και όπωσδήποτε έλάχιστα έπιχειρήματα τίς άποψεις πού διατύπωσαν τά άρθρα του Δεκαπενθήμερου Πολίτη. Η βεβαιότητά του μάλιστα του δίνει μία άξιοσημείωτη αίσθηση άνωτερότητας. Παραγνώριζει μέ τόν τρόπο αυτόν τό γεγονός ότι ή υπερβολική αυτοπεποίθηση είναι συχνά μία παγίδα πού σπάνια έμπεριέχει τήν πραγματική εικόνα και διάσταση τών καταστάσεων.

*

Στήν έποχή και στή χώρα στήν όποία ζούμε έχει προκύψει ένα πρόβλημα. Μία γειτονική μας χώρα θέλει, στηριγμένη στή βέβαιη ύπεροχή της, νά δώσει δικές της λύσεις σέ δικά μας προβλήματα, νά αλλάξει τά σύνορα σέ όφελός της και, τέλος πάντων, νά επιβάλλει στήν κοινωνία μας καταστάσεις πού έμεις θεωρούμε έλάχιστα συμφέρουσες και άνεκτές. Η πίεση αυτή δέν άσκειται πάνω στήν ιδανική κοινωνία πού ή άριστερά εδωγγελίζεται γιά τόν τόπο μας αλλά στήν ύπάρχουσα κοινωνία και έξουσία, μέσα στήν όποία ζούμε και κινούμαστε και έμεις οί άριστεροί. Τό τελευταίο σημαίνει ότι μάς είναι αδύνατο νά άποφύγουμε τά άμείλικτα έρωτήματα πού αυτή ή πραγματικότητα προκαλεί. Έρωτήματα τών όποιων οί άπαντήσεις είναι καταδικασμένες νά έχουν συγκεκριμένο χαρακτήρα.

Ένας τρόπος άπάντησης είναι νά θεωρήσουμε ότι όλα τούτα μάς άφορούν έλάχιστα. Οί άπειλές ξεκινούν από μία μορφή έξουσίας πού μισούμε και άποστρεφόμεστε (τή χούντα του Έβρέν) και άπευθύνονται σέ μία άλλη μορφή έξουσίας πού έχθρευόμαστε (τήν ήμέτερη σοσιαλιστική κοφάνη). Ο τρόπος μέ τόν όποιο θά διανείμουν αυτές, ειρηνικά ή έννοπλα, τούς τόπους και τούς ανθρώπους, τά νησιά, τίς πόλεις και τίς περιουσίες, μάς είναι ξένος και άδιάφορος. Οί άριστεροί έξω

και πάνω από αυτά τά χυδαία θά φωτίζουν τούς λαούς γιά νά λυθούν κάποτε αυτές οί ταπεινότητες μέ ιδανικές συμφωνίες άνάμεσα σέ ιδανικές έξουσίες ιδανικών χωρών, στό άπλετο φώς και στή διαύγεια τής εϋτυχισμένης ουτοπίας. Η προσέγγιση όμως του θείου, τής μακαριότητας, τής εϋτυχίας, του παραδείσου και τής ουτοπίας διαμέσου τής άρνησης του πραγματικού, τής άποκοπής από τά στοιχεία πού οί αισθήσεις παρέχουν, λέγεται άποφατισμός. Είναι όρος τής φιλοσοφίας και τής θεολογίας πού στηρίζει, άνάμεσα στ' άλλα, τή θεία έκσταση τών κάθε είδους μοναχών και άναχωρητών. Υποψιαζόμαστε ότι στό άποκορύφωμα τής άποτελεσματικότητάς του διασφαλίζει τήν άγνότητα εκείνων πού θά άκολουθήσουν σταθερά τά ίχνη του. Έλάχιστα όμως βοηθάει τή ζωή τών ύπολοίπων, τών άμαρτωλών πού δυσκολεύονται ν' άκολουθήσουν, τών πολλών, τών πολιτών, εκείνων οί όποιοι θά είναι τό άντικείμενο τής μοιρασιάς πού οί όποιες έξουσίες θά συμφωνήσουν άναμεταξύ τους. Ο άποφατισμός είναι λοιπόν μία μέθοδος άπάντησης υπερβολικά έκυστική και κατά συνέπεια άχρηστη σέ μία άριστερά πού θέλει νά παραμείνει κοινωνική.

Ο δεύτερος τρόπος άπάντησης άρνείται τήν τελετουργία τής άρνησης πού καθαρίζει ίσως τίς ψυχές μας αλλά δέν μεταβάλλει τίς κοινωνίες μας. Υποχρεώνει στή συμμέτοχη. Στή συμβίωση δηλαδή μέ όλους εκείνους τούς άμαρτωλούς, τούς κνίτες, τούς πασοκτζήδες, τούς δεξιούς, τούς άδιάφορους, τούς μικροαστούς αλλά και τούς άπαίσιους, τούς άξιωματικούς, τούς ύπουργούς και τούς κυβερνήτες. Στήν από κοινού μέ αυτούς ή συχνότητα ένάντια σ' αυτούς έπίλυση τών κάθε είδους προβλημάτων πού άπασχολούν τήν κοινωνία μας (και όχι μόνο τίς άριστερές ψυχές μας). Πρόκειται σίγουρα γιά έναν δύσκολο τρόπο. Έδώ ή σκακιέρα είναι γεμάτη από πόνια, σέ αντίθεση μέ τήν προηγούμενη περίπτωση όπου μπορούμε κατά βούληση νά κινηθούμε. Έδώ οί άριστεροί άπειλούνται κι από τόν ίδιο τους τόν έαυτό άκόμα. Πραγματικά, φίλε Γ.Κ., είναι πολύ εύκολο σ' έναν άριστερό πού άσχολεται μέ τήν παιδεία, τό στρατό και τά όπλα νά καταλήξει συνέννοχος τών καταστάσεων πού μισεί, διαιωνίζοντας τήν άθλιότητα πού πριν πολεμούσε από κάποια θέση «συμβούλου» του ύπουργείου Έθνικής Άμυνας, Παιδείας, Νέας Γενιάς ή Πολιτισμού. Σπεύδετε νά προΐδεάσετε ότι έτσι τελικά θά γίνει. Έχετε τούς άριθμούς μέ τό μέρος σας — συνήθως έτσι όπως τά λέτε γίνεται. Θα σάς συμβούλευα όμως νά πιστέψετε λίγο περισσότερη στήν ικανότητα και στή δυνατότητα ενός άριστερού νά διαφυλάσσει τήν άγνότητα τής άριστερής του ψυχής άκόμα κι όταν βρίσκεται μακριά από τά δικά σας καταφύγια του άποφατισμού, τής άρνησης του πραγματικού και τής άσπιλης μονομέρειας. Πέρα από τούς άριθμούς, συνηγορία γιά τήν αισιοδοξία μου είναι τό γεγονός ότι παρ' όλα αυτά ή άριστερά υπάρχει όχι μόνο μέσα αλλά και έξω από τά καταφύγια τών ψυχών.

Έκείνοι πού όπως ό Γ.Κ. άπεχθάνονται τήν άνάμιξη τής άσπιλης και παρθένοειδους άριστεράς μέ τόν βρώμικο πραγματικό κόσμο, συνοψίζουν τήν έπιλογή τους μέ τήν άπλή θέση ότι «έχουν λυμένο τό πρόβλημα τών σχέσεών τους μέ τήν έξουσία». Υπονοούν φυσικά ότι όλοι όσοι άσχολούνται μέ τά έρωτηματικά πού ή πραγματικότητα δημιουργεί, έρωτηματικά μέ τά όποια άσχολεται και ή ύπαρκτή έξουσία, είναι τουλάχιστον ύποπτοι συνεργασίας μαζί της. Άρα δέν είναι άσπιλοι, δέν είναι άμωμοι και κατά συνέπεια δέν είναι άριστεροί. Μέ φυσικό τρόπο μπορούν νά βρεθούν συνέννοχοι, σύμβουλοι και νεροκουβαλητές τής «έξουσίας». Ένα λογικό σχήμα πού τόσο έντονα χρησιμοποιήσει ή άριστερά άλλων έποχών και πού τόσο άκριβιά πλήρωσε.

Τό πρόβλημα τής άριστεράς είναι, πιστεύουμε, και πρόβλημα έξουσίας. Έπειδή, έπιμένουμε, δέν εκτυλίσσεται μόνο στους χώρους τής φαντασίας αλλά και σέ εκείνους τής πραγματικότητας. Η κάθε είδους άναχώρηση σέ μοναχική σκήτη διασφαλίζει τήν άριστερή άγνότητα — όπως και κάθε άλλη άγνότητα —, αλλά και «προστατεύει» ταυτόχρονα τήν κοινωνική πραγματικότητα από τίς δυνάμεις εκείνες πού μπορούν νά τήν αλλάξουν. Κάτι τέτοιο είναι γιά τήν άριστερά μία κατάσταση άνυπαρξίας. Αυτή ύπάρχει μόνο και μόνο γιά ν' αλλάξει τόν πραγματικό κόσμο. Έχει όπωσδήποτε ανάγκη από τήν φαντασία, από τή δύναμη τών όραμάτων, από τίς εικόνες τής ουτοπίας. Άλλά όλα αυτά θά πρέπει νά βρει τόν τρόπο νά τά μεταφέρει στον δυσάρεστο πραγματικό κόσμο, νά τά συνδέσει μέ τή στρατηγική και τήν τακτική τής πολιτικής και τής έξουσίας. Η ουτοπία πρέπει και νά λύνει τά προβλήματα τής πραγματικής ζωής. Αυτές είναι δουλειές πού λερώνουν αλλά χωρίς αυτές ούδέν.

Οί όποιοι Γ.Κ. μεταφέρουν τή λάμψη και τή βεβαιότητα του άσπλου στα γραπτά και στα έπιχειρήματά τους. Έχουν μία δεδηλωμένη άνωτερότητα άπέναντι στους ύπόλοιπους. Έχουν τήν ύπεροχή εκείνου πού γνωρίζει, άπέναντι σέ εκείνον πού άμφιβάλλει, πού άναζητεί. Υποψιαζόμαστε ότι κατέχουν μέ τόν τρόπο αυτό τά κλειδιά τής προσωπικής όλοκλήρωσης και ίσως κάποιας γεύσης εϋτυχίας. Τά κλειδιά όμως πού ή άριστερά έχει ανάγκη πρέπει νά μπορούν νά άνοιξουν τελείως διαφορετικές πόρτες.

Γιώργος Μαργαρίτης

Ο ΓΡΑΜΜΕΝΟΣ

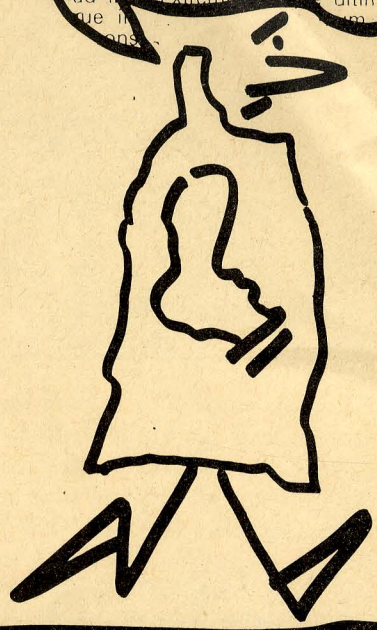
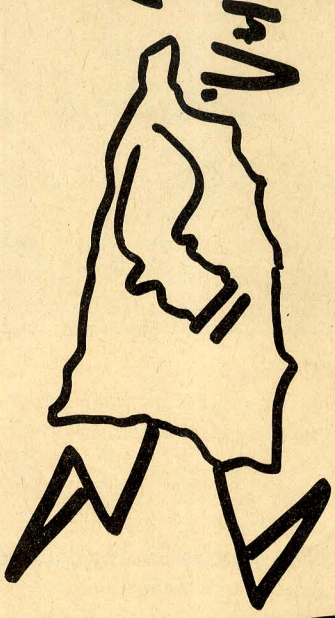
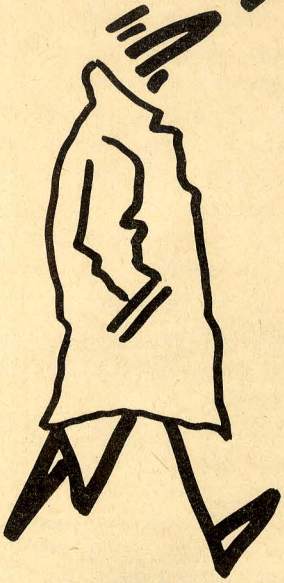
1985 Μ.Χ.

του Χρήστου Πιζορίδα

ordinum evocantur, multi ex duabus...
mpletur urbs et ipsum comitium tribunis...
ssarii Pompei atque eorum qui v-teres ini...
quorum vocibus et concursu terrentur infir...
nendi potestas eripitur. Pollicetur L. Pise...
tor, qui de his rebus eunt...ant...sex...

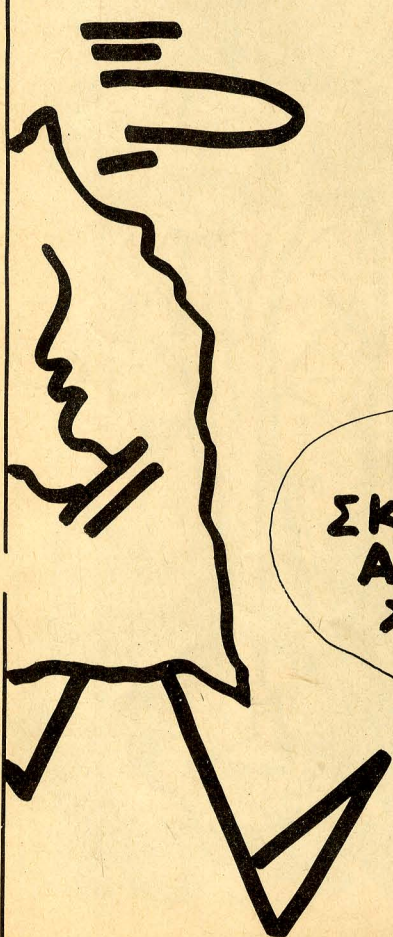
Omnibus his resist...
eteres inimicitiae Caesaris...
exercitus ac provinciarum et regu...
illam inter suos gloriatur, ad quem...
e exercitum impellit, quos se pro nec...
metus atque ostentatio su e ac...
Iose Pompeius, ab inim...

Iose maximam parreni illo...
gionum permotus quas ab itine...
terat rem ad arma deduci studet...
uocendi Caesaris propinquis ejus...
que etiam extremi iuris intercessioni...
de salute sepumo die cogitare...
ribuni plebis octavo denique mer.se...
ad...extremum...e ultimum...
que...

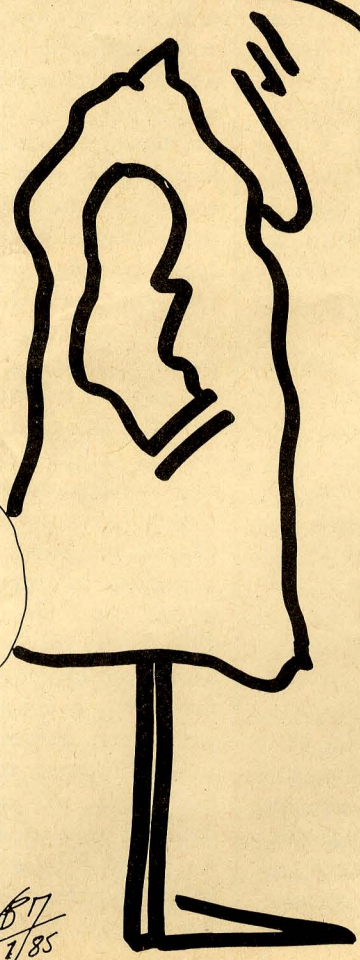

proctores, tribuni plebis, quidus...
capiat. Haec senatus consulto perso...
s haberi senatus potuit, qua ex die consilio...
erio Caesaris et de amplissimis viris, tribuni...
atim ex urbe tribuni plebis seseque ad Caesarem...
que suis lenissimis postulatis responsa, si qua...
Proximis diebus habetur extra urbem senatus...
erat agit; senatus virtutem constantiam...
e paratas decem, praeterea cognit...
neque iis posse persue...
refertur...

ΑΔΙΟΡΕΩΤΕ...

**ΘΥΛΛΑ
ΣΚΟΡΠΙΑ ΣΤΟΝ
ΑΝΕΜΟ ΤΟΥ
ΧΡΟΝΟΥ...**

as eadem illa quae...
audat; copias suas expon...
umque sibi alieno esse anim...
aut sequantur satem. De relic...
Sulla pro praetore in Mauret...
rege Juba ut socius sit qu...
tribunus p...
r, duae co...
vato

10/1/85

Ο Διονύσης Σαββόπουλος καί τό κόμμα του

Ο Διονύσης Σαββόπουλος, αξιωματικός όπως πάντα, ιδίως σέ ό,τι δέν αφορά τή μουσική, χώρισε τούς Έλληνες, παρελθόντες, παρόντες καί μέλλοντες, σέ Ανατολικούς καί Δυτικούς: από τή μιά τό ανατολικό κόμμα, εἶπε (Έλευθεροτυπία, 31.12.84), από τήν ἄλλη τό δυτικό. Οἱ προσκείμενοι στήν ἱερή σκήτη τῆς παράδοσης από τή μιά, οἱ εὐρωπαϊστές από τήν ἄλλη. Ο Κολοκοτρώνης, ὁ Γ. Παπαδόπουλος, ὁ Μεταξάς, τό ΠΑΣΟΚ, τό ΚΚΕ, ἡ Έκκλησία από δῶ· οἱ εὐρωπαϊστές, ὁ Βενιζέλος, ὁ Καραμανλῆς, τό ΚΚΕ ἔσωτ., ἡ Νέα Δημοκρατία από κεῖ. Ἀλλά τί εἶναι αὐτά τά «ἄορατα» κόμματα; Δέν εἶναι κἀν ἀντίληψη, μᾶς λέει, εἶναι αἴσθημα, αἴσθηση καί σεβασμός τῶν παραδόσεών μας στή μιά περίπτωση, παραγνώριση καί βιασμός τῆς στήν ἄλλη.

Μπορεῖ νά ἔχει δίκιο ὁ Δ. Σαββόπουλος καί νά πρέπει νά ξεχάσουμε ἄλλες ἀναλυτικές κατηγορίες, όπως κόμματα δεξιά, ἀριστερά, κεντρώα, πλούσιοι — φτωχοί, πρωτευουσιᾶνοι — ἐπαρχιωῆτες, παλαιοελλαδίτες — πρόσφυγες, μορφωμένοι — ἀμόρφωτοι, ἐκμεταλλευτές — ἐκμεταλλεῶμενοι, διοικοῦντες — διοικούμενοι, μικρομεσαῖοι, νησιώτες — βουνῖσιοι, στεριανοί — κοσμοπολίτες, μικροαστοί, βασιλικοί, χουντικοί, προλετάριοι, ἀγρότες, μάντζερ, τεχνοκράτες, καλλιτέχνες, ἀστοί, βιομήχανοι, στρατηγοί, μαγκούφηδες, φουκαράδες, ἀχέπανς, πανιώνιοι, δημιουργοί, αγροῖκοι εὐαίσθητοι, ἀναίσθητοι, μανιοκαταθλιπτικοί καί τὸσες ἄλλες πιό λεπτές κατηγορίες πού περιγράφουν τήν κοινωνική καί ἱστορική πολυμέρεια, καθόσον

μιά κοινωνία δέν εἶναι ἓνα πράγμα οὔτε χωρίζεται μόνο στά δύο.

Μπορεῖ πάντως ἡ ταξινόμησή του κάπως νά ἰσχύει. Ἄλλωστε παραπέμπει σέ ἰδεολογικές συγχρούσεις παλιότερες καί σημερινές γιατί καταπῶς φαίνεται σ' αὐτή τή ρευστή κοινωνία πού ζοῦμε τό ζήτημα τῆς ταυτότητας τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ ἔρχεται καί ξανάρχεται μέ μιά, σχεδόν πληκτική, ἐπαναληπτικότητα. Στό βαθμό πάντως πού ἰσχύει, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά διαλέξουμε τό κόμμα μας. Ἐγώ δηλώνω ἀπερίφραστα ὅτι ἀνήκω στή Δύση γιατί ὀλόκληρη ἡ κοινωνία μας — πλὴν τά μυαλά ὀρισμένων — ἀνήκει στή Δύση. Κατά συνέπεια, κρατῶ δικό μου ὅ,τι διακρίνει, ἐμένα καί τούς συμπολίτες μου από τούς Οὐαλλούς, τούς Οὐκρανοῦς, τούς Φλαμανδούς κι ὅλους τούς ἄλλους πού δέν ἀναγνωρίζονται ὡς Ἕλληνες, ἀλλά εἶμαι «κάθετα ἐνάντιος» σ' ἐκεῖνες τίς παραδόσεις από τίς ὁποῖες εὐτυχῶς ξεκολλήσαμε κι από ἄλλες πού ἄμποτες νά ἀπαλλαγῶμε, ἐκεῖνες ἀκριβῶς πού ἡ παραδοσιολογία τῶν παραδοσιολογούντων σέβεται στά λόγια καί ἔχει στήν πράξη γραμμένες στά παλαιότερα τῶν ὑποδημάτων τῆς. Ὅπως στή Δύση ἔτσι κι ἐδῶ, ἄνδρες καί γυναῖκες φορᾶνε παντελόνια, σταμάτησαν νά παντρεύονται μέ συνοικέσιο, οἱ ἄνδρες δέν δέρνουν τή γυναίκα τους, ἀφήνουν τά παιδιὰ τους νά μιλᾶνε μπροστά τους, τρώνε μιλφέιγ, τουλοῦμπες καί καταΐφια, πίνουν οὐσκια καί οὔζα καί ἅμα τούς τύχει κακό — χτύπα ξύλο — πάνε στό χειρουργεῖο, μάλιστα προτιμοῦν τό Λονδίνο, καί ὄχι στόν Βλάχο στίς Κουκουβάου-

νες, παίρνουν άσπρινή κι όχι ματζούνια, παθαίνουν με τή Βουλή κι όχι με τή μάζωξη τών προκρίτων, μαθαίνουν άγγλικά, γαλλικά, ρώσικα, δυστυχώς δέν μαθαίνουν πιά άρβανίτικα και τούρκικα -- άκουνε Μπετόβεν, ρόκ, Σαββόπουλο αλλά και τσιφτετέλι, πίνουν τούς φραπέδες τους αλλά όχι σαλέπι, χορεύουν μπρέικ ντάνς, σείκ ένίστε και ζείμπέκικο, θέλουν πρόεδρο τής Δημοκρατίας κι όχι βασιλιά, έξοπλίζονται με φάντομ κι όχι με καριοφίλια, προτιμούν τά ντάτσουν κι όχι τήν ποδαράδα, τά παιδιά τους παίζουν με λέγκο κι όχι άμπάριζα, τρώνε φέτα, κεφαλοτύρι αλλά τούς άρέσει και ή γκορκοντσόλα και τό φρικασέ και τό μπόν φιλέ, δέν τρέφουν πιά καμιά έκτίμηση στίς παρθένες και παίρνουν διαζύγιο για φύλλο πήδημα, βλέπουν Σαίξπηρ, Ίονέσκο, Μπρέχτ, σπανίως Καραγκιόζη, διαβάζουν Μπόρχες, θαυμάζουν τόν Ίταλο Καλβίνο, τόν Έμπειρίκο, πάνε σινεμά, άρχίζουν νά παίζουν με τά κομπιούτερ, μένουν σέ πολυκατοικίες, έγκατέλειψαν τόν όνειροκρίτη και τά λένε με τόν Φρόντ και τόν Λακάν, στέλνουν τά παιδιά τους στό MIT και τή Σορβόννη, άγροούν τόν Μάξιμο τόν Όμολογητή, μαθαίνουν πληροφορική, κλαδεύουν και λιπαίνουν τά δέντρα τους, τούς άρέσει πάντα τό κοκορέτσι αλλά άπαρνή-

θηκαν τήν επίμορτο άγροληφία, τήν κολιγιά και τήν έμφύτευση, έγκατέλειψαν τή βεντέτα, επισκέπτονται τόν ψυχίατρό τους, σιχαίνονται τίς έλεημοσύνες και διεκδικούν καλές κοινωνικές ασφάλισεις, έχουν άτομικά και πολιτικά δικαιώματα, επιτρέπουν στίς γυναίκες νά περπατούν στό δρόμο, νά φορούν μονοκίρι και νά πηγαίνουν στό πανεπιστήμιο, τίς στέλνουν στή δουλειά, πηγαίνουν στό μπάρ και στίς ντισκοτέκ, για νά τελειώνουμε -- γιατί πού νά τελειώσεις αυτόν τόν άτέλειωτο κατάλογο --, ζούν ώσπου νά πεθάνουν πάνω κάτω όπως όλοι οι άνθρωποι τής Δύσης, Άγγλοι, Γάλλοι, Πορτογάλοι μέσα στόν ίδιο δυτικό, τόν ευρωπαϊκό πολιτισμό, όντας ίδιοι με τούς άλλους Ευρωπαίους και συνάμα διαφορετικοί όπως κι όλοι οι άλλοι Ευρωπαίοι, έχοντας τόση σχέση με τήν παράδοση τών παραδοσιολογούντων όση σχέση είχαν και οι Έλληνες τών αρχαιοπλήκτων με τήν Ελλάδα του Περικλή, τής Σπάρτης και του Μεγαλέξανδρου.

Βέβαια στόν τόπο μας, πού δέν είναι ό ευτυχέστερος του κόσμου ούτε ό λιγότερο άσυνάρτητος, συχνότατα άλλο είμαστε κι άλλο λέμε ότι είμαστε· άλλο κάνουμε και σ' άλλο θέλουμε νά μετρηθούμε. Ανακατώνουμε έτσι άπερίγραπτα τό δημόσιο με τό ιδιωτικό, τήν πολιτιστική

ιθαγένεια με τή ριζοπληξία, τήν αιτία με τό αποτέλεσμα και πάει λέγοντας. Έτσι, όταν τά πράγματα έρχονται στραβά, φάχουμε για τόν άποδιοπομπαίο τράγο. Ό καθένας έχει τόν δικό του κι έτσι όλοι είμαστε άποδιοπομπαίοι του άλλου. Παράδειγμα ό Σαββόπουλος καταδικάζει, και όρθως, τό μονοτονικό στό όνομα τής ελληνικής γλωσσικής παράδοσης φοβούμενος τήν άποπτώχευση τής γλώσσας, ίσως και τόν έκλατινισμό τής γραφής. Παράδοση είναι και ή ιστορική όρθογραφία και μάλιστα από τίς πίο μακραίνωνες, τίς πίο ριζωμένες, τίς πίο χαρακτηριστικές, πού έν μιá νυκτί πήγε περίπατο. Υποτίθεται ότι οι του Άνατολικού Κόμματος, σέβονται τήν παράδοση. Ξέχασε όμως ότι ήταν τό κόμμα του τό ανατολικό πού θέσπισε τό μονοτονικό: τό ΚΚΕ και τό ΠΑΣΟΚ. Ένω από τό δυτικό κόμμα ή μέν Νέα Δημοκρατία άντιτάχθηκε στην επανάσταση του Βερυβάκη, τό δέ ΚΚΕ έσωτ. είχε καταδικαστεί σε κοινοβουλευτική ύπερορία, άκριβώς, από τό ανατολικό κόμμα. Πώς ν' άνταμώσουμε τώρα τόν γενικό φταίχτη, τόν προαγωγό του έκδυτικισμού με τό αποτέλεσμα; Άντε νά βγάλεις άκρη.

Άγγελος Έλεφάντης

Φωνή λαού, λα-λα-ου-λα

Η συζήτηση για τόν «λαϊκισμό» στην τηλεοπτική έκπομπή *Παρασκήνιο* (19.12.84) έδωσε ακόμα μιάν ευκαιρία (μετά τή Μαρία Ρεζάν και τόν Κορνήλιο Καστοριάδη) στό ΚΚΕ νά επιστρατεύσει όποιες δυνάμεις μπορούσε για νά άποκαλύψει τή συστηματική προσπάθεια νά «χτυπηθεί ή φιλοσοφία του ΚΚΕ, νά γίνει άνυπόληπτη μέσα στίς μάζες, νά προκληθεί σύγχυση και άπογοήτευση» (πού λέει και ό κ. Θ. Κής στό *Ριζοσπάστη*, 8.1.85).

Άλλά φαίνεται ότι πέρα από τίς εύκολες και γενικές θεωρητικές τοποθετήσεις του προβλήματός του (πού δέν είναι βέβαια ή γενικευμένη επίθεση εναντίον του αλλά ή προϊούσα άδυναμία του νά έμποδίζει, τουλάχιστον άπόλυτα, όποιαδήποτε αναζήτηση περι τήν αριστερά και τά ιδεολογικά της προβλήματα -- γιατί για τά λοιπά δέν είδαμε καμιά έξίσου ένορχηστρωμένη έκστρατεία

του...), τό ΚΚΕ κάπου «χάνει» όταν έρχεται στό συγκεκριμένο.

Έτσι, ό κ. Ζήσης Σκάρος (*Ριζοσπάστης*, 5.1.85) καταγγέλλει γενικώς ότι «όρισμένες έκπομπές τής τηλεόρασης (...) διαστρεβλώνουν καταξιομένες έννοιες, σπέρνουν τή σύγχυση και άποπροσανατολίζουν» (υπογράμμιση δική μου, για νά θυμόμαστε, άν τό είχαμε ξεχάσει, ότι ή άριστερά δέν γνωρίζει καταρχήν «καταξιομένες» έννοιες). Άλλά όταν έρχεται στό περιεχόμενο τής έκπομπής δέν αναφέρει ούτε ένα συγκεκριμένο στοιχείο (λέξη, φράση, εικόνα, αναφορά...) πού νά δείχνει πώς και ποιά «καταξιομένη» έννοια διαστρεβλώθηκε, από ποιόν και σε αντίθεση με ποιά έκδοχή της. Θά 'λεγε κανείς ότι ούτε πού τήν είδε τήν έκπομπή. Δηλώνει βέβαια ότι ταυτίστηκε εκεί τό «λαϊκό» με τό «λαϊκιστικό» και ή «έλίτ» με τό «έκλεκτό» και έπωφελείται τής ευκαιρίας για νά δώσει, στό υπόλοιπο άρθρο του, τούς δικούς του όρισμούς τών ένλόγω έννοιών. Έτσι, οι «διαστρεβλωτές» τής έκπομπής δέν έχουν παρά νά καταφύγουν στην αυθεντική έρμηνεία του κ. Ζ. Σκάρου ώστε νά αναβαπτιστούν στό νάματα τής λαϊκής δημιουργίας. Καλή ευκαιρία τόσο γι' αυ-

τούς όσο και για κείνον.

Ἀντίθετα, ὁ Ὁδηγητής τῆς ΚΝΕ (3.1.85) ἐπιχειρεῖ ἐμπλουτισμό, ἀλλά καὶ τεκμηρίωση καὶ εἰκονογράφηση τῶν ἰδίων καταγγελιῶν. Ἡ εἰκονογράφηση γίνεται μέ σκίτσο τῆς Μαντάμ Σουσοῦς (μέ τὴν ὁποία ταυτίζονται βέβαια οἱ συντελεστές τῆς ἐκπομπῆς, ἐνῶ φυσικά ὁ Ὁδηγητής ἀνήκει στό ἀντι-Σουσουδικό, λαϊκό, ὄχι πρὸς Θεοῦ λαϊκιστικό, μέτωπο...), ἡ ὁποία βρίσκει ὅτι τό λαϊκό εἶναι «τρέ μανάλ» (καὶ ἀντιγαλλικό τό μέτωπο!).

Ὁ ἐμπλουτισμός καὶ ἡ τεκμηρίωση γίνονται μέ λεπτές εἰρωνεῖες καὶ λεπτότερους χαρακτηρισμούς καὶ ὑπαινιγμούς. Ἔτσι θεωρεῖται ἀπαράδεκτο τό ὅτι ὁ Κώστας Ταχτοῦς ὑποτίμησε τόν Θεόφιλο προτιμώντας τόν Ἀντι Γουόρχολ (ὁ τελευταῖος, μᾶς πληροφορεῖ ὁ Ὁδηγητής, ὑμνεῖ «ὅ,τι τό πῖό ἐκφυλισμένο» βρίσκει κανεῖς στίς ΗΠΑ). Ἀγανακτεῖ ὁ ἀρθρογράφος πού εἰπώθηκε ὅτι εἶναι ἀστεῖο νά βλέπουν τά παιδιά μας Καραγκιόζη στήν τηλεόραση. Λοιδορεῖ τίς «βελούδινες πολυθρόνες» μέσα ἀπό τίς ὁποῖες οἱ διανοούμενοί μας καθυβρίζουν τραγούδια ὅπως τό Προσκυνῶ τῆ χάρη σου λαέ μου. Τοῦ θυμίζει Ἀὐγή (δηλαδή κάτι πολύ ...κακό) ἡ ἀναφορά στήν ξενοφοβία καὶ τόν ἐπαρχιωτισμό πού συνοδεύουν (ἐμφανέστατα ἐξάλλου) τόν τρέχοντα λαϊκισμό. Καταγγέλλει τὴν ἔλλειψη «ἐμπιστοσύνης» τῶν ὁμιλητῶν πού τούς ἐμποδίζει νά «καταλάβουν» καὶ νά «νιώσουν» τό λαό μας, τόν ὁποῖο ἐξάλλου ἐπιδιώκουν νά «ἐξευτελίσουν», ἐπιστρατεύοντας... ἀπογόνους τοῦ Μιστριώτη. Διότι συνδέει τούς ὁμιλητές μέ τούς καθαρευουσιάνους τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνα πού δέν μποροῦσαν, λέει, νά ξεχωρίσουν τὴ «μαλλιάρη» ἀπό τὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ. Εἶναι δέ τόση ἡ διεισδυτικότητα τοῦ ἀρθρογράφου πού παίρνει τὴ φράση τῆς Χρύσας Προκοπάκη ὅτι ἓνα τιμῆμα τῆς ἀριστερᾶς ἔχει κι αὐτό βεβαρημένο παρελθόν (ὡς πρὸς τόν λαϊκισμό τῆς βέβαια — κι αὐτό φυσικά ἀφορᾶ τό ΚΚΕ) ὡς «τύψεις» τῶν «ἀναθεωρητῶν» γιά τό παρελθόν τους (!), πράγμα πού ὅμως τόν μπερδεύει γιατί γνωρίζει, λέει, ὅτι ἡ Χρύσα Προκοπάκη πρόσκειται στό «ἔσω-τερικό». Μά πού νά βγάλεις νόημα φίλτατε (τῆς ἄλλης ὄχθης πού λέει κι ὁ ἄλλος...) ὅταν κοιτᾶς τό δάκτυλο ἀντί γιά τό φεγγάρι; (Ἐλπίζω ὁ «ἐλιτιστικός» ὑπαινιγμός νά εἶναι διαφανής).

Τώρα γιατί εἶναι κανεῖς ἀντιλαϊκός ὅταν προτιμᾶ τόν Γουόρχολ ἢ ὅποιον ἄλλον, Ἕλληνα ἢ ξένο, μή αὐτοδίδακτο ζωγράφος ἀπό τόν Θεόφιλο; Καί γιατί εἶναι «λαϊκός» ἂν τοῦ συμβαίνει

τό ἀντίθετο; Ἡ μήπως δέν «ἐπιτρέπεται» (ἀπό ποιόν ἄραγε καὶ σέ ποιό καθεστώς;) ἐπιλογή; Γιατί εἶναι ἀντιλαϊκό τό νά θεωρεῖς ὅτι ἡ μεταφορά στήν τηλεόραση, αὐτούσιας, τῆς ὁποιασδήποτε ἐκφρασης ἢ ἐκδήλωσης πού γεννήθηκε μέ ἄλλους ὄρους (προφορικοῦ πολιτισμοῦ ἢ ἄμεσης ἐπαφῆς δημιουργοῦ —χοινοῦ) εἶναι γελοῖο πράγμα; Τό νά κοιτᾶμε π.χ. τὴ γυμναστική τῶν ἄλλων, δέν εἶναι ἓνα ἀνάλογο παράδειγμα; Ἡ τό νά βλέπουμε πῶς σχηματίσαμε ἓνα, ἔστω «λαϊκό», σύνθημα μέ σημαιοῦλες σέ ἓνα στάδιο τὴν προηγούμενη μέρα; Κι ὅταν λέμε ὅτι «προσκυνῶμε τὴ χάρη σου λαέ μας» δέν δηλώνουμε ἄραγε ὅτι ἐμεῖς δέν εἴμαστε λαός; Κι ἔπειτα ἡ ξενοφοβία κι ὁ ἐπαρχιωτισμός εἶναι μήπως λαϊκές ἀρετές μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τόν Ὁδηγητὴ θυμίζουν... Ἀὐγή;

Μέ λίγα λόγια, ὁ «ἐμπλουτισμός» τοῦ Ὁδηγητῆ προσθέτει καταγγελίες περὶ τῶν ἐπίπλων πού χρησιμοποιοῦν οἱ ὁμιλητές καὶ τοῦ ὕψους τους («ἄφ' ὕψους» τά βλέπουν, διαμαρτύρεται). Ἐνῶ ἡ τεκμηρίωση βαλτώνει γύρω ἀπό τό ἔργο τοῦ Γουόρχολ, τὴ μνησικαχία κατὰ τῆς Ἀὐγῆς, τίς πολιτικές προτιμήσεις τῆς Χρύσας Προκοπάκη καὶ κάποιες κακοχωνεμένες σάλτσες περὶ καθαρευουσιάνων. Ὅσο γιά τόν λαϊκισμό, ὡς πρόβλημα, μᾶλλον δέν ὑπάρχει.

Πρόκειται ἀσφαλῶς γιά σημαντικὴ θεωρητικὴ συνεισφορά στόν διάλογο πού κρατᾶει χρόνια τώρα. Ἄς τό πάρει χαμπάρι καὶ ἡ ΕΡΤ κι ἄς ἀφήσει τίς ἀνησυχίες καὶ τίς ἀναζητήσεις κάποιων συνεργατῶν τῆς στό βεστιαριο. Ὅποτε ἔχει ἀμφιβολίες περὶ τῆς λαϊκότητας ἢ ὄχι τῆς ὁποιας ἐκπομπῆς τῆς, ἄς ἀπευθύνεται στό ΚΚΕ ἢ τίς παραφυάδες αὐτοῦ.

Ἔτσι θά ἀποφύγει τά γιγαντιαῖα ἐγκλήματα πού συνιστοῦσαν ἡ ἐκπομπὴ τῆς Μαρίας Ρεζάν ἢ ἡ συνέντευξη τοῦ Κορνῆλιου Καστοριάδη (τοῦ Κότζακ τῆς ἀμπελοφιλοσοφίας ὅπως μέ τόση λεπτότητα καταγγέλλει ὁ Ριζοσπάστης, 6.1.85), πού ἔδωσαν τροφή στήν πολεμική καὶ τό χιοῦμορ (ἄλλο πάλι τοῦτο...) τῶν κομματικῶν ὀργάνων τίς τελευταῖες ἐβδομάδες.

Καί θά πάψει νά «πλάσσει» τίς ἀντιμαρξιστικές — καὶ νεκρές πιά — θεωρίες τῶν Ἄλτουσέρ, Πουλαντζᾶ, κ.ἄ) (Ριζοσπάστης, 8.1.85 — τό «κ.ἄ» μπῆκε γιά νά προκαταλάβει ὁ κ. Κέης κάθε μελλοντικὴ ἀπόπειρα μέ ἄλλους «ἐλιτιστές» ἢ «ἀντιμαρξιστές»).

Ἔτσι ὥστε νά ἔχουμε μιὰ καλὴ τηλεόραση στήν ὑπηρεσία τοῦ τόπου καὶ τοῦ λαοῦ. Καί μαζί μέ αὐτούς, τοῦ ΚΚΕ

καὶ τῶν καταξιωμένων «μαρξιστῶν» ἰδεολόγων του, ἀλλά καὶ τῶν νεότερων καὶ ἀνερχόμενων «ἐλπίδων» του, αὐτῶν π.χ. πού σχετικὰ μέ μιὰν ἄλλη ἐκπομπὴ γιά τόν Βάρναλη κατηγορήσαν γνωστούς καὶ κυνηγημένους ἀντιστασιακούς ὅτι ὅταν διωκόμενοι ὁ Βάρναλης αὐτοὶ ἦταν «ἀναπαυτικά καθισμένοι στὰ σαλόνια τους».

Βρέ μανία μέ τὴν ἀνάπαυση, τίς πολυθρόνες καὶ τά σαλόνια πού τά ἔχει πιάσει αὐτὰ τά παιδιά. Λές καὶ στό σπίτι τους ἢ σέ κείνο τοῦ «Λαοῦ» ἔχουν...πάγκους καὶ σοφάδες. Ἡ μήπως ἔχουν, λόγῳ «λαϊκότητας»; Ὅποτε ὁ λαϊκισμός τους θά θέτει σοβαρά, ἂν ὄχι θεωρητικά, τουλάχιστον πρακτικὰ προβλήματα.

Ἕλλη Τίτικου

ERNST CASSIRER

Η ΤΕΧΝΙΚΗ
ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΥΘΩΝ

Μεταφράση
ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΑΥΚΙΑΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΡΑΣΜΟΣ

σημειώσεις

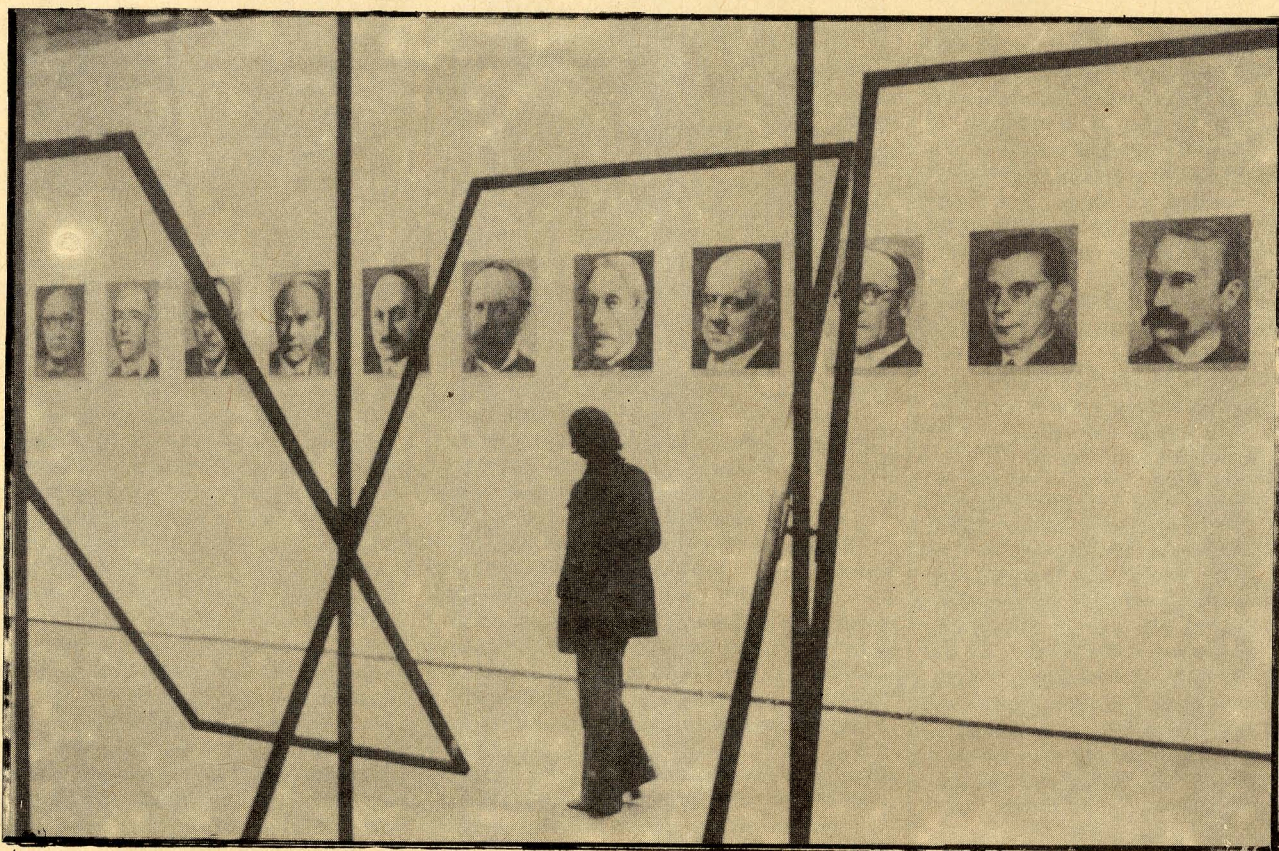
ΓΕΡ. ΑΥΚΙΑΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Ἡ ἔκτα δέν ἀναφέρεται
— ΣΤΕΦ. ΡΟΖΑΝΗΣ: Ἡ ἐπισημάνση ὅτι πρῶτος καὶ
θεωρεῖται — ΜΑΡΙΟΣ ΜΑΡΚΙΔΗΣ: Ἡ γέννηση τοῦ λαοῦ
ἐστὶν — ΜΑΡΙΟΣ ΜΕΣΚΟΣ: «Με ἄλλο ἄλλα γὰρ
οὐκ ἀποφύγετε, ἀλλ' ὅσοι ἐστὶν ἡ ἀντιμαρξιστικὴ
καὶ ἀντιλαϊκὴ — ΒΟΥΡΝ ΑΒΟΝΤΑΙΝΗΣ: Ἡ ἔκτα
περὶ τὴν ἐπίσημη μεταπολιτευτικὴ πύξη — ΓΕΡ.
ΑΥΚΙΑΛΑΔΟΠΟΥΛΟΣ: Στόχοι τῆς ἀντιμαρξιστικῆς
ἀντιμαρξιστικῆς — ΠΙΕΡΡΟΣ ΣΙΟΝΙΑΣ: Ἡ ἔκτα καὶ
ἐπισημάνση — Μ. ΜΑΡΚΙΔΗΣ: Στόχοι ἀντιμαρξιστικῆς
ΤΑΣΟΣ ΠΟΡΦΥΡΙΔΗΣ: Περὶ τῆς ἐκτῆς καὶ τῆς
ἡ ἀναφερόμενης ἐπὶ πύξης

24

ΕΡΑΣΜΟΣ

NOEMBΡΙΟΣ 1984

‘Οδηγίες για τήν διδασκαλία τῆς ἱστορίας πού ὀδηγοῦν στό παρελθόν

Οἱ ὀδηγίες πού οἱ ἀρμόδιοι τοῦ ὑπουργείου Παιδείας στέλνουν κατά καιροῦς στοὺς καθηγητές τῆς μέσης ἐκπαίδευσης σχετικά μέ τή διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας, παρουσιάζουν μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ἡ σχετική εἰδική ἐκδοση τοῦ ΚΕΜΕ (‘Οδηγίες γιά τή διδακτέα ὕλη καί τή διδασκαλία τῶν μαθημάτων στό γυμνάσιο καί τό λύκειο κατά τό σχολικό ἔτος 1984-85, τεῦχος Α': Φιλολογικά μαθήματα, ΟΕΔΒ), παρουσιάζει μιά γενική ἀντίληψη περί ἱστορίας, ἀντίληψη πού θά προσπαθῶ νά σχολιάσω χωρίς νά κα-

ταπιστῶ καθόλου μέ τό διδακτικό μέρος, πού ἔχει τά δικά του προβλήματα.

Ἡ πρώτη διαπίστωση ἀπό τήν ἀνάγνωση αὐτῶν τῶν ὀδηγιῶν εἶναι ὅτι πρόκειται γιά κείμενα ἐξαιρετικά γενικόλογα, τόσο ὥστε νά εἶναι ἀξιο ἀπορίας τό ποιά ἀκριβῶς ἀξία ἔχουν γιά τοὺς καθηγητές. Ἡ ὀποια ἐνσταση γιά μιά πιά ἐπιστημονική καί ἄρα πιά αὐστηρή διατύπωση εὐκολα θά ἐλεγχόταν ὡς ἐξεζητημένη. Παρ' ὅλα αὐτά, μποροῦν νά ἀπομονωθοῦν δύο τρία σημεία πού ὀροθετοῦν, νομίζω, τό μάθημα τῆς Ἱστορίας στό σχολεῖο. Ἴσως ἐδῶ

θά ἦταν χρήσιμο νά σημειώσω ὅτι ἐκτός ἀπό τίς παραπάνω ἐντυπες ὀδηγίες στέλνονται στοὺς καθηγητές καί ἄλλες, κατά καιροῦς, ἀπό τό ΚΕΜΕ. Οἱ τελευταῖες μέ τήν ὑπαρξή τους καί τό ὕφος τους δημιουργοῦν μιά περίεργη αἴσθηση ἐνόχλησης καθώς ἀπευθύνονται στοὺς καθηγητές σάν νά ἐπρόκειτο γιά ἀγράμματους.

Ἀσφαλῶς δέν θά μπορούσε κανείς, ἰδιαιτέρα ἂν ἔχει περάσει ἀπό τή Φιλοσοφική Σχολή, νά ἰσχυριστεῖ ὅτι οἱ φιλόλογοι ἔχουν λάβει τήν πιά σπουδαία μὀρφω-

ση. Είναι αντίθετα μάλλον γνωστό και γενικά παραδεκτό ότι η παιδεία τους δεν ξεπερνά το επίπεδο του εγκυκλοπαιδισμού. Η νεοελληνική κοινωνία, βολεμένη χρόνια τώρα για δικούς της λόγους με την ιδέα της ύπαρξης κάποιου φιλόλογου «φωτεινού παντογνώστη» που όφειλε να γνωρίζει τα πάντα, από Αρχαία μέχρι... Βοτανολογία, δεν άπαιτησε ποτέ από αυτόν να έχει επιστημονικές, σχετικά εξειδικευμένες γνώσεις σε κάποιον από τους τομείς της ευρύτερης αρμοδιότητάς του, όπως για παράδειγμα την Ιστορία. Μ' αυτές τις συνθήκες, δεν θα ήταν προκλητικό να λεχθεί ότι κανένας φιλόλογος δεν είναι υποχρεωμένος να ξέρει Ιστορία και πώς να τη διδάξει. Ποτέ στην πανεπιστημιακή του ζωή δεν ασχολήθηκε ειδικά με αυτήν ενώ πάντα, οι απαιτήσεις που οι άλλοι είχαν από αυτόν εξαντλούνταν στον ήρωα που τό όνομά του φέρει κάποιος δρόμος ή στην ημερομηνία κάποιας μεγάλης μάχης. Από τους εκπαιδευτικούς λοιπόν, που στην καλύτερη περίπτωση θεωρείται ότι συνεχίζουν στο γυμνάσιο και στο λύκειο τη δουλειά των δασκάλων της στοιχειώδους εκπαίδευσης, είναι τουλάχιστον παράλογη απαίτηση να διδάσκουν σωστά την Ιστορία ώστε οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι «η σπουδή της Ιστορίας εισάγει στην κατανόηση της τωρινής κοινωνίας και κάνει πιο συνετή την πολιτική απόφαση» (*Οδηγίες...*, σελ. 99). Και είναι άσφαλως ανέφικτο να καλύψουν τα κενά τους με οδηγίες για θέματα που δεν γνωρίζουν. Ακόμα και τα σεμινάρια, όπως αυτό που οργάνωσε η Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων, ενώ θα ήταν ίσως χρήσιμα κάτω από διαφορετικές συνθήκες, τώρα δίνουν την εντύπωση ότι ενισχύουν το χάος και το αυτοσχέδιο πασάλεμμα.

Σκέφτομαι ότι όσο τα φιλολογικά μαθήματα δεν ανατίθενται σε ειδικευμένους φιλόλογους και μέχρι να πάρουν πτυχίο οι φοιτητές από τα αυτοτελή τμήματα της Φιλοσοφικής, οι προπτυχιακές ή το μάθημα της Ιστορίας δεν είναι ιδιαίτερα ευόσιμες. Αυτά χωρίς να άνωθω ότι πολλοί συνάδελφοι κάνουν τη δουλειά τους έντιμα, βασιζόμενοι στα δικά τους προσωπικά εφόδια και την καλή τους θέληση.

Τό πρόβλημα που παραμένει και δεν λύνεται παρά τα νέα βιβλία και τις καινούριες κατευθύνσεις — αν υποθέσουμε ότι υπάρχουν —, αφορά την παιδεία των καθηγητών που διδάσκουν ή θα διδάξουν τό μάθημα της Ιστορίας στη μέση εκπαίδευση. Τό γεγονός ότι δεν αντιμετωπίζεται με αποφασιστικά μέτρα είναι μία ένδειξη για την απροθυμία της Πολιτείας να αντιληφθεί τη σημασία της ιστορικής παιδείας ως πολιτισμικής παρέμβασης και όχι ως κανονιστικής διδασκαλίας. Από την άλλη πλευρά, είναι διαπιστωμένη, μέσα βέβαια σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αδρανηών, ή ολιγορτία των πανεπιστημιακών φορέων να οργανώσουν τα αντίστοιχα τμήματα με γνώμονα τις απαιτήσεις της Ιστορίας ως αυτοτελούς επιστήμης. Τό «ιστοριογραφικό γεγονός» που σιγά σιγά αποκτά εκτός των άλλων και την ελληνική του διάσταση, δεν φαίνεται να κατέχει ακόμα περίοπτη θέση στο πανεπιστήμιο. Και έτσι ο κύκλος κλείνει.

Γιά να επανέλθω όμως στις έντυπες

οδηγίες, ως αναζητήσουμε τά σημεία εκείνα που όπως είπα παραπάνω μπορούν να απομονωθούν. Πολλά έντοπιζονται στο πρώτο κεφάλαιο που επιγράφεται «Σκοπός της διδασκαλίας της Ιστορίας στά σχολεία Μ.Ε.» (*Οδηγίες...*, σελ. 26). Εκεί διακρίνονται οι στόχοι του μαθήματος σε γενικούς και μερικούς. Η διάκριση αυτή ιεραρχεί και τη σημασία του καθενός από τους αναγραφόμενους σκοπούς. Γίνεται σαφές ότι τό βάρος πέφτει στους δεύτερους που είναι και πιο συγκεκριμένοι. Άνάμεσα σε άλλους ως μερικοί στόχοι ορίζονται: ή «συνειδητοποίηση της ελληνικής διάρκειας» και ή «καλλιέργεια γνήσιου πατριωτικού φρονήματος».

Αναρωτιέται κανείς με έκπληξη, αν όλη ή φασαρία θα γίνει για να επιτευχθούν δύο ζητούμενα, στά όποια κατέληξαν με μεγαλύτερη ασφάλεια οι προηγούμενες κατευθύνσεις του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, δοκιμασμένες κιόλας. Ακόμα κι αν δεχτούμε ότι αυτοί που τους καθόρισαν είχαν κάτι διαφορετικό στο μυαλό τους, είναι σίγουρο ότι τά τους αντιληφθεί χρωματισμένους αλλιώς ό καθηγητής που χρόνια τώρα ακολουθώντας άλλες οδηγίες προσπαθούσε να επικεντρώσει τό μάθημά του στη «συνέχεια της φυλής»; Άν, τέλος, δεν γίνεται αυτόνοτο ή περίπου αυτόνοτο ώστε να μή χρειάζεται να αναφερθεί, ότι οι μαθητές, με τά καινούρια βιβλία, θα αποκτήσουν ευρεία ιστορική γνώση και με βάση αυτή θα κατανοήσουν την ελληνική ιστορία εντάσσοντάς την στην παγκόσμια και μή θεωρώντας την ξεκομμένη, σε τρόπο που να αντιληφθούν ότι οι όποιες ιδιαιτερότητες της κοινωνίας που μέσα σ' αυτήν ζούν είναι ιστορικά προσδιορισμένες, τότε αναιρούνται αυτοί οι ίδιοι οι γενικοί στόχοι του μαθήματος, που υποτίθεται ότι του δίνουν ευρύτερο προσανατολισμό.

Λογική κατάληξη αυτών των συλλογισμών είναι ή υποψία ότι λανθάνει πάλι ένας ελληνοκεντρισμός. Βέβαια ή μπορούσε κάποιος να αντιτείνει εδώ, ότι απομονώνονται δύο στόχοι, που ορίζονται ως μερικοί και που έπονται κάποιων γενικότερων για τους όποιους δεν ή ύπηρεχ ή αντίρρηση χονδρικά. Όμως αν αυτοί οι στόχοι συνδυαστούν με τά σημεία εκείνα της ύλης όπου πέφτει τό βάρος (πρβλ. σελ. 95 των *Οδηγιών...*: «Μέσα στά κεφάλαια που ή επίλεξουν οι διδάσκοντες αναμένεται ότι ή περιέχονται κυρίως σελίδες της ελληνικής ιστορίας»), τότε γίνεται κατανοητή ή πραγματική σημασία τους.

Στή συνέχεια αξίζει ίσως να σημειώσω ένα απόσπασμα από επιστολή που έστειλε στο *Βήμα* (12.10.84) ή συντακτική ομάδα των αναγνωστικών του δημοτικού σε απάντηση επιστολής αναγνωστών της εφημερίδας που τους κατηγορούσαν για αφελληνισμό των αναγνωστικών της *Ε' Δημοτικού* (*Βήμα*, 27.9.84). «*Ο πατριωτισμός των δικών μας βιβλίων είναι γνήσιος πατριωτισμός, ελληνικός, πατριωτισμός επιπέδου...*». Τό παράθεμα μιλάει μάλλον από μόνο του και δεν χρειάζεται σχόλια. Θυμίζω άπλως ότι τό επιθετο γνήσιος «συμπλωματικός» προσδιορίζει και τό πατριωτικό φρόνημα, που επιδιώκεται να καλλιεργηθεί με τό μάθημα της

Ιστορίας και στη μέση εκπαίδευση. Και δεν μπορώ να μήν κάνω την αναμενόμενη άφελή ερώτηση για τό μέτρο και τόν εκτιμητή αυτής της γνησιότητας.

Τήν πρόβλεψη ότι ή άποτελέσματα αυτής της ελληνοκεντρικής και πατριωτικής διδασκαλίας της Ιστορίας πολύ ή άπέχουν από τά ποθητά, δεν την άναιρεί καθόλου τό γεγονός ότι ζητείται από τους καθηγητές να γνωρίζουν και άλλη ιστορική άποψη. Είναι χρήσιμο να φανεί λεπτομερώς ποιά είναι τά όρια αυτής της άλλης άποψης που στην ουσία αντίτιθεται και άποκλείει την προηγούμενη, έξ όρισμού λανθασμένη.

Τό πρόβλημα που θέτει τό αίτημα μιας τέτοιας «άλλης άποψης» δεν είναι τελικά ποιά ιστορία θεωρείται καλή και ποιά κακή — γιατί περί αυτού του δισιμού πρόκειται —, ποιά είναι «προοδευτική» και ποιά «αντιδραστική» (γιατί και αυτό λύνεται δ'α της εις άτοπον άπαγωγής) αλλά ή βαθιά άνιστορική διχοτόμηση της γνώσης (και όχι μόνο της ιστορικής), που μπαίνει στο σχολείο ως άπόηχος και συνέπεια μιας κάθετης και στεγανής διαίρεσης (σε καλές και κακές) των άξιών, των ιδεών και των πράξεων, όλων όσοι ζούν σ' αυτήν την «άλλασσόμενη» κοινωνία.

Γι' αυτό δεν φαίνεται παράδοξο, όσο και αν στην προοπτική του είναι άποθαρρυντικό, τό γεγονός ότι πουθενά στις *Οδηγίες* δεν γίνεται λόγος για την άνάγκη να άκούγονται στο σχολείο περισσότερες από μία ιστορικές έκδοχές. Μένουμε με την εντύπωση, διαβάζοντας τό πράσινο βιβλιάρκι, ότι ή ύπαρξη και ή ένδοξη σύγκρισή τους είναι ύπόθεση ένδοσοικογενσιακή των καθ' έξιν και κατ' έπαγγελμα ιστορικών. Όμως αν στο σχολείο, ό,τι και όπως είναι αυτό σήμερα, υπάρχουν κάποιες δυνατότητες άλλαγής των συνειδήσεων και καλλιέργειας της ειςσθησίας — και πιστεύω πως υπάρχουν και αν ή ιστορική γνώση είναι άνατρεπτική (άπό μόνη της, χωρίς στοχοθεσίες), χάνεται, μου φαίνεται, μία άκόμη ευκαιρία να εξοικειωθούν τά παιδιά με τις άποχρώσεις, όταν ως ή μόνη σωστή προβάλλεται λιγότερο ή περισσότερο χοντροκομμένα ή προσφερόμενη γνώση.

Τελειώνοντας, μπαίνω στον πειρασμό να μεταφέρω, όχι για άνεκδοτολογικούς λόγους βέβαια, την απάντηση ενός παιδιού 14 ετών που ρωτήθηκε από δημοσιογράφους ραδιοφωνικής έκπομπής στις 17 του περασμένου Νοεμβρίου, σχετικά με τό Πολυτεχνείο. Είπε, λοιπόν, λίγο κομπιάζοντας, ότι οι φοιτητές ύπερασπίστηκαν την πατρίδα έναντίον των Γερμανών. Η απάντηση αυτή, που στην αρχή προκαλεί ήθημδία, είναι ένδεικτική ίσως μιας γενικότερης άδιαφορίας. Άν τά παιδιά αυτά άρνούνται για κάποιους λόγους να στραφούν προς ένα παρελθόν τόσο κοντινό, για τη γνώση του όποιου τό σχολείο δεν παρενέβαινε μέχρι πριν από λίγα χρόνια, άρκούν άραγε οι επαγγελίες για μία άνανεωμένη διδασκαλία της Ιστορίας για να επιτευχθεί τό ζητούμενο; Για να μάθουν δηλαδή τά παιδιά να βλέπουν τόσο τό κοντινό όσο και τό μακρινό παρελθόν με διάθεση κατανόησης και γνώσης, για να άποκτήσουν αυτό που ή όνομάζαμε συμβατικά ιστορική άίσθηση;

Τόνια Κιουσοπούλου

‘Οραματισμοί νεοαττικιστών

M

εταξύ των πολλών που πρωτοστατούν στην κίνηση για τη διάσωση της γλώσσας μας ξεχωριστή θέση για τη μαχητικότητα του κατέχει ο γνωστός φιλόλογος κ. Τάσος Λιγνάδης. Τό δηλώνει ὀρθά κοφτά: «Οἱ Νεοέλληνες ἔχασαν τή λαλιά τους, ἔπαθαν ἀφασία, φήμωση, παράλυση, ἀλλοτρίωση τοῦ γλωσσικοῦ τους ὀργάνου». Δέν πρόκειται πιά γιά γλώσσα ἐκφρασης καί συνεννόησης, τά νεοελληνικά εἶναι «ἀλαμπουρνέζικα». Καί μᾶς καλεῖ ὄλους νά τό παραδεχτοῦμε χωρίς ἀντίρρηση.

Σέ ἀλλεπάλληλα δημοσιεύματά του ἐκφράζει θλίψη γιά «τό κακό πού ἤδη ἔχει συντελεστέι», μολονότι ὁ ἴδιος, ὅταν ἦταν καιρός, ἔκανε γνωστές τίς ἀπόψεις του, ἀρμόδιος αὐτός πρὸς ἀρμοδιότερους. Δέν νιώθει λοιπὸν ἔνοχος καί τώρα ἢ «πλούσια σέ ἔκταση καί βάθος σημειωματογραφία», πού τήν προκάλεσε τό θέμα τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, πρέπει, κατά τή γνώμη του, νά θεωρηθεῖ «ὡς παρήγορο φαινόμενο». Πλάι πλάι μέ τό πρόσφατα νεκραναστημένο «Κρυφὸ Σχολεῖο» (Κρυφὸ Σχολεῖο τό γράφει), ὅπου(λιγιστά)δωδεκάχρονα Ἑλληνόπουλα διδάσκονται τή γλώσσα τους (= τή γραμματική καί τό συντακτικὸ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου) ἀπὸ κάποιον «πραγματικὸ Δάσκαλο». Ἐντυπωσιακά τά ἀποτελέσματα τῆς «ἐλπιδοφόρας ἐκδήλωσης». Μέσα στό Κρυφὸ Σχολεῖο ἄρχισαν κιόλας νά παίρνουν σάρκα καί ὄστά οἱ δραματισμοὶ κάποιων σύγχρονων «ρεαλιστῶν» γλωσσαμυντῶν, ἤγουν αἰθεροβαμόνων τινῶν νεοαττικιστῶν, ὀλοφυρομένων γιά τό σημερινὸ κατάντημα τῆς «ἐνιαίας καί ἀδιαίρετης ἐλληνικῆς γλώσσας».

Ὁ κ. Λιγνάδης ἐπανέρχεται συχνά στὶς γνωστές θέσεις του γιά τὴν ἀνάγκη ἐπιναφορᾶς τῆς διδασκαλίας τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν στό Γυμνάσιο, ἐπειδὴ «τά ἀρχαῖα μᾶς βοηθοῦν θεμελιακά νά γνωρίζουμε, νά γράφουμε καί νά μιλοῦμε ἐλληνικά» καί ἐπαναλαμβάνει ὅτι «προγενέστερες γενιές πού ἐβγαζαν τὸ σχολεῖο ἤξεραν νά μιλοῦν καί νά γράφουν, ἀκριβῶς γι' αὐτὸν τό λόγο». Ὁ κ. Λιγνάδης διδάχθηκε τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ στὰ μαθητικά καί στὰ φοιτητικά του χρόνια καί τὴ διδάξε ὡς φιλόλογος, ἐπομένως ξέρεי νά μιλά καί νά γράφει. Κι ἐμεῖς μέ βάση τὰ γραπτά του θά ἐπιχειρήσουμε νά καταδείξουμε τὴν ὀρθότητα ἢ μὴ τῶν ἀποψεῶν του. Ἐκεῖ ὅπου ἀδυνατοῦμε νά παρακολουθήσουμε τὸν εἰρμό τῶν ιδεῶν του, θά τὸν παρακαλέσουμε νά μὴν ἀρνηθεῖ νά σπεύσει πρὸς

βοήθειάν μας.

Βλέπει «γλωσσικὴ παρακμὴ καί ἐξαχρείωση». Σωστά. Ἐνας πρόχειρος ἐρασιμὸς φράσεων καί ἐκφράσεων ἀπὸ τά κείμενά του δέν μᾶς ἀφήνει ἀμφιβολίες. Ἐχὼ ὑπόψη μου ἄρθρα του δημοσιευμένα στὴν *Καθημερινή* σχετικά μέ τό γλωσσικὸ πρόβλημα καί μέ τὴ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς: «Νά ἐπιστρέψουμε ὀλοταχῶς στὶς ρίζες τῆς γλώσσας μας» (5.2.84) καί «Τὰ γραπτά μένουν...» (29.7, 31.7 καί 1.8.84).

«Αὐτὸ σημαίνει τὴν ἀπόσπαση ἀπὸ μιά καταγωγή καί τὴν προσχώρηση σέ μιά ἄλλη» (5.2.84). Πῶς γίνεται ἡ προσχώρηση σέ ἄλλη καταγωγή;

«Ἡ παραπάνω γενικὴ περιγραφή πού ἐπιχείρησα νά διατυπώσω...» (5.2.84). «Διατυπώνεται» ἢ περιγραφῆ;

«Τὸ ὅτι δέν ἐπιασαν τόπο κάποιες γνώμες κάποιου, εἶναι μιά ἄλλη ἰστορία. Τὸ ὅτι ὅμως δέν διατυπώθηκαν καί δέν διδάχθηκαν, δέν εἶναι ἀλήθεια» (29.7). Οἱ «γνώμες» εἶναι πού «διδάχθηκαν»;

«Ὁ δημοτικισμὸς ἔμεινε ἡ μοναδικὴ διακαίολογία πνευματικῆς ὑπάρξεως. Ὁ συγκερασμὸς του, πού ἤδη τελεῖται... κ.λπ.» (29.7). Ὁ συγκερασμὸς του μέ τί; Δέν τό καθορίζει.

«Τὴ χώρα μας δέν τὴν ἄφισαν νά νιώσει τὴν ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς στὴ γνήσια περιουσία τῆς» (29.7). Ποιά εἶναι ἡ «γνήσια περιουσία» τῆς χώρας μας καί ποιάς ἄλλης περιουσίας τῆς ἀμφισβητεῖται ἡ γνησιότητα;

Στόν ἴδιο πρόλογο ὑπῆρχε καί ἕνας συσχετισμὸς ἀνάμεσα στὰ ἔθνη καὶ δάνεια πού συνῆψε ἡ Ἑλλάδα καί στὰ πνευματικά (29.7). Τὰ πνευματικά δάνεια δέν ἦταν ἔθνη;

«Τὰ οικονομικά δάνεια καί οἱ ἐπιπτώσεις τους στὴ διαμόρφωση του κρατιδίου ἦταν καρπὸς μᾶς ἐρευνας πού διήρκεσε δεκαπέντε ἔτη» (29.7). Ἄν καταλαβαίνουμε καλά, τά δάνεια μπορεῖ νά εἶναι «καρπὸς ἐρευνας»;

«Ἡ πιὸ ζωτικὴ ρίζα, ἡ πιὸ ἐπίμονη εἶναι ἡ γλώσσα. Γι' αὐτὴν τό τόσο δίκαιο πάθος. Γιατί ὅσο ὑπάρχει αὐτὴ, θά ὑπάρχει καί τό δεύτερο, ἔστω κι ἂν μεταμφιέξουμε τά κλαδιά του, ἔστω καί ἂν τό ἀποψιλώσουμε. Ἐκτός ἂν τό κάψουμε, ὃ μὴ γένοιτο» (29.7). Ποιὸ νά ἦν ἀπὸ αὐτὸ πού τό ὑποβάλλουμε σέ μεταμφιέσεις καί σέ ἀποψιλώσεις καί, σάν τύχει, τό καίμε κιόλας, ὃ μὴ γένοιτο; Εἶναι μήπως τό «τόσο δίκαιο πάθος»;

Τί νά ἦναι καί ἡ «στρωματογράφηση»

τῆς Ἀλεξάνδρειας τοῦ Καβάφη, πού «δέν διστάζει νά μᾶς δεῖξει τό «ἐμεῖς» τοῦ Μακρυγιάννη σέ ὄλη τὴ θαυμαστὴ πολλότητα του καί ποικιλία»; (29.7).

«Δέν θά ἤθελα νά ρητορεύσω μέ ἐκρηκτικές ὕλες, ἀναφέροντας ὡς παραδείγματα τὸν Αἰσχύλο, τὸν Σαίξπηρ ἢ τὸν Ντοστογιέβσκι» (29.7). Μέ ποιὰ ἔννοια οἱ μεγάλοι αὐτοὶ εἶναι «ἐκρηκτικές ὕλες»; Κι ἄλλη ἀπορία: πῶς ρητορεύει κανεὶς μέ τίς ἐκρηκτικές ὕλες;

«Ἡ παλιὰ δημιουργημένη μεταφραστικὴ παράδοση ἔχει παύσει νά μᾶς ἀντιπροσωπεύει. Δέν εἶναι θέμα ἰκανότητας ποιητικῆς ἢ γλωσσικῶν ὀλισθημάτων. Εἶναι ἀπλῶς ἄλλη ἐποχὴ» (31.9.84). Δηλαδή ἡ μεταφραστικὴ παράδοση εἶναι «ἐποχὴ»; Καί τί σημαίνει «ποιοτικὴ ἰκανότητα»;

«Θά καταργήσουμε τὴν ἐκθεση στὴν ἐλληνικὴ γλώσσα ἐπειδὴ τάχα δέν μπορεῖ; Στὶς ξένες γλώσσες ὅμως μπορεῖ» (1.8.84). Ποιὸ εἶναι τό ὑποκείμενο καί ποιὸ τό ἀντικείμενο τοῦ «μπορεῖ» καί τοῦ «δέν μπορεῖ»;

Ἄκολουθοῦν μερικά βαθυστόχαστα ἀποφθέγματα:

«Ἡ αἰσθητικὴ ἐκτίμηση μᾶς μεταφράσεως εἶναι πάντα ὁ ἑαυτὸς τῆς καί ἡ ἐποχὴ τῆς».

«Ἡ ἀξιολόγησή τῆς (τῆς μετάφρασης) εἶναι μιά σύγχρονη λογοτεχνικὴ διαδικασία».

«Τὰ λόγια εἶναι πτερόντα πλάσματα».

Παντοῦ γίνεται ἀφειδὴς χρῆση τῶν μορίων «ὡς» καί «σάν» καί τό ἄριστον ἄρθρου «ἕνας, μιά, ἕνα» ἐκεῖ ὅπου περιτεύουν. Ἀκόμα χρησιμοποιεῖται συχνά τό «σάν» στὴ θέση τοῦ «ὡς». Ψιλά πράγματα. «Ἀνεκοίνωσε, ἐπεχείρησα, ὑπεβίασταζε, ἐπεσήμανε». Ἀδῆση ἄτονη, λανθασμένη.

Ἄλλου γίνεται λόγος γιά «ἐκπαιδευτικὲς κατηγορίες», γιά «ποιητικὴ μεταβολὴ τῆς αἰσθητικῆς μας», γιά «ἐξασφαλιστικὴ ὑποδομὴ», γιά «ἐκταση στό περιεχόμενο», γιά «ὀργανικὸ καί δυναμικὸ πλοῦτο, πού γίνεται αὐτομάτως κόσμος γλώσσας» γιά «ἐξαρτησιακὲς ἐπιπτώσεις», γιά «ἐξουσιαστικὸς φορεῖς».

Ἡ ἐκφραση τοῦ κ. Λιγνάδη δέ διακρίνεται γιά ἀκριβολογία καί σαφήνεια οὔτε γιά λιτότητα καί πυκνότητα οὔτε γιά καλαισθησία, τίς κατεξοχὴν ἀρετὲς τοῦ κλασικοῦ ὕφους. Δέν διεκδικεῖ δάφνες «ἠδυσμένου λόγου».

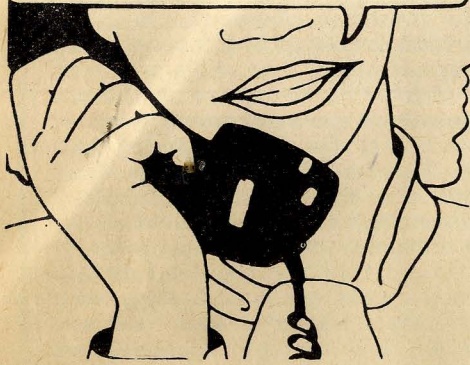
«Ὁ ἴδιος λόγος λειτουργεῖ ἀμήχανα, ὅπως τό δημοτικὸ τραγοῦδι, ἢ δημιουργεῖ μηχανικά ὅπως τό θαυμάσιο κείμενο τοῦ Κων. Παπαρρηγοπούλου». «Ὁ συνειρμὸς ἀποκαλύπτει ἕνα πνεῦμα τῆς λογοτεχνικῆς μας ζωῆς τῆς κολακευομένης γιά τό σολωμικὸ ἀξίωμα: ἐλευθερία καί γλώσσα». «Ἀποσπῶ ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸν πρόλογο σ' ἕνα βιβλίο μου γιά τὸν Λόρκα, πού εἶχε ἐκδοθεῖ πρὶν εἴκοσι χρόνια» (= παραθετὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν πρόλογο ἐνός βιβλίου μου γιά τὸν Λόρκα, πού ἔχει ἐκδοθεῖ πρὶν ἀπὸ εἴκοσι χρόνια).

Καί ἄλλα, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμὸς. Ἡ ἀναστροφή μέ τά ἀρχαῖα κείμενα ἄλλη μιά φορά ἀποδείχθηκε ἀνώφελη στὴν πορεία γιά τὴν κατάκτηση τοῦ σύγχρονου λόγου.

Τὸ ἐπιμύθιο: Εὐκολὰ ἐξηγεῖ κανεὶς τὴν ἐπιμονή τοῦ κ. Λιγνάδη νά θεωρεῖ «ἀλαμπουρνέζικα» τὴ νεοελληνικὴ γλώσσα. Ἡ κάθε φράση του εἶναι κι ἕνα ἐπιχείρημα.

Ἰωάννα Παπαζαφείρη

τῆς Πόλης

Νά τά ποῦμε;

Στούς πρώτους αἰῶνες τῆς βυζαντινῆς περιόδου, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἀπαγόρευσαν τά κάλαντα «γιά τόν φόβο τῶν Ἰουδαίων», ἀπό ἀνασφάλεια δηλαδή μπροστά στίς παμπάλαιες καταβολές τους καί θέλοντας νά ἐξαποστείλουν στό πῦρ τό ἐξώτερον καί τό ἔσχατο ἀπομεινάρι τοῦ, οὕτως εἶπεν, παγανισμοῦ. Δέν τά κατάφεραν. Τά κάλαντα ἐπέζησαν, κερδίζοντας μάλιστα σημαντικά σέ σκωπτική διάθεση.

Ἐπέζησαν — τουλάχιστον ὡς τίς μέρες μας. Ὅποτε καί μαραίνονται, καί αὐτά, ταπεινωμένα ἀπό τήν ἀστυφιλία πού ἐνθουσιάζεται μονάχα μέ τίς ρίζες, ἀποποιούμενη τούς καρπούς. Καί ἀπό τήν ἀγοραφοβία καί τό κλειδαμπάρωμα τῶν σπιτιῶν καί τῶν σωμάτων.

Τά κάλαντα θέλουν παιδιά· γιά νά τά κουβαλήσουν πόρτα τήν πόρτα, στενό τό στενό. Ὅμως τά παιδιά πλάθονται κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν τῆς τηλεόρασης καί τῶν εἰσαγομένων ἑορταστικῶν προγραμμάτων. Τά Χριστούγεννα γίνονται Cristmas. Ὁ Ἄι-Βασίλης, Saint Nicolas. Καί τό «Καλήν ἡμέραν ἄρχοντες» χωνεύεται ἀπό τούς ἤχους τοῦ Gingl Bells. Τά πιτσιρίκια γιά νά παίξουν μέ ἄλλους «τῆς σειρᾶς τους» ἔχουν νά τά βάλουν μέ τά αὐτοκίνητα, παρκαρισμένα ἢ διερχόμενα, μέ τίς κλειστές «παιδικές χαρές», μέ τήν ἀλάνα πού γίνεται πολυώροφο, μέ τό ἀλσάκι πού τό κλεί-

νουν ἀπ' τίς ἔξι. Ἄν πρώτα κατανικήσουν τόν φόβο τῶν γονιῶν καί λάβουν δικαίωμα ἐξόδου, τό πολύ δίωρης.

Τά παιδιά ὑπάρχουν στίς γειτονιές. Κι οἱ γειτονιές λιγοστεύουν. Ἡ κοινωνική ζωὴ προτιμᾷ ν' ἀνεβαίνει κι ὄχι νά ἐκτείνεται ἢ νά εἰσέρχεται σέ σπίτια γειτόνων, σπίτια πού ὅλο καί περισσότερο γίνονται ἄσυλα, ἀπαραβίαστα. Κι ὁ τρόμος τῶν διαρρηκτῶν, πού δέν λογαριάζουν ἄγιες μέρες καί ἀνακωχές καί τά τέτοια, παγώνει τό χέρι λίγο πρὶν πατήσῃ τό κουμπί γιά ν' ἀνοίξῃ ἡ ἐξώπορτα. Κι ἄς ἀκούγεται ἡ φωνούλα: «Νά τά ποῦμε;». — «Μᾶς τά 'παν ἄλλοι». Τό πρόσχημα. Γιά τόν φόβο τῶν ἄλλων.

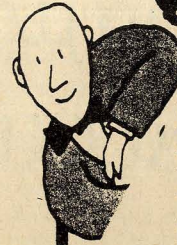
Δέν ξεπορτίζουνε λοιπόν τά πιτσιρίκια, ὄρθρου βαθέος, μέ τρίγωνα καί τουμπελέκια. Κι ἂν τύχει καί βγοῦν στό σεργιάνι, σπρωγμένα πιθανότατα ἀπό ἀνάγκες οικονομικῆς τῆς οἰκογένειας, δέν ἔχουν στή σκέψη τους γλυκά καί σύκα καί σταφίδες. Τά μαθαίνουμε νά δίνουν ἔναντι ἀκόμα καί τό χαμόγελο. Τό πενηντάρικο τριβελίζει τό μυαλοδάκι τους, ἴσως ἴσως γιατί τά κυνηγᾷ ὁ καημός τοῦ καινούριου παιγνιδιοῦ μέ τά φαντασματάκια πού τρῶνε τίς φράουλες — στήν τηλεόραση βέβαια. Καί πρὶν κἀν φτάσουν στή μέση τῆς δεύτερης στροφῆς, ἀπλώνουν τά χέρια — ὅτι χρήμα ὁ χρόνος. Ἡ ἐπειδὴ βουλιάζανε στή μνήμη οἱ στίχοι μαζί μέ τή μαγεία τους, στό διάβα τῶν καιρῶν.

Καί φυσικά, ὅταν πρόκειται γιά τό κέρδος κι ὄχι γιά τή γοητεία τῆς εὐχῆς καί τῆς ἀναγνώρισης τοῦ ἀνθρώπινου περιβάλλοντος, οἱ ἐνήλικοι τά καταφέρνουνε καλύτερα.

Φορτώνονται τό μαγνητόφωνο (γιατί ὄχι· στά Θεοφάνια τόν σταυρό τόν ρίχνουν πιά δεμένο γιά ν' ἀγιάσει τά ὕδατα, μήπως καί δέν βρεθεῖ οὔτε ἕνας πιστός πρόθυμος νά βουτήξῃ) καί «χτυπᾶνε» τά ἐμπορικά, τά ἐστιατόρια, τά καφενεῖα, τά λεωφορεῖα, τόν ἠλεκτρικό. Ἀπαξιοῦν νά ἀσχοληθοῦν μέ τούς ἐσώκλειστους τῶν πολυκατοικιῶν· ἐκεῖ δέν ἔχει ψωμί.

Κι ἀπομένουν οἱ γύφτικες κομπανίες, μέ κλαρίνα καί ταμποῦρα. Καί μέ τό Μελαχρινάκι ἢ τό Παντρεμένοι κι οἱ δυό ν' ἀκούγεται στήν πρώτη παραγγελία τοῦ καταστηματάρχη μέ τά ἀγουροξυπηνημένα ἐρωτικά φαντάσματα.

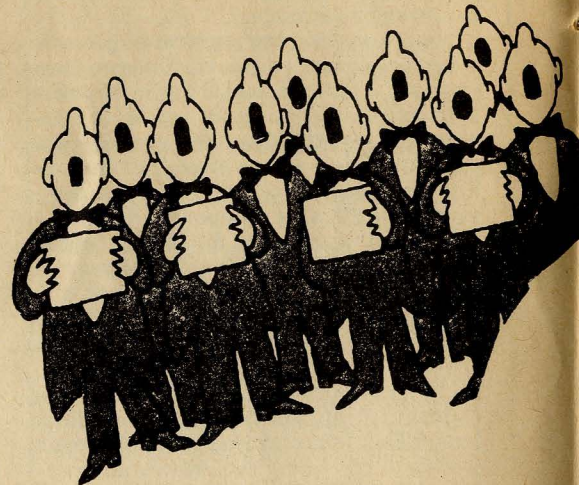
Μέσα στήν τόσην ἑλληνικότητα, ἀκόμα καί τά κάλαντα παραπέμπονται στίς ἑλληνικές καλένδες.

«Παρακαλοῦμε τούς ἐνοίκους ἔχουν μεγαλύτερο σεβασμό στήν λογαφία. Πολλά γράμματα βγαίνουν σκισμένα, ἀνοιγμένα ἢ μέ ξεμμένα γραμματόσημα. Μερικοῖ ἀπό τούς ἐνοίκους διαμαρτύρονται δὲν ἔφτασε στά χέρια τους ἐπιστολὴ καί ἔξερουν πὼς τούς ἔχει σταλεῖ ὁ λυ καιρό».

Τυπικὴ χειρόγραφη ἀνακοίνωση πογραμμένη ἀπὸ τόν διαχειριστὴ ἐσχάτως φιγουράρει ὅλο καί στυλὸν εἰδικὸ πῖνακα τῆς εἰσόδου τῶν πολυκατοικιῶν ἢ στόν καθρέφτη τοῦ σέρ — γιά νά πέσουμε θέλοντας πάνω τῆς, τὴν ὥρα τοῦ ὕψιστου σισμοῦ μας.

Ἄσχι ὅτι ἐπιδιδόμαστε καὶ στήν ἀλληλογραφία· κάποιες στατιστικὲς μᾶς φέρνουν τελεῖα καί καταϊδρωμένους στήν Εὐρώπη τηλεφῶνο ἐκμηδένισε αὐτόν τὸν ἀπαιτητικὸ τρόπο ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἐρωτικὲς ἐπιστολὲς χλιάζουν σέ ἀραχνιασμένα πατό ἄλλωστε τώρα κυκλοφοροῦν συνὸδηγοί: «Τί θέλει νά τῆς γράῃς» καί «Πὼς νά τοῦ τό πείτῃς» καί λοιπὸν κάποια διέξοδος στήν ἐρημιά τοῦ τοῦ, ὅπου ἀνασύρονται πανάρχαια ἢ ἐπειδὴ τό μυαλό χρειάζεται νά ἔναν δυό συλλογισμοὺς πρὶν ξερο

Ὁ σταυρός τοῦ δρόμου

Ἔχω νά λάβω γράμμα σου

νά δει- άλλη- ρίσκον- κολλη- άλιστα ται ότι ρολή αν από πο- ρση (ύ- ή) πού γνότερα τών πο- ὕσαν- και μή ναρκισ- νιωδῶς χετικές υταίους πη. Τό μαλλον τών αν- ρές μου- ρια — ρπτικοί «μετε», ά. Μιά ὕ στρα- καιοί φί- ά κάνει κθεῖ εν- τελῶς, δέν ἐπαρκεῖ γιά νά γίνει βίτσιο. Καί νά τώρα ἄλλος ἕνας ἐχθρός: οἱ διαρρηκτες τῶν γραμμάτων, οἱ ὀφθαλμολάγνοι τῶν ἐπιστολῶν. Ἐπειδῆ τρε- φόμαστε μέ κουσκουσιάρικες εἰδήσεις γιά τά λερωμένεσ καί τ' ἄπλυτα τῶν γνωστῶν, τῶν ἐπώνυμων, τῆς ἐλίτ' ἄ- ρα, φτιαχνόμαστε γιά νά φαρῆουμε πληροφορίες πονηρές καί στόν μικρόκο- σμό μας. Ἐπειδῆ ὄλο καί κάποιος μι- κροεχβιασμός (συναισθηματικός ἢ οἰκο- νομικός) μπορεῖ νά προκῦψει. Ἐπειδῆ καμπόσοι τήν βρίσκουν νά προκαλοῦν ἀ- ναμπουμπούλα ἐξαφανίζοντας τά κω- λόχαρτα τῆς γραφειοκρατίας». Κι ἐπει- δῆ, ἐντέλει, ὁ Ἐγκέλαδος δέν χτυπάει καί τόσο συχνά ὥστε, ἀναγκαστικά, ν' ἀλλάξουμε καί δυό κουβέντες μέ τούς συνειοίκους μας, ἀφοῦ πρῶτα προσπα- θήσουμε πλαγίως νά μάθουμε τό μικρό τους ὄνομα.

Ἄπό κεῖ καί πέρα, φιλοκουβέντες γιά σεβασμό τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ ἄλ- λου καί τῶν μυστικῶν του πού νά στα- θοῦν; Σοσιαλισμό ἔχουμε, ζήτω λοιπόν καί ἡ κοινοκτημοσύνη τῶν ἀπορρήτων — τῶν ἄλλων βέβαια. Ἐπόμενο στά- διο; Ἡ ἐκδόση ἐνός περιοδικοῦ ἀνά πο- λυκατοικία μέ τίτλο *Τά μικρά μυστικά ἢ Ἀγόρασέ με προτοῦ μέ πάρεῖ ὁ γεί- τονάς σου*.

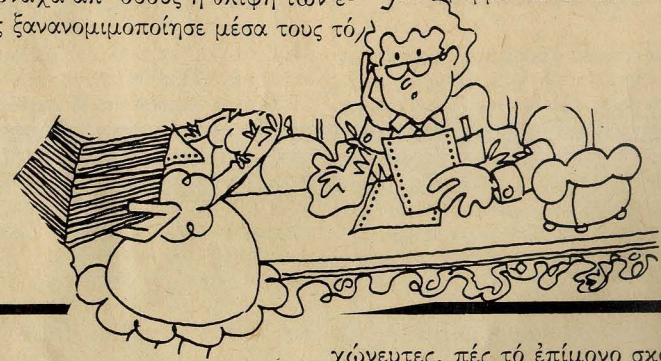
Λίγο πρὶν τό σῶμα ἀδειάσει ὀλωσδιό- λου, λίγο πρὶν καταφέρουν τῆ μεταλλα- γή του ἀπό μαριονέτα σέ ρομπότ, κά- ποιες στάσεις καί κάποιες κινήσεις στό δρόμο καί στήν ἀγορά, κάποιες νευρικές ἐκδηλώσεις καί μερικές χειρονομίες, κλη- ροδοτημένες ἀπό ἐποχές δεισιδαίμονες, τό σώζουν. Τοῦ δίνουν τ' ὄνομά του, τῆ διαφορά του, τό βοηθοῦν νά παροχετεῦει τό ἄγχος, νά ἀντιστέκεται στό στρεσάρι- σμά του.

Οἱ ἀρίδες ἀπλωμένες ἀντικοινωνικῶ τῶ τρόπω σέ τρεῖς καρέκλες τοῦ καφε- νεῖου. Τό σφύριγμα καί τό τραγοῦδι, κάποτε γιά τό φόβο τῆς νύχτας καί τῆς ἐρημίας. Ἡ ἀταβιστική καταφυγή στό χῶρο τῆς ἤβης μέ τό πέρασμα νεκροφό- ρας ἢ ρασοφόρου. Στόν ἴδιο χῶρο ἐγ- γράφονται ἄλλωστε συχνά πυκνά, καί κατά προτίμηση δημοσίως, ὄλα τοῦ κό- σμου τά στραβά καί τ' ἄδικα. Τό μούν- τζωμα, κουσούρι λέει προαιώνιο τῆς φυ- λῆς καί τάχα μου τάχα μου δείγμα ἀγε- νείας — ὅσο δείγμα ταπεινότηας (ἢ χωνεμένου ραγιαδισμού) θά μπορούσε νά θεωρηθεῖ τό σκυφτό, ζεῖμπέκικο, βιασμένο βάδισμά μας.

Κι ἀκόμα τό σημάδι τοῦ σταυροῦ — κι ὄχι μονάχα ἀπ' ὄσους ἢ θλίψη τῶν ἐ- τῶν τους ξανανομιμοποίησε μέσα τους τό

φόβο καί τήν ἐλπίδα τοῦ ὑπερπέραν. Στά κλεφτά, σάν ἐνοχοι, σάν ὑπολείμ- ματα ἡμερῶν ἀρχαίων. Οἱ κινήσεις ἐ- λαχιστοποιοῦνται κι ὄχι ἀπό βιασύνη ἀλλά γιά τό φόβο τῶν ἄλλων. Τῶν ἄλ- λων πού, μικροί, μαθαίνανε κι αὐτοί νά σταυρώνουν τό προσκεφάλι τους πρὶν πα- ραδοθοῦν στά ὄνειρα (*μὴν τοὺς πατήσει ἡ μόρα νυχτιάτικα*), νά σπεύδουν ν' ἀ- κουμπᾶνε τά χεῖλη τους στό χέρι τοῦ παπᾶ. Τῶν ἄλλων πού δέν τό ἔχουν σέ πολὺ νά σέ οἰκτίρουν, μέ βλέμμα ἢ λό- γο, γιά τήν κίνηση τοῦ σταυροῦ, ἐ- πειδῆ, τό πιό πιθανό, κι αὐτούς κάποιος ἄλλοι τοὺς ἔχουν λοιδορήσει.

Λιγοστεῦουν οἱ ἐξορκισμοί κι οἱ μι- κρές τελετές τους ἐκκενοῦν θυμόν, χά- νουν τὰ ὕστατα νοήματά τους — ὅσα εἶ- χαν γλιτώσει ἀπ' τῆ συνήθεια καί τήν ἀνευρη ἐπανάληψη. Κι ὄχι γιατί αἰφνι- δίως γίναμε ὄλοι ὑπήκοοι τοῦ λόγου τοῦ ὀρθοῦ, ὕλιστές καί ἄθεοι. Ἄλλά γιατί καί οἱ θρησκευτικές τελετές χρειάζονται δύο τουλάχιστον ἀνθρώπους (καί τό θεῖ- κό πρόσχημα) γιά νά μὴν καταντᾶνε ἐ- νοχογόνες. Καί, τό ἴπαμε καί κοντεῦο- με κιόλας νά τό πάρουμε ἀπόφαση, και- ρός τῶν μόνων καί τῶν ἰδιωτῶν. Κι οἱ θεοὶ φαρμακώνονται στή μοναξιά τους.

Καί οἱ ἐτικέτες;

Σάββατο κι ἀπόβραδο. Κρύο τσουχε- ρό. Τά παιδιά τοῦ Κρίσνα παρελαύνουν στοὺς δρόμους τῆς Πλάκας, στό ἐβδο- μαδιαῖο χρέος τους. Οἱ τρεῖς ντυμένοι καί βαμμένοι κατὰ τά πρότυπα: οἱ ἄλ- λοι μέ τά ροῦχα μισά μισά — φαίνεται πῶς ἡ μύση τους δέν ἔχει τελειώσει ἀ- κόμα. Καί δυό κοπελιές σέ ρόλο σαφῶς ὑποδεέστερο: μοιράζου γλυκίσματα στοὺς περιπατητές ἢ τοὺς δίνουν πρόσκληση γιά τό σπίτι τους στή Σόλωνος. Ὁ ἐ- πικεφαλῆς φέλνει τό *Χάρε Κρίσνα, Χά- ρε Ράμα, Ράμα Ράμα, Χάρε Χάρε* μέ τῆ βοήθεια ντουντούκας — ἡ μόλυνση τῆς τεχνολογίας. Δυό τύμπανα μικρά τόν συνοδεοῦν.

Καί πές τό κρύο, πές οἱ μιμήσεις ἀ-

χώνευτες, πές τό ἐπίμονο σκουλήκι τοῦ χιοῦμορ (ἀκριβῶς στά ὄρια τοῦ αὐτο- σαρκασμοῦ) καί τά κορμιά ἀρχίζουν νά ξεφεύγουν ἀπ' τίς μονότονες τελετουρ- γικές κινήσεις καί δίνονται, σάν στά κρυφά, στοὺς ρυθμούς τοῦ ρόκ. Καί κά- πως σάν νά παρασύρονται ἀπό τά βήμα- τα τοῦ ζεῖμπέκικου. Μαζί ὄλα τοῦτα, ἀ- νάκατα, ὦρα γάμου. Δύση καί Ἀνατολή καί Μεσόγειος καί Ρωμισούνη καί...

Ὅλα ρέουν. Τῆ στιγμή ἀκριβῶς πού, λίγο πρὶν τήν ἐνοχή, λίγο μετά τοὺς πα- ρατηρητές καί τοὺς ἐντομολόγους, σπᾶ- νε τά σχήματα καί καταργοῦνται οἱ πι- νακίδες: Δύση, Ἀνατολή, ἐλληνικήτης... Τότε πού ὄλα ξαναγίνονται, εὐτυχῶς, ἐπικίνδυνα.

Σκ. Ἀστός

Τό Σύνταγμα, ἡ ἀρχή τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας καί τό ἐκλογικό σύστημα

Μέ τόν ὄρο *ἐκλογικό σύστημα* ἐννοοῦμε τή μέθοδο γιά τήν κατανομή τῶν βουλευτικῶν ἐδρῶν μεταξύ τῶν πολιτικῶν σχηματισμῶν μέ βάση τίς ψήφους πού παίρνουν κατά τήν ἐκλογική ἀναμέτρηση. Προτοῦ ἐξετάσουμε τό συνταγματικό περίγραμμα γιά τόν καθορισμό τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος στό πλαίσιο τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος διακυβέρνησης καί τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος, χρήσιμο εἶναι νά σκιαγραφήσουμε μέ κάθε δυνατή συντομία τίς βασικές ἐπιλογές πού συνθέτουν τό ἰσχύον ἐκλογικό σύστημα. Ἔτσι θά μπορέσουμε νά προβληματισθοῦμε σέ στέρεες βάσεις γιά τή συνταγματικότητά του καί νά διερευνήσουμε τίς συνταγματικές ἀρχές πού διέπουν κυριαρχικά τή διαμόρφωση τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος. Ἡ ἀναζήτηση αὐτή εἶναι ἐξαιρετικά ἐπίκαιρη τώρα πού ἡ συζήτηση καί ἡ ἀγωνιστική κινητοποίηση γιά τήν καθιέρωση τῆς ἀπλῆς ἀναλογικῆς ἐντείνεται καί κερδίζει ὄλοένα καί περισσότερους φίλους ἀπό διαφορετικούς πολιτικούς χώρους.

Τό ἰσχύον ἐκλογικό σύστημα

Τό ἰσχύον ἐκλογικό σύστημα, γνωστό μέ τόν ψευδεπίγραφο τίτλο «*ἐνισχυμένη ἀναλογική*», ἀποτελεῖ οὐσιαστικά ἀμάλγαμα καί ἰδιότυπη σύνθεση διαφόρων ἐπιμέρους ἐκλογικῶν συστημάτων. Τό ἀμιγές πλειοψηφικό σύστημα υἱοθετεῖται ἔτσι στίς πέντε μονοεδρικές περιφέρειες γιά τήν παραχώρηση τῶν ἐδρῶν, τίς ὁποῖες περιορίζει ὁ πλειοψηφῶν ἐκλογικός σχηματισμός. Τό ἀναλογικό σύστημα φαίνεται ἀντίθετα νά ἐπικρατεῖ στίς πολυεδρικές περιφέρειες κατά τήν *πρώτη κατανομή* τῶν ἐδρῶν, στήν ὁποία συμμετέχουν ὅλοι οἱ ἐκλογικοί σχηματισμοί ἀνεξάρτητα ἀπό τή δύναμη πού συγκεντρώνουν στή χώρα. Οἱ δυσαναλογίες πού παρουσιάζονται ὡς ἐδῶ, ὡς πρός τήν ἀξιολόγηση τῆς ψήφου τῶν πολιτῶν γιά τήν ἐκλογή τῶν βουλευτῶν μετριάζονται καί ἀμβλύνονται κάπως μέ τή λειτουργία τῆς ρήτρας τοῦ «*σύν ἕνα*».

Τίς σχετικές δυσαναλογίες ἔρχονται ὁμως νά ἐπιτείνουν στό ἑπακρο οἱ ρυθμίσεις τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου γιά τή *δεύτερη* καί τήν *τρίτη κατανομή* ἐδρῶν καθῶς ἐπί-

σης καί τήν (τέταρτη) *εἰδική κατανομή τῶν βουλευτῶν ἐπικρατείας*. Οἱ διευθετήσεις αὐτές ἀποτελοῦν μάλιστα ἀποκλειστική καί «ἐκ τοῦ πονηροῦ» ἐπινόηση τοῦ Ἑλληνα νομοθέτη. Καί στίς τρεῖς κατανομές καταλυτική ἀποβαίνει ἡ ἐπενέργεια τῆς συμμετοχῆς τῶν *προνομιούχων* ἐκλογικῶν σχηματισμῶν γιά τήν παραχώρηση τῶν ἀδιάθετων ἐδρῶν ἀπό τήν πρώτη κατανομή καί τῶν βουλευτῶν ἐπικρατείας. Πρόκειται γιά τούς σχηματισμούς πού συγκεντρώνουν τά γνωστά δυσπρόσιτα ποσοστά τοῦ 17%, τοῦ 25% καί τοῦ 30% τῶν ψήφων σέ ὅλη τή χώρα.

Μέ τίς παραπάνω ρυθμίσεις τοῦ ἰσχύοντος ἐκλογικοῦ συστήματος φτάνουμε συνήθως σέ ἀπαράδεκτα ἀκραίες καταστάσεις γιά τήν ἀξιολόγηση τῆς ψήφου τῶν πολιτῶν· καταστάσεις πού ἰσοδυναμοῦν μέ τήν ἀποδοχή στήν πράξη ἐξ ἀποτελέσματος τῆς *πολλαπλῆς ψήφου*. Τά ἀποτελέσματα τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ 1977 μιλοῦν ἀπό μόνα τους. Ἔτσι, ἡ Νέα Δημοκρατία χρειάστηκε γιά τήν ἀνάδειξη ἐνός βουλευτῆ 12.552 ψήφους, τό ΠΑΣΟΚ 13.979, ἡ ΕΔΗΚ 38.299, τό ΚΚΕ 43.661, ἡ Ἐθνική Παράταξη 69.998, ἡ Συμμαχία 69.678 καί τό Κόμμα τῶν Νεοφιλελευθέρων 27.747. Μέ μιά ἀπλή ἀριθμητική πράξη ἀναγωγῆς διαπιστώνουμε εἰδικότερα ὅτι στό παραδείγμα μας μέ δύναμη τῆς ψήφου κάθε ψηφοφόρου τῆς Νέας Δημοκρατίας τήν ἀκραία μονάδα, ἡ δύναμη τῆς ψήφου κατ' ἀποτέλεσμα κά-

θε ψηφοφόρου τοῦ ΠΑΣΟΚ ἦταν 1,1, τῆς ΕΔΗΚ 3,1, τοῦ ΚΚΕ 3,5, τῆς Ἐθνικῆς Παράταξης καί τῆς Συμμαχίας 5,6 καί τοῦ Κόμματος τῶν Νεοφιλελευθέρων 2,2. Σέ ἀνάλογα ἐξάλλου κατά βάση συμπεράσματα μᾶς ὁδηγεῖ καί ἡ ἀνάλυση τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ 1974 καθῶς ἐπίσης καί τοῦ 1981.

Ἀπό τήν ἐξ ἀποτελέσματος πολλαπλή ψήφου ἀπορρέουν διαλεκτικά: α) ἡ σχετικοποίηση καί βαθμιαία ἡ ἀναίρεση τῆς *συνταγματικῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος τῆς ψήφου*, β) ἡ ἐκτεταμένη στρέβλωση τῆς σχέσης ἀντιπροσώπευσης πού θεμελιώνει ἡ ψήφος τοῦ πολίτη καί ἡ συνακόλουθη *συρρίκνωση τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος διακυβέρνησης* καί γ) ἡ *νόθευση τῆς ἴδιας τῆς δημοκρατικῆς ἀρχῆς* μέ τή μορφή τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας πού ἀποτελεῖ τό θεμέλιο τοῦ πολιτεύματός μας. Τό ἰσχύον ἐκλογικό σύστημα ἀποτυπώνει ἔτσι μέ τρόπο ἀνάγλυφο τή δυσπιστία τοῦ νομοθέτη πρός τόν κυρίαρχο λαό, παρέχοντας συνάμα ἕναν ἐξαιρετικά ἀποτελεσματικό *μηχανισμό χειραγώγησης* τῆς λαϊκῆς θέλησης στήν κρισιμότερη ἀσφαλῶς περίπτωση πού καλεῖται ὁ λαός νά συμπράξει στή διαμόρφωση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἀπό καθαρά τέλος πολιτική ἀποψη ἀποτελεῖ τήν *ἀσφαλιστική δικλείδα* γιά τή διατήρηση τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας ἐκ μέρους τοῦ μεγαλύτερου κόμματος καί τήν παραμονή του ἐπομένως στήν ἐξουσία.

* Τό κείμενο αὐτό ἀποτελεῖ εἰσήγηση στήν Πανελλαδική Συνδιάσκεψη γιά τήν καθιέρωση τῆς ἀπλῆς ἀναλογικῆς πού ἐγινε τήν 24η Νοεμβρίου 1984 στήν Ἀθήνα.

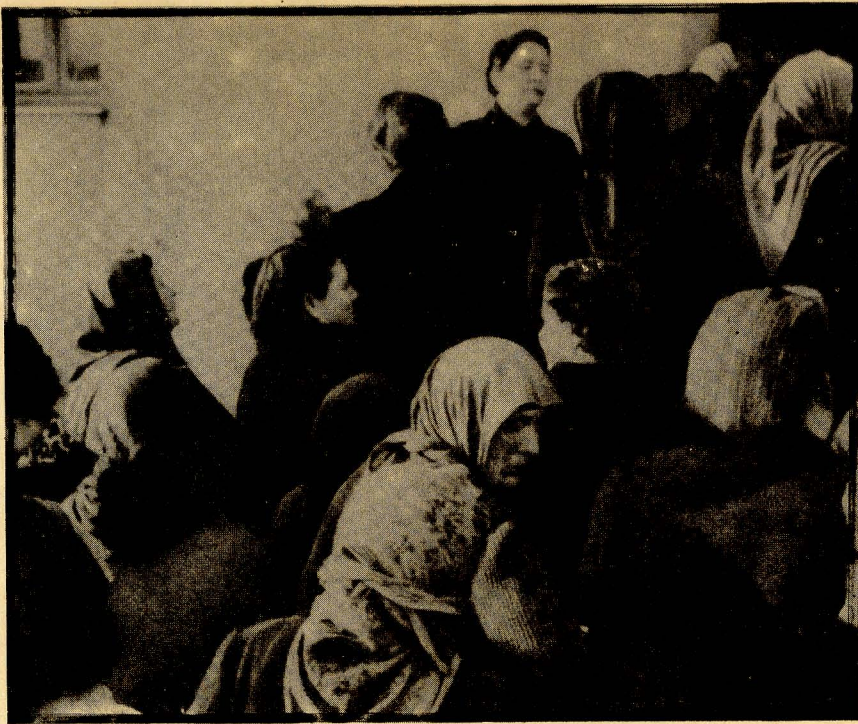
Ἡ δὴθεν συνταγματικότητα τοῦ ἰσχύοντος ἐκλογικοῦ συστήματος

Με βάση τίς προηγούμενες διαπιστώσεις προβάλλει ἀμέσως τὸ ἐρώτημα, πῶς εἶναι δυνατό νά συμβιβάζεται πρὸς τὸ Σύνταγμα τὸ ἰσχὺν ἐκλογικὸ σύστημα. Τὸ ἐρώτημα αὐτὸ γίνεται μάλιστα περισσότερο εὐλογο, ἂν ἀναλογισθεῖ κανεὶς ὅτι τὸ σύστημα τῆς «ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς» ἐρχεται σέ εὐθεία ἀντίθεση μέ τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενον βασικῶν συνταγματικῶν ἀρχῶν καὶ θεμελιωδῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτεύματός μας. Γιά τὴν ἀπάντησή του πρέπει νά ἐξετάσουμε σέ γενικὲς γραμμές πῶς ἐπιχειρήθηκε ὡς τώρα νά δικαιολογηθεῖ, μέ περισσὴ ὁμολογουμένως ἐρμηνευτικὴ «δεξιολογία», ἢ κατ' οἰκονομία συμφωνία του μέ τὸ Σύνταγμα.

Ἐποστηρίχθηκε πρῶτα ὅτι τὸ Σύνταγμα ἀναθέτει στὸν κοινὸ νομοθέτη τὸν καθορισμὸ τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος καὶ ὅτι κατὰ συνέπεια ὁ συντακτικὸς ἀφήνει γιά τὸ σκοπὸ αὐτὸ στὸν κοινὸ νομοθέτη εὐρεία ἢ καὶ ἀπεριόριστη ἀκόμα διακριτικὴ εὐχέρεια. Ἡ ἀποψη αὕτη, πού φαίνεται νά βρίσκει ἔρεισμα στή διατύπωση τοῦ ἀρθροῦ 54, παρ. 1 Συντ. («Τὸ ἐκλογικὸ σύστημα καὶ αἱ ἐκλογικαὶ περιφέρειαι ὀρίζονται διὰ νόμου»), δέν ἀντέχει ὡστόσο σέ κριτικὴ βάσανο. Πράγματι, στό πλαίσιο τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ἢ σχετικῆς ἐλευθερίας τοῦ νομοθέτη δέν εἶναι δυνατό νά θεωρηθεῖ σοβαρὰ οὔτε ὡς εὐρεία οὔτε ὡς ἀπεριόριστη. Τοῦς φραγμοῦς τῆς πρέπει νά τοὺς ἀναζητήσουμε στήν *ἐντιμὴ καὶ ἀχειραγώγητη λειτουργία τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος διακυβέρνησης* καὶ τὸ σεβασμὸ τοῦ ἀληθινοῦ νοήματος τῆς *ἀρχῆς τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας* πού, καθὼς εἶδαμε, ἀποτελεῖ τὸ θεμέλιο τοῦ πολιτεύματός μας.

Γιά τὴν ἐνίσχυση τῆς παραπάνω ἀποψῆς ἐπιστρατεύθηκε ἕνα ἀκόμα ἐπιχείρημα, τοῦ ὁποῦ ἡ σημασία ἂν καὶ δέν εἶναι ὄρατῃ διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ — ἀποβαίνει κυριολεκτικὰ καταλυτικὴ. Ἐὰς δοῦμε ὅμως ἀπὸ κοντὰ τὴ συλλογιστικὴ ὅσων προσπάθησαν νά δικαιολογήσουν τὴ συνταγματικὴν τοῦ ἰσχύοντος ἐκλογικοῦ συστήματος. Τὸ Σύνταγμα, ὅπως εἶναι γνωστὸ, δέν καθιερώνει *ρητὰ* σέ καμία διάταξί του τὴν *ἀρχὴ τῆς ἰσότητος τῆς ψήφου*. Τὸ κενὸ αὐτὸ δέν εἶναι βέβαια ἀρκετὸ γιά νά ὀδηγήσει στήν ἀμφισβήτηση τῆς συνταγματικῆς ἰσχύος τῆς. Ἐρεισμα ἀναζητήσαν καὶ βρῆκαν οἱ θεωρητικοὶ ἀπολογητῆς τῆς «ἐνισχυμένης ἀναλογικῆς» στήν *εἰδική* συνταγματικὴ θεμελίωση τῆς ἰσότητος τῆς ψήφου.

Κατὰ τὴν κάθε ἄλλο παρά «ἄδολη» ἀντίληψή τους ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος τῆς ψήφου θεμελιώνεται στή *γενικὴ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος* πού διασφαλίζεται στό ἀρθρο 4 παρ. 1 Συντ. Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐπιβάλλει ὅμως, ὅπως πάγια δέχεται θεωρία καὶ νομολογία, ὄχι τὴν ἴση μεταχείριση καταστάσεων ἀνεξαρτήτως διαφοροποιήσεων, ἀλλὰ μόνον τὴν ἴση μεταχείριση ἴσων

καταστάσεων. Ἐὰν ἔτσι ληφθεῖ ἔμμεσα ὡς γνώμονας γιά τὴ διαμόρφωση τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος ἡ γενικὴ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος, τότε πρέπει νά γίνουν ἀποδεικτικὲς ὁποιοσδήποτε καταρχὴν διαφοροποιηθεῖς καταστάσεων πού δέν θεωροῦνται «ἐκλογικὰ ἴσες». Εἶναι φανερό ὅτι μέ τὴ συλλογιστικὴ αὕτη ἀπομακρυνόμεστε σταθερὰ ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενον τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος τῆς ψήφου, σύμφωνα μέ τὸ ὁποῖο: α) κάθε πολίτης διαθέτει μία ψήφο καὶ β) οἱ ψήφοι ὄλων τῶν πολιτῶν ἔχουν τὴν ἴδια νομικὴ δύναμη.

Τὴν παραπάνω ἐπιχειρηματολογία, πού μέ τρόπο συγκεκαλυμμένο τίς περισσότερες φορές ἀπέκτησε ἀρκετοῦς ὁπαδούς στή θεωρία, ἀσπασθεῖ καὶ ἡ νομολογία τῶν δικαστηρίων μας. Ἐπόμενο ἦταν λοιπὸν θεωρία καὶ νομολογία νά δείξουν ὑπέρμετρη ἐλαστικότητα καὶ ἀνεκτικότητα στίς ἐπιλογές τοῦ νομοθέτη κατὰ τὸν καθορισμὸ τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος καὶ τὴ ρύθμιση συναφῶν ζητημάτων, καὶ νά δικαιολογήσουν τὴν ἐξ ἀποτελέσματος πολλαπλὴ ψήφο. Ἡ λει-

τουργία στην πράξη της εξ αποτελέσματος πολλαπλής ψήφου, όπως διαπιστώσαμε εξετάζοντας τα έκλογικά αποτελέσματα του 1977 και όπως θα μπορούσαμε άνετα να διαπιστώσουμε εξετάζοντας συγκεκριμένα και τα έκλογικά αποτελέσματα του 1974 και του 1981, δέν στάθηκε ικανή να ευαισθητοποιήσει — στην άναγκαία τουλάχιστον έκταση και ένταση — θεωρία και νομολογία.

Τό συνταγματικό περίγραμμα γιά τόν καθορισμό του έκλογικού συστήματος

Μέ τις συνοπτικές παρατηρήσεις πού προηγήθηκαν αποκαλύφθηκε σέ όλη του την έκταση τό σαθρό «συνταγματικό οικόδομημα» πού χρησιμοποιήθηκε γιά νά θεωρηθεί τό ισχύον έκλογικό σύστημα ως «κατ' οικονομία έστω σύμφωνο μέ τό Σύνταγμα. Δέν χρειάζεται, νομίζω, νά τονίσω ότι τά έπιχειρήματα πού προβλήθηκαν γιά τόν σκοπό αυτό είναι εξαιρετικά αδύναμα και δέν άντέχουν σέ σοβαρή κριτική. Αυτό άλλωστε θά προσπαθήσω νά αποδείξω, έπισημαίνοντας τις συνταγματικές αρχές πού όροθετούν έπιτακτικά τή διαμόρφωση του έκλογικού συστήματος και δεσμεύουν φυσικά τόν (κοινό) νομοθέτη.

Ας πάρουμε όμως τά πράγματα μέ τή σειρά. Αφού τό αληθινό περιεχόμενο της συνταγματικής αρχής της ισότητας της ψήφου έπιβάλλει τή *νομική ισοδυναμία* της ψήφου όλων των πολιτών, ή θεμελιώση της στή γενική αρχή της ισότητας είναι συνταγματικά απαράδεκτη. Η αρχή πού εξετάζουμε βρίσκει αποκλειστικά έρεισμα στή *δημοκρατική αρχή μέ τή μορφή της λαϊκής κυριαρχίας* (άρθρο 1 και άρθρο 110 παρ. 1 Συντ.) και άπορρέει εύθως από αυτή. Πράγματι, ή ισότητα άποτελεί μία από τις δύο συνιστώσες της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας και έπιτάσσει γι' αυτό τήν ισότιμη σύμπραξη των πολιτών στήν άσκηση της κρατικής εξουσίας. Η συνταγματική αρχή της ισότητας της ψήφου έχει λοιπόν *άπόλυτο άριθμητικό* και όχι, όπως δέχεται συμπερασματικά ή προηγούμενη αντίληψη, σχετικό αναλογικό περιεχόμενο.

Αν τώρα θελήσουμε νά αξιοποιήσουμε τό περιεχόμενο της αρχής της ισότητας της ψήφου, όπως τό καθορίσαμε, διαπιστώνουμε ότι ό νομοθέτης δέν διαθέτει ούτε εύρεία ούτε βέβαια πολύ περισσότερο άπεριορίστη διακριτική εύχέρεια γιά τή διαμόρφωση του έκλογικού συστήματος. Η εξεταζόμενη αρχή τόν δεσμεύει αντίθετα νά προτάξει ως γνώμονα γιά τις έπιμέρους έπιλογές του τή θέση σύμφωνη μέ τήν όποια ή ψήφος κάθε πολίτη πρέπει νά έχει τήν ίδια κατά τό δυνατόν έπίδραση στήν άσκηση της κρατικής εξουσίας.

Τό Σύνταγμα έπομένως δέν άπαγορεύει, όπως φαίνεται εκ πρώτης όψεως, μόνο τήν καθιέρωση εύθως της πολλαπλής ψήφου. Τό Σύνταγμα άπαγορεύει *έπιπλέον τή νομοθετική υιοθέτηση ρυθμίσεων ή τήν άνοχη στήν πράξη χειραγωγικών μεθοδεύσεων πού όδηγούν, όπως συμβαίνει άποδεδειγμένα μέ τό σύστημα της ένισχυμέ-*

νης αναλογικής, στή λειτουργία της εξ αποτελέσματος πολλαπλής ψήφου. Θά μπορούσε βέβαια νά άντιτάξει κανείς ότι ή λειτουργία στην πράξη της εξ αποτελέσματος πολλαπλής ψήφου άποτελεί άπλώς ένδεχόμενο και όχι βεβαιότητα. Τό έπιχείρημα αυτό είναι πάντως φανερά άνιστόρητο και έξωπραγματικό, αφού ή καθιέρωση του ισχύοντος έκλογικού συστήματος απέβλεπε στήν άμβλυνση, τή σχετικοποίηση και, τελικά, τήν άναίρεση της συνταγματικής αρχής της ισότητας της ψήφου. Αυτό άλλωστε άποδεικνύουν περίτρανα οι έκλογικοί μηχανισμοί πού σκιαγραφήσαμε άδρά στήν αρχή της εισηγήσης και ή λειτουργία τους στήν πράξη.

Τό αληθινό περιεχόμενο της αρχής πού εξετάζουμε έπιβάλλει άκόμη κατ' έπέκταση, στό πλαίσιο της λειτουργίας του άντιπροσωπευτικού συστήματος διακυβέρνησης, τήν κατά τό δυνατόν *ίση άντιπροσώπηση όλων των πολιτών.* Έπιτάσσει, μέ άλλα λόγια, τήν καθιέρωση μιάς σχέσης άντιπροσώπησης πού νά στηρίζεται βασικά στή νομική ισοδυναμία της ψήφου των πολιτών μιάς σχέσης, μέ τήν όποια νά άποδοκιμάζεται έμπρακτα ή πολλαπλή υπεραντιπροσώπηση και, άντίστοιχα, ή πολλαπλή υποαντιπροσώπηση πού συνεπιφέρει μεθοδευμένα τό ισχύον έκλογικό σύστημα.

Οί παραπάνω βασικές θέσεις άποτελούν και τους άξονες γύρω από τους όποιους άρθρώνεται τό *αναλογικό έκλογικό σύστημα* μέ τήν καθαρότερη μάλιστα μορφή του. Τό έκλογικό σύστημα δηλαδή, πού έπηρεασμένοι από τις σωρευμένες τραυματικές έμπειρίες του πρόσφατου και του άπώτερου παρελθόντος άποκαλούμε συνήθως *άπλή και άδολη αναλογική.* Φανερό είναι έπίσης ότι ό νομοθέτης δέν διαθέτει εύρεία διακριτική εύχέρεια γιά τή διαμόρφωση του έκλογικού συστήματος. Οί έπιλογές του είναι αντίθετα *συνταγματικά όροθετημένες* από τήν αρχή της ισότητας της ψήφου και τή συνακόλουθη ίση άντιπροσώπηση των πολιτών. Τά περιθώρια συνεπώς των έπιλογών του είναι περιορισμένα, ένώ κατά τή συγκεκριμενοποίησή τους δέν έπιτρέπεται νά παραβιάζεται τό συνταγματικό περίγραμμα πού έπισημάναμε.

Συμπέρασμα

Από τήν άνάλυσή μου φαίνεται καθαρά ότι γιά νά εύθυγραμμιστεί ό νομοθέτης πρós τό συνταγματικό περίγραμμα πού σέ γενικές γραμμές διέπει τό έκλογικό σύστημα γιά τήν άνάδειξη των βουλευτών πρέπει έπιτέλους νά καθιερώσει τήν *άπλή αναλογική.* Πρέπει δηλαδή νά θέσει τις βασικές συνιστώσες της άπλής αναλογικής ως *σταθερό γνώμονα* και *άφετηρία* γιά τή διαμόρφωση των έπιμέρους έπιλογών του. Μέ τόν τρόπο αυτό μόνο θά διασφαλιστεί πράγματι: α) *ή ισότιμη συμμετοχή των πολιτών στό έκλογικό σώμα* και β) *ή ισότιμη έπίδραση της ψήφου τους στήν άσκηση της κρατικής εξουσίας.*

Η καθιέρωση της άπλής αναλογικής θά όδηγήσει εξάλλου: α) *στήν άποκατάσταση της συνταγματικά έπιβαλλόμενης λειτουργίας της αρχής της ισότητας της*

ψήφου και β) *στήν άποκατάσταση μιάς σχέσης άντιπροσώπησης πού νά άνταποκρίνεται πρós τή βαθύτερη ουσία του δημοκρατικού πολιτεύματος.* Είναι άκόμη φανερό ότι ό νομοθέτης θά συμβάλλει μέ αυτά τά δεδομένα θετικά στήν *πραγμάτωση της κορυφαίας αρχής της λαϊκής κυριαρχίας,* έγκαταλείποντας τό άρνητικά φορτισμένο δίλημμα πού χρόνια μās ταλανίζει, μέ ποιές έπιλογές του δέν παραβιάζεται τό Σύνταγμα.

Και καταλήγω μέ τό βασικό συμπέρασμα της εισηγήσης μου. Στή δύσκολη και δύστοκη πορεία πρós τή στερέωση και τή διεύρυνση της δημοκρατίας μās είναι καιρός, ό νομοθέτης χωρίς άλλη καθυστέρηση νά συμμορφωθεί μέ τό αληθινό νόημα των θεμελιωδών συνταγματικών αρχών και έπιταγών πού συνθέτουν τό περίγραμμα γιά τή διαμόρφωση του έκλογικού συστήματος. Και πρós τήν κατεύθυνση αυτή μία μόνο λύση προσφέρεται: *ή καθιέρωση της άπλής αναλογικής.*

Γιώργος Παπαδημητρίου

ΣΤΟ *

3ο τεύχος

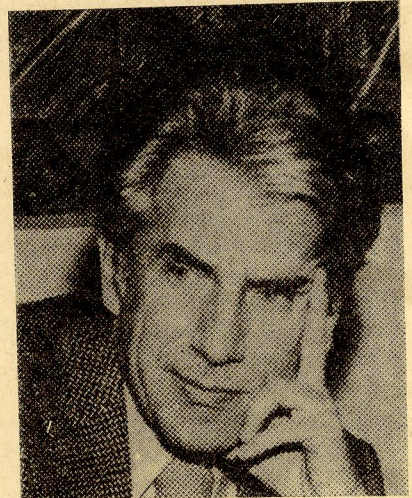
της

ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ

- **Φάκελος Union Carbide: Φυτοφάρμακα και θάνατος.** Γράφουν, Η. Ευθυμιόπουλος, Μ. Μοδινός, Θ. Βαλαβανίδης
 - **Περί δίαιας και φασισμού.** Συνέντευξη με τον Γ. Καραμπελιά
 - **Η κρίση της τεχνολογίας.** Η. Ευθυμιόπουλος
 - **Η Μήλος χωρίς την Αφροδίτη.** Μ. Μοδινός
 - **Αθληση ή πρωταθλητισμός;** Γ. Σχιζιάς
 - **Η αλλαγή που δεν έγινε.** Λ. Λουλούδης
 - **Ρεαλισμός ή ουτοπία;** (Το συνέδριο των Πρασίνων). Δ. Παπαϊωάννου
 - **Τα δέντρα στις πόλεις.** Γ. Μαλαμίδης
 - **Η χρεωκοπία της παραδοσιακής πολιτικής.** Σ. Κούλογλου
 - **Oeuvre au blanc.** (Η οικολογία στο έργο της Μ. Γιουρσενά) Σ. Τσαγκαρουσιάνος
 - Για το βιβλίο του Γ. Καραποστόλη «**η καταναλωτική συμπεριφορά του νεοέλληνα**». Σ. Παπασπηλιόπουλος
- Πληροφορίες, συνδρομές: Μαυρομηχάλη 39, τηλ. 3619837

Η ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ PDUP ΣΤΟ ΙΤΑΛΙΚΟ Κ.Κ.

Η προσχώρηση ενός κομμουνιστικού κόμματος σέ ένα άλλο, μέ τίς σημαίες του καί τίς ιδέες του (όπως εἶπε ὁ γραμματέας τοῦ PDUP Λούτσιο Μάγκρι), καί μάλιστα χωρίς ἀποκηρύξεις καί δηλώσεις μετανοίας, εἶναι γεγονός χωρίς προηγούμενο ἴσως στήν κομμουνιστική ἱστορία. Ἰδιαίτερα ἂν λάβουμε ὑπόψη μας ὅτι ὀρισμένα ἡγετικά στελέχη τοῦ PDUP εἶχαν διαγραφῆ ἀπό τό ΙΚΚ δεκαπέντε χρόνια πρίν, ἐνῶ ἄλλα, ὅπως ὁ ἐκ τῶν ἡγετῶν τοῦ φοιτητικοῦ κινήματος τοῦ 1968 Καφιέρο, εἶχαν κατηγορηθεῖ γιά ἀριστερισμό καί τυχοδιωκτισμό.

Πρίν ἀπό λίγο καιρό, τό Κόμμα τῆς Προλεταριακῆς Ἐνότητας γιά τόν Κομμουνισμό (PDUP) προσχώρησε στό Ἰταλικό ΚΚ (βλέπε καί τό ἄρθρο τοῦ Θ. Γιαλκέτση στόν *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, ἀρ. 26). Ἡ διαδικασία ὑπῆρξε σύντομη καθώς τά δύο κόμματα εἶχαν ἤδη διαπιστώσει μιά σύμπτωση στίς βασικές τους πολιτικές ἐπιλογές, εἶχαν μάλιστα ἤδη πραγματοποιήσει ἐκλογική συνεργασία, παρουσιάζοντας σέ ἀρκετές περιοχές κοινή λίστα ὑποψηφίων.

Ἔτσι, τό Νοέμβριο συγκλήθηκε τό Ἐθνικό Συνέδριο τοῦ PDUP καί ἐνέκρινε, μέ εὐρύτατη πλειοψηφία, τήν προσχώρηση. Τίς πρώτες μέρες τοῦ Δεκέμβριου, μέ φανερό ψηφοφορία, ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΙΚΚ δέχθηκε ὁμόφωνα ὡς μέλη τῆς πέντε ἡγετικά στελέχη τοῦ PDUP (Μάγκρι, Λουτσιάνο Καστελίνα, Πετινάρι, Βίτα καί Καφιέρο), ἐνῶ ὁ ἀριστερισμός τοῦ γραμματέα τοῦ PDUP Μάγκρι στό λεγόμενο Διευθυντήριο τοῦ ΙΚΚ ἐγκρίθηκε μέ ἐπτά ψήφους καί τρεῖς ἀποχές.

Τή στιγμή τῆς προσχώρησης, τό PDUP ἀριθμοῦσε 10.000 ἐγγεγραμμένα μέλη καί διέθετε 6 βουλευτές καί ἕναν γερουσιαστή, ἡ δέ ἐκλογική του δύναμη εἶχε ἀνέβει στίς 500.000 ψήφους στίς τελευταίες εὐρωεκλογές. Προερχόταν δηλαδή ἀπό ἐκλογική ἐπιτυχία, ὅπως ἄλλωστε καί τό ΙΚΚ.

Ἄλλά τί εἶδους κόμμα ἦταν

τό PDUP; Ἀπό ποιές δυνάμεις συγκροτήθηκε, ποιᾶς διαδικασίας ἦταν προϊόν, τί ἀντιπροσώπευε καί ποιά ἡ συμβολή του στήν ἰταλική ἀριστερά;

Ἡ δημιουργία τοῦ PDUP

Τό PDUP εἶναι ἀνευθείας ἀπόγονος τῆς ὁμάδας τοῦ περιοδικοῦ *Ἴλ Μανιφέστο*, ἡ ὁποία διαγράφηκε τό 1969 ἀπό τό ΙΚΚ (καί τῆς ὁποίας ἀκόμα διατηροῦσε τό μεγαλύτερο τμήμα). Ταυτόχρονα ὁμως ἦταν καί προϊόν μιάς δεκαπεντάχρονης διαδρομῆς σέ συνθήκες ἔντονης πολιτικῆς καί ἰδεολογικῆς ζύμωσης καί ρευστότητας, ὅσο καί προϊόν μιάς ἐπώδυνης διαδικασίας συγχωνεύσεων, ἀποχωρήσεων καί διασπάσεων (ἱστορίες ὄχι ἄγνωστες καί σέ ὄλες τίς ὁμάδες τῆς «ἐξωκοινοβουλευτικῆς», ἀρχικά, καί κατόπιν «Νέας Ἀριστερᾶς» πού ἐδράσαν μετά τό '68 στά ἀριστερά τοῦ ΙΚΚ).

Ἡ ἀφετηρία τῆς ὁμάδας τοῦ *Μανιφέστο* πρέπει νά ἀναζητηθεῖ στή συσπείρωση στελεχῶν περὶ τόν Πιέτρο Ἰνγκράο (ἀνάμεσά τους καί οἱ Μάγκρι, Ροσάνα Ροσάντα, Λουίτζι Πίντορ, Ἄλντο Νατόλι κ.λπ.), μιά ἐσωκομματική ἀριστερά πού ἐμφανίζεται στό μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ '50 μέ τήν εἰσβολή στήν Οὐγγαρία καί τό 20ό συνέδριο τοῦ ΚΚΣΕ. Ἡ κριτική φουντώνει τό 1962,

μέ τήν ἀρχή τῆς περιόδου τῶν κεντροαριστερῶν κυβερνήσεων στήν Ἰταλία, γύρω ἀπό τό αἴτημα γιά μιά ἀριστερή «ἐναλλακτική λύση» ἀπέναντι στήν πολιτική ἐπιφυλακτικοῦ ἀνοιγματος πρὸς σοσιαλιστές καί χριστιανοδημοκράτες τοῦ Τολιάτι. Ἐκεῖνο πού διαφοροποιεῖ τήν ὁμάδα τοῦ *Μανιφέστο* ἀπό τήν ὑπόλοιπη ἀριστερά τοῦ ΙΚΚ εἶναι ἡ ἀνοιχτή ὑποστήριξη ὀρισμένων κινεζικῶν θέσεων, σέ ἐποχή πού μαίνεται ἡ ἀντιπαράθεση ΕΣΣΔ-Κίνας καί ὁ Τολιάτι προσπαθεῖ νά ἰσοροπήσει διεκδικώντας τήν αὐτονομία τοῦ κόμματός του.

Τό 1965 (ἕνα χρόνο μετά τόν θάνατο τοῦ Τολιάτι καί μέ γραμματέα πλέον τόν λιγότερο «εὐέλκτικο» Λουίτζι Λόνγκο), πραγματοποιεῖται μιά ὀλομέλεια τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς πού καταγράφει ἕνα ἱστορικῆς θά λέγαμε σημασίας γεγονός: ἡ ἀριστερά τοῦ κόμματος, περὶ τόν Ἰνγκράο, ὄχι μόνο ἀντιμάχεται σθεναρά τή δεξιά (ὅπως τή χαρακτηρίζει) εἰσῆγηση τοῦ Τζ. Ἀμέντολα, ἀλλά γιά πρώτη φορά τήν καταψηφίζει καί μάλιστα διεκδικεῖ τό δικαίωμα τῆς μειοψηφίας νά δημοσιοποιεῖ τίς ἀποψεις τῆς πρὸς τὰ ἔξω. Ἡ διαφωνία μετατίθεται στό 11ο συνέδριο, ὅπου καί ἐπικρατεῖ ἡ γραμμή Ἀμέντολα. Ὡς συνέπεια τοῦ συνεδρίου σημειώνουμε τήν μετάθεση τοῦ Λ. Πίντορ ἀπό τή διεύθυνση τῆς *Ὀννιτά* στή γενέτειρά του Σαρδηνία, τήν ἔναρξη τῆς πορείας

τοῦ (πιό ἀπρόσβλητου) Ἰνγκράο πρὸς θέσεις τιμητικές ἀλλά περιθωριακές, ἀκόμα καί τήν ὑποβάθμιση τοῦ Ἐνρίκο Μπερλινγκουέρ ἀπό μέλος τῆς γραμματείας τοῦ κόμματος σέ γραμματέα τοῦ Λάτσιο (περιοχή τῆς Ρώμης) λόγω τῆς χλιαρῆς του στάσης ἀπέναντι στήν ἀντιπολίτευση.

Ἡ ἐργατική καί φοιτητική ἐκρηξη τοῦ 1968, πού βρίσκει τήν ἡγεσία ἀλλά καί τήν ἀριστερή ἀντιπολίτευση ἀπροετοίμαστες, ἔχει ἄμεσες ἐπιπτώσεις στό κόμμα, καί εὐλογα. Οἱ μεγάλες ἐλπίδες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἐκείνη ἡ πυρετώδης ἀναζήτηση καινούριων ἐπαναστατικῶν δρόμων, δημιουργοῦσαν μιά ρευστότητα μέσα στήν ὁποία ὁ ρόλος τοῦ ΙΚΚ κάθε ἄλλο παρά δεδομένος ἦταν. Στό καιρία αὐτῆς σημασίας πρόβλημα, ἡ ἀριστερή ἀντιπολίτευση οὐσιαστικά εἰσηγείται διαδικασίες ταύτισης μέ τό κίνημα τοῦ '68 καί προτείνει νά θεθοῦν τά πάντα ἐπὶ τάπητος, μέ σκοπό τή χάραξη μιάς νέας πολιτικῆς γραμμῆς πού, ἐκφράζοντας τήν ἐπαναστατική ὁρμή τοῦ λαϊκοῦ κινήματος, θά ἀναδείκνυε τόν στόχο γιά τήν «ἐπανάσταση στήν Ἐνῶση». Στό συνέδριο τῆς Μπολώνιας τόν ἴδιο χρόνο, χρόνο ἐκλογῶν ἐξάλλου, στίς ὁποῖες τό ΙΚΚ σημειώνει ἄνοδο καί ἐνισχύεται ἡ ἡγεσία του, ἡ ἀριστερά δέν καταπνίγεται (ἐπιανεκλέγονται στίς θέσεις τους οἱ Πίντορ, Ροσάντα καί Νατόλι), ἀλλά ἀπομονώνεται.

Ἐπιχειρώντας νά σπάσουν

τήν απομόνωση, ορισμένα στελέχη κυκλοφορούν τό πρώτο φύλλο του περιοδικού *Ήλ Μανιφέστο* τόν Ιούνιο του '69. Ή κομματική ήγεσία όμως δέν δείχνει διατεθειμένη νά άνεχθεί τήν ύπαρξη εντόπου έσωκομματικής διαφωνίας, παρά τήν επιστολή τής ομάδας πρós τή γραμματεία πού ζητά νά άποσπαστεί μέλος τής κομματικής διεύθυνσης στή σύνταξη του περιοδικού. Τόν Αύγουστο, ένα χρόνο μετά τήν είσβολή στην Τσεχοσλαβακία, τό κύριο άρθρο του Πίντορ μέ τίς άνοιχτά αντίσοβιτικές θέσεις του κάνει τό ποτήρι νά ξεχειλίσει. Καίτοι τό ΙΚΚ έχει καταδικάσει τήν είσβολή, άρνείται νά δεχτεί ένέργειες πού επιδεινώνουν τίς όυτως ή άλλως λεπτές σχέσεις του μέ τό ΚΚΣΕ, καί τόν Νοέμβριο του 1969 τά στελέχη του περιοδικού διαγράφονται από τό κόμμα.

Ή πορεία του PDUP

Μετά τή διαγραφή, ή ομάδα περί τό περιοδικό λειτουργεί όυσιαστικά ως πολιτική όργάνωση καί τό έντυπο γίνεται ήμερησια έφημερίδα. Ή προσπάθειά τους άποβλέπει κυρίως στό νά φέρουν τό εργατικό κίνημα σέ έπαφή μέ τήν καινούρια πραγματικότητα, όπως τήν εκτιμούν αúτοι, καί σέ έπαφή, άκόμα, μέ τίς νέες έμπειρίες του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος (π.χ. τήν Πολιτιστική Έπανάσταση στην Κίνα), μέ τίς διαπιστώσεις τους γιά τήν άζεπέραστη κρίση του καπιταλιστικού συστήματος, μέ τήν εκτίμησή τους γιά τήν «ώριμότητα του αίτήματος γιά τόν κομμουνισμό». Ή διαφορά τους από τίς άλλες ομάδες τής έξωκοινοβουλευτικής άριστεράς ήταν ότι έβλεπαν τήν όλη προοπτική όχι νά αρχίζει από τό μηδέν αλλά ως συνέχεια του ίταλικού επαναστατικού κινήματος.

Μέ πρωταργάτη τόν Μάγκρι, ή πλειοψηφία άποφασίζει τό 1972 τή μετεξέλιξη τής ομάδας σέ πολιτικό κόμμα καί τήν κάθοδό τους στίς εκλογές, όπότε καί σημειώνονται καί οι πρώτες διαρροές. Τό *Μανιφέστο* παίρνει τό 0,7% των ψήφων. Τόν έπόμενο χρόνο αρχίζει μία διαδικασία συγχώνευσής τους μέ τό έναπομένον τμήμα του Ήταλικού Σοσιαλιστικού Κόμματος Προλεταριακής Ένότητας

(PSIUP), μέ κατάληξη τό ίδρυτικό συνέδριο του PDUP τό 1975 (βλέπε τό άρθρο των Π. Κρέμου καί Χ. Κωτούλα στόν *Πολίτη*, τεύχος 1, 1976).

Στό συνέδριο εκείνο εκφράστηκαν τρεις βασικά άπόψεις. Ή πρώτη ήταν του μεγαλύτερου μέρους των πρώην μελών του *Μανιφέστο*. Ο ιστορικός συμβιβασμός δέν άποτελεί λύση, έλεγαν, όμως τό ΙΚΚ, στό όποιο οι μάζες βρίσκουν σήμερα τόν μόνο πολιτικό τους φορέα καί τήν προοπτική μιας νέας διάρθρωσης τής έξουσίας, δέν μπορεί νά συγκριθεί μέ τή σοσιαλδημοκρατία του μεσοπολέμου. Ή γραμμή του είναι άποτέλεσμα μακράς ιστορίας άγώνων μέσα στους όποιους διαμορφώθηκε καί έγινε κτήμα των λαϊκών μαζών. Ή ιδιομορφία αúτη του ΙΚΚ προσδιορίζει καί τό ρόλο του PDUP ως πολιτικού κινητήρα πού σπρώχνει μέσα καί έξω από τίς «ρεφορμιστικές» όργανώσεις γιά τή συγκρότηση κοινωνικών συμμαχιών ικανών νά έτοιμάσουν τήν κυβέρνηση τής άριστεράς μέ βάση τήν προοπτική έξόδου από τό καπιταλιστικό σύστημα. Τό PDUP, έτσι, δέν έχει σκοπό τή συνένωση όσων αντιτίθενται στόν «ιστορικό συμβιβασμό», δηλαδή των δυνάμεων τής «Νέας Άριστεράς», αλλά νά δράσει γιά μία νέα άρθρωση όλόκληρης τής άριστεράς καί νά πιέσει τό ΙΚΚ νά αλλάξει δρόμο. Ή άλλη άποψη, των πρώην μελών του PSIUP, άπορρίπτοντας τήν ικανότητα του ΙΚΚ νά καθοδηγήσει άποφασιστικά τό κίνημα, έδινε στό PDUP τό ρόλο νά εργαστεί κυρίως γιά τή συγκρότηση των δυνάμεων τής «Νέας Άριστεράς» πού ή εκδηλώνονταν τόσο στό κοινωνικό όσο καί στό εκλογικό επίπεδο. Ή άποψη του Πίντορ, τέλος, θεωρούσε ότι ό ιστορικός συμβιβασμός είναι τελικά μία συμφωνία κομμουνιστών καί χριστιανοδημοκρατών πού γιά πολύ καιρό θά βασίζεται στην άναγνώριση του ήγετικού ρόλου τής άστικής τάξης, έπομένως τής Χριστιανοδημοκρατίας. Ή έμπέδωση τής πολιτικής αúτης στερεί από τό ΙΚΚ τόν επαναστατικό του χαρακτήρα. Θελοντας νά άποφύγει τήν έλξη των μεγάλων κομμάτων τής άριστεράς αλλά καί τόν κίνδυνο νά γίνει ή όργάνωση μία άπλή ταμπέλα τής επαναστατικής άριστεράς, ό παλιός διεθυντής τής *Ουνιτά* έντόπιζε τήν έναλλα-

κτική λύση κυρίως σέ μία στροφή στό κοινωνικό, στό υπόγεια ρεύματα πού διατρέχουν τήν κοινωνία: σέ μάς έναπόκειται νά τά φέρουμε στό φώς, νά τά διοχετεύσουμε στην προοπτική του σοσιαλισμού καί νά τά έξοπλίσουμε μέ τήν άρμόζουσα γιά τό σκοπό αúτο πολιτική καί κοινωνική πρακτική.

Οί άπόψεις αúτες έν πολλοίς προδιέγραψαν καί τή μελλοντική πορεία των φορέων τους. Οί ύποστηρικτές τής πρώτης άποψης συνέχισαν ως τό τέλος, ως τή στιγμή πού τό ΙΚΚ άλλαξε γραμμή πλεύσης καί άρχισε ή αντίστροφη μέτρηση γιά τήν προσχώρησή τους. Ή δεύτερη άποψη έμεινε στην πορεία χωρίς αντικείμενο, όταν πέρασε ή ιστορική φάση πού σημαδεύονταν από τήν έντονη παρουσία τής έξωκοινοβουλευτικής άριστεράς. Τέλος, ό Πίντορ άποχώρησε άργότερα από τό PDUP καί μαζί μέ τή Ροσάντα καί μέ άλλους κομμουνιστές διανοούμενους έξακολουθούν νά άρθρογραφούν στην έφημερίδα *Ήλ Μανιφέστο* πού κυκλοφορεί άκόμα μέ άρκετή άπήχηση. Γιά τους άγωνιστές αúτους ή λύση εξακολουθεί νά βρίσκεται κυρίως στην άνάδειξη τής κοινωνικής δυναμικής.

Μετά λοιπόν από εκείνο τό ίδρυτικό συνέδριο (καί ύστερα από μία άποτυχημένη προσπάθεια γιά σύγκλιση τής «Νέας Άριστεράς»), τό PDUP βρέθηκε αντιμέτωπο μέ τό αίσημα όρφάνιας πού ή κινεζική άπογοήτευση γέννησε στό μεγαλύτερο μέρος τής έξωκοινοβουλευτικής άριστεράς, καθώς οι έντονοι έμπειρίες έχαναν πλέον τήν προωθητική τους δύναμη, γίνονταν άδιέξοδα. Είναι ή έποχή του «πισωγυρίσματος», τής κόπωσης, τής τρομοκρατίας. Τό PDUP έρχεται αντιμέτωπο μέ τους «παρπλανημένους συντρόφους» του ένοπλου άγώνα καί λειτουργεί ως καταφύγιο μιας μερίδας κομμουνιστών πού διαφωνούν μέ τόν ιστορικό συμβιβασμό αλλά άντιστέκονται στην δράση των «Ερυθρών Ταξιαρχιών».

Μία ώριμη σύγκλιση

Οί μικρές εκλογικές έπιτυχίες ήρθαν νά έπιβραβεύσουν τή συνέπεια καί τήν έπιμονή ενός

μικρού κόμματος πού κατάφερε νά σταθεί πλάι στό μεγαλύτερο ΚΚ τής Δύσης, παίζοντας ένεργητικό καί ένίοτε πρωταγωνιστικό ρόλο στίς πολιτικές διαδικασίες όσο καί στην προσπάθεια νά εμπλουτιστεί καί νά δοκιμαστεί ή επαναστατική θεωρία καί πρακτική. Στό μεταξύ τό ΙΚΚ προωθή πλέον τήν «εναλλακτική λύση τής άριστεράς», άμφισβητεί τόν κεντρικό ρόλο μιας Χριστιανοδημοκρατίας σέ πολιτική καί ήθική κρίση καί θέτει μαχητικά τό ζήτημα: «πώς νά κυβερνηθεί αúτη ή κοινωνία». Οί τελευταίες εύρωεκλογές, στίς όποιες τό κόμμα ξεπερνά γιά πρώτη φορά τή Χριστιανοδημοκρατία, ένισχύουν τή νέα γραμμή του. Έκείνοι πού παρέμειναν στό PDUP, από τή μεριά τους, έχουν ήδη διαπιστώσει ότι παρά τίς έπιμέρους διαφωνίες ύπάρχει ταύτιση μέ τίς έπιλογές του ΙΚΚ, καίτοι τά δύο κόμματα κατέληξαν σέ αúτες από διαφορετικούς δρόμους. Στή σημερινή φάση, τό PDUP εκτιμά ότι τά μικρά κόμματα καί οι περιθωριακές ομάδες δέν έχουν πολλά νά προσφέρουν στην συγκρότηση τής εναλλακτικής λύσης γιά τήν άριστερά.

Γιά τόν Άκίλε Όκέτο, μέλος τής ήγεσίας του ΙΚΚ, ή προσχώρηση είναι ό «σεισμογράφος» μιας άναεωμένης έλκτικής δύναμης του κόμματος, καίτοι τό ΙΚΚ δέν δέχεται τήν προσχώρηση χωρίς αντίδράσεις. Γιά τόν Άλντο Νατόλι, από τά ίδρυτικά μέλη του *Μανιφέστο*, ή προσχώρηση είναι μία καθυστερημένη τελετή χωρίς σημασία. Ο Μάγκρι, αντίθετα, θεωρεί ότι ή προσχώρηση άποτελεί τόν τελευταίο σταθμό στην ιστορία ενός τμήματος τής «Νέας Άριστεράς» πού κατάφερε νά οικοδομήσει μία ένωτική διαδρομή, τή στιγμή πού άλλοι πήγαν σπίτια τους ή άκολούθησαν μονοπάτια τραγικά άδιέξοδα.

Ή προσχώρηση του PDUP στό ΙΚΚ είναι σημαντική άκριβώς γιατί δέν είναι μία όπορτουμιστική στροφή ή μία θεωρητική καί πολιτική ύποχώρηση. Ούτε μία συγκόλληση μέ τή ρήξη του '69 είναι δηλαδή τό σημείο μιας άυθεντικής σύγκλισης όπου δύο διαφορετικές έμπειρίες συναντώνται προσεγγίζοντας τήν ίδια πραγματικότητα γιά νά τεθούν στην ύπηρεσία μιας νέας προοπτικής.

Γιώργος Ρωμαίος

ΓΕΝΕΥΗ: ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΑΦΟΠΛΙΣΜΟΥ Ή ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ

Τά μέτρα ασφαλείας κατά τις συνομιλίες των εκπροσώπων των δύο υπερδυνάμεων στη Γενεύη, που άρχισαν τούτη την εβδομάδα, δέν αποσκοπούν μόνο στην προστασία της ζωής τους. Ειδική έρευνα έχει γίνει μήπως και υπάρχουν πουθενά κρυμμένα μικρόφωνα, ή είσοδος και ή έξοδος από τό ξενοδοχείο θά επιτρέπεται μόνον σέ όσους είναι έφοδιασμένοι μέ ειδικές ταυτότητες, και όλα αυτά λόγω του φόβου των Άμερικανών μήπως διαρρεύσουν λεπτομέρειες των συνομιλιών που θά μπορούσαν νά πυροδοτήσουν ένα νέο «καυτό χειμώνα» διαδηλώσεων και διαμαρτυριών από την πλευρά του ευρωπαϊκού ειρηνιστικού κινήματος.

Οί ΗΠΑ πηγαίνουν τούτη τη φορά στη Γενεύη μέ σκοπό νά διαπραγματευτούν από θέση ισχύος. Αίτια γ' αυτό είναι τά νέα σχέδια του Προέδρου Ρήγκαν γιά τόν «πόλεμο των άστρων». Παρότι βρίσκεται ακόμα στά χαρτιά, ή προοπτική αυτή ένίσχυσε τούς φόβους της Σοβιετικής Ένωσης γιά μία προϊούσα καθυστέρηση της στην τεχνολογία του πολέμου έναντι των ΗΠΑ, και συνετέλεσε στην απόφασή της νά επανέλθει στό τραπέζι των διαπραγματεύσεων, που είχαν τόσο απότομα διακοπή τόν περασμένο χρόνο, όταν οί Άμερικανοί δέν έδειξαν διαθεμιμένοι νά ματαιώσουν την έγκατάσταση των Πέρινγκ και Κρούζ στην Εύρώπη.

Γιά νά αποφυγούν μία νέα όργη και αποχώρηση των Σοβιετικών, οί Άμερικανοί φρόντισαν μέ διάφορες δηλώσεις νά καταστήσουν από τώρα σαφές ότι τά σχέδιά τους γιά δορυφορική άμυντική θωράκιση δέν είναι διαπραγματεύσιμα. Ο Προεδρος Ρήγκαν φρόντισε σέ πολυσέλιδα

δακτυλογραφημένα κείμενα που μοιράστηκαν στίς πρεσβείες των συμάχων του του ΝΑΤΟ, νά τονίσει τόν άμυντικό χαρακτήρα που έχουν τά δορυφορικά του σχέδια. Άντίθετα μέ τό παλιό «άποτρεπτικό» δόγμα «*όποιος πυροδοτήσει πρώτος θά πεθάνει σίγουρα δεύτερος*», τό νέο δόγμα μέ τό όποιο ο Ρήγκαν συνέδεσε την προεδρική του θητεία προβλέπει την πλήρη άμυντική θωράκιση των ΗΠΑ μέσω δορυφόρων, οί όποιοι θά μπορούν από τό Διάστημα νά πλήττουν κάθε έχθρικό πυραυλο, ο όποιος θά κατευθύνεται στίς Ένωμένες Πολιτείες. Έννοείται βέβαια ότι ο έχθρικός στόχος μπορεί νά πληγεί είτε κατά τή διαδρομή είτε όμως και στό σημείο της εκτόξευσής του, πράγμα που μετατρέπει αυτόματα τόν «άμυντικό» χαρακτήρα του νέου δόγματος σέ επιθετικό.

Οί Άμερικανοί πάντως επιδιώκουν νά χωρίσουν τίς συνομιλίες σέ δύο γύρους. Στόν πρώτο, που θά άφορά τούς «επιθετικούς εξοπλισμούς», θά επιδιώξουν — όπως φοβούται οί Σοβιετικοί — νά πετύχουν όσο τό δυνατόν περισσότερες παραχωρήσεις από τούς τελευταίους. Άν οί Σοβιετικοί δεχθούν νά μειώσουν τό ύπαρκτό πυρηνικό τους όπλοστάσιο, τότε οί Άμερικανοί ίσως δεχθούν — αφήνουν νά έννοηθεί — κάποια τροποποίηση των σχεδίων τους στόν δεύτερο γύρο των συνομιλιών που θά άφορά τά «άμυντικά συστήματα», δηλαδή τόν «πόλεμο των άστρων», τέτοια, ώστε ή δορυφορική θωράκιση νά καλύπτει μόνο στρατηγικούς στόχους (δηλαδή εκείνα τά μέρη στίς ΗΠΑ όπου βρίσκονται άποθηκευμένα πυρηνικά όπλα) και όχι ολόκληρη την επικράτεια.

Τό γεγονός ότι άν τά σχέδια του Προέδρου Ρήγκαν πραγματοποιούνταν, αυτό θά συνεπαγόταν τραυματισμό της συνθήκης SALT-I του 1972, ή όποια άπαγορεύει δοκιμές, κατασκευή και έγκατάσταση τέτοιων όπλικών συστημάτων, δέν άνησυχεί ιδιαίτερα τούς Άμερικανούς. Έτσι κι άλλως τύποις είναι έντάξει, μία και είχαν ήδη από τό 1972 φροντίσει νά προσθέσουν στή συνθήκη μία παράγραφο, σύμφωνα μέ την όποια άν μέσα σέ πέντε χρόνια (άπό τότε) δέν επιτευχθεί μία γενικότερη συμφωνία περιορισμού των επιθετικών στρατηγικών όπλων, αυτό άποτελεί βásiμη άφορμή γιά την άκύρωση της συμφωνίας ABM (έκείνου δηλαδή του τμήματος της SALT-I που άπαγορεύει την άνάπτυξη νέων συστημάτων).

Τό γεγονός ότι οί συνομιλίες της Γενεύης κινδυνεύουν άντί νά καταλήξουν σέ κάποιο άποτέλεσμα, νά επισφραγίσουν άπλώς την άκύρωση της μόνης μέχρι τώρα «έπιτυχού» συμφωνίας μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, είναι εκείνο που κάνει τούς Άμερικανούς νά έπιζητούν την άκρα μυστικότητα, μήν τυχόν και μαθευτεί τίποτα από τό ειρηνιστικό κίνημα.

Οί Σοβιετικοί από την πλευρά τους, πιο πρακτικοί και ίσως πιο χοντρόπετσι, δέν συγκινούνται από τίς λεπτές διακρίσεις του Προέδρου Ρήγκαν μεταξύ επιθετικών και άμυντικών συστημάτων. Στό κάτω κάτω, έγραφε στην

τίν Ράλιν, θά μπορούσαμε νά έγκαταστήσουμε πυραυλικά συστήματα στή Σελήνη τά όποια, μέσα σέ διάστημα τριών ήμερών από την πυροδότησή τους, θά ήταν ύποχρεωμένοι νά ύποδεχθούν οί Άμερικανοί, χωρίς νά μπορούν σέ τίποτα νά τους βοηθήσουν οί δορυφόροι τους. Καί άφού άπαρημεί και άλλες σοβιετικές δυνατότητες άπάντησης στόν πόλεμο των άστρων, τελειώνει μέ την προοπτική του όλοκαυτώματος. Άκόμα και άν κατέστρεφαν όλα μας τά πυρηνικά όπλα, πάνω στό σοβιετικό έδαφος, καταλήγει, τό μέγεθος της έκρηξης θά είχε μέσα σέ λίγες μόνο μέρες γαγκόσιμες συνέπειες...

Οί Άμερικανοί βέβαια τό γνωρίζουν αυτό. Όστόσο μοιάζουν επίσης νά πιστεύουν ότι ή ύπεροχή, όχι βέβαια σέ περίπτωση πολέμου αλλά στά χαρτιά, τό γεγονός δηλαδή ότι οί Σοβιετικοί θά καταστραφούν πρώτοι και μετά οί Άμερικανοί, τούς έξασφαλίζει κάποια μεγαλύτερη άνεση κινήσεων, δίνει σ' αυτούς την πρωτοβουλία. Κάτω άπ' αυτές τίς συνθήκες και μέ τέτοιες άντιλήψεις, τό τί άκριβώς θά διαπραγματευτούν οί άνθρωποι αυτοί στη Γενεύη, τί σημαίνει μείωση ή περιορισμός κάποιοι προγράμματος και πώς έξασφαλίζεται ή περίφημη ίσορροπία, έμεις δέν τό γνωρίζουμε. Έλπίζουμε τουλάχιστον νά τό γνωρίζουν οί ίδιοι οί διαπραγματευόμενοι, άν και πολύ άμφιβάλλουμε.

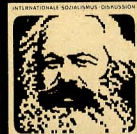
Θανάσης Βραχνός

A Critical University for Twenty-five Years

DAS ARGUMENT and its ARGUMENT-SONDERBÄNDE

Rethinking Marx
Argument-Sonderband
AS 109 (engl.)
202 p., 17,60 DM
for students 14,60 DM
(US\$ 5,50)

Contributions by Albers,
Bidet, Cerutti, Cotten,
Haug, Hirsch, Labiea,
Laclau, Mercier-Josa,
Mouffe, Pasquinelli,
Sassoon, Sekulic, Wulff
et al.

RETHINKING
MARX

Rethinking Ideology
Argument-Sonderband
AS 84 (engl.)
160 p., 17,60 DM
for students 14,60 DM
(US\$ 5,50)

Contributions by Cotton,
Haug, Holzkamp,
Kitamura, Laclau,
Nemitz, Mouffe,
Pêcheux, Scherpe,
Sharp, Therborn
et al.

RETHINKING
IDEOLOGY

What is the situation of Marxism all over the world? What is its theoretical capacity and political effectivity when it is confronted with the new problems of our times? What could be the form of communication and coherence among Marxists beyond dogmatism and «naturally» shared beliefs? — «Rethinking Marx» presents an overview of the Marxist landscape today including all currents and all continents. «Rethinking Marx» documents contributions to an international seminar held in West Berlin in 1983.

What is discussed in ideology theory a decade after Althusser's «Ideology and Ideological State Apparatuses»? «Rethinking Ideology» brings together theoretical positions which seldom confront another directly in discussion.

General distribution agency: Argument-Vertrieb, Tegeler Str. 6, D 1000 Berlin (West) 65

ARGUMENT-VERLAG BERLIN

ΘΛΙΒΕΡΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΜΠΟΠΑΛ

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΙΕΡΗ ΑΓΕΛΑΔΑ»
ΣΤΟ ΤΟΞΙΚΟ ΑΕΡΙΟ

— ή ανάπτυξη της υπανάπτυξης —

Αν κανείς ενδιαφέρεται, μπορεί, τις μέρες αυτές, να προσέξει ότι πολύ συχνά στον ημερήσιο τύπο γίνονται σύντομες αναφορές σε ατυχήματα βιομηχανικά που επίκεντρό τους είναι κάποια διαφυγή τοξικού αερίου. Τό γεγονός της αιφνίδιας αυτής συγκέντρωσης του ενδιαφέροντος σε ατυχήματα, που άλλοτε θεωρούνταν καθημερινά συμβάντα της λειτουργίας των χημικών βιομηχανιών, οφείλεται βέβαια στην τραγωδία της Μποπάλ που στοίχισε τη ζωή σε 2.500 Ίνδους. Θα αποτελούσε φτηνή συναισθηματολογία να υποστηρίξει κανείς ότι το ενδιαφέρον αυτό είναι ακαδημαϊκό, και ότι συνδέεται μόνο με την τροφοδοσία του ειδικού μαζοχισμού, που στις δυτικές χώρες εκτρέφουν για λογαριασμό των θεατών-αναγνωστών τους τά μέσα μαζικής επικοινωνίας. Η αλήθεια είναι ότι την επαύριο κάθε οικολογικής καταστροφής αρχίζει, ή καλύτερα ανανεώνεται, το ενδιαφέρον για την ασφάλεια, τον κίνδυνο, το μέλλον της βιομηχανικής κοινωνίας γενικότερα. Τά «αδιάσειστα» πριν απ' την καταστροφή τεχνοκρατικά επιχειρήματα για την ασφάλεια των βιομηχανικών εγκαταστάσεων έρχονται για μία ακόμη φορά να συναντηθούν με τους «υπερβολικούς» φόβους των οικολόγων και τελικά όλο και κάποιο βήμα γίνεται και από τις δύο πλευρές προς τη ρεαλιστικότερη εκτίμηση ή αντιμετώπιση αυτής της σκοτεινής πλευράς της ανάπτυξης. Τουλάχιστον μέχρις ότου ο βιομηχανικός αποπλισμός που προτείνει ένθερμα μία τάση των Πράσινων δεν θα παραμείνει ένα δράμα ακόμα πιο απομακρυσμένο και από τον πυρηνικό αποπλισμό στά μάτια της πλειοψηφίας των πολιτών των αναπτυγμένων ή αναπτυσσόμενων βιομηχανικά κρατών. Στο σημείο βέβαια αυτό θα έπρεπε να σημειωθεί ότι το επίπεδο αυτής της εκτίμησης ή αντιμετώπισης συναρτάται άμεσα με την ποιότητα των επιχειρημάτων που αναπτύσσονται εκατέρωθεν και συνεπώς ο διάλογος δεν καταλήγει αυτόματα σε θετικά αποτελέσματα. Πολύ περισσότερο όταν στη θέση του διαλόγου αναπτύσσονται δογματικοί μονόλογοι προς δόξαν όσων

τούς εκφέρουν και ατυχία όσων τούς αποδέχονται παθητικά. Είναι γνωστό στους αναγνώστες του *Δεκαπενθήμερου Πολίτη* ότι στη χώρα μας αυτή είναι ή πραγματικότητα του διαλόγου και απ' αυτή την άποψη ή ουσιαστική παράλειψη της συζήτησης για τό ατύχημα της Μποπάλ δεν μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση ή ακόμα και έκπληξη.

Στά παραπάνω θά μπορούσε να αντίταχθει ότι ο ημερήσιος τύπος (π.χ. ή *Αυγή* στό αφιέρωμά της της 16.12.84) ή ο ειδικευμένος περιοδικός (π.χ. *Η Νέα Οικολογία* στό αφιέρωμά της, τεύχος 3) παρουσίασαν έκτεταμένα τις συνθήκες και τά γεγονότα του ατυχήματος. Ωστόσο, συζήτηση σημαίνει κάτι περισσότερο από συλλογή εμπειρικών στοιχείων για την ανεύρεση των αιτιών ή ακόμα και των ενόχων της καταστροφής. Ειδικά στά άτυ-

χήματα αυτού του τύπου ξανατίθενται όλα τά ζητήματα [τά σχετικά μέ τή μεταφορά της τεχνολογίας, τις συνθήκες λειτουργίας, τό νομικό καθεστώς προστασίας του περιβάλλοντος στις χώρες όπου εγκαθίστανται δυνάμει επικίνδυνα βιομηχανικά συγκροτήματα. Παρόμοια συζήτηση δέν έγινε και ιδιαίτερα από τήν κρατική τηλεόραση ή τό ραδιόφωνο, που από τήν άλλη δέν παύουν καθημερινά να διατυμπανίζουν ότι τό εθνικό μας μέλλον εξαρτάται από τό επίπεδο των επενδύσεων ή τήν αγωνιώδη προσπάθεια της κυβέρνησης να προσελκύσει ξένους επενδυτές μέ τήν προσφορά των καλύτερων δυνατών όρων εγκατάστασής τους στη χώρα (να θυμηθούμε μόνο τόν κ. Κασόγκι).

Κι όμως, ίσως περισσότερο τραγικές στις συνέπειές τους είναι οι «περιθωριακές» πληροφορίες περί τήν Μποπάλ κι

Poison Gas
Victims
in India

δχι καθαυτά τα 2.500 θύματα ή οι 100.000 τραυματίες. Σ' αυτό τό σύντομο σημείωμα δέν πρόκειται ν' ασχοληθώ μέ τήν άλυσίδα αυτών τών πληροφοριών πού καθιστούν άνόητη κάθε άπόπειρα νά καταγραφεί μόνο σάν άτύχημα ή ανθρώπινη άμέλεια ή ακόμη έλλιπής μεταφορά τεχνολογίας τό συμβάν τής Μποπάλ. Ο ξένος τύπος ιδιαίτερα, στήν προσπάθειά του νά έλαφρύνει τή θέση τής Γιούνιον Καρμπάντ άποδείχθηκε έξαιρετικά διεισδυτικός κάποτε και είρωνικός μέ τή συμπεριφορά τής ίνδικής διοίκησης στό χειρισμό τής ύπόθεσης κατά τή διάρκεια και μετά τό «άτύχημα». Ωστόσο άν — γιά διαφορετικούς βέβαια λόγους — άπό κάπου έπρεπε κατά τή γνώμη μου νά ξεκινήσει ή συζήτηση γιά τήν Μποπάλ, είναι άκριβώς ή ικανότητα τής χώρας ύποδοχής τής ύψηλης — γιά τά δεδομένα της — τεχνολογίας νά αντιμετώπισει τά έκτακτα μέτρα πού προφανώς άπαιτούνταν μετά τή διαρροή αλλά λογικά ήδη άπό τήν εγκατάσταση τής Γιούνιον Καρμπάντ στήν περιοχή τής Μάντγια Πραντές, Άναρωτιέμαι δηλαδή, γιά νά φέρω ένα κραυγαλέο παράδειγμα, έστω και άν ύπήρχε σχέδιο εκκένωσης τής πόλης, άν θά μπορούσαν οι τοπικές άρχές νά τό εφαρμόσουν μέ τή σχετική έπιτυχία γιά παράδειγμα του Χάρισμπουργκ τών ΗΠΑ πρίν άπό μερικά χρόνια. Και ό λόγος δέν είναι μόνο ότι ό Άργιάν Σίνγκ διοικητής τής περιοχής, λέγεται ότι προτίμησε και μετά τήν είδηση τής διαρροής νά ακολουθήσει τόν Ρατζίβ Γκάντι στήν προεκλογική του περιοδεία παρά νά συμπαρασταθεί ή νά κατευθύνει τή σωτηρία «ύπηκόων» του. Αυτό πού πραγματικά άξίζει νά συζητηθεί είναι τί είδους πόλη ήταν ή Μποπάλ και τί είδους κάτοικοι ζούσαν στήν περιφέρεια του έργου.

Όταν τό σχέδιο σκοπιμότητας τής

Γιούνιον Καρμπάντ τέλειωσε τό 1969, ή πόλη δέν ήταν τόσο πυκνοκατοικημένη όσο σήμερα (πληθυσμός 900.000). Άν ή προσδοκία μόνιμης άπασχόλησης στό βιομηχανικό κέντρο πού έξελισσόταν ή πόλη (στό διάστημα μέχρι τό 1975, όταν χτίστηκε τό εργοστάσιο) μάζεψε εκατοντάδες χιλιάδων μεταναστών, άπό τήν άλλη δέν απέτρεψε τήν πολυεθνική εταιρεία νά κάμψει τίς αντίστασεις όρισμένων τοπικών ύπηρεσιών, οι γνωματεύσεις τών όποιών ύποδείκνυαν ως τόπο εγκατάστασης μιά περιοχή 15 μίλια έξω άπό τό οικιστικό κέντρο. Βεβαίως οι αντίστασεις κάμφθηκαν άπό τίς στενές σχέσεις τίς όποιες τό περιβάλλον τής μακαρίτισας Γκάντι είχε πρό πολλού άναπτύξει μέ τήν πολυεθνική εταιρεία. Τό εργοστάσιο χτίστηκε κοντά στήν περιφέρεια τής πόλης και γρήγορα περικυκλώθηκε άπό τά πρόχειρα καταλύματα τών προσφύγων. Η τυπική εικόνα μιάς τριτοκοσμικής τενεκεδούπολης, μέ τή διαφορά ότι στό κέντρο της διακρίνονταν οι «σύγχρονες» εγκαταστάσεις τής Γιούνιον Καρμπάντ. Δέν χρειάζεται και πολλή φαντασία γιά νά συλλάβει κανείς πώς αυτοί οι 200.000 τό ξημέρωμα τής 3ης Δεκεμβρίου ξεχύθηκαν στους δρόμους τυφλοί, άσθμαίνοντες, μισοπεθαμένοι ήδη άπό τό φόβο τους. Πολλοί άπό τους έπιζήσαντες άγνοούν ακόμα τούς λόγους τής τύφλωσης, του βήχα τους ή του θανάτου του γείτονά τους. Θέλω νά πώ ότι ούτε ή δομή τής πόλης ούτε ή έξοικείωση αυτών τών κατοίκων μέ μιά άθέατη καταστροφή πού περιγράφεται σάν «άέριο», «τοξικό», «διαρροή» κ.τ.λ. επιτρέπουν στά έλάχιστα λεπτά πού έκτυλίσσεται μιά παρόμοια ύπόθεση νά αντιδράσουν πειθαρχημένα και ψύχραιμα στίς — έστω και άν ύπήρχαν — οδηγίες τών άρχών. Επρόκειτο γιά προλεταριοποιημένους άγρότες

και όχι γιά Πρώσους στρατιώτες. Έτσι αυτή ή άδυναμία μπορεί περίπου νά θεωρηθεί ισότιμη μέ τήν άδυναμία τών Δυτικών τεχνοκρατών νά κατανοήσουν τί σημαίνει «εκκένωση πόλης» στήν Ινδία. Άδυναμία όμως θανατηφόρα γιά τούς κατοίκους τής Μποπάλ.

Άλλά τό ζήτημα τής «εκκένωσης» πού συζητήθηκε έλλιπώς και μόνο σάν παράλειψη σχεδιασμού δέν είναι τό περισσότερο σημαντικό στήν ύπόθεση Μποπάλ. Η άπουσία νομοθετικού πλαισίου προστασίας του περιβάλλοντος, οι συνεχείς προσπάθειες του καθεστώτος Γκάντι νά αποσιωπήσει ή μταιιώσει κάθε άπόπειρα τών τοπικών άρχών νά έλέγξουν τήν Γιούνιον Καρμπάντ ακόμα και μετά άπό τίς μικρότερες διαρροές πού συνέβησαν στό ίδιο εργοστάσιο τό 1982, 1983, 1984 — μέ ένα θύμα — τέλος ή έξοργιστική διλιγώρη «κράτηση» του προέδρου τής εταιρείας στήν πολυτελή έπαυλή του σ' ένα λόφο τής Μποπάλ, σκιαγραφούν μιά ζοφερότερη εικόνα ακόμη και άπό εκείνη του πανικού και τών θμάτων τής καταστροφής. Και τούτο γιατί συνδέονται μέ τήν τύχη και τό μέλλον πολλών εκατομμυρίων ανθρώπων πού οι ίδιες οι κυβερνήσεις τους δέν τούς αφήνουν καν νά διερωτηθούν αυτό πού τά δημοφιλέστερα άμερικανικά περιοδικά έκαναν τίτλο τό Δεκέμβρη: «Μπορεί νά συμβεί ξανά;».

Είναι πραγματικά τραγικό ότι ή αύξηση τής ασφάλειας και ή περιφρούρηση τής υγείας του θεωρούμενου ως Τρίτου Κόσμου έξαρτάται άπόλυτα άπό τήν εύαισθησία, τή λειτουργία, τή άξιοποίηση τών δημοκρατικών θεσμών του Πρώτου Κόσμου, μόνου ικανού νά διορθώσει λάθη πού κάνει ακόμα και μοιραία στήν προσπάθειά του νά «άναπτύξει» τόν υπόλοιπο κόσμο. Μ' αυτή τή σκέψη ξαναγρίζουμε έτσι στήν άρχική μας διαπίστωση. Όσο δέν άμφισβητείται ό άποκλειστικός δρόμος άνάπτυξης πού προτείνουν, έπιβάλλουν, άναπαράγουν όπου και όπως βολεύει οι άναπτυγμένες χώρες, μοναδική έλπίδα τών άναπτυσσόμενων χωρών παραμένει ή δημοσιότητα και ή έπεξεργασία πληροφοριών περιβαλλοντικής προστασίας στίς πρώτες, πού προκύπτουν ιδιαίτερα μετά άπό κάθε σχετικό άτύχημα στίς δεύτερες. Είναι ίσως αυτή ή πιο δυσάρεστη πλευρά του τιμήματος τής άνάπτυξης πού καθεστώτα τύπου Γκάντι είναι ικανά νά προσφέρουν στό λαό τους. Έως ότου τουλάχιστον ό τελευταίος σβήσει άπό τό καθημερινό του λεξιλόγιο τήν «άγελάδα» γιά νά έγγράψει τό «τοξικό άέριο». Διαδικασία όμως γιά τήν όποία τά άνάλογα καθεστώτα επιδεικνύουν πολύ λιγότερη μέριμνα άπό ό,τι γιά τή φιλοξενία τών εταίρων τους τής Γιούνιον Καρμπάντ. Και πέρα άπό τά καθεστώτα τύπου Γκάντι τί θά γίνει μέ τά καθεστώτα τύπου Παπανδρέου και τόν διάλογο πού καλλιεργούν, έπιζητούν ή μεθοδεύουν σέ άνάλογα ζητήματα; Έχει τόση σημασία όση άκριβώς ή πορεία του νόμου περί κινήτρων επενδύσεων, περιφερειακής άνάπτυξης, βιοτεχνολογίας κ.τ.λ. κ.τ.λ. κ.τ.λ.

Λεωνίδας Λουλούδης

Πληροφορική και αυτοματοποίηση: Λύση — πανάκεια στή σημερινή κρίση ή στοιχείο μεγαλύτερης απορρύθμισης; (Μιά πρώτη γενική προσέγγιση)

Μιά και ξεκίνησε πρόσφατα από τις στήλες του Δεκαπενθήμερου Πολίτη συζήτηση για την αυτοματοποίηση ως διέξοδο (ή αδιέξοδο) μέσα στη σημερινή κρίση,¹ θεώρησα σκόπιμο και χρήσιμο για την περαιτέρω (αναγκαία) διεξαγωγή της στο πλαίσιο της άριστερας, να σταθώ σε μερικά επιμέρους στοιχεία και πτυχές της πληροφορικής και της αυτοματοποίησης, που φυσικά δέν πρόκειται να εξαντληθούν σε τούτο τό κείμενο. Γίνεται απλώς απόπειρα για μία πρώτη προσέγγιση των έννοιων της πληροφορικής και της αυτοματοποίησης, των διαφόρων εφαρμογών τους και της σημασίας τους, αυτών που αναμένονται από την εισαγωγή τους στις παραγωγικές διαδικασίες, των προκλήσεων τέλος που σηματοδοτούν και των διεξόδων/αδιεξόδων που διανοίγουν για τις σύγχρονες καπιταλιστικές οικονομίες και κοινωνίες.

Ο ρόλος της πληροφορικής και των εφαρμογών της ως μέσων διεξόδου από τη σημερινή κρίση των μηχανισμών της μονοπωλιακής — φορντιστικής ρύθμισης² βρίσκεται σήμερα στο επίκεντρο των συζητήσεων αλλά και των προσανατολισμών της οικονομικής πολιτικής στις αναπτυσσόμενες καπιταλιστικές χώρες. Αυτό, στο βαθμό που έχει γίνει πιά κοινή συνείδηση πώς μία (αλλά, κατά τη γνώμη μας, όχι ή μόνη) από τις αιτίες της σημερινής κρίσης είναι η παρακμή των τεχνολογικών — φορντιστικών τεχνικών απόσπασσης της υπεραξίας. Η προσέγγιση των τεχνολογικών και κοινωνικών όριων αυτών των μορφών οργάνωσης της παραγωγής και της συναφούς κωδικοποίησης των εργασιακών σχέσεων εκφράζεται, στά συνήθη οικονομικά μεγέθη, με τό μπλοκάρισμα, τήν επιβράδυνση των ρυθμών άνόδου ή και τήν απόλυτη πτώση της παραγωγικότητας στις περισσότερες καπιταλιστικές οικονομίες. Τής παραγωγικότητας που αποτέλεσε, στη μεταπολεμική καπιταλιστική ανάπτυξη, τή μεταβλητή κλειδί για τή στήριξη της συσσώρευσης και τήν χωρίς κερηκτικές συγκρούσεις μοιρασιά της οικονομικής «πίτας» ανάμεσα σε μισθούς και κέρδη, με παράλληλη διεύρυνση των αγορών-διεξόδων της καπιταλιστικής μαζικής παραγωγής.

Δέν είναι λίγοι αυτοί που άκολουθώντας τή σομπετεριανή άποψη για τις καινοτομίες και τις τεχνολογικές επαναστάσεις οι όποιες — μόνες αυτές — μπορούν να βγάλουν τις καπιταλιστικές οικονομίες άπ' τήν ύφεση επαναφέροντάς τες σε μία νέα φάση οικονομικής άνόδου άμειωμένους μεγέθυνσης, προβάλλουν σήμερα τήν πληροφορική και τις εφαρμογές της σαν λύση-πανάκεια για τό ξεπέραςμα της σημερινής κρίσης, στο βαθμό άλλωστε που αυτές άποδεδειγμένα συμβάλλουν στην άνοδο της παραγωγικότητας.³ Ξεχνούν, ωστόσο, ότι μία άπ' τις κύριες αι-

τίες της μεγάλης κρίσης του 1929 ήταν ή άναντιστοιχία της εισαγωγής των τεχνολογικών — φορντιστικών μεθόδων στην παραγωγή με τό όλο πλέγμα των κοινωνικών ρυθμίσεων και συναινέσεων για τή διανομή του πλεονάσματος, τά πρότυπα κατανάλωσης, τό ρυθμιστικό ρόλο του κράτους κ.λπ. Στηρίζόμενοι σ' αυτό άλλοι έρευνητές, που δέν συμμερίζονται τήν άποψη ότι ύπάρχει ά-ιστορική και αυτόματη σχέση άνάμεσα στην «τεχνική πρόοδο» και στην οικονομικοκοινωνική ρύθμιση και ανάπτυξη του συστήματος (πολύ δέ λιγότερο σχέση μετεωρολογικής ύφης όπως ύπονοείται από τους κύκλους Kondratieffs), κρούουν τόν κώδωνα του κινδύνου έπισημαίνοντας όχι μόνο τήν — διόλου άπίθανη αλλά άκραία — εκδοχή της μετεξέλιξης της «αυτοματοποιημένης μεταβιομηχανικής κοινωνίας» στον όλοκληρωτικό έφιάλτη του 1984 του "Οργουελ αλλά και τό ότι καμιά ρύθμιση και/ή άπορρύθμιση του συστήματος δέν εξαντλείται στις τεχνικές οργάνωσης της παραγωγής και στην — μ' αυτή τήν έννοια — άποτελεσματικότητά τους για τήν άπόσπασση του πλεονάσματος. "Άλλα ζητήματα, όπως οι προϋποθέσεις κοινωνικής πραγμάτωσης—άναγνώρισης στο επίπεδο της αγοράς της ιδιωτικά άποσπασμένης υπεραξίας, ή δημιουργία των κατάλληλων προτύπων συμπεριφοράς στις παραγωγικές και στις γενικότερες κοινωνικές σχέσεις, άντιπαραθέσεις και συναινέσεις, τά νέα θεσμικά πλαίσια κωδικοποίησής τους με πρώτες και κύριες τις δομές και τις λειτουργίες του κράτους, ό ρόλος και οι άπαντήσεις των κοινωνικών και πολιτικών ομάδων σ' αυτή τήν «πρόκληση» της άνατροπής παλιών status quo και έσορροπιών και της άναζήτησης νέων, όλα αυτά και πολλά άλλα ζητήματα παραμένουν άνοιχτά και, εν πολλοίς, άλυτα.⁴

Γιά να μήν έπεκταθούμε, ή εισαγωγή της πληροφορικής στην παραγωγή και ή

έφαρμογή των διαφόρων μορφών αυτοματοποίησης θέτει μπροστά σε όλους μας τό έπίμαχο ζήτημα της *έπιλογής κοινωνίας* — αυτής που θά προκύψει από τις άνατροπές, τις μεταβολές, τις ρήξεις που δημιουργούν οι νέες μέθοδοι σε διάφορα πεδία των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών δομών. "Έτσι, παραμένει προκλητικά άνοιχτό τό καίριο, σήμερα, έρώτημα: Τί άπαντήσεις έχει να δώσει ή άριστερά σ' αυτή τή μείζονα πρόκληση; Ποιά είναι ή δική της έπιλογή κοινωνίας πέρα άπ' τό χονδροειδές δίλημμα — που παραβλέπει τά γεγονότα — ΝΑΙ ή ΟΧΙ

1. Βλ. Α. Έλεφάντη, «Μπροστά στη μεγάλη καμπή του καπιταλισμού», *Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχος 29, 14.12.84 και Β. Ζουναλή, «Καπιταλιστική ή σοσιαλιστική διέξοδος από τήν κρίση», *Δεκαπενθήμερος Πολίτης*, τεύχος 30, 28.12.84.

2. Τό μοντέλο μονοπωλιακής — φορντιστικής ρύθμισης ήταν ένας πρωτότυπος τρόπος άλληλεπίδρασης άνάμεσα στα πρότυπα παραγωγής και κατανάλωσης. «Μιά πρωτοφανής συνάρθρωση άνάμεσα σ' έναν όρισμένο τύπο εργασιακής διαδικασίας (γενίκευση και διεύρυνση μέσω του φορντισμού των άρχων τοι τεϊλορισμού) και σε μία επαναστατικοποίηση των όρων άναπαραγωγής της εργατικής δύναμης άναλαμβάνοντας ό καπιταλισμός, μέσω της επέκτασης της μαζικής κατανάλωσης, όλο και μεγαλύτερο κομμάτι των εργατικών δαπανών...». Βλ. Boyer R. "La crise actuelle: une mise en perspective historique", *Critiques de l' Economie Politique*, n.s., Avril-Sept. 1979, p.p. S-114, σελ. 43.

3. Για παράδειγμα Pastré O., Lorenzia A., Toldano O. "La crise du XXe Siècle" *Economica*, Paris, 1980, Simon H. *Le nouveau management - la décision par des ordinateurs*.

4. Βλ. μεταξύ άλλων, Boyer R. - Mistrals J. "Internationalisation, technologie, rapport salarial: quelle(s) issue(s)?" *Rapport Cepremap* no 8212, Juin 1982 - Schmeder G. "Les interprétations technologiques de la crise", *Critiques de l' Economie Politique*, no 26-27, Janvier - Juin 1984, σελ. 41-51.

στήν αυτοματοποίηση; Και πρώτα απ' όλα, σε ποίο βαθμό γνωρίζει αυτή ή αριστερά και γενικότερα το εργατικό κίνημα τί σημαίνει αυτοματοποίηση, ποιές μορφές εκλαμβάνει, τί το καινούργιο εισάγει, τό πολυσύνθετο και τό άμφίρροπο των επιπτώσεών της, τά περιθώρια ούσιαστικής παρέμβασης πού άφίνει αλλά και τούς κινδύνους πού έγκυμονεί;

Τά δσα άκολουθούν άποτελούν μία πρώτη — περιοριζόμενη κυρίως στις «τεχνικές» πλευρές του ζητήματος — άπόπειρα έννήμερωσης και έξοικείωσης μ' αυτή τή θέματολογία. Έλπίζω άλλωστε ότι ή συζήτηση θά συνεχιστεί και ότι θά 'χω τήν εύκαιρία νά επανέλθω εκτενέστερα σε όρισμένα στοιχεία του προβλήματος πού τίθεται εδώ.

Μπορούμε κατ' άρχήν νά όρίσουμε τήν πληροφορική ως τό σύνολο των άγαθών και ύπηρεσιών πού παράγονται μέ τή χρήση της μικροηλεκτρονικής και των άρχων του προγραμματισμού.

Η πληροφοριοποίηση (informatisation), δηλαδή ή εφαρμογή της πληροφορικής στην παραγωγή άγαθών-ύπηρεσιών, είναι κυρίως ένας νέος τρόπος όργάνωσης της έργασίας πού ύποκαθιστά ή και συμπληρώνει τις ύπάρχουσες τεϊλοριστικές — φορντιστικές μεθόδους. Σύμφωνα μέ τόν Μ. Aglietta⁵ αυτή στηρίζεται σε μία άρχή όργάνωσης των παραγωγικών δυναμικών πού είναι ο αυτόματος έλεγχος της παραγωγής (άγαθών, ύπηρεσιών) ή αυτοματοποίηση. Η αυτοματοποίηση έχει άλυσιδωτές επιπτώσεις στό ισχύον πρότυπο όργάνωσης της έργασίας, ειδικότερα μέσω της άνασύνθεσης των εργασιακών λειτουργιών και καθηκόντων.

«Η νέα αυτή άρχή όργάνωσης της έργασίας συνίσταται σε ένα πλήρως όλοκληρωμένο (intégré) σύστημα όπου οι «stricto sensu» παραγωγικές διεργασίες, μετρήσεις και έπεξεργασίες των πληροφοριών έπενεργούν μεταξύ τους ως (άδιαχώριστα) στοιχεία τής ίδιας παραγωγικής διαδικασίας πού έχει έπινοηθεί και μεθοδευτεί, στό σύνολό της, εκ των προτέρων...»⁶

Θεμέλιο όλου αυτού του όλοκληρωμένου πλέγματος μηχανών και εργατικής δύναμης είναι ή ύπαρξη μηχανημάτων πού αυτοελέγχονται ή και διαφοροποιούν τις ίδιες τους τις λειτουργίες, άνάλογα μέ τις τρέχουσες ανάγκες τής παραγωγής (μεγάλες, μικρές ή διαφοροποιημένες σειρές προϊόντων). Ο αυτοματοποιημένος έλεγχος τής παραγωγής εισάγει έτσι — μέ τίμημα τή σημαντική επιβάρυνση τής κεφαλαικής σύνθεσης — μία εύκαμψία και μία συνεχή ροή άκόμα και τής πιο διαφοροποιημένης παραγωγής, στοιχεία και τά δυό άπαραίτητα στις σύγχρονες συνθήκες άπροσδιοριστίας τής ζήτησης και διαφοροποίησης-μεταπτώσεων των άγορών. Έπιτρέπει στη μεγάλη επιχείρηση νά προσαρμοστεί στην άναγκαιότητα παραγωγής σε μικρές ή μεσαίες σειρές.

Άπό τήν άλλη, ή συγκέντρωση τής κατοχής και έπεξεργασίας τής πληροφορίας και του έλέγχου στην παραγωγή άγαθών-ύπηρεσιών μπορεί πλέον νά συμβαδίσει μέ τή γεωγραφική άποκέντρωση των παραγωγικών μονάδων και μέ τόν κατακερματισμό — μέ άνυπολόγιστες συνέπειες γιά τή διαπραγματευτική δύναμη

και τήν παρεμβατική ικανότητα του συνδικαλιστικού κινήματος — των εργασιακών συνόλων. Μέ τή χρήση των κατάλληλων θεματικών (terminaux) μπορεί νά δημιουργηθεί ένα πλήρως συντονιζόμενο και έλεγχόμενο πλέγμα μικρότερων επιχειρήσεων — δορυφόρων, έργαζομένων στό σπίτι κ.λπ.

Ο τεϊλορισμός και ο φορντισμός άποσκοπούσαν στό νά μεταφέρουν τήν επαγγελματική γνώση και τόν έλεγχο του έργαζόμενου πάνω στό αντικείμενο τής δουλειάς του σ' ένα σύστημα μηχανών-μεταφορικών ταινιών και σ' ένα γραφείο μεθόδων πού καθόριζε και ήλεγχε τις νόρμες άπόδοσης.

Η αυτοματοποίηση, όλοκληρώνοντας τήν εξέλιξη του «νεκρού χρόνου» στη χρήση μηχανών και εργατικής δύναμης πού έπέφερε ο φορντισμός, καθυποτάσσει τή ροή πληροφοριών στό πλαίσιο τής παραγωγικής διαδικασίας, εξαλείφει τή διαφυγή ή και τήν κατασπατάλησή τους. Υποτάσσει τόν έργαζόμενο όχι πιά στόν άτομικό καταναγκασμό τής νόρμας αλλά σ' ένα συλλογικό καταναγκασμό των αυτοματισμών και τής έλεγχόμενης ροής τής πληροφορίας πάνω στην ποσότητα και τήν ποιότητα τής έργασίας του (ένδεχομένως και τής ιδιωτικής του ζωής, των πεποιθήσεών του κ.λπ.).

Ο αυτόματος έλεγχος και οι αυτοματοποιήσεις δέν καταργούν έπομένως μονάχα θέσεις έργασίας και μάλιστα σε κοινωνικά έκρηκτική κλίμακα. Δημιουργούν, σύν τοίς άλλοις, άνατροπές στις εργασιακές σχέσεις και στην ίσοροπία έξουσιών μέσα στις παραγωγικές μονάδες άποσυνδέοντας πλήρως, άνάμεσα σ' άλλα, τή διαδικασία τής παραγωγής από τις ικανότητες συμμετοχής-παρέμβασης-άσκησης έλέγχου από τούς έργαζομένους.

Οι αυτοματισμοί δέν εξαντλούνται στις συνδεδεμένες μέ ύπολογιστή έργαλειομηχανές (MOCN) και στά ρομπότ. Σύμφωνα μέ τόν Ο. Pastré⁷ έχουμε όκτώ τύπους αυτοματισμών:

1. Τίς MOCN, έργαλειομηχανές συνδεδεμένες μέ και ύποκειμένες στόν έλεγχο ενός ύπολογιστή.
2. Τούς αυτοματισμούς τής άσυνεχούς μαζικής παραγωγής: Ρομπότ, «εύελικτα έργαστήρια» (πού συγκροτούνται από συνδεδεμένα μεταξύ τους ρομπότ γιά τήν εκτέλεση όλόκληρων σταδίων τής παραγωγής, π.χ. βαφή αυτοκινήτων) και άλλα προγραμματιζόμενα αυτόματα μηχανήματα.
3. Τούς αυτοματισμούς τής συνεχούς παραγωγής (άφορά συνήθως τά ένδιάμεσα άγαθά) πού ρυθμίζουν και έλέγχουν άνά πάσα στιγμή τις φυσικοχημικές διαδικασίες τής «ρευστής» παραγωγής στά τσιμέντα, τά χημικά, τά διυλιστήρια κ.λπ.
4. Τό σχεδιασμό μέ τή βοήθεια ύπολογιστή (CAO), δηλαδή τό σύνολο του έξοπλισμού πού χρησιμοποιείται στόν αυτόματο σχεδιασμό προϊόντων.
5. Τούς αυτοματισμούς όπτικής άνάγνωσης (αυτόματα συστήματα διαλογής π.χ. στά ταχυδρομεία, διεκπεραίωση παραστατικών ταμείου και έπιταγών στις τράπεζες κ.λπ.).
6. Τίς μηχανές έπεξεργασίας κειμένων.
7. Τίς τηλεαντιγραφικές μηχανές και τά

τηλεματικά συστήματα (télécopie, télématique).

8. Τίς βάσεις και τράπεζες δεδομένων.

Οι τρεις πρώτοι τύποι αυτοματισμών άνήκουν στη σφαίρα τής ρομποτικής (robotique) ένώ οι ύπόλοιποι στην γραφειοτική (bureautique). Και μόνο από αυτή τήν άπαρίθμηση γίνεται φανερή όχι μόνο ή πολυμορφία τής άναμενόμενης και έν γένει επιθυμητής «πληροφοριοποίησης» των καπιταλιστικών κοινωνιών αλλά και ο πολυποίκιλος χαρακτήρας, ή πανσπεργία μάλλον των εφαρμογών και των επιπτώσεών της πάνω στις παραγωγικές διαδικασίες, στην καθημερινή ζωή, στην όργάνωση τής έργασίας και του έλεύθερου χρόνου, στις πολιτικές και κοινωνικές δομές.

Τό διάγραμμα 1⁸ μάς δίνει μία σαφέστερη εικόνα γιά τή λειτουργικότητα τής «πληροφοριοποίησης» σε σύγκριση μέ τις μεταβολές πού έπέφεραν στην καπιταλιστική παραγωγική διαδικασία ο τεϊλορισμός και ο φορντισμός. Οι προγενέστερες αυτές μέθοδοι έπέφεραν σημαντικότητες μεταβολές στους τρόπους εξαγωγής τής υπεραξίας, στην εκμετάλλευση τής εργατικής δύναμης, στην όργανική σύνθεση του κεφαλαίου και στη δυναμική τής καπιταλιστικής συσσώρευσης. Δέν άρκεσαν όμως, από μόνες τους, νά εξασφαλίσουν τή συνολική κοινωνικο-οικονομική συνοχή και ίστορική εξέλιξη του καπιταλισμού ούτε τή ρύθμιση και τήν άποφυγή των κρίσεων. Αυτό τουλάχιστον είναι τό βασικό συμπέρασμα τής ιστορικής περιόδολόγησης και άνάλυσης του καπιταλισμού και των κρίσεών του από τή γαλλική μαρξιστική τάση τής «Ρύθμισης» (Régulation)⁹ μέ τήν όποία θ' άσχοληθούμε εκτενέστερα σε άλλο κείμενο.

Παρ' όλα αυτά, παρατηρείται και προβλέπεται μία ραγδαία εισβολή τής πληροφορικής και των εφαρμογών της στην παραγωγή, στις ύπηρεσίες, στην καθημερινή ζωή. Πιο συγκεκριμένα έχουν γίνει (και ήδη έπαληθεύονται) οι έξι προβλέψεις γιά τήν Εύρώπη:¹⁰

1983: Τό 30% των ομάδων (pools) δακτυλογράφων θά έξοπλιστεί μέ γραφομηχανές μνήμης.

1984: Τό 75% των άλυσίδων διανομής μέ πάνω από 10 ύποκαταστήματα θά 'χει αυτόματα όλοκληρωμένα συστήματα διαχείρισης - διεκπεραίωσης.

1985: Τό 90% των επιχειρήσεων μέ πάνω από 200 άπασχολούμενους θά κρατά τά λογιστικά του μέ ύπολογιστή.

1989: Τό ένα τρίτο των παραγωγικών μονάδων συναρμολόγησης θά έχει πλήρως αυτοματοποιηθεί.

5. Βλ. — Aglietta M., *Régulation et crises du capitalisme*, Calmann - Lévy, Paris 1976, σελ. 102.

6. Aglietta, *op. cit.*, σελ. 103.

7. Pastré O., *L' informatisation et l' emploi*. La Découverte/Maspero, Paris 1983, σελ. 15-16.

8. Σάν βάση γιά τό διάγραμμα 1 χρησιμοποιήσαμε στοιχεία από τό Pastré O., *op. cit.*, σελ. 56.

9. Βασικές άπόψεις τής θεωρητικής αυτής τάσης εκφράζονται, μεταξύ άλλων στα: — Aglietta M. (1976) *op. cit.*

— Boyer R., *Les transformations du rapport salarial dans la crise Critiques de l' Econ. Politique*, nos 15-16, Avril - Juin 1981, σελ. 185-225.

— Lipietz., *Crise et inflation: pourquoi?*, Maspero, Paris 1979.

Τεϊλορισμός — Φορντισμός — Πληροφοριοποίηση
Μεταβολές στον τρόπο οργάνωσης της καπιταλιστικής διαδικασίας παραγωγής

	ΤΕΪΛΟΡΙΣΜΟΣ (Taylorisme)	ΦΟΡΝΤΙΣΜΟΣ (Fordisme)	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ (Informatisation)
Στόχοι	Καταπολέμηση της εργατικής «άπροσεξίας» και «άσυνέπειας», γενικότερα της απώλειας χρόνου στη χρήση της εργατικής δύναμης	Καταπολέμηση της απώλειας χρόνου στην άπασχόληση του κεφαλαίου εξοπλισμού (Ρευστοποίηση της παραγωγής)	Καταπολέμηση των απωλειών χρόνου στη σύλληψη, έπεξεργασία και αξιολόγηση της πληροφορίας (Άρχή της παραγωγικής ρύθμισης)
Μέσα επίτευξης	Διαχωρισμός επινόησης/σχεδιασμού και εκτέλεσης	— <i>Idem</i> — Κατακερματισμός των εκτελεστικών εργασιών	— <i>Idem</i> — «Άνασύνθεση» των εκτελεστικών εργασιών — Κατακερματισμός μερών των εργασιών επινόησης — σχεδιασμού
	Θέσπιση νόρμας εργασίας	Ένσωμάτωση της νόρμας στον κεφαλαϊκό εξοπλισμό (μηχανές, μεταφορ. ταινίες κ.λπ.)	Ένσωμάτωση της επαγγελματικοτεχνικής γνώσης σε κεντρικά συντονιζόμενα—ελεγχόμενα συστήματα μηχανών.
	* Βασική πηγή για τον παραπάνω πίνακα είναι ο ανάλογος του O. Pastre, op. cit., 1983, p. 56.		
	<p>Η εξέλιξη είναι έντυπια και αξιοπρόσεκτη, ακόμα περισσότερο γιατί το νέο, το «επαναστατικό» στοιχείο που εισάγει ή πληροφορική είναι η <i>ύπαρξη της πληροφορίας σε έλεγχο</i>, ή <i>μετατροπή των γνώσεων και των πληροφοριών σε λειτουργικά εργαλεία</i> (που θα χρησιμοποιηθούν όμως από ποιόν, πώς και για ποιόν;) με όλους τους κινδύνους κοινωνικών εκτροπών του τύπου 1984 και συγκρούσεων που η ιδιότητα αυτή μπορεί να επιφέρει στη σχέση κατόχων — επιλογέων — πομπών και χρηστών — δεκτών αυτής της συγκεντροποιημένης και «καθυποταγμένης» γνώσης.</p> <p>Όστόσο η <i>εξάπλωση της πληροφορικής</i> δεν είναι γραμμική και άπρόσκοπτη. Υπάρχουν σημαντικότερα <i>οικονομικά εμπόδια</i> (π.χ. υψηλό κόστος των αυτοματισμών — ένα ρομπότ «μέσων ικανοτήτων» κόστιζε το 1982 περίπου 400.000 γαλλικά φράγκα) και ακόμα σημαντικότερα <i>κοινωνικά εμπόδια</i> (διστακτική στάση της πλατιάς μάζας των καταναλωτών, απεργίες χειριστών, αντίδραση εργαζομένων που το περιεχόμενο εργασίας ή/και οι θέσεις τους απειλούνται από την εισαγωγή αυτοματισμών, έλλειψη ειδικευμένων στελεχών πληροφορικής κ.λπ.).</p> <p>Δικαίως τίθενται αυτά τα εμπόδια γιατί υπάρχει μία βασική αντίφαση που οι αυτοματισμοί δεν μπορούν να λύσουν από μόνοι τους χωρίς την παρέμβαση πολύπλοκων κοινωνικοπολιτικών διεργασιών, συναινέσεων και συγκρούσεων σε όλα τα μέτωπα: την αντίφαση ανάμεσα στην άνοδο της παραγωγικότητας (που υποτίθεται θά σπριζίει, <i>ceteris paribus</i>, τά καπιταλιστικά ποσοστά κέρδους και άρα την καταρχήν δυνατότητα συνέχισης της συσσώρευσης) και στη δημιουργία των αναγκαίων προτύπων κατανάλωσης και αγορών (δηλαδή των εισοδημάτων) που θα επιτρέψουν την απορρόφηση των νεοπαράγομένων προϊόντων, την τελική πραγμάτωση (réalisation) της υπεραξίας, αποτρέποντας ταυτόχρονα την (πολύ πιθανή, μέσα σε πλαίσιο έξαρσης της λιτότητας για τη μεγάλη μάζα των εργαζομένων, διόγκωσης της ανεργίας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης με νέες μορφές)</p>	<p>μετεξέλιξη της σημερινής κρίσης σε κρίση υπερπαραγωγής και υπερκερδών σαν εκείνη του 1929. Αυτό το ζήτημα δεν μπορούμε, βέβαια, να το αναλύσουμε εδώ. Θ'άρκεστούμε προς το παρόν στη διαπίστωση ότι <i>ένω η αυτοματοποίηση και οι εφαρμογές της πληροφορικής δεν αποτελούν πανάκεια για την έξοδο των καπιταλιστικών κοινωνιών από τη σημερινή κρίση</i> χωρίς να βρεθούν οι κατάλληλοι μηχανισμοί ρύθμισης, οι κοινωνικές ανακατανομές εξουσίας καθώς και νέες ποιοτικά μορφές συμμετοχής, συναίνεσης και ρήξης στα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά πεδία, <i>μπορεί ν' αποτελέσουν ακόμα και καταλύτη στην περαιτέρω απορρύθμιση του συστήματος</i> διότι:</p> <p>α) Μιαιούν σε εφαρμογή σε οικονομίες απορρυθμισμένες συνολικά, όπου η διευθέτηση των οικονομικών αντιφάσεων και των κοινωνικών άψιμαχιών απαιτεί άμεσες ενέργειες και χειρισμούς ενώ τά αποτελέσματα των τεχνικών της αυτοματοποίησης, όπως επισημαίνουν και οι S. Nora και A. Mine, μόνο μεσοπρόθεσμα ή και μακροπρόθεσμα θά εκδηλωθούν και με <i>αμφίρροπες επιπτώσεις</i> στην οικονομία.</p> <p>β) Θέτουν επί τάπητος τό (ήδη αμφισβητούμενο στο πλαίσιο της σημερινής κρίσης) <i>status quo</i> σε ό,τι αφορά:</p> <ul style="list-style-type: none"> — τις μορφές παραγωγής — τά καταναλωτικά πρότυπα — την ποιότητα ζωής, την έκταση και την οργάνωση του ελεύθερου χρόνου — την έκταση, τη σύνθεση, τη συνοχή και την πολιτικοκοινωνική υπόσταση, την παρεμβατική τέλος ικανότητα των εργαζομένων και όλων γενικότερα των υποκειμένων της καπιταλιστικής κοινωνίας, του κράτους συμπεριλαμβανομένου — την ισορροπία εξουσιών στην πολιτικοκοινωνική και την οικονομική παλαίστρα, την προάσπιση των προσωπικών ελευθεριών (που απειλούνται από την συγκέντρωση του έλέγχου, της επιλογής, της διοχέτευσης και της χρήσης των πληροφοριών από τά πολιτικά και τά επιχειρηματικά κέντρα) — τη διεθνή ιεράρχηση των καπιταλιστικών χωρών στο πλαίσιο του πολιτικοοικονομικού ανταγωνισμού και του καταμερισμού εργασίας. 	<p>Καταλήγοντας, θά άρκεστούμε στο να <i>επισημάνουμε</i> γι' άλλη μία φορά την <i>πρόκληση</i> που συνιστούν όλες αυτές οι διεργασίες για τούς προβληματισμούς και τη δράση εκείνων που θέλουν ν' αποκαλούνται <i>άριστερά</i> και «<i>συνεπές συνδικαλιστικό κίνημα</i>» στον τόπο μας και άλλου και θά συμφωνήσουμε με την άποψη του B. Coriat ότι:</p> <p>α) Άν εντάξουμε την πληροφοριοποίηση — αυτοματοποίηση στο ευρύτερο πλαίσιο της σημερινής κρίσης και αυτών που διακυβούνται μέσα σ' αυτήν, η μεταβολή των τεχνικοοικονομικών στηριγμάτων της μεταπολεμικής συσσώρευσης που υπόσχονται και ένμέρει υλοποιούν οι νέες τεχνολογίες δεν φαίνεται:</p> <ul style="list-style-type: none"> — ούτε νά παροτρύνει την <i>ανάρρωση</i> του παλιού μονοπωλιακού — φορντιστικού μοντέλου της συσσώρευσης — ούτε, μεσοπρόθεσμα τουλάχιστον, νά συντελεί και νά <i>εγγυάται</i> για την εμφάνιση ενός ιστορικά νέου μοντέλου καπιταλιστικής συσσώρευσης, παρόλο που νέες μορφές συγκρότησης του παραγωγικού ιστού αρχίζουν νά κάνουν την εμφάνισή τους. <p>Άλλωστε, μία από τις καθοριστικές πτυχές αυτής της ανεπάρκειας είναι τά θεσμικά πλαίσια που διέπουν τις εργασιακές σχέσεις και οι διάφορες «<i>εκτροπές</i>» τους μέσα στη σημερινή κρίση (παραοικονομία, παράνομη άπασχόληση, διόγκωση ανεργίας και άστάθεια άπασχόλησης κ.λπ.).</p> <p>β) Ένα ιστορικά διαμορφωμένο μοντέλο συσσώρευσης δεν <i>εξαντλείται</i> ούτε σ' ένα σύνολο τεχνολογιών (ας είναι και καινούριες) ούτε σ' ένα πλέγμα ένδοβιομηχανικών συναλλαγών. Έτσι, οι όροι του σχηματισμού και της διανομής των εισοδημάτων, τά θεσμικά πλαίσια που διέπουν, π.χ., τη διάρκεια και τό περιεχόμενο ή τις συνθήκες της εργασίας, οι επιλογές σχετικά με τη διάθεση και την αξιοποίηση των αναμενόμενων κερδών από την άνοδο της παραγωγικότητας, τά νέα κοινωνικά consensus, οι συνιστώσες, τέλος, μίας νέας «<i>κοινωνίας των πολιτών</i>» αποτελούν <i>ζητούμενα</i> και <i>διευθετησιμ</i> κλειδιά για κάθε είδους «<i>έξοδο</i>» από τη σημερινή κρίση.</p>

Συζήτηση για την 'Αριστερά

ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΑΡΙΣΤΕΡΟ ΚΟΜΜΑ;

Τό άριστερό κόμμα γενικά

Τό μεγάλο έρώτημα πού βασανίζει πολλούς άπ' αυτούς πού θέλουν νά λέγονται άριστεροί καί αισθάνονται τήν ανάγκη μιās παραπέρα αναζήτησης, είναι τί όρίζουμε ως άριστερό κόμμα.

'Αριστερό είναι τό κόμμα (ή επικράτηση νά λέγεται) πού θέτει ως στόχο του πρωταρχικό, τήν κατάκτηση καί υπέρσπιση τών δικαιωμάτων καί τών συμφερόντων τών λαϊκών στρωμάτων καί ευρύτερα αυτών πού δέν ανήκουν στην άρχουσα τάξη.¹

Τό καθένα άπ' τά θεωρούμενα ως άριστερά κόμματα (σέ παγκόσμιο καί έλληνικό επίπεδο) επικαλείται τήν αναζήτηση — τήν πρόθεση για μετασχηματισμό άν θέλετε — πρός τό σοσιαλισμό. Τό καθένα βέβαια μιλάει για μία δική του έκδοχή καί τρόπο μετάβασης, θέτοντας έτσι σέ άμφισβήτηση τόν όρο «σοσιαλισμός».

'Αν δεχτούμε πώς σοσιαλισμός είναι ή επίτευξη τής αταξικής κοινωνίας (για μερικούς βέβαια είναι τό πρώτο στάδιο), δέ θά δεχόμουν ποτέ πώς κάτι τέτοιο ύπάρχει ούτε στόν ύπαρκτό σοσιαλισμό ούτε στή σοσιαλδημοκρατία ούτε σέ κάποια άλλη έκδοχή του.

Βέβαια είναι ούτοπικό νά συζητάει κανείς στίς τωρινές συνθήκες για ένα τέτοιο στόχο. Πέρα άπ' τό ότι σέ πολλές χώρες ή πλειοψηφία του πληθυσμού είναι μικροαστική (ας μήν κρυβόμαστε, κάθε έργάτης σχεδόν έχει στά χέρια του μία μικρή ιδιοκτησία: άμάξι, διαμέρισμα, γή κ.λπ.), καί χωρίς νά συζητάμε τό πώς έγι-

νε αυτό — άναμφισβήτητα οι διάφορες καπιταλιστικές μέθοδοι ώθησαν τό λαό πρός τήν αστικοποίηση —, πρέπει νά δοϋμε μέ τά μάτια άνοιχτά πώς ή Γιάλτα, είτε τό θέλουμε είτε όχι, χώρισε τόν κόσμο² σέ κομμάτια δικά τους καί ...δικά τους καί νά παραδεχτούμε πώς καί τό τμήμα του εργατικού κινήματος πού (υποτίθεται πώς) βαδίζει άμεσα σ' αυτό τό στόχο (τό σοσιαλισμό δηλαδή), πάει σέ άδιέξοδο. 'Όλο λέει λέει καί ποτέ δέ γίνεται, ψάχνει τό σοσιαλισμό πού δέν έρχεται ποτέ.

'Αρα, πρωταρχικός στόχος είναι νά φτιάξουμε έναν κόσμο μέ άνετες συνθήκες διαβίωσης για τά λαϊκά στρώματα καί λιγότερες άδικίες (κι άς μή μέ πουν ρεφορμιστή, γιατί πρέπει τή θεωρία νά τήν προσαρμόζουμε στην πραγματικότητα — οι παραπάνω συνθήκες προσωπικά πιστεύω πώς είναι αναγκαίες προϋποθέσεις για παραπέρα βήματα).

Ποιό κόμμα στην Έλλάδα είναι άριστερό;

Κάπως άπότομα ίσως, θά πρέπει νά φύγουμε άπ' τό σχετικά θεωρητικό επίπεδο στό όποιο κινούνται τά προηγούμενα καί νά προχωρήσουμε σέ μιάν άνάλυση για τά θεωρούμενα (άπ' τό εδρύτερο κοινό) ως άριστερά κόμματα, στόν έλλαδικό χώρο.

Για νά ξεκινήσουμε λοιπόν, άς δοϋμε τί είναι τό ΠΑΣΟΚ. Στίς στήλες αυτής τής

συζήτησης για τήν άριστερά, μέσα στο *Δεκαπενθήμερο Πολίτη*, έχει ξαναγίνει, όπως είναι φυσικό, άναφορά σ' αυτό τό σημείο.

Προσωπικά θά 'λεγα πώς τό ΠΑΣΟΚ είναι ένα συνονθύλευμα μαζών. Μπορεί νά βρει κανείς εύκολα άριστερές μάζες (καί στελέχη)· τό ίδιο ισχύει βέβαια καί για τίς κεντρικές, αλλά δέν πρέπει νά παραβλέψουμε πώς σημαντικός αριθμός συντηρητικών καί δεξιών πολιτών ψήφισε καί εκφράζεται άπ' τό ΠΑΣΟΚ. ('Επομένως εκφράζονται καί τά άνάλογα συμφέροντα).

'Έχει γραφεί σ' αυτές τίς στήλες πώς τό ΠΑΣΟΚ δέν είναι ούτε άριστερό ούτε κεντρικό ούτε δεξιά. Καί θά 'θελα νά συμφωνήσω μ' αυτή τή θέση. 'Αλλά τό έρώτημα είναι: τί είναι τό ΠΑΣΟΚ; Γιατί δέν μπορεί, κάτι είναι. Για μένα είναι άπλώς ένα κόμμα ρεφορμιστικό,³ μέ στόχο μονάχα τόν εκσυγχρονισμό του καπιταλισμού, τό ανθρώπινό του πρόσωπο. 'Έχει βέβαια καί κάποιες προοδευτικές θέσεις — καί ενέργειες — καί ίσως άκόμη είναι χρήσιμο σ' αυτή τή φάση.

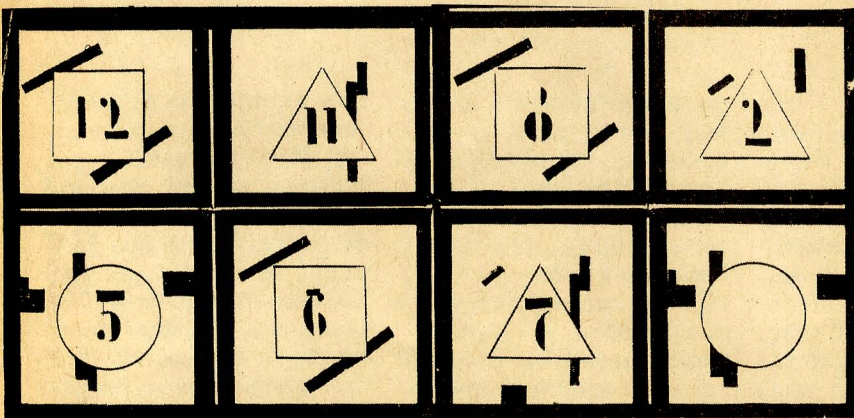
'Όσο για τό άν μπορεί νά συνεργαστεί μαζί του ένα άριστερό κόμμα, θά 'λεγα γενικά πώς μπορεί, γιατί ένα πραγματικό άριστερό κόμμα πρέπει νά πατάει στό σήμερα, νά ξέρει νά παλεύει σέ όλα τά επίπεδα καί νά κάνει τούς αναγκαίους συμβιβασμούς καί συμμαχίες στην πορεία τών αγώνων.

Ποτέ όμως δέ θά 'πρεπε νά συνεργαστεί προεκλογικά καί έκλογικά μαζί του,

1. 'Η σχέση κατάκτησης τών δικαιωμάτων καί τής έξουσίας είναι ένα ευρύ θέμα, πού «σηκώνει» μεγάλη συζήτηση καί προβληματισμούς, αλλά δέν είναι ή κατάλληλη στιγμή γι' αυτό.

2. 'Η άνανεωτική άριστερά προβάλλει τήν άποψη ότι μόνο ή ένωμένη άριστερά μπορεί νά σταθεί άντιμέτωπη καί νά άνατρέψει τό χωρισμό αυτό. Καί πιστεύει πώς αυτή ή Εδρώπη δέν είναι βέβαια ή τωρινή ΕΟΚ, αλλά ή μετατροπή της (έκ τών έσω πάντα) σέ μία Εδρώπη τών λαών καί τών εργαζομένων.

ΓΙΑ ΠΟΙΑ ΑΡΙΣΤΕΡΑ;

κυρίως γιατί τό ΠΑΣΟΚ έχει τή μανία νά καταβροχθίζει και νά αφομοιώνει τούς άλλους και δέν δέχεται ισότιμους έταίρους, αλλά προσχωρήσεις και συνεργαζόμενους.

Τώρα για τό ΚΚΕ. Είναι ή όχι άριστερό κόμμα; Λέω πώς όχι, γιατί ένα άριστερό κόμμα δέ μπορεί νά δέχεται πατέντες και πρότυπα, ούτε ύψηλή καθοδήγηση. Δέν πρέπει νά κάνει τήν ιδεολογία δόγμα, αλλά νά μπορεί νά τήν αναλάβει και νά τήν αναπροσαρμόζει ανάλογα και μέσα στις συνθήκες· πρέπει νά κάνει τή θεωρία ζωή, πράξη, και νά μήν τήν αφήνει στείρα, όπως γράφηκε στα βιβλία.

Δέν είναι τόσο τό ότι τό ΚΚΕ είναι κατευθυνόμενο (γιατί όπωσδήποτε είναι), αλλά ότι φανερά λάθη τής «μαμάς» Σοβιετικής Ένωσης και τών έταίρων της αρνείται νά τά παραδεχτεί και τά εκθειάζει.

Κύρια συνέπεια αυτής τής πολιτικής είναι ή απομόνωση. Όμως ή άριστερά δέ θέλει (και δέ χρειάζεται) απομόνωση, αλλά διάλογο.

Τό ΚΚΕ βέβαια μιλάει και για κάποια επανάσταση. Ποιά επανάσταση όμως; Και γιατί; Μέ ποιές προοπτικές, μέ ποιές ευνοϊκές συνθήκες (τά άστικά κράτη δέν «σβήνουν», παρά τίς κρίσεις πού διέρχονται, είναι άκμαία) και μέ ποιά όργανωση και βάση; (Χώρια πού προσωπικά είμαι όπαδός τής άποψης πού άπορρίπτει τήν επανάσταση ως μέθοδο — σημαντικό μέρος τής παγκόσμιας άριστερας τήν αρνιέται, σάν άκαιρη και ούτοπική).

Υπάρχουν βέβαια και τά διάφορα άρι-

στερίστικά κόμματα (ΚΚΕ μ-λ κ.λπ.) αλλά νομίζω πώς αυτά δέν είναι τίποτε άλλο από ομάδες πού μοιάζουν μεταξύ τους, και λόγος ύπαρξής τους είναι προσωπικές και παρεϊστικές διαφωνίες. Δέν είναι πού ό μεγαλύτερος θέλει νά φάει τό μικρότερο, αλλά όταν πιάνεις εκλογικά ένα ποσοστό κοντά στό άπόλυτο μηδέν επί μιά δεκαετία... (Βέβαια δέν είναι ή στιγμή γι' αυτή τή συζήτηση).

Νά πάμε όμως τώρα στό ΚΚΕ έσωτερικού. Όσως φάνηκε πώς διά τής εις άτοπον άπαγωγής θέλω νά καταλήξω σ' αυτό. Πάντως πιστεύω πώς ναι, τό ΚΚΕ έσωτ. είναι ένα άριστερό κόμμα.

Δέν είναι τέλειο, σίγουρα όχι. Πάντως δέχεται τό διάλογο και τή διαφωνία κι αυτό είναι κύριος τρόπος βελτίωσης του. Πέρα άπ' αυτό όμως εκφράζει μιά κάποια πολιτική ρεαλιστική, έχει κάποιες άποψεις, κάποιες προτάσεις, για νά γίνει τό αναζητούμενο έφικτό.

Τό βασικό του προτέρημα είναι ή ζωντάνια, αυτό τό κάτι πού κινείται και στις όργανώσεις και στα έντυπά του. Τό ότι μπορείς νά μιλάς και νά ξέρεις πώς στό τέλος δέ θά φάς φάπα, ούτε κλωτσιά γι' αυτά πού είπες, αλλά οι άλλοι θά τ' άκούσουν, θά τά σκεφτούν και θά 'ναι πρόθυμοι νά τά δεχτούν, άν έχεις δίκιο.

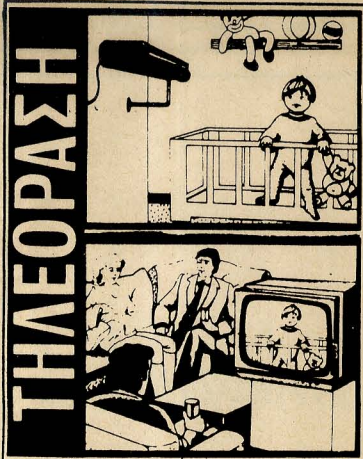
Δέν είναι τέλειο, τό ξαναλέω. Όμως είναι κάτι. Κάτι μικρό, πού μπορεί νά φέρει, άν προσπαθήσουμε, κάτι μεγαλύτερο.

Γι' αυτό και πιστεύω πώς σήμερα κάθε άληθινός άριστερός όφείλει νά τό ένισχύει, νά παλεύει μέσα άπ' αυτό, για τό καλύτερο αύριο.

Και για μένα άληθινός άριστερός είναι, πέρα από ταμπελίτσες του στυλ μαρξιστής, λενινιστής αλλά και κομμουνιστής, σοσιαλιστής, αυτός πού άγωνίζεται για τά συμφέροντα μιάς ευρύτερης λαϊκής τάξης, όχι στό στενό πλαίσιο μονάχα τών εργατών αλλά και τών ύπαλλήλων, αγροτών και ίσως και μικροαστών (μέ τόν όρο νά τούς εξαλείψει τή μικροαστική νοοτροπία), αυτού δηλαδή πού τό ΠΑΣΟΚ λέει «μή προνομιούχο», άσχετα βέβαια άπ' τό τί έννοεί μέ αυτό τόν όρο. Άριστερός είναι αυτός πού άγωνίζεται ενάντια στα κακώς κείμενα, στα κατεστημένα στους θεσμούς, στην πολιτική, αλλά και στην ίδια τήν ιδεολογία και νοοτροπία μας. Είναι τελικά αυτός πού έκτός τών άλλων, έχει μέσα του κριτική διάθεση άμφισβήτησης, άναζητάει, ψάχνει, διαφωνεί. Είναι αυτός πού δέν μαθαίνει απέξω τό «μάθημά του» αλλά τό ύλοποιεί μέσ στη ζωή. Και αυτόν πρέπει νά εκφράζει τό άριστερό κόμμα.

Θράσος Ορ. Παπαστρατής

3. Σ' ολόκληρη σχεδόν τή νεότερη ελληνική ιστορία, μπορούμε εύκολα νά διακρίνουμε πώς ή άστική τάξη εκφραζόταν μέσα από δύο κόμματα, πού κάθε φορά έναλλάσσονταν στην έξουσία. (Τό γεγονός αυτό βέβαια δέν αλλάζει άπ' τό ότι τά κόμματα αυτά ψηφίζονταν και από μεγάλες προλεταριακές και λαϊκές μάζες. Η έλλειψη κοινωνικής συνειδητοποίησης του ρόλου του, ή μη ύπαρξη άριστερου κόμματος, ή μη παροχή ικανοποιητικών θέσεων και πολιτικής από τό άριστερό κόμμα (δταν ύπάρχει) και ή άδυναμία όργάνωσης του προλεταριάτου, και βέβαια τά διάφορα κόλπα τής κυρίαρχης άστικής τάξης, είναι μερικά από τά αίτια πού οδηγούν στην ύπερψήφιση άστικών κομμάτων). Κατά κανόνα, στα δύο αυτά κόμματα, τό ένα είναι προοδευτικότερο — τουλάχιστον φραστικά — από τό άλλο. Πολλοί άριστεροί σήμερα έχουν ένδοιασμούς στό νά χαρακτηρίσουν τό ΠΑΣΟΚ άστικό κόμμα. Η ιστορία, άποστασιοποιημένη από τή ροή τών γεγονότων, θά τό κάνει μέ περισσότερη εύκολία.

Τό ἄγχος τῶν ἑορταστικῶν προγραμμάτων

Οἱ γιορτές αυτές νά πάνε καί νά μήν ξανάρθουν. Αυτό είναι, φαντάζομαι, τό εὐγενές συναίσθημα πού κατακλύζει τούς ἀρμόδιους γιά τά τηλεοπτικά κάθε πού πλησιάζουν οἱ χρονιάρες μέρες. Θεωρεῖται ἀπ' ὄλους αὐτονόητο ὅτι, μέρες πού 'ναι, θά μᾶς ἔχουν ἐτοιμάσει κάτι χαρωπό καί γελαστικό, καί οἱ σπασμωδικές πληροφορίες πού οἱ ἴδιοι οἱ ἀρμόδιοι δίνουν στίς ἐφημερίδες μᾶς προἰδεάζουν γιά «σπαρταριστά» σκέτες καί ἀθυρόστομη σάτιρα. Τά προγράμματα αὐτά, εἰδικά τίς περιόδους ἑορτῶν πού θεωροῦνται οἰκογενειακές, ἔχουν μεγάλη ἀκροαματικότητα καί αὐτός είναι τελικά ὁ λόγος πού ἰδρῶνουν οἱ ἀρμόδιοι. Ὁ φόβος τους δέν είναι βέβαια μήπως καί δέν γελάσουν οἱ τηλεθεατές, μήπως καί δέν εὐχαριστηθοῦν. Ὁ φόβος είναι μήπως δυσαρεστηθοῦν ἐκεῖνες οἱ δύο δυνάμεις πού ἔχουν τό ἴδιωμα νά δυσαρεστοῦνται μεγαλόφωνα καί ἀπτά, καί ἔχουν ἐπιπλέον τή δυνατότητα (ἡ μία ἄμεσα καί ἡ δεύτερη μέσω τῆς πρώτης) νά ἐπιβάλλουν καί ἀπολύσεις: πρῶτον, δηλαδή, ἡ κυβέρνηση· καί δεύτερον, ἐκεῖνη ἡ κοινή γνώμη πού κολάζεται εὐκολα, ὁ Θεός νά μέ συγχωρέσει, γεγονός πού τῆς ὑπαγορεύει ἀγανακτισμένα τηλεφωνήματα.

Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, οἱ ἀρμόδιοι τῶν ΕΡΤ γνωρίζουν ὅτι ἡ κυβέρνηση δέν είναι καθόλου δύσκολη στά γούστα της: γιά νά εὐχαριστηθεῖ ἀρκεῖ ἀπλῶς νά μή δυσαρεστηθεῖ. Τό ἴδιο καί τό «μαχητικό» τμήμα τῆς κοινῆς γνώμης: μιά ἀπό τά ἴδια δέν τό ἐνοχλεῖ ἡ τουλάχιστον δέν τό κάνει νά

χουν ἀποδεχθεῖ ὅτι κανένας δέν θά μένει εὐχαριστημένος. Ὁ στόχος τους λοιπόν είναι νά διαιωνίζε-ται μιά κριτική πού λέει ὅτι τά προγράμματα είναι πρόχειρα καί ἄνευρα, κουτά καί κακοφτιαγμένα, μακρόσυρτα ἢ βαρετά, διανοουμενίστικα τό πολύ πολύ ἢ κουλτουριάρικα, καί ἐγγένει μέτρια πρὸς

τους ἀποψη, ἡ κι ἂν διαθέτουν δέν ἔχουν τήν παραμικρή δυνατότητα ἀλλά καί ἐπιθυμία νά τή δοκιμάσουν. Κάτι ἐπιχειρήθηκε νά γίνει πρὶν ἀπό δύο χρόνια μέ τά *Ἀλαλούμα* τῆς Ἐλευθέρας Σκηνῆς καί οἱ ἀνακρίσεις ἄρχισαν τήν ἴδια νύχτα (ἔστω κι ἂν ἀπό τό περίφημο ἐκεῖνο νούμερο τοῦ τοῦ Σήμερα εἶχαν ἀπαλειφθεῖ φράσεις ὅπως ἐκεῖνη ἡ ἀνεπανάληπτης εὐστοχίας γιά τή νοτροπία τοῦ μέσου πασοκατῆ «Ἀντρέα, εἶσαι μεγάλη κουφάλια!»). Οἱ φετινές λοιπόν γιορτές κρίνονται ὡς ἀπολύτως ἐπιτυχεῖς γιά τίς καρέκλες τῶν ἀρμοδίων. Μπορεῖ βέβαια νά ζεστάθηκαν τά τηλέφωνα ἀπό «ἀγανακτισμένους πολίτες» γιά τή (βαρετή) ρόκ ὄπερα *Τόμν* πού — ἂν είναι δυνατόν — ἔθιξε πλῆθος χρηστῶν ἠθῶν, γεγονός πού ἔκανε νά ματαιωθεῖ ἕνα (ἄθλιο) μουσικό πρόγραμμα γιά νέους, τό ὁποῖο ὅμως ὕστερα ἀπό ὠριμη σκέψη μεταδόθηκε λίγες μέρες μετά· μπορεῖ ἀκόμα νά ματαιώθηκε ἀπροειδοποίητα ἡ προγραμματισμένη ὀλονύκτια προβολή τῶν πρῶτων θρίλερ τῆς νύχτας τῆς Πρωτοχρονιάς καί νά προβλήθηκαν ἄλλες ταινίες· μπορεῖ ἀκόμα νά διακόπηκε μισή ὥρα πρὶν ἀπό τό τέλος τῆς ἐκπομπῆς γιά τούς Σοβιετικούς χορευτές ὥστε νά ἐπαναληφθεῖ αἰφ-

ΓΙΟΡΤΑΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΤΑ ΔΥΟ ΚΑΝΑΛΙΑ

τρέχει στό τηλέφωνο. Κανένας ποτέ δέν τηλεφώνησε γιά νά πει «μά αὐτό τό πρόγραμμα είναι ἐξίσου κρύο καί βαρετό μέ τό περσινό καί τό προπέρσινο» (κι ἂν τηλεφώνησε οὐδείς τόν παίρνει ὑπόψη στά σοβαρά). Ἐπ' αὐτοῦ διαμαρτύρονται κατά παράδοση μόνον οἱ ἐφημερίδες. Ἄλλά καί τοῦτο είναι τελικά μέρος τοῦ παιχνιδιοῦ.

Πιο συγκεκριμένα: οἱ ἐπὶ ΠΑΣΟΚ ἀρμόδιοι (καί οἱ προηγούμενοι, φυσικά) ἔ-

κακά μέ κάποιες ἀχτίδες φωτός. Ἡ κριτική αὐτή ἔχει γίνει πλέον θεσμός, ἀρκεῖ νά ἀνοίξει κάποιος μιά ὅποιαδήποτε ἐφημερίδα γιά νά τό πιστοποιήσει. Σκοπός τῶν ἀρμοδίων τῶν ΕΡΤ είναι νά διατηρηθεῖ ἡ κριτική στήν τηλεόραση σέ αὐτό τό ἐπίπεδο.

Αὐτή είναι τελικά ἡ ἀποψη τῶν τηλεοπτικῶν ἐπιτελειῶν (κι ἂν βελτιωθεῖ καί ἡ ἠχοληψία τόσο τό καλύτερο). Δηλαδή, ἀπό μιά ἄλλη σκοπιά, δέν διαθέ-

νιδιαστικά κάποια ταινία «κατόπιν γενικής απαίτησης των τηλεθεατών» («τό μπαλέτο θά κούραζε τήν έπαρξία», έκμυστηρεύτηκε στά Νέα άρμόδιος)· μπορεί άκόμα νά αναβλήθηκε και νά άντικαταστάθηκε άπροειδοποίητα ή προβολή έλληνικής ταινίας (λόγω συμμετοχής του ...Γκιωνάκη, έγραψαν οί έφημερίδες)· μπορεί πολλά άκόμα τέτοια. "Ομως τό μεγάλο σκάνδαλο δέν έγινε. Είναι και αυτό μία νίκη. Έξίσου νίκη είναι ότι κανένας άρμόδιος δέν έπαθε, εϋτυχώς ό άνθρωπος, καρδιακή προσβολή. Καί ή νίκη θά ήταν τέλεια άν δέν παρέμενε τό άμειλικτο έρώτημα: τό Πάσχα πώς θά τή σκαπουλάρουμε;

Κυριάρχησαν λοιπόν οί ξένες έκπομπές, κάθε ποιότητας. Μέσα στά άσφυκτικά πλαίσια πού περιγράψαμε, ή EPT-2 έκανε τό μεγάλο της έλληνικό «άνοιγμα», μέ τήν έπιθεώρηση *Είμαστε στόν άέρα* (πού κόντευε νά μή μεταδοθει, άφού γράφτηκε σέ μεταχειρισμένες κασέτες). Ο θίασος «Τό κακό συναπάντημα» προσπαθεί, άπό τή μεριά του, νά ανανεώσει, όπως λέγεται, τήν έπιθεώρηση. Έχει καταφέρει νά δημιουργήσει όρισμένους τύπους μέ κάποια συνέχεια (και, π.χ., ό γύφτος και ό Ρουμελιώτης ήταν ίσως οί μόνες παρουσίες πού όντως κάτι έλεγαν). Οί «τύποι» τής παλιάς έπιθεώρησης έχουν πλέον εκλείψει μαζί μέ τους ήθοποιούς τους και ή άπουσία νέων είναι ίσως ή μέγιστη άδυναμία τής σημερινής έπιθεώρησης. Τά πράγματα δείχνουν ότι οί σημερινοί τύποι πού έχουν κάποια βιωσιμότητα (π.χ. ό μικρομεσαίος Λάκης ή ό γύφτος πού ντατσουνολογεί) είναι περισσότερο «κοινωνικοί» άπ' ό,τι π.χ. ό μπεκρής ή ό άξέχαστος Λειβαδίτης μέ σοσόνια. Μέ δεδομένη λοιπόν τή γενική άδυναμία τής σημερινής έπιθεώρησης πού μόνο κατ' εξαίρεση είναι εϋστοχη, ό φόβος τής τηλεόρασης μπροστά στο

«κοινωνικό» και πολύ περισσότερο τό «πολιτικό» είναι ίσοπεδωτικός. Άκόμα και στην έκπομπή πού άναφέραμε, αυτό τό μάγκωμα ήταν εμφανές. Άλλά και αυτά πού είδαμε μäs παραπέφτανε πολλά.

Άπόδειξη ή ματαίωση, έδω και καιρό, του προγράμματος πού θά αναλάμβανε ή Έλεύθερη Σκηνή για τίς γιορτές (τό όποιο, άπ' ό,τι θυμόμαστε, θά περιελάμβανε και παρωδία των Ειδήσεων). Καί άπόδειξη περίτρανη ή άθλιότητα τής EPT-1. Αϋτή μäs επιφύλαξε τήν κοινοτοπία του *Καλά Χριστούγεννα* πού έξάντλησε βαριεστημένα τόν «τύπο» τής κουτσομπόλας-Κατίνας (μέ μοναδική ενδιαφέρουσα εξαίρεση τό τελευταίο νούμερο, άκριβώς επειδή ήταν τρελό). Άλλά κι έδω οί άρμόδιοι έκοψαν, χωρίς νά ειδοποιήσουν τους συντελεστές, ένα νούμερο για τή γλώσσα, ξαναμοντάρισαν και ξανάγραψαν μόνοι τους τήν έκπομπή σέ βίντεο, έλπίζοντας προφανώς ότι έτσι εξασφαλίζουν μελλοντικές συνεργασίες. "Ομως τό άποκορύφωμα ήταν τό πολυδιαφημισμένο *Μέ άνοιχτά ...όρθάνοιχτα χαρτιά* για τό όποιο χρησιμοποιήθηκαν «τρία στούντιο, πέντε κινηματογραφικά συνεργεία και συνεργάστηκαν τουλάχιστον 200 άτομα».

Η ιδέα ήταν του ίδιου του κ. Γιομπαζολιά και τό έορταστικό πρόγραμμα τό ύλοποίησε, όπως λένε, ή Διεύθυνση Ειδήσεων. Οί τολμηροί περιμεναν ότι θά έβλεπαν τουλάχιστον τόν κ. Γιομπαζολιά νά λέει άυστηρά: "Αποψή σας, κύριε ύπουργέ, άποψή σας. Άντ' αυτού είδαν τήν πιο κουτοπόνηρη έκδοχή τής «σατιρας». Κοινοί, πάγκοινοί τόποι, πού στην άκρότατη περίπτωση έθιγαν χαρωπά τίς διαψεύσεις του κ. Μαρούδα, για τίς όποιες ό ίδιος έπαίρεται (άλλά άκόμα κι αυτό δημιούργησε προβλήματα στην έπαναπροβολή τής έκπομπής). Καί τόποι βέβαια όχι και τόσο κοινί όταν ή κριτική ήταν κατά τής Νέας Δημοκρατίας ή όταν π.χ. στίς ά-

τάκτως, υποτίθεται, έρριμμένες κομματικές άφίσεις κυριαρχούσε τυφλώνοντας μας ό πράσινος ήλιος. "Ολα τούτα μέ στράς και μανούλια. Αυτό είναι λοιπόν τό άκρότατο σημείο: ή όδός Ζαλοκώστα «σατιρίζει» εαυτήν.

Ο φόβος μήπως δυσαρεστηθεί άπό τήν όποια κριτική ή κυβέρνηση, πού εμπίπτει στά άντανακλαστικά πλέον τής τηλεόρασης, είναι εϋθώς ζήτημα κυβερνητικής πολιτικής. Τό ίδιο είναι και ή άτακτη ύποχώρηση μπροστά στά τηλεφωνήματα του άγανακτισμένου κοινού. Εκείνου του κοινού πού τηλεφωνεί, έννοείται, και διαπραγματεύεται μαχητικά τήν ψήφου του. Γιατί ή κυβερνητική πολιτική, ή κυβερνητική σύλληψη, είναι εκείνη πού όρίζει ότι, άμάν, μäs κάψατε μέ εκείνο ή τό άλλο πρόγραμμα, πού κάνει τους άρμόδιους νά χωνέψουν — επί ποινή διασυρμού τους — ότι οί ψήφοι τής κοινωνικής συντήρησης δέν έχουν χρώμα· πού δέν θέλει νά διακινδυνεύσει ούτε μία ψήφο λόγω τής τη-

λεόρασης, επιβάλλοντας έτσι τό δοκιμασμένο κενό. Η κυβέρνηση είναι πού, κάνοντας άπό τή μία ότι τάχα δέν ξέρει τίποτα για τά τηλεοπτικά, ταυτόχρονα παίρνει άπάνω της άντικειμενικά όλόκληρη τήν εϋθύνη άπολύοντας και ύπαγορεύοντας, άποδεχόμενη σιωπηρά ότι ή τηλεόραση είναι τηλεόρασή της. Καί είναι.

Ούτε πολλά σπινθηροβόλα πνεύματα ύπάρχουν σήμερα στην έπιθεώρηση (γιατί ή τηλεόραση δέν έχει δική της παραγωγή) ούτε ή πιάτσα σφύζει άπό πρωτοτυπία. Ούτε άυτονόητο είναι ότι πρέπει ντέ και καλά νά ύπάρχουν «σόου». Η άναζήτηση και ή ανάδειξη όμως του ύπάρχοντος, άν βεβαίως ύπάρχει, προϋποθέτει άλλη τηλεόραση. Δηλαδή, άκόμα και για τά έορταστικά σόου φταίει τέλος πάντων ή κυβέρνηση; Βεβαίως, και γι' αυτά, στό βαθμό πού αϋτή τά καθορίζει μέσω των έντρομων ύπευθύνων της ή και άπευθείας.

Βασίλης Μπελιγράτης

Θ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ – Λ. ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τα ελληνικά κόμματα στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (1981-1983)

Εκδόσεις Άντ. Ν. Σάκκουλα,
Αθήνα – Κομοτηνή 1984, σελ. 272

Στό σημείωμα που ακολουθεί δεν πρόκειται να ασχοληθώ με την κοινωνιολογική κριτική του βιβλίου των Θ. Θεοδώρακη – Λ. Αντωνάκοπουλου. Μιά τέτοια ανάλυση προϋποθέτει την έρευνα των κοινωνικών συνθηκών παραγωγής του έργου παραπέμποντας στο συγκεκριμένο ανταγωνιστικό πεδίο στο οποίο κινούνται οι συγγραφείς. Με άλλα λόγια, τόσο η μορφή όσο και το περιεχόμενο ενός πνευματικού έργου είναι συνάρτηση της στρατηγικής των παραγωγών που επιδιώκουν συγκεκριμένα συμβολικά και υλικά αγαθά. Μιά σειρά έτσι από ενδιαφέροντα ερωτήματα σχετικά με την ταυτότητα και τις επιδιώξεις των συγγραφέων θα μείνουν εδώ αναπάντητα. Μιά τέτοια προσέγγιση περικλείει πάντα τον κίνδυνο να εκληφθεί ως προσωπική επίθεση, πράγμα που δεν είναι βέβαια στις προθέσεις μου.

Θά εξετάσω λοιπόν τό βιβλίο περιοριζόμενος στό *τί λέει* και *πώς τό λέει*, αγνοώντας τό *γιατί τό λέει*.

Σύμφωνα με την εισαγωγή, οι συγγραφείς θά ασχοληθούν με την «ανάλυση και μελέτη των θέσεων που παρουσίασαν τά ελληνικά κόμματα στό Ε.Κ.». Η μέθοδος που θά χρησιμοποιηθεί είναι ή «συνολική θεώρηση της λειτουργίας του όργανου, αλλά και των ρόλων που καλείται νά δραματίσει στόν ευρύτερο κοινωνικοοικονομικό του χώρο». Ύστερα από μερικές ακόμα άραδες του τύπου «ή διαδικασία δέν μās ενδιαφέρει παρά στό βαθμό που χρησιμοποιείται συνειδητά για νά επηρεάσει ή νά κατευθύνει την πορεία ή και τή φύση της τελικής απόφασης», «διαλεκτική θεωρίας-μορφής» ή ακόμα «ή επιστημονική ανάλυση δέν έχει νόημα παρά όταν έχει εξαντλήσει τή μελέτη όλων των στοιχείων που συνθέτουν τό αντικείμενο της έρευνας», μαθαίνουμε, a contrario, ότι οι συγγραφείς θά αποφύγουν τήν «υπερβολή, τήν απλούστευση των θεμάτων και παραποίηση των γεγονότων» και ότι θά προβούν σέ μία «ορθότερη παρουσίαση των κοινοτικών θεμάτων», έτσι ώστε νά γίνει ουσιαστικότερη πληροφο-

ρηση τόσο των υπηρεσιών και των φορέων όσο και του κοινού».

Οί «μεθοδολογικές και εισαγωγικές παρατηρήσεις», όπως είναι ό τίτλος της εισαγωγής, αποτελούν ένα συνονθύλευμα κοινοτοπιών και ταυτολογιών με μία εξαιρετικά επιπόλαια χρήση των όρων. Άφου «λάβουμε υπόψη ότι οι περισσότερες από τις μεγαλύτερες πολιτικές ευρωπαϊκές δυνάμεις βρίσκονται είτε στην κυβέρνηση είτε στή θέση της αξιωματικής αντιπολίτευσης» και σκεφτούμε ότι στή «σημερινή φάση ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας είναι απαραίτητο νά γίνει κατανοητή σέ βάθος ή αντίληψη που έχει κάθε κόμμα για τήν άσκηση της εξωτερικής πολιτικής», αν και δυστυχώς «σέ ένα κοινοβουλευτικό σύστημα εργασίας» δέν αποφεύγονται οι «θεατριλισμοί», δέν πρέπει νά ξεχνάμε ότι ή «ελληνική κοινωνία στό σύνολό της πρέπει νά είναι ενήμερη για τό τί γίνεται στις Βρυξέλλες». Εύτυχως πάντως που «οί υπεύθυνοι για τά κοινοτικά θέματα δημοσιογράφοι έχουν ήδη μία έμπειρία τριών χρόνων» και έτσι «τό κοινό θά έχει μια πιο έγκυρη πληροφορηση γύρω από τά κοινοτικά θέματα».

Τό κεφάλαιο Α' επιγράφεται «Φύση, ρόλος και λειτουργίες του Ε.Κ.». Άντ' αυτών, ό αναγνώστης βρίσκει μία απεριθμητή των όργάνων του Ε.Κ., μαθαίνει που και πότε συνειδραίνουν οι διάφορες επιτροπές, ποιές είναι οι πολιτικές ομάδες του Ε.Κ. και ποιός ό κανονισμός λειτουργίας τους. Ύπάρχουν τέσσερις ακόμα σελίδες με τόν φιλόδοξο τίτλο «Ρόλος και θέση του Ε.Κ. στό θεσμικό πλαίσιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων». Έκει με αγάλλιαση βρίσκουμε τή φυσική συνέχεια της εισαγωγής, όπου θυμόμαστε ότι πρόκειται για «πολιτική ανάλυση του Ε.Κ.» που δέν «άρκείται στην προβληματική τής έμπειρικής κοινωνιολογίας», διαφορετικά «ό κάθε έρευνητής θά υποκύψει στόν πειρασμό της υπερβολής ή της άπλοποίησης» (sic).

Και σάν νά μήν έφταναν όλες αυτές οι επιστημολογικές και επιστημονικές συμπληγάδες, «τό πρόβλημα είναι ακόμα πιο δύσκολο, αν λάβουμε υπόψη, ότι στις διαφορετικές εκτιμήσεις των επιμέρους επιστημών — νομικής, οικονομικής, πολιτικής κ.λπ. — προστίθενται αναπόφευκτα και οι πολιτικές εκτιμήσεις των ερευνητών». Με ανακούφιση πάντως διαβάζουμε ότι «αυτή ή θεωρητική όριοθέτηση» δέν «είναι ή μόνη δυνατή». Οι συγγραφείς τή χρησιμοποιούν «μόνο και μόνο γιατί τή θεωρούν αποτελεσματική». Πάλι καλά.

Τό κεφάλαιο Β' φέρει τόν επίσης φιλόδοξο τίτλο «Οί Έλληνες ευρωβουλευτές και ή συμμετοχή τους στα όργανα του Ε.Κ.». Τό περιεχόμενο — φευ — είναι πιο ταπεινό: τά όνόματα των ευρωβουλευτών μας (δυστυχώς δέν αναφέρονται πατρώνυμα, ήμερομηνίες γέννησης και οικογενειακή κατάσταση), κατάλογος των επι-

τροπών στις όποιες μετέχουν και μιάμιση σελίδα σχετικά με τήν «υποβοήθηση του έργου των ευρωβουλευτών από τις ελληνικές υπηρεσίες», ή όποια, φυσικά, είναι άριστη και «έγγυάται τό συντονισμό των ενεργειών στις Βρυξέλλες, στην Αθήνα και στό Στρασβούργο». Οί συγγραφείς μās διαβεβαιώνουν ότι ή ειδική υπηρεσία του υπουργείου Έξωτερικών, που έχει αναλάβει τήν «επιστημονική προεργασία θεμάτων ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος» (υπογράμμιση δική μου) καθώς και ό «ειδικός τομέας» της Μόνιμης Αντιπροσωπείας μας στις Βρυξέλλες παρέχουν στους ευρωβουλευτές μας «ευρύτερη ενημέρωση και έγκυρη τεκμηρίωση». Δέν αποκλείεται τά πράγματα νά είναι έτσι. Που τό ξέρουμε όμως;

Η συνέχεια του πονήματος με κάνει νά υποψιάζομαι ότι δύο τινά μπορεί νά συμβαίνουν: ή ή εισαγωγή βρέθηκε στό βιβλίο κατά λάθος, ή οι συγγραφείς είχαν τήν κρυφή έλπίδα ότι ό αναγνώστης δέν θά έχει τό κουράγιο νά συνεχίσει τό διάβασμα.

Κι αυτό γιατί οι συγγραφείς δέν μπήκαν στόν κόπο νά κάνουν ούτε ανάλυση ούτε μελέτη ούτε καν παρουσίαση των θέσεων των ελληνικών κομμάτων στό Ε.Κ. Τά 68% του κυρίως θέματος δέν είναι παρά ή άλλη παράθεση των τίτλων, με χρονολογική σειρά, προτάσεων ψηφισμάτων, ερωτήσεων, εκθέσεων και γνωμοδοτήσεων των Έλλήνων ευρωβουλευτών καθώς και *άποσπάσματα* των κατά καιρούς παρεμβάσεων τους. Αυτό κατά τους συγγραφείς αποτελεί τήν παρουσίαση των «λειτουργιών και δραστηριοτήτων των ελληνικών πολιτικών κομμάτων στό χώρο του Ε.Κ.» (τίτλος του Γ' κεφαλαίου, που είναι και τό εκτενέστερο). Οι σελίδες του βιβλίου που δικαιούται τό κάθε κόμμα είναι απόλυτα δίκαια κατανεμημένες: ή έκταση της «παρουσίασης των θέσεων» είναι σχεδόν ανάλογη του αριθμού των ευρωβουλευτών που διαθέτει κάθε κόμμα! Τό ΠΑΣΟΚ και ή Νέα Δημοκρατία έχουν τή μερίδα του λέοντος με 30 και 36 σελίδες αντίστοιχα, τό ΚΚΕ ακολουθεί τρίτο με 19 σελίδες, τό ΚΟΔΗΣΟ δέν έχει παρά 7 σελίδες, ή ΕΔΗΚ 2, τό Κόμμα Προοδευτικών 4.

Πρός μεγάλη άτυχία του αναγνώστη, οι συγγραφείς δέν πρόλαβαν ούτε κατά θέματα νά ταξινομήσουν τις παρεμβάσεις ή τις ερωτήσεις των ευρωβουλευτών μας. Έτσι, αν σās ενδιαφέρει ένα συγκεκριμένο θέμα, πρέπει νά διαβάσετε όλο τό βιβλίο αφού βέβαια δέν υπάρχει εύρητήριο.

Τό κεφάλαιο Δ' «Οί ξένοι ευρωβουλευτές και ή Έλλάδα», που περιλαμβάνει τίτλους προτάσεων ψηφισμάτων και ερωτήσεων ξένων ευρωβουλευτών σχετικά με τήν Έλλάδα, είναι εκτός θέματος. Τό ίδιο ισχύει, σέ μεγάλο βαθμό, και για τό κεφάλαιο Ε' «Η ευρωπαϊκή πολιτική συνεργασία, ή ελληνική προεδρία και τό Ε.Κ.» που μάλλον φαίνεται νά είναι τόν-

τα της τελευταίας στιγμής. Πάντως ούτε εδώ οι συγγραφείς δέν αντιστέκονται στον πειρασμό να πούν όλίγα τινά περί «έπιστημολογικής προσέγγισης», «επαγρύπνησης και μεθοδολογικής συνέπειας».

Εξάλλου, τά παραρτήματα (57 σελίδες: ένα ψήφισμα του Ε.Κ., μία όμιλία της Σιμόν Βέλ, δύο του Γ. Χαραλαμπόπουλου, μία του Κ. Καραμανλή, μία του Α. Παπανδρέου) είναι και αυτά άσχετα με τό βιβλίό.

Πρίν τελειώσω θά αναφερθώ στά ελάχιστα εκείνα σημεία του βιβλίου όπου υπάρχουν κάποια σχόλια. Προσωπικά πιστεύω ότι τόσο τό ΠΑΣΟΚ όσο και ό σημερινός ύπουργός Έξωτερικών δέν τά κατάφεραν άσχημα στό χώρο του Ε.Κ. Γιατί όμως πρέπει νά πιστέψουμε τούς συγγραφείς όταν ισχυρίζονται, με τό έτσι θέλω, ότι «τό ΠΑΣΟΚ απόδειξε ότι και έπεξεργασμένη πολιτική διαθέτει και ξέρει νά δίνει τή μάχη γιά τήν υπεράσπιση των θέσεών του» και ότι «ό κ. Γ. Χαραλαμπόπουλος απόδειξε ότι διαθέτει τόσο τήν άπαραίτητη διπλωματικότητα, έτσι ώστε νά είναι δυνατή ή σύζευξη της έθνικής θέσης με τήν κοινοτική λογική, όσο και τό πολιτικό σθένος, έτσι ώστε ή διαφοροποίηση νά είναι διαυγής όταν τό επιβάλλουν τά έθνικά συμφέροντα»;

Κοντολογίς, τό βιβλίό των Θ. Θεοδωράκη - Λ. Άντωνάκοπουλου μπορεί νά χαρακτηριστεί πληροφοριακά άνεπαρκές, έπιστημονικά παραπλανητικό, πολιτικά άναποτελεσματικό, δεοντολογικά άνησυχητικό.

Πληροφοριακά άνεπαρκές, γιατί προσφέρει ελάχιστα περισσότερα στή γνώση του αντικειμένου πού πραγματεύεται από όσα μπορεί κανείς νά μάθει από τά κατά τόπους Γραφεία Πληροφοριών του Ε.Κ.

Έπιστημονικά παραπλανητικό, γιατί οι «μεθοδολογικές παρατηρήσεις», πού βρίσκονται σέ διάφορα μέρη του κειμένου, άποσκοπούν, μέσα από μία έπιστημονικοφανή φρασεολογία, στό νά άποκρύψουν μία πρωτοφανή μεθοδολογική και άναλυτική γύμνια.

Πολιτικά άναποτελεσματικό, γιατί τά σχόλια πού γίνονται υπέρ της κυβέρνησης, του ΠΑΣΟΚ και του κ. Χαραλαμπόπουλου, όντας ξεκάρφωτα και άναπόδεικτα, δέν είναι παρά σκέτη κολακεία.

Δεοντολογικά άνησυχητικό, τέλος, γιατί άποτελεί σύμπτωμα μιās κακόφωνης έποχής όπου φτάνει νά μιλάς γιά νά νομίσουν οι άλλοι ότι έχεις κάτι νά πείς.*

Γιώργος Κατζουράκης

* Έτσι νόμισε και ό πολυγραφότατος ειδικός των κοινοτικών πραγμάτων δρ. Π.Κ. Ίωακειμίδης πού θεώρησε (Οικονομικός Ταχυδρόμος της 12.7.84) ότι πρόκειται γιά «(...) μελέτη πού προσφέρει μία σημαντική και όλοκληρωμένη παρουσίαση της δραστηριότητας των ελληνικών πολιτικών κομμάτων στό Ε.Κ., (...) πολύτιμη προσφορά γιά τούς νεοεκλεγμένους εύρωβουλευτές αλλά και γιά κάθε ενδιαφερόμενο γιά τόν κοινοτικό αυτό θεσμό».

ΑΠΟ ΤΙΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΠΟΙΗΣΗ - ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Κώστας Στεργιόπουλος, Άλλαγή φωτισμού, ποιήματα (1979-1983), Κέδρος 1984.

Νίκος Μπακόλας, Έμβατήρια. Ύπνος θάνατος, δεύτερη έκδοση, Κέδρος 1984.

Άννα Τενέζη, Τό φώς πού σκοτώνει, Β' έκδοση, Δίodos, Άθήνα 1984.

Σέν Ρόγκ, Οι μεσήλικες, μετάφραση Άμαλία Τσακνιά, Νεφέλη 1984.

Βικτωρία Παπαδάτου, Πού είναι τό ξίφος σου Ληδία, (Γκρούπ Θέραπυ), Ώκεανίδα 1984.

Άρτεμισία Χαριτάκη - Κατωμένος, Ό πικραμένος, Βιβλιοπωλείο της «Έστίας», Άθήνα 1984.

Τόλης Νικηφόρου, Ένα παραμύθι γιά όλους, Έκδόσεις Πασχάλη, Άθήνα 1984.

Σάκης Παπαδημητρίου, Χωρίς αναλόγιο, έκδοση «Σύν και

πλήν», Θεσσαλονίκη 1984.

Σάκης Παπαδημητρίου, Κωδικοληκτρονικά, Β' έκδοση, «Σύν και πλήν», Θεσσαλονίκη 1984.

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ - ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Κωνσταντίνος Π. Κύρρης, Τό Βυζάντιον κατά τόν ΙΔ' αιώνα. Η πρώτη φάσις του έμφυλίου πολέμου και ή πρώτη συνδιαλλαγή των δύο Άνδρόνικων (20. IV - Φθινόπωρον 1321), Λευκωσία - Κύπρος 1982.

Ζώρς Πεγέ, Η ζωγραφική στόν 19ο αιώνα, Νεφέλη 1984.

Γιώργος Τσουγιόπουλος, Τό ελληνικό άστικό κέντρο, Πρώτο μέρος: Μεθοδολογική προσέγγιση, Έθνικό Κέντρο Κοινωνικών Έρευνών, Άθήνα 1984.

Θόδωρος Γραμματάς, Τό θεατρικό έργο του Γιάννη Καμπύση, Έκδοση Πανεπιστημίου Ίωαννίνων, Γιάννενα 1984.

Νόρα Σκουτέρη - Διδασκάλου

Άνθρωπολογικά γιά τό γυναικειό ζήτημα

(4 μελετήματα)

Ο ΠΟΛΙΤΗΣ
ΑΘΗΝΑ 1984

Ο ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ

Όσοι περιμένετε τή συνδρομή πού ύποσχεθήκαμε στόν Ριζοσπάστη και στόν Δεκαεπθήμερο Πολίτη, πιστεύοντας ότι έχετε βρεί τίς σωστές άπαντήσεις στό έρωτήματα του διαγωνισμού μας, μήν άνησυχείτε: τά άποτελέσματα θά δημοσιευτούν στό επόμενο τεύχος.

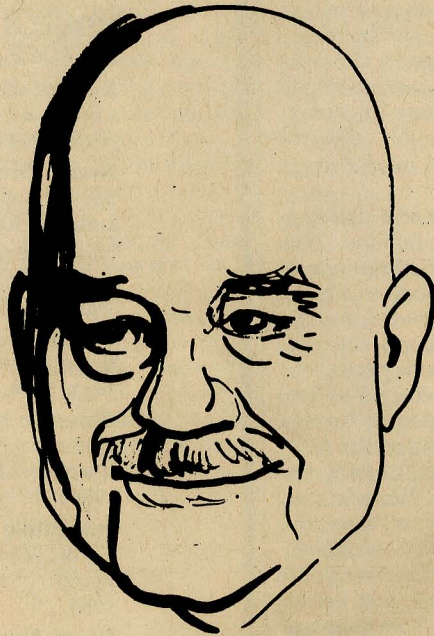
Πέθανε τόν περασμένο Δεκέμβριο σέ βαθιά γηρατειά ὁ Βίκτορ Σκλόβσκι, γνωστός κυρίως ὡς ὁ πρωτεργάτης τοῦ ρωσικοῦ φορμαλισμοῦ. Προσωπικότητα πολύπλευρη, πνευματικὴ πορεία πολυτάραχη, ὅπως ταραγμένα ἦταν καί τὰ χρόνια στὰ ὁποῖα ἐπέμενε νά δημιουργεῖ: θεωρητικός τῆς λογοτεχνίας, ιστορικός, κριτικός, μυθιστοριογράφος, δοκιμιογράφος, δημοσιογράφος, πολεμικός ἀρθρογράφος, ἔγινε γνωστός στό ἐξωτερικό κυρίως ἀπό τίς θεωρητικές του μελέτες βασισμένες στίς φορμαλιστικές του ἀναζητήσεις. Στήν πατρίδα του ὅμως, ὅπου ὁ φορμαλισμός τώρα καί μισόν αἰῶνα εἶναι προγραμμαμένος, ἡ κύρια προσφορά του, ὅπως π.χ. ὁ ὀρισμός τῆς τέχνης ὡς διαδικασίας ἢ ἡ ἔννοια τῆς ξενοποίησης (ostranienie) ὡς μέσου ἀνανέωσης τῶν λογοτεχνικῶν μορφῶν, οἱ φορμαλιστικές του ἐντέλει μελέτες, ἀποσιωποῦνται συστηματικά: Ἔτσι, μέ ἀφορμή τόν θάνατό του οἱ σοβιετικές ἐφημερίδες μίλησαν γιά ἕναν σοφό ἄνδρα μέ «πολύπλευρα χαρίσματα», ἐπιμένοντας νά ἀγνοοῦν τόν μεγάλο φορμαλιστή Βίκτορ Σκλόβσκι.

Ὅμως μέ τό θάνατο τοῦ Σκλόβσκι δέν χάθηκε μονάχα ἕνας «φορμαλιστής» (χαρακτηρισμός πού γιά χρόνια — ἄραγε ἀκόμα καί σήμερα; — θεωροῦνταν βρισιά), ἀλλά χάνεται μιά ὀλόκληρη γενιά πού στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐπανάστασης πρόσφερε πολλά στήν πολιτιστική ζωή. Μὴν ξεχνᾶμε πῶς ὁ φανατικός φορμαλιστής Σκλόβσκι πού βάλθηκε νά μελετήσει καί νά κωδικοποιήσει τήν τοπολογία τῶν λογοτεχνικῶν μορφῶν, στήν πολιτιστικὴ του δραστηριότητα ὑπῆρξε τόσο πολὺπλευρος ὥστε αὐτός ὁ «ταξινομητής» νά παραμένει ἀταξινόμητος. Ἄλλωστε, τήν περίοδο τῆς ἀκμῆς, ἀνάμεσα στό τέλος τοῦ παλιοῦ κόσμου καί τῆ σταλινική ἐξομάλυνση, οἱ διανοούμενοι φαίνεται πῶς εἶχαν ξεχάσει τήν «ειδικότητα» τους καί ἀσχολοῦνταν μέ ὅ,τι ἄλλο ἐκτός ἀπό τήν ἐπαγγελματικὴ τους ιδιότητα. Οἱ ζωγράφοι γράφουν ποιήματα, οἱ ποιητές σχεδιάζουν, ὅλοι ἀνακαλύπτουν τόν κινηματογράφο, ξαναανακαλύπτουν τήν ἀρχιτεκτονική, ὅλα τοῦτα γιά νά «χτίσουν τή ζωή», ἀφοῦ πρῶτα ὁ καθένας «γκρεμίσει» τόν ἑαυτό του. Ὁ Σκλόβσκι εἶναι ἕνας ἀπό τους πρώτους πού ἀσκήσασε αὐτή τήν πλουραλιστικὴ δημιουργία. Πτυχιούχος γλωσσολογίας, ὑποστηρίζει τους φουτουριστές μέ τίς ἐπιστημονικές του γνώσεις. Ἡ διάλεξη πού ἔδωσε τό 1913 γιά τόν «ρόλο τοῦ φουτουρισμοῦ στήν ἱστορία τῆς γλώσσας» ὑπῆρξε ἀπό τὰ πρῶτα δείγματα συμμαχίας ἀνάμεσα στους θεωρητικούς καί τοὺς καλλιτέχνες, μιά ἀπό τίς σταθερές τῆς ρωσικῆς πρωτοπορίας.

Ὅμως γρήγορα, ἐκεῖνο πού κυρίαρχησε ἦταν ἡ λογικὴ τῆς χρησιμότητας, ἡ ἀναγκαιότητα τῆς δημιουργίας στήν ὑπηρεσία τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἔτσι, οἱ αὐτονοήτες ἀρχές τῶν φουτουριστῶν καί φορμαλιστῶν ὅπως ἡ αὐτονομία τῆς τέχνης καί ἡ ἐλευθερία τῆς δημιουργίας χαρακτηρίστηκαν ὡς μικροαστικές προκαταλήψεις, στίς ὁποῖες ἔπρεπε νά ἀντιπαρθεθεῖ ἡ «κοινωνικὴ ἐπιταγή». Ἡ ἐπικράτηση αὐτῆς τῆς ἀποψῆς δέν ἔγινε ἀπό τὴ μιά μέρα στήν ἄλλη. Πρόκειται γιά διαδικασία πού μπορεῖ κανεὶς νά παρακολου-

Μαρξισμός ἢ φορμαλισμός

ὁ θάνατος τοῦ Ρώσου φορμαλιστῆ
Βίκτορ Σκλόβσκι.

Dessin de Pavel BUNIN

θῆσει πῶς ἐντείνεται σταδιακά. Ἔτσι, π.χ., τό 1924 πού ὁ Τρότσκι ἐπιτίθεται στόν φορμαλισμό («ὁ φορμαλισμός ἀντιτίθεται στόν μαρξισμό μέ ὅλες τους τίς δυνάμεις»), οἱ φορμαλιστές μποροῦν ἀκόμα νά ὑπερασπιστοῦν δημόσια τίς θέσεις τους (π.χ. ὁ Ἐκενμπάουμ ἀπάντησε σφοδρότατα στό περιοδικό *Τύπος καί Ἐπανάσταση*). Σιγά σιγά ὅμως θά ἀναγκαστοῦν νά σιωπήσουν, διότι τῆ σκληρῆ πολεμικῆ τῆς ἐπίσημης ἀποψῆς θά τήν ἀντικαταστήσει ἡ στυγνὴ τρομοκρατία. Ὡς τυπικὴ ἡμερομηνία θεσμοποίησης τοῦ δόγματος τοῦ σοσιαλιστικοῦ ρεαλισμοῦ, ἄρα καί τῆς θεσμοθετημένης προγραφῆς ὁποιασδήποτε διαφορετικῆς ἀποψῆς, μποροῦμε νά θεωρήσουμε τό 1934 (Α' Συνέδριο Σοβιετικῶν Συγγραφέων).

Ἀπό τότε οἱ περισσότεροι διανοούμενοι ἀναγκάζονται νά δουλέψουν στήν ἀφάνεια καί νά πορευτοῦν καμουφλαρισμένοι. Ἀφοῦ δέν μπορεῖ κανεὶς νά περπατήσει τήν εὐθεία, ἀναγκάζεται νά σκύψει, νά περπατήσει σάν τό ἄλογο τοῦ σκακιοῦ. Μέ τόν σχετικὸ τίτλο *Τό περπάτημα τοῦ ἀλόγου* κυκλοφόρησε ὁ Σκλόβσκι μιά συλλογὴ ἀρθρῶν πού εἶχαν δημοσιευτεῖ στὰ 1919 μέ 1921.

«Ὁ πρῶτος λόγος πού τό περπάτημα τοῦ ἀλόγου ἐντυπωσιάζει», γράφει ὁ Σκλόβσκι, «εἶναι ἡ σύμβαση τῆς τέχνης. Ὁ δεύτερος, ὅτι τό ἄλογο δέν εἶναι ἐλεύθερο: προχωρᾶει διαγωνίως γιατί ἡ εὐθεία ὁδός τοῦ εἶναι κλεισμένη».

Ἐκτός ἀπό ἕνα βραχὺ διάστημα πού ἔμεινε στό ἐξωτερικό, ὁ Σκλόβσκι ἔζησε ὅλη τὴ μακρὰ ζωὴ του (πέθανε 91 ἐτῶν) στή Σοβιετικὴ Ἔνωση. Περιφνημ ἔμεινε ἡ ἀνοιχτὴ ἐπιστολὴ πού ἀπηθύβυε πρὸς

τόν Γιάκομπσον, ὅπου τόν προσκαλεῖ νά ἐπιστρέψει στόν τόπο του: «Ξαναγύρισε! Ξαναγύρισε!... Ἦρθαν νέοι καιροὶ καί ὁ καθένας εἶναι ὑποχρεωμένος νά σκάψει καλὰ τόν κῆπο του. Ἀξίζει περισσότερο νά ἐπισκευάσεις τήν τρύπια στέγη σου παρά νά ζήσεις κάτω ἀπὸ ξένη στέγη».

Ἀμφιλεγόμενη παρέμεινε ἡ στάση του ἀπέναντι στό καθεστῶς. Κύριο παράδειγμα γιά τὴ σχετικὴ ἐπιχειρηματολογία ἀποτελεῖ ἕνα ἄρθρο του μέ τίτλο: «Ἐνα μνημεῖο σέ μιά ἐπιστημονικὴ πλάνη» πού ἐρμηνεύτηκε ὡς ἡ πράξη ἀπάρνησης τοῦ φορμαλισμοῦ καί ἡ δημόσια δήλωση προσχώρησης στόν μαρξισμό. Ἴδού, ὅμως, πῶς τελειώνει τοῦτο τό ἄρθρο: «Εἶναι σημαντικό νά στραφεῖ κανεὶς ὀλοκληρωτικά πρὸς τόν μαρξισμό. Ἐννοεῖται πῶς ἐγὼ δέν διακηρύττω παρ' ὅλα αὐτὰ πῶς εἶμαι μαρξιστής, διότι κανεὶς δέν προσχωρεῖ στίς ἐπιστημονικὲς μεθόδους. Τίς χειρίζεται ἡ τίς δημιουργεῖ».

Παρά τίς ἀντιξοότητες τοῦ καιροῦ του, ἦταν ἕνας διανοούμενος πού δέν ἐπέλεξε τόν ρόλο τοῦ μετανάστη οὔτε στό ἐξωτερικό οὔτε μέσα στή χώρα του. Ὑπῆρξε πάντα παρὼν στὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ του. Γνωρίζουμε, ἄλλωστε, ἀπὸ τὴ μαρτυρία τῆς Ναντέζντα Μάντελσταμ γιά τὴ βοήθεια πού παρέχε ο Ἐκλόβσκι στόν καταδιωκόμενο ποιητὴ Ὁσπ Μάντελσταμ:

«Εἶμαστε οἱ πέτρες πάνω στίς ὁποῖες ἀκονίζουν τήν ἀλήθεια. Δέν ἀπαρνοῦμαι τόν κόσμο μου. Θέλω νά τόν καταλάβω. Νά καταλάβω σέ τί τοῦ εἶμαι ἀπαραίτητος καί τί σημαίνει αὐτός γιά τὴ δική μου δουλειά» (ἀπὸ τό ἔργο *La Troisième Fabrique*).

Ἄννα Μέτση

Έλληνικότητας ελληνικοτήτων

Όταν πρό καιρού ο ειδικευμένος κινηματογράφος «Αβέρωφ», κάπου στη Λυκούργου, έπαιξε τό αυθεντικά ρωμαίικο Οί βλάχοι προτιμούν έλληνικά, είχε πληρώσει κάποιον εύσταλή νέο νά ντυθεί τσολιάς και νά βολτάρει μπροστά στην είσοδο τής αίθουσας. Ζωντανή διαφήμιση — άς είναι έτσι, άφοδ' έτσι νομίζουν.

Άπεγνωσμένες προσπάθειες τού εξεπιτούτου άπεσταλμένου συνεργάτη μας νά καθάρει τόν τραγέλαφο άπέτυχαν πλήρως: ο άισχυνητλός φουστανελοφόρος τό 'βαζε στά πόδια, σάν ένοχος, άμα τή άρσει τών χειρών τού και φωτογράφου Τ. Σιμπούρη. Στο τέλος μάλιστα τόν πήραν στό κυνήγι (τόν δικό μας, όχι τόν εύζωνο).

Και τώρα, ή «Αλάσκα» τής Πατησιών πού έτη πολλά άνατρέπει τίς προθέσεις τού όνοματοδότη τής φλογίζοντας και τσουρουφλίζοντας μέ τίς προβολές τής τό κοινό, άποδεικνύει έργοις ότι χώνεψε γιά τά καλά τό κυβερνητικό μήνυμα: «Ο έπιμένον έλληΝΙΚΑ». Τό διαφημιστικό τής κλισέ, διά τού λόγου τό άληθές, ξεκινάει άπό ένα άλλο αυθεντικά πασοκικό σλόγκαν («Γιά πρώτη φορά...») και καταλήγει στό «Προτιμάτε τά ελληνικά προϊόντα», οι ρίζες τού όποιου χάνονται στά βάθη τής προπασοκικής (και προμεταπολιτευτικής) έποχής.

Στό κάτω κάτω, ή παραγωγή τσοντών μέ προωθημένες άπόψεις άνήκει στίς άνθηούσες έπιχειρήσεις, όπως πιστοποιεί και τό σχετικό σάρωμα πού κάνουν τά «φλογισμένα μεσογειακά κορμιά» στούς ήδονικούς κινηματογράφους τών βορειοευρωπαϊκών χωρών. Η ελληνικότητα δέν έχει ούτε όρους ούτε όρια ούτε, προφανώς, ιδιοκτητές. Και δέν υπάρχουν άθώες κι άνυστερόβουλες άναφορές και χρήσεις τής. Άπλως, μέ κάτι τέτοια, θά τόν πηδήσουμε και τούτο τόν χειμώνα.

ΑΛΑΞΕΚΑ ΠΑΤΗΣΙΩΝ 6 ΟΜΟΝΟΙΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΩΤΟ
★ ΗΔΟΝΙΚΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΜΙΑ
ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ...
2 ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΕΓΧΡΩΜΑ ΣΟΥΠΕΡ ΜΑΖΙ!!
ΘΑΝΟΜΑΛΕΣ ΣΕ ΕΡΩΤΙΚΟ ΠΑΡΟΞΥΣΜΟ
Θ' ΑΓΓΕΛΟΙ ΔΙΑΣΤΡΟΦΗΣ
ΕΒΔΟΜΑΔΑ
ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ ΓΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ.

Μ' ΕΝΑ ΡΟΜΑΝΤΣΟ ΑΦΑΙΡΟΥΜΑΙ

Τό εβδομαδιαίο περιοδικό ποι- κίλης ύλης *Ρομάντσο* έχει καταφέρει νά σταμπάρι με τ' όνομά του και τίς συμπαρηλώσεις του μιά όλόκληρη κατηγορία έκδοτικών προτιμήσεων, καθώς και τήν άναλογούσα μερίδα άναγνωστών, ίσοφαρίζοντας έτσι τήν έπιτυχία τού Τσελεμεντέ (πού καπελώνει όνομαστικώς όλα τά συνταγολόγια μάγειρικής), τού νές καφέ (πού ταυτίζεται μ' όλους τούς στιγμιαίους καφέδες) ή τής ΕΒΓΑ, πού παραπέμπει στά, κατά κυριολεξία, παντοπωλεία.

Καλλιτεχνικά κουτσομπολιά, μελό και δράματα, έρωτες σφοδροί και άρκούντως μοιραίοι, κατά προτίμηση διεθνούς επιπέδου, αυτοτελείς αισθηματικές ιστορίες ή γλυκερά μυθιστορήματα σέ συνέχειες, επί τό άγωνιωδέστερον, συνταγές, μόδα, μπόλικες έξ έξωτερικού γελοιογραφίες (όπου συνήθως μπάζουν και τά δύο συνθετικά τής λέξης), με-

περιοδικά, πού, καθόλου περιέργως, προπορεύονται στόν πίνακα πωλήσεων (*Ραδιοσηλεύραση*: 120.000 τεμάχια, *Τηλέραμα*: 95.000).

3. Τά θεωρούμενα σοβαρά περιοδικά γιά γυναίκες (*Πάνθεον*, *Γυναίκα*), στίς σελίδες τών όποιών όλο και θά έμφιλοχωρήσει κάποια φεμινιστική άποψη ή άκόμα και κείμενα άπαιτήσεων, μπαίνουν εύκολότερα στόν προθάλαμο τού (όδοντ)ιατρείου κι άπό κεί στην κουζίνα.

4. Νέες έκδόσεις, πολυσέλιδες, μέ χρώματα φανταχτερά (π.χ. *Έπτά ήμέρες γυναίκα*, μέ 40.000 φύλλα) πολιορκούν τή μάζα τών γυναικών, οι όποιες θεωρούνται παρθένα κατηγορία ως πρός τήν κατανάλωση έντύπων. Έξού και τά ειδικά «γυναικεία» άφιερώματα τών καθημερινών έφημερίδων, σπαταλημένα συνήθως σέ παρουσιάσεις ένδυματολογικών άναζητήσεων.

ταφρασμένα (συνηθέστατα ιταλικής προελεύσεως) φωτορομάντσα, άρκετές σελίδες γιά τά τηλεοπτικά και τά ραδιοφωνικά καθέκαστα και ίδού τό *Ρομάντσο*, περιοδικό τής ελληνικής οικογένειας, καταπώς αυτοδιαφημίζεται — ή τουλάχιστον 47.000 οικογενειών, όσα δηλαδή και τά φύλλα πού πουλάει κατά μέσον όρο άνά εβδομάδα.

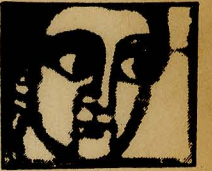
Φαίνεται όμως πώς παρήλθον οι χρόνοι εκείνοι μέ τίς καθρεμμένες άγελάδες. Πώς κάπου υπερκεράστηκε τό πρότυπο μέ άποτέλεσμα ό δείκτης πωλήσεων ν' άρχισι νά φλερτάρει τήν κατιούσα. Διότι:

1. Τή μόδα τήν καλύπτουν ικανοποιητικά τά εισαγόμενα (μέ μερικές σελίδες μεταφρασμένες) περιοδικά τύπου *Burda* και *Neue Mode* ή τά ειδικευμένα ίθαγενή.

2. Τά τής τηλεόρασης τά πιάζουν έξαντλητικά τά σχετικά

5. Τά νέα έκδοτικά συγκροτήματα δέν παραλείπουν νά επενδύσουν στά σωπασμένα όνειρα τού ίδιου κοινού. Τό *ΚΑΙ*, ίλουστρασιόν *Ρομάντσο*, όμογάλακτο τού *ΕΝΑ*, πρόσθεσε και τό χρώμα στά φωτορομάντσα, αφαιρώντας έτσι άπό τούς άναγνώστες του άκόμα κι αυτήν τήν ένύπνια πρωτοβουλία.

Μ' όλα τούτα, πώς νά μήν αναγκαστεί τό *Ρομάντσο* νά προβεί σέ πολυέξοδη διαφημιστική έκστρατεία. Γέμισε ή πόλη άπ' τίς ταπετσαρίες του: ξαπλωμένη στόν μηνίσκο τής σελήνης, ή κόρη μέ τ' άραχνούφαντο φόρεμα νυκτός διαβάζει βέβαια τό *Ρομάντσο*. *Γιά νά ζήσει στόν κόσμο τού όνείρου*. Μόνο πού τούς όνειροκρίτες τώρα πιά τούς δένε ψυχαναλυτές. Και έλάχιστη σχέση έχουν οι όνειροπόλοι μέ τούς όνειροπώλες.

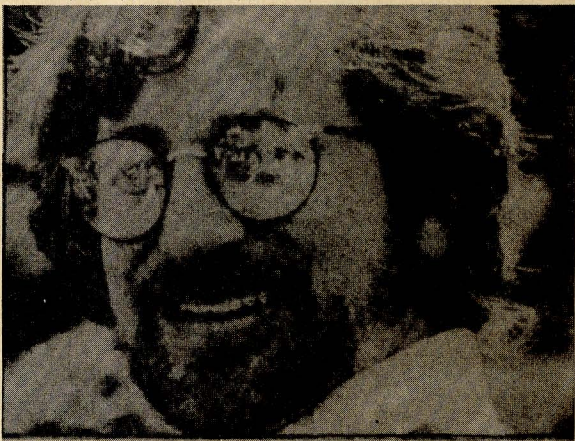
Ίστορία δι' αγρίους

Γκρέιστουκ (έναλλακτικός Ταρζάν αλλά όχι Γκαούρ), Κόβαν Νο 2, Ίντιάνα Τζόουνς σέ νέες περιπέτειες (τώρα με ναό αντί για κιβωτό). Τά εξωτικά γκάν γκάν του Χόλιγουντ έφορμούν στίς όθόνες και πάλι μετά τό περσινό σουζέ.

Έ! Κι επειδή πήξαμε στά γκαγκστερικά και στήν κοκαΐνη και στά κοστούμια έποχής και στίς ρεπούμπλικες λέμε νά πάμε νά ξεσκάσουμε διαφορετικά. Τουτέστιν νά σπάσουμε πλάκα, νά φχαριστηθούμε και λιγάκι τεχνικόλνρ υπερθέαμα (τόν άρτον τόν έξασφαλίσαμε και δή σέ ζελατίνα). Κόβουμε λοιπόν έκατόν πενήντα φράγκα εισιτήριο γιά τόν Ναό του χαμένου θησαυρού και, ένθιμούμενοι τήν (έκ πρώτης όψεως και άναγνώσεως) πλακατζίδικη Κιβωτό του ταλιροφάγου Σπίλμπεργκ, τρυπώνουμε στή σκοτεινή θαλπωρή τής άθιναϊκής αί-

Και μετά ... τό τίποτα. Δηλαδή: Ό,τι κονσέρβα άμερικάνικη, ό,τι νυσταλέο τρύκ, ό,τι άρλούμπα θάλλει στά παγωμένα κανάλια (εν-μπι σι, α-μπι σι, σι μπι-ες) τών ΗΠΑ τό λουζόμαστε βλοσυροί μέσ στήν κινηματογραφική σκοτία τής Πατησίων και δέν βγάζουμε άχνα. Παρά τήν κοπανάμε πιό βλοσυροί άπ' ό,τι μπήκαμε και ψάχνουμε άλλόφρονες γιά χαμπουργκεράδικο. Σάν νά μήν πήγαμε σινεμά — ή μάλλον σινεμά πήγαμε, ταινία δέν είδαμε.

Τώρα, βέβαια, θά πει ό άντιλέγων: «Και τί ήθελες, ρέ φίλε; Πεντέξι «ταινίες» τό χρόνο σκαρώνει ό άνθρωπος (ό Σπίλμπεργκ, όχι ό Ίντιάνα) — συνταγή: οικονομικές παραγωγές, ρεκόρ εισπράσεων — κι όσες δέν προλαβαίνει νά τής σκηνοθετήσει βάζει άλλους (βλέπε τούς μαίτρ τών Β-Movies Χού-

θουσας, ένώ απέξω ή βροχή τά παπιά μας μουσκεύει.

Κάτι μάρλμπορο, πάραμοντ, κάμελ, ζεσταίνεται τό πλήθος, παλαμάκια στόν σκληρό μέ τό τζίπ, σκάει τό χείλι μας. Γράμματα, ξεκίνημα μέ χορευτική φαντασμαγορία, Άσιάτες κακοί μέ ούλλές, Ίντιάνα Τζόουνς μέ άυτοπεποίθηση και λευκό σμόκιν, φασαρία, σπασίματα, σφαιρες, λευκές «πακάρ» (ή κάτι τέτοιο), τρεχάλες, σύνολο 15-20 λεπτά πλάκα.

περ και Ντάντε π.χ.). Όλα τά έχει επιστρατευσει: καρχαρίες, γκρεμλίνα, τηλεπάθειες, πνεύματα, θεούς και δαίμονες και πέτρες ιερές και άνθρωποθυσίες, φίδια, κατσαρίδες, έξωγήνους, κελβινέτορ φίσκα, παιδικά δωμάτια, άρκουδάκια άκρυλικά, οικογένειες πωλητών και μάνατζερς... Έ! Άς του βγει και καμιά σουπα μέ κόμμένο (μά ντίπ...) τό αυγόλεμονο!»

Ίντί, Ίντί, λαμά σαβαχθανί;

Νίκος Ξυδάκης

Τής έξόδου

Πάσχα και Χριστούγεννα, Καθαρή Δευτέρα και Δεκαπενταύγουστο, οί γιγαντότιλοι τών έφημερίδων είναι φτιαγμένοι άπό τά πριν: «Ό Μολώχ τής άσφάλτου έφαγε άλλους...». «Αίμα στούς δρόμους. Σκοτώθηκαν...». Κι εκεί, στή θέση άκριβώς τών άποσιωπητικών, άρχίζει ό πλειστηριασμός. Ό καθένας και τό άθροισμά του πάντως, όσο περισσότεροι τόσο έμπορικότερο τό φύλλο. Γιά νά ύποστηριχθούν έτσι και οί θρήνοι και οί συμβουλές πρós οδηγούντες και οί στατιστικές και οί ψυχαναλυτικές προσεγγίσεις. Μέχρι τήν άλλη έξοδο και τούς νέους νεκρούς.

«Στό βαθμό πού μπορεί νά ύπολογιστεί εκ τών προτέρων ό αριθμός τών νεκρών και τών άκρωτηριασμένων κάθε Σαββατοκύριακου, κάθε μέρας, τά αυτοκινητικά δυστυχήματα δέν είναι μόνο δυστυχήματα. Συνιστούν ένα μέρος τής δολοφονικής άναγκαιότητας πού γεμίζει τά χρηματοκιβώτια. Έ προτεραιότητα τών ιδιωτικών αυτοκινήτων σέ σχέση με τής δημόσιες μεταφορές, τών αυτοκινητοδρόμων σέ σχέση με τούς σιδηροδρόμους, δέν είναι μόνον επιλογή του καταναλωτή: επιβάλλεται άπό μία κοινωνική πραγματικότητα πού, στή φρενιτιώδη άναζήτηση τής υπεραξίας, επέβαλε τής επιλογές. Ένας όρθολογικός κι άνθρώπινος τρόπος μεταφορών θά άπειλούσε τήν καπιταλιστική συσσώρευση, κι έτσι συντηρείται ένας τρόπος άνορθολογικός.

Αυτή είναι ή κοινωνική και πραγματική κατάσταση τής άπανθρωπιās, άπέναντι στήν όποία τό άτομο μόνο του είναι άδύναμο. Έντούτοις, αν έξαιρέσει κανείς όρισμένες προσπάθειες γιά δευτερεύουσες κι άσήμαντες βελτιώσεις, όσον άφορά τήν άσφάλεια, ύποτίθεται ότι φταιχτης είναι ό οδηγός. Τήν

ίδια ώρα πού μās λένε πόσοι πρόκειται νά πεθάνουν αυτό τό Σαββατοκύριακο, μās λένε επίσης νά οδηγούμε ιδιαίτερα προσεκτικά, λές και τό δεύτερο μπορεί νά επηρεάσει τό πρώτο. Είναι ριζωμένα στήν κοινωνική πραγματικότητα: τά δυστυχήματα είναι μία μορφή άναγκαιότητας σέ συνθήκες άνελευθερίας. Έ άντιδραση είναι «άνθρωπιστική»: μία έκκληση στόν οδηγό νά προσέχει τό δρόμο κι όχι τής κοινωνικές διαδικασίες πού χωρίς καμιά λογική παράγουν τά δυστυχήματα. Έ προσοχή στίς τελευταίες μπορεί νά μήν άποσπάσει τήν προσοχή του οδηγού άπό τό δρόμο: μπορεί νά ύποδειξει ότι ή άσφάλεια βρίσκεται στή συλλογική δράση: στήν κατεδάφιση μιάς επικίνδυνης κοινωνίας».

Αυτά ό Ράσελ Τζάκομπι, στο βιβλίο του Κοινωνική άμνησία (έκδόσεις Ύψιλον), παραπέμποντας σέ άνάλογες σκέψεις του Άντόρνο.

Οί καθ' ήμās «κοινωνικές διαδικασίες», έξαντλημένες σέ άνθρωπιστικές εύκολίες, κατάφεραν ν' άρχίσουν μόλις φέτος ό,τι έπρεπε νά 'χουν τελειώσει χρόνια τώρα: νά έλέγξουν τά αυτοκίνητα. Σέ τεχνικό έλεγχο λοιπόν του ύπουργείου Συγκοινωνιών, επί 5.000 αυτοκινήτων δημοσίας χρήσεως βρέθηκαν χαλασμένα: τά σχολικά λεωφορεία κατά 77,7%, τά τουριστικά κατά 61,1%, τά ταξί κατά 62,5%, τά φορτηγά κατά 45% και τά άστικά (ΕΑΣ — ΗΣΑΠ) κατά 9%.

Και μέχρι νά έλεγχθούν και τά ιδιωτικής χρήσεως αυτοκίνητα, μέχρι νά 'ρθει ή σειρά τών δρόμων, τής σήμανσης ή τής «καλύτερης παιδείας στα σχολεία» όπως προτείνουν οί συγκοινωνιολόγοι, μέχρι τότε ό Μολώχ θά θερίσει. Έ: τά δυστυχήματα θά παραμένουν μία μορφή άναγκαιότητας σέ συνθήκες άνελευθερίας.

ΗΡΘ' Ο ΝΕΟΣ ΜΕ ΤΑ ΔΩΡΑ...

Στράτευμα

...μεμουςωμένο

Τέρμα οί διακρίσεις. Κατά τις έπιταγές του νέου Γενικού Κανονισμού Υπηρεσίας του Πολεμικού Ναυτικού (καί όπως τουλάχιστον ισχυρίζονται, ως συνήθως κατ' άποκλειστικότητα, τά Νέα τής Κυριακής, στις 31.12), τό ύπογένειο θεομοθετείται όχι μόνο γιά τους μονίμους αλλά καί γιά τους ναύτες. Κι αυτό «μέσα στά πλαίσια των συνεχώς καταβαλλόμενων από τή διοίκηση προσπάθειών γιά τή βελτίωση των συνθηκών εργασίας - διαβίωσης - εμφάνισης του στρατιωτικού προσωπικού», όπως τονίζει στή σχετική διαταγή του ό άρχηγός του Γ.Ε.Ν. άντιναύαρχος Νικόλαος Παππάς.

Βέβαια, τίθενται καί κάποια όρια, εμπόδια σέ πιθανή έκτροπή των στρατευμένων σέ

Πολλά τά δώρα του Άι-Βασίλη, τίς άγιες μέρες πού περάσανε. Φώτισε καταρχήν τήν ΕΡΤ-1 νά συνοδεύσει τά πρώτα πρώτα ούά του '85 μέ «Ψωραίες γυναίκες από τά παρισινά καμπαρέ», όπως είχε συμβεί καί πέτσι καί πρόπεσι. Όλίγον γυμνόν καί μιά ικανοποιητική δόση ζαρτιέρες θεωρούνται τουλάχιστον άπαραίτητα γιά νά μήν τό παραρίξουμε σέ θεολογικές καί έσχατολογικές άναζητήσεις. "Άσε πού οί ένλόγω «Ψωραίες γυναίκες» ήρθαν κουτί στό δωράκι πού πρόσφερε ή πάντα φιλολαϊκή Άπογευματινή (στις 30.12) σέ κάθε πονεμένο. "Εβαλε «11 γνωστές Άθηναίες νά ποζάρουν» γιά πάρτη μας, «μέ τά ρούχα πού θά φορέσουν τό βράδυ τής Παραμονής». Μπάς καί μαραθούμε από τήν άγωνία.

Σχετικώς έτεροχρονισμένα, ό άειθαλής Βασίλειος χάρισε στόν πρωθυπουργό μας τή δυνατότητα νά παρουσιαστεί έορτινός καί έφοδεύων στό Λαϊκό (στήν τηλεόραση δηλαδή) καί νά σπρώξει τή γλώσσα τήν έλληνική έξι πεντάχρονα μπροστά, κατά τίς προ(δια)γραφές του τρίτου δρόμου: «Η άνθρωποποίηση των νοσοκομείων» έξφυγε από τά άνδρεοπαπανδρεϊκά χείλη, σύγουρη γιά τόν έαυτό μας καί γιά τίς άντοχές μας.

"Όμως ό σάκος του άγίου είχε κι άλλο δωράκι γιά τόν πρόεδρο τής κυβέρνησης: μιά χειραγία (τήν τέταρτη) μέ τόν άσπονδο. Κι εκεί οί φωτογράφοι έβαλαν τό χεράκι τους: παρακάλεσαν τούς μονομάχους νά ζαναχειραψιστούν, γιατί δέν είχανε προλάβει νά τούς άπαθανάτισουν. "Έτσι κι έγι-

νε. "Ο παρατυχών Τ. Σιμπούρης πού έψαχνε μεγαλοφώνως νά βρεί «πότε ήταν στημένοι, τήν πρώτη φορά ή τή δεύτερη», εισέπραξε τήν περιέργη άπάντηση: «Οί Σάλιβαν έχουν φτάσει ήδη στό 274ο τηλεοπτικό έπεισόδιο».

Δώρον έτερον, έπίσης γλωσσικό, του έκ Καισαρείας, έλαχε αυτή τή φορά γιά τό Άντί (τεύχος 278, στήλη «Άντι-Θέσεις»), όπου διαβάσαμε έμβρόντητοι: «Σέ ένα δοσμένο πλαίσιο δεδομένων θεωρούμε ότι...». Θεωρούμε ότι τό έκπληκτικό έκείνο του Άγώνα τής Β' Πανελλαδικής (άρ. τ. 13) «αυτά τά φαινόμενα αποτελούν ένα σύγχρονο φαινόμενο» έγκατέλιπε καλούς άπογόνους.

Μές στήν άναμπουμούλα, ό ιεράρχης προσπάθησε νά κοντρολάρει τήν μπάλα, τήν έστρωσε στό δεξί του πόδι, τράβηξε ένα σουτ καί βούπ δωρο στά δίχτυα του Φίλαθλου. "Η ένλόγω έφημερίδα βέβαια δέν έμεινε άπαθής. Άνασυνέταξε τίς δυνάμεις τής καί πέρασε όρμητική στήν έπίθεση, πολιτικοποιώντας εύφυώς τό ζήτημα. "Ιδού τά άποτελέσματα τής κατεβασιάς τής, όπως καταγράφονται, δίκην άντιδώρου, στό φύλλο τής 3ης του Γενάρη:

«Έσπασε τή γραμμή του ΠΑΣΟΚ ό Κυράστας από τή ζοχάδα του, γιά τόν Καραϊσκο. "Έλεγε στά άποδυτήρια του Κανταντζογλείου γιά «τόν κομμουνιστή, πού ήρθε στήν Έλλάδα καί λίγδωσε τό άντερό του». Έσύ, Γιάννη μου, πού είσαι ΠΑΣΟΚ τής άπό τούς λίγους, δέν έπρεπε νά τά πεις αυτά. Πού ζέρεις άν ό πατέρας του Καραϊσκου δέν έκανε Έθνική

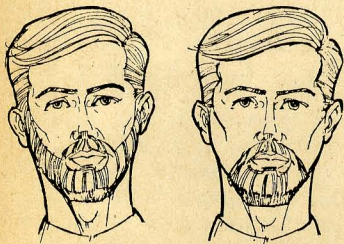
Άντίσταση καί εξαναγκάστηκε νά φύγει στό άνατολικό μπλόκ στή διάρκεια του έμφυλίου; Τά Άεγαν αυτά καί ό Καρούλιας μέ τόν Γεροθόδωρο, αλλά αυτοί είναι στά δώρα άσφαλείας. Δικαιολογούνται.

Έκτός κι άν αυτά πού έλεγε ό Κυράστας — ή νέα γενιά του ΠΑΣΟΚ — ήταν μέσα στά πλαίσια τής «νέας αντίληψης» στόν άθλητισμό, πού επικρατεί τώρα, όπως ό ίδιος ό Κυράστας είχε πει, μετά του θρυλικό 0-0 μέ τούς Βέλγους, γιά νά ευχαριστήσει τόν Κίμωνα.

Καί γιά νά συμμορφωθεί πρós τά δημοσιογραφικά μας έθιμα, ό Άγιοβασίλης μάς φύλαξε γιά τό τέλος καί μιά σχετική τής άρμοδιότητάς του άποκάλυψη: Μας γνωστοποίησε ότι τό μάλλον γνωστό «Έν αρχή ήν ό Λόγος, καί ό Λόγος ήν πρós τόν Θεόν, καί Θεός ήν ό Λόγος» δέν είναι από τό κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο αλλά από τήν Άποκάλυψη του ίδιου. "Έτσι τουλάχιστον έπιμένουν οί εκδόσεις «ΜΑΜΟΥΘ ΚΟΜΙΕ» καί ή μεταφράστριά τους πού στόν (όχι καί τόσο νέο, όπως πλασάρεται) κάποιες ιστοριούλες τίς έχουμε ξαναγοράσει) Λούκυ Λούκ (τεύχος 20) άνατρέπουν άσεβώς τάς γραφάς, δίνοντας μάλιστα τήν περιέργη έκδοχή: «Έν αρχή ήν ό λόγος καί ό λόγος ήν μετά του Θεού καί ό λόγος ήν ό Θεός». Καλαμπούρι γαλλικό κακομεταφρασμένο; "Ισως. Μόνο πού όλα τά ύπόλοιπα έδάφια πού εκφωνεί ό ιεραπόστολος, πρós εκχριστιανισμό των Άπάτσι, μεταφράζονται μέν μέ τό ίδιο «μικτό» γλωσσικό ιδίωμα, αλλά τουλάχιστον συνοδεύονται άπό τίς σωστές παραπομπές.

Γράμματα φιλά — έτσι κι άλλως, τούς «έκπολίτισαν» έντέλει τούς Ινδιάνους. "Άς σάς κάνουμε λοιπόν κι έμεις ένα δώρο κι ως σταματήσουμε.

Θεόδωρος Δωροθέου

κομμάσεις στύλ φρικιών ή πάνκ. Μήκος τριχών μόνο δύο εκατοστά, όσο δηλαδή καί των μαλλιών στήν προπασοκική περίοδο. Άλλά καί τό σχήμα δέν πρέπει νά ξεφεύγει από τά ύποδείγματα πού εικονίζονται στά παρατιθέμενα σκίτσα.

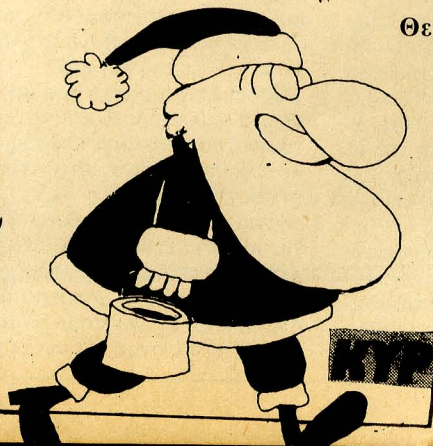
Είσοβλή των δασύτριχων κομμουνιστοσυμμοριτών; Άνάσσα έλευθερίας; Νομιμοποίηση τής ιδιαιτερότητας καί τής έπιθυμητικής σχέσης ενός εκάστου μέ τήν τριχοφυΐα του; "Η όλα τά 'χε ή Μαρριόρη, ό φερετζές τής έλειπε; Νά χρυσωθεί τό χάπι δηλαδή καί νά υπερκεραστούν μέ μιά — μάλλον άκίνδυνη — μεγάθυμη παραχώρηση τά σοβαρά αίτήματα των στρατευμένων (κι οί ναύτες εμφανίζονται ιδιαίτερα «ζωηροί»);

Φοβόμαστε πώς δέν θά άπαλυνθεί μέ τέτοιους τρόπους ή σύνθλιψη των ναυτών. Καί πώς στά κατ' εύφημισμόν «πολυμέρα ταξίδια» θά 'χουν τήν «πολυτέλεια» όχι άπλώς νά νιώθουν αλλά καί νά φαίνονται φυλακισμένοι, έτσι ως θ' άνατέλλει τό ύπογένειο.

Α. ΜΟΥΣΟΣ

ΚΑΛΗ ΧΡΟΝΙΑ

ΤΗΝ ΕΥΘΥΝΗ
ΑΝΕΛΑΒΕ Η
"1" ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ.

ΜΕΤΑ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΤΕΕ

Αγαπητοί φίλοι,

Επιτρέψτε μου να κάνω μία παρέμβαση στον προβληματισμό που εκφράστηκε από τον συνάδελφο Σταύρο Λιβαδά σε άρθρο του στον *Δεκαπενθήμερο Πολίτη* (τεύχος 30, 28.12.84), σχετικά με τις εκλογές του ΤΕΕ. Η παρέμβαση αυτή σχετίζεται με την πρόταση αναστολής της απεργίας που έκανα ως μέλος του Δ.Σ. της ΕΜΔΥΔΑΣ. Βέβαια για την αποτίμηση των προβλημάτων που έβαλε η απεργία και των προοπτικών χρειάζεται όπως οποιδήποτε μία νηφάλια συζήτηση και έτσι θα κάνω μία πρώτη προσπάθεια προς την κατεύθυνση.

Στό Δ.Σ. της ΕΜΔΥΔΑΣ είμαι εκλεγμένος με τό ψηφοδέλτιο της 'Ανανεωτικής Κίνησης Έργαζομένων στο Δημόσιο (ΑΚΕΔ) που, όπως έχει αποδείξει, δρά συγκροτημένα και αυτόνομα και έτσι πιστεύω ότι δεν βοηθάει να αποδίδουμε όλα τα καλά στις παρατάξεις και τα άσχημα στο ΚΚΕ έσωτ., τα μέλη του οποίου συμμετέχουν στην παράταξη της ΑΚΕΔ.

Η πρόταση αναστολής που έκανα δεν ήταν «κεραυνός εν αιθρία» όπως παρουσιάζεται. Αντίθετα, ήταν η πολλοστή φορά που έγινε ξεκινώντας από τις 27 Νοέμβρη μετά τη συνάντηση με τό «δίδυμο» Τσοχατζόπουλου — Τσοβόλα, όποτε με συγκεκριμένο σκεπτικό που ανέπτυξα, ψήφισα για αναστολή της απεργίας, ψήφο που υποχρεώθηκα εϋθύς άμέσως να μετατρέψω σε λευκή για διαχωρισμό από τη θέση των συνδικαλιστών της ΠΑΣΚ, που για πρώτη φορά τότε απείλησαν για διάσπαση του άγωνα, πράγμα που έκαναν μέσα στις άμεσως επόμενες μέρες.

Στη συνέχεια, και παρά τις εκλογικές σκοπιμότητες, ό προβληματισμός αυτός επανέλθη, προσκρούοντας στη συνδυασμένη στάση δεξιάς — ΚΚΕ.

Γιά τη δεξιά δεν χρειάζεται να αναφερθώμε ιδιαίτερα και όσον αφορά τό ΚΚΕ μετά από μία άλλοπρόσαλλη στάση της μορφής «δέν υποστηρίζουμε συγκεκριμένα αιτήματα, έμεις συνεχίζουμε την απεργία και η κυβέρνηση που έφτιαξε αυτό τό μισθολόγιο άς βρει λύση», φτάσαμε στην άποθέωση του να θεωρούνται οι μηχανικοί ως πρωτοπορία του άγωνα όλων των Έλλήνων εργαζομένων ενάντια στην εισοδηματική πολιτική της κυβέρνησης (αυτή η τελευταία θέση ανακαλύφθηκε ξαφνικά μετά τό διαζύγιο της ΕΣΑΚ-Σ από την ΠΑΣΚΕ στη ΓΣΕΕ).

Ό ίδιος προβληματισμός για αναστολή της απεργίας και άκόμα έντονότερος και σταθερότερος προβλήθηκε από την ΑΚΕΔ Μηχανικών Θεσσαλονίκης και η συνεπής αυτή στάση βοήθησε σημαντικά στό 14,87% που πήρε η ΑΣΜΕ στη Θεσσαλονίκη, ποσοστό που ήταν τό ύψηλότερό της πανελλαδικά.

Μέσα στην τελευταία εβδομάδα πριν από τις εκλογές του ΤΕΕ έβαλα τον προβληματισμό αναστολής της απεργίας έσωτ και την προηγούμενη μέρα, για άποσύνδεση της απεργίας από εκλογικές σκοπιμότητες, πράγμα που φυσικά άπορρίφθηκε για μία άκόμα φορά.

Έτσι φτάσαμε στη Γ.Σ. της 18ης του Δεκέμβρη, όπου άντιμετωπίζοντας ένα κλίμα ιδιαίτερα φορτισμένο υπέρ της συνέχισης της απεργίας, πράγμα που ήταν φανερό σε όποιονδήποτε παρευρέθη σ' αυτή τη συνέλευση και παρά την ιδιαίτερα θετική άπήχηση που θά είχα υποθάλλοντας αυτό τό κλίμα, τάχτηκα άπερίφραστα υπέρ της αναστολής της απεργίας με τό σκεπτικό ότι:

1. Η κυβέρνηση τό πολιτικό κόστος ήδη τό εισέπραξε από:

α. Την άπεργοσπαστική προσπάθεια της ΠΑΣΚ.

β. Τά δυσμενή γι' αυτήν άποτελέσματα των εκλογών του ΤΕΕ.

γ. Από την έκδοση της δεξιάς έμπνευσης, πράξης νομοθετικού περιεχομένου που ουσιαστικά ήταν για μās λόκαυτ του εργοδότη και

2. Η απεργία είχε ήδη άρχισι να φυλλορροεί και τά μηνύματα που είχαμε, κυρίως από την περιφέρεια, ήταν πολύ άνησυχητικά.

Φυσικά, ύπάρχει δυσκολία για κάθε υπεύθυνο συνδικαλιστή μέσα στη διάρκεια ενός ιδιαίτερα μακρού άπεργιακού άγωνα, να κρίνει ποιά είναι η κατάλληλη στιγμή για μετατρο-

πή του άγωνα σε άλλη μορφή κινητοποιήσεων. Έτσι, μετά τά παραπάνω, είχε φτάσει για μένα η δύσκολη στιγμή να πάρω την εϋθύνη μου ως συνδικαλιστής και να προτείνω τετράμηνη αναστολή της απεργίας. Άναστολή, βέβαια, δεν σημαίνει διακοπή της άπεργίας και των άλλων κινητοποιήσεων και ούτε ότι εγκαταλείπουμε τά αιτήματά μας και διαγράφουμε την όλη στάση μας μέχρι εκείνη τη στιγμή.

Πριν περάσουν τρεις μέρες από τις 18.12, τά μέχρι τότε «μαχητικά» ύπόλοιπα μέλη του Δ.Σ. της ΕΜΔΥΔΑΣ (χωρίς την ΠΑΣΚ, που από ένα σημείο και μετά άπείχε, λειτουργώντας άπεργοσπαστικά), μετά από μία άκόμη άκαρπη συνάντηση με τον κ. Τσοβόλα, ανακάλυψαν ξαφνικά ότι είχα δίκιο, με άποτέλεσμα την όμοφωνη πιά εισηγήση του Δ.Σ. για αναστολή της απεργίας.

Τέλος, θά ήθελα να πω ότι συμφωνώ άπόλυτα με τά πολιτικά συμπεράσματα του άρθρου του Σταύρου Λιβαδά, όπως και για τη συντεχνιακή χροιά της απεργίας, ύπενθυμίζοντας ότι η απεργία ξεκίνησε με αίτημα τό τεχνικό μισθολόγιο και χάρη στη σταθερή και καθόλου δημοφιλή στην άρχή στάση της ΑΚΕΔ φτάσαμε σε αιτήματα δίκαια, όπως τό πρόβλημα της εξομοίωσης με ταξύ μας, που θά έπρεπε όχι άλλά να είναι αίτημα της ΕΜΔΥΔΑΣ αλλά και αίτια κινητοποιήσεων της ΑΔΕΔΥ.

Εϋχαριστώ
Νίκος Βαγενάς

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αγγελος Έλεφάντης, Γιώργος Καρράς, Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

Έφη Άβδελά, Δήμος Γεωργίου, Μαριάννα Δήτσα, Μάκης Καβουριάρης, Διονύσης Καυάλης, Βάσω Κιντή, Παύλος Κρέμους, Δημήτρης Κυρτάτας, Σταύρος Λιβαδάς, Λεωνίδας Λουλουδής, Γρηγόρης Μανιαδάκης, Άριστειδής Μανωλάκος, Γιώργος Μαργαρίτης, Μαρίνα Μειντάνη-Παλαγιαννάκη, Μιχάλης Μοδινός, Άριστειδής Μπαλλάς, Παντελής Σπ. Μπουκάλας, Γιώργος Μπράμος, Άρης Ντάτσης, Λευτέρης Παπαγιαννάκης, Μιχάλης Παπαγιαννάκης, Γιώργος Πάσχος, Πέτρος Πιζάνιας, Έλένη Πορτάλιου, Χρύσα Προκοπάκη, Νόρα Σκουτέρη, Στάθης Τσαγκαρουσιάνος, Γιάννης Τσιώλης

• Σκίτσα Χρήστου Πικριδά
• Έξωφυλλο Μαργαρίτας
• Άπέργη • Τη διάρθρωση των δοκιμίων έκανε ό Παντελής Σπ. Μπουκάλας, τη σελιδοποίηση και τό μοντάζ όλοι μαζί, την άναπαγωγή των φίλων ή Χριστίνα Άναστασίου, τή φωτοστοιχειοθεσία ή Άννα Γιακά, ή Γεωργία Μπαρούδου και ή Άλίκη Πελεκάνου
• Βοήθησαν και άλλοι πολλοί, ό καθέας τό κατά δύναμη
• Έκδότης, ό Ν. Πολίτης, Βορρά 9, Άγία Παρασκευή
• Διαχείριση, Σπύρος Δελέγκας • Διαφημίσεις, Χριστίνα Άναστασίου • Έκτύπωση
• Οφсет, Χαϊδεμένος, ΑΕΒΕ, Λεωφ. Βουλιαγμένης 426, τηλ. 99.40.997 — 99.40.944
• Φωτοστοιχειοθεσία ΠΟΛΙΤΗΣ, Κέκροπος 2, τηλ. 32.26.692

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ

Ζωροδόχ 17, 36-39 980

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΑΡΗΣ ΚΑΙ ΜΟΝΙΜΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΕΞΕΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ "Ελεύθερος Τύπος"